

1912

XVI/1,2 – Reyl, František – *Charakter*, s. 1-59 (BK, SVK)

XVI/3-12 – bez autora – *Jazyková otázka v Čechách*, s. 1-316 (BK, MVČ, SVK)

katolíky. 4. Katolíci, organizujeme! 5. 6. 7. a 8. Útok prof. Masaryka na církev katolickou. 9. a 10. Katolickým ji. nochům — spolky katolické. 11. Řím a university. 12. Proti Volné myšlence.

Ročník XII.

1. a 2. Proti volné škole 3. Volby do českého němu 4., 5., 6. Inkvisice církevní. 7. Vlastenečtí v duchu křesťanském. 8. a 9. Z porýnských misíí. Slovo k rekrutům. 10., 11., 12. Z domácnosti sociálních demokratů. Rada III.

Ročník XIII.

1. O duši lidské. 2., 3. a 4. Domáci výchova. 5., 6. Nemléte! Alkohol nepřítel. 7. Machar a křestanství 8.—11. Karel IV., otec vlasti. 12. Klášter v Podlažicích a město Chrást.

Ročník XIV.

1. Starý a nový názor světový. 2. Jesuité a česká literatura. 3. Blahoslavený Jan Sarkander. 4., 5. Boj o Lourdy. 6. Obrana úcty Švatojanské. 7. a 8. Příčiny sociální nespokojenosti. 9. Čechové prohlédněte! 10., 11. 'Justiční vražda: Ferrerova ve světle rozumu a pravdy. 12. Dělnické zahrady.

Ročník XV.

1. a 2. Mravní velikost Kristova — důkazem Jeho božství. 3. Pohřbívati či spalovati mrtvolý? 4. Autorita a svoboda. — Pastýřský list arcibiskupů a biskupů rakouských. — 5. a 6. Obrana školy katolické. — 7. a 8. Volná Myšlenka se stanoviska náboženského, filosofického a sociálního. — 9. Život lidský s náboženstvím a bez něho. — 10.—12. Jest náboženství věcí soukromou?

**Oznamujte nám adresy,
na něž bychom měli za-
slati ukázkou 'Obnovu'
a 'Časové Úvahy'! . . .**

ČASOVÉ ÚVAHY.

Periodický měsíčník
* věnovaný časovým otázkám. *

Redaktor **Karel Keppl.**

Ročník XVI. 1912. Čís. 1-2.

Charakter

Napsal Dr. F. Reyl.

V Hradci Králové.
1912.

Majitel a vydavatel Politické družstvo tiskové.

Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.
Nákladem vlastním.

VYŠLÁ ČÍSLA ČASOVÝCH ÚVAH:

Ročník I.

1. Náš program.* 2. Radikalismus a klerikalismus.* 3. Encyklika Lva XIII.* O otázce dělnické.* 4. O ultramontanismu. — Atheista.* — Bílá Hora.* 5. K příštím volbám.* 6. Do boje volebního. 7. O svatém Vojtěchu.* 8. Mají rodiče právo na školu dětí svých? 9. Sv. Jan Nepomucký ve světle dějin.* 10. Poměr církve ku škole.* 11. Slavnostní dny.* 12. Povinnost státu ku škole.*

Ročník II.

1. Z řečí sjezdových. 2. Co jsme si o klerikalismu on a já povídali.* 3. Zakládejme katolické jednoty.* 4. Poměr liberálů a socialistů k Církvi.* 5. Kříž, kotva a srdce.* 6. Nový soudní řád.* 7. Dobrodinečkové.* 8. Otázka rolnická.* 9. Naše státní právo.* 10. Škola a mravnost.* 11. a 12. Zpráva o kat. sjezdu v Hradci Králové.*

Ročník III.

1. Jan Valerian Jirásk.* 2. Jan Hus (3 vydání o 15000 výtiscích.)* 3. Církev a církev.* 4. Pastýřský list. Náboženství věci soukromou? 5. Kněz a politika.* 6. O zpovědi (2 vydání v 8000 výtiscích.)* 7. Ovoce husitismu.* 8. Spiritismus čili medianství.* 9. Základ otázky sociální a národnostní.* 10. Raiffeisenovy záložny. 11. a 12. Učte se z dějin.

Ročník IV.

1. Ženská otázka.* 2. O významu katolických spolků.* 3. Náboženství a lidstvo.* 4. Světová velmoc (o tisku).* 5. Husitství a protestantství.* 6. Stěští katolíka.* 7. Zánik světa dle bible a astronomie.* 8. Církev pronásleduje vědu. 9. Primát a neomylnost Říma.* 10. Oslava Husova. 11. Lourdy.* 12. Zruší-li církev celibát.

Ročník V.

1. Hradecká kolej Tov. Ježíšova r. 1636. 2. Žaloba vydědence XX. věku. 3. O trestu smrti. 4. Zrušení řádu jesuitského. 5. Husitství a svoboda.* 6. Vláda židovstva 7. Pryč od Říma.* 8. Blíže k Římu. 9. a 10. Zrušíme pouta mravnosti? 11. Žena křesťanská a pohanská* 12. Moderní choroba a její protilek.

Časové Úvahy.

Periodický měsíčník

↔ věnovaný časovým otázkám. ↔

Redaktor Karel Kepl.

Ročník XVI.	1912.	Číslo 1. a 2.
-------------	-------	---------------

Celoroční předplatné i se zásilkou poštovní 1 K.
Jednotlivá čísla stojí 8 h.

Charakter.

Napsal Dr. František Reyl.

Ve švýcarském městě Lucernu budí pozornost obrovský pomník, zbudovaný sochařem Ahornem dle plánu slovutného mistra Thornsaldsena.

Je to kolosální, 9 m dlouhý a 5 m vysoký lev, jenž leže s dlouhým, mezi žebra vbodnutým oštěpem, a umíraje ještě chrání svojí tlapou královský znak bourbonský. Nade lvem do umělé skály vtesaným stojí nápis: »Helvetiorum fidei ac virtuti (Švýcarské věrnosti a statečnosti).« Pod lvem jest 26 jmen padlých důstojníků švýcarských, kteří pobiti byli dne 10. srpna 1792 bráníce s osmi sty gardisty královské Tuillerie proti revoluční

luze pařížské. Rekové, jichž odpověď hodna je dějin jako čin! Když byli vyzváni revolucionářskými zástupy, aby složili zbraň, odpověděli tito dobří švýcarští gardisté: »My jsme Švýcaři a skládáme zbraň až po smrti!«

Pomník tento působí velikým, silným dojmem, jemuž se neubráníte, když zamyslíte se do dějinného okamžiku, ve kterém stateční horalé švýcarští volili raději čestnou smrt nežli hanebnou zradu své povinnosti. Obdivujete se ryzosti charakteru švýcarské věrné gardy a neupřete těmto hrdinům svého upřímného obdivu, protože mužný charakter vynucoval si vždy úctu u všech lidí a u všech věkův.

Nedávno přinesl jistý svobodomyšlný list zprávu o jednom vychvalovaném pokrokovém paedagogovi, že vynechával modlitbu při vyučování, tvrdě, že modlitba je moderního člověka nedůstojna. Jednoho dne z rána objevil se na ústavě zemský inspektor a zaměřil do třídy, kde ten pokrokový muž měl právě vyučovati. Zvonkem bylo dáno již znamení k vyučování, ale veliký paedagog nezačínal, jsa pln rozpaků, jak má hodinu začít, zdaž modlitbou, jak to nařizoval školní řád, či bez modlitby, jak to dělával sám. Protože se však jednalo o jeho povýšení za ředitele na zmíněném ústavě, překonal posléze před inspektorem všechny ohledy na své pokrokové zásady a vyzval žákyně k modlitbě. Ty překvapeny neobyčejným jednáním svého učitele, daly se do hlučného smíchu a tak na místě ztrestaly posměchem bezcharakternost svého učitele.

Inspektor ovšem svojí autoritou zákyně k modlitbě přiměl, ale trapný dojem zasloužené potupy pana kandidáta ředitelství již ne smazal. Netřeba podotýkati, že bezcharakterní profesor ředitelem se nestal, protože vychovatelem mladých duší může býti jen ryzí, přímý charakter, jenž mládež nekazí porušováním školních povinností a jenž se nedělá směšným svou bezzásadností k vůli skývě chleba.

Uvedené dva případy líčí nám lidi čestných povah a lidi bez povahy. Památka čestných povah zvěční se žulou, jméno lidí chatrné povahy vyslovuje se s opovržením. Jeť tedy charakter (povaha) velikým statkem pro člověka, jehož cenu vlastně určuje. Měly by úvahy o významu charakteru býti častým předmětem přednášek i spisů, protože tvorba řádné povahy má býti cílem každého vychování a každé pravé kultury.

I. Pojem charakteru.

Charakter je slovo původu řeckého a značí původně vlastnosti a vryté známky, kterými se některá osoba nebo věc od druhé rozeznává. Můžeme tedy mluvit o charakteru stavby, básní, malířských škol, hudebních skladeb, přírody atd., chtějíce tím vyjádřiti význačný znak jejich. V užším smyslu užívá se slova toho pouze u osoby, jejíž mravní jednání chceme vyznačiti. V tomto významu značí charakter (povaha) převládající a stálé

smýšlení a přesvědčení, které je základem veškerého jednání jednotlivce a které tak určuje veškerým jeho projevům jistý směr a zvláštní ráz. Známe-li povahu člověka, dovedeme předem též posouditi, jak se v tom či onom případě zachová. Vytrvalý člověk započatou prací dokoná přese všechny obtíže, které se mu v cestě vyskytnou, vrtkavý člověk prvním nezdarem dá se od podniku odstrašiti. Spolehlivý člověk zachová mlčení o svěřeném tajemství, kdežto nespolehlivý mluvka poví bez rozmyslu všecko, cokoli kde slyší. A tak zachovají se tito lidé nejen jednou a dnes, nýbrž i v každém případě, kdekoli se k tomu naskytne příležitost.

Toto důsledné jednání při stejných případech má svůj důvod v nitru člověka, v jeho přesvědčení, v jeho zásadách, v jeho životním názoru a v směru jeho vůle. A tyto vnitřní příčiny stále důsledného jednání člověka vytvářejí jeho charakter. Povaha je tedy určitá, ostře vyhráňená osobnost člověka. Charakter je souhrn zvyklostí z mravních zásad pošlých; je to vlastně člověk sám, pokud sebevědomě a důsledně jedná dle přijatých zásad.

»Povaha jeví se v chování, vedeném a povznášeném zásadami, neúhonností a praktickou moudrostí. Ve formách svých nejvyšších je to vůle jednotlivce, jednající rázně a podřizující se jen předpisům náboženství, mravnosti a rozumu. Volí cestu svou s rozvahou a kráčí po ní s pevností, kladouc povinnost nad hlasy lidské a souhlas svědomí nad chválu světa. Ctí osobnost jiných, svůj však ráz a

neodvislost zachovává, má dosti odvahy zachovati mravní poctivost, třeba i na čas nedocházela oblíby, spoléhajíc klidně, že čas a zkušenost uznání jí zjednají. (Smiles, Charakter, 15.).

Zoveme charakter dobrým, jestliže směr vůle shoduje se s *příkazem přirozeného zákona* a mravního řádu. Zlým pak jest charakter, jestliže vůle odporuje předpisům náboženství, mravnosti a rozumu. Protože charakter je vlastně člověk sám, značí zlý charakter vlastně zlého člověka, a dobrý charakter člověka dobrého.

Snažme se, býti charaktery a to dobrými. Nezbyvá také člověku žádné jiné volby nežli mezi povahou dobrou a zlou.

Bezcharakterními býti nesmíme. Bezcharakternost je nedostatek zásad, přesvědčení, pevnosti, vytrvalosti a rozhodnosti vůle. Kdo by nechtěl míti charakteru, prohlašoval by tím, že mu stejným dobro i zlo, že mu je lhostejno, zdaž plní povinnosti své, či jich zanedbává. Bezcharakterní člověk nemá v nitru svém žádné opory proti tělesným pudům i žádostem a proti zevnějšímu světu, ale je hříčkou, která se malomocně kymácí na rozbouřených vlnách života. »Není horšího charakteru, než když nechceme míti vůbec žádné povahy.« (La Bruyére u Guiberta, Le Caractère, 37.) A jak bezcharakternost znehodnocuje lidskou důstojnost, tak zase charakternost jest nejlepší a nejčestnější její ozdobou.

Nelze ovšem považovati za nedostatek povahy, jestliže člověk poznav dosavadní

bludný směr svého žití, anebo jednající proti *svému přesvědčení*, rozhodl se k návratu a počne nový život dle příkazu náboženství a zdravého rozumu. Záměnu charakteru špatného za dobrý anebo opuštění bezcharakternosti prohlašují ovšem zase zlí anebo bezcharakterní lidé za slabost povahy; lidé dobrých povah však vidí v tomto obratu vítězství pravdy nad bludem anebo nad přetvářkou. I v české společnosti bývá mnohdy prohlašováno za velikost charakteru, když někdo po celý život až do poslední chvíle setrvává v náboženské nevěře a v životě zhýřilém.

Domněnka tato jest ovšem zcela mylná a může se vyslovati bez námitek jen u nás, kde máme vůbec nedostatek dobrých povah ve vzdělaných kruzích.

Návrat k Bohu u lidí nevěřících děje se zejména na smrtelném loži, ale zjev tento nelze připisovati slabosti vůle, nýbrž vážnosti okamžiku, kdy člověk odvrhuje všecky lidské ohledy na úsudek světa a řídí se příkazem svého rozumu.

Životopisy velkých mužů vykazují často podivuhodné obraty ku pravdě na smrtelném loži. »Hodina smrti jest hodina pravdy«, znamenala zcela správně královna švédská Kristina; proto lze tyto obraty uváděti jako skvělé svědectví pravdy, které bylo po celý život z malicherných důvodů odepíráno. Jeden z nejznámějších odpůrců víry byl Voltaire, jenž svého nadání a vtipu užíval k boji proti církvi, na jejíž potření vydal pověstné heslo: »Zničte tu hanebnici!« V kmetském svém věku

r. 1778 upadl do těžké choroby. Dal si zavolati kněze Gualtiera od sv. Sulpice a přijav svaté svátosti, dal před svědky písemné toto prohlášení: »Já podepsaný prohlašuji, že když mne před čtyřmi dny chrlení krve zastihlo, že jsem se knězi vyzpovídal, a že povolá-li mne Bůh v mém 84. roce věku k sobě, též v katolické víře, v níž jsem se zrodil, chci umřít. Doufám od milosrdenství božího, že obdržím odpuštění za své přečiny, a dal-li jsem kdy církvi pohoršení, prosím Boha i ji za odpuštění.« V Paříži, 2. března 1778. Voltaire m. p. Osvědčeno třemi svědky.

D' Alembert, přítel Voltairův, blížil se své smrti. Chtěl jako Voltaire opustiti bludnou cestu a vrátiti se k pravdě, proto požádal přítele Condorceta, aby mu zavolal kněze. Condorcet však z návodu jiných nevěrců, kteří nelibě nesli již návrat Voltairův, odešel od lože umírajícího, jakoby chtěl přání jeho vyhověti, ale pro kněze nešel. D' Alembert znovu a znovu naléhal, aby mu byl kněz zavolán, ale když se nemohl dočkati, poznal též zradu svého přítele a proto poslal pro kněze svého sluhu. Ale bylo již pozdě. Nežli se sluha s knězem vrátili, D' Alembert zemřel. Podlý Condorcet provedl D' Alembertovi to, co tento také v nemoci kdysi učinil Voltairovi, když ho žádal o přivedení kněze.

Jiný proslulý učenec a nevěrec, Diderot, chtěl se také vrátiti ku pravdě na smrtelném loži, ale přátelé jeho, svobodní zednáři, domlouvali mu, aby jen setrval ve své dosavadní nevěře. Když nemocný nepřestal naléhavě

prositi za duchovní potěchu, uzavřeli dům jeho a povolaneého kněze do domu nepřipustili. Pak nemocného pod záminkou léčení odvezli na venek z Paříže a nechali ho umřítí bez potěchy náboženské.

Stejným způsobem jako tři výše jmenovaní nevěrci uposlechli hlasu svého svědomí a vrátili se k Bohu Heine, Cavour, Napoleon, Collot z Herbois, Littré, Montagne a j.

V našem českém životě překvapují zajisté svým návratem k církvi přivrženci strany sociálně demokratické, která ve své zaslepenosti přijala do programu boj proti katolickému náboženství. Tak známým je obrat Františka Švabinského, redaktora »Rovnosti« v Brně, jenž r. 1911 na smrtelném loži smířil se s církví a písemně odprošoval všecky, jimž byl pohoršením.

R. 1911 zemřel v Česk. Budějovicích horlivý sociální demokrat Welzer, jenž v poslední chvíli povolal k sobě kněze a učinil dobrovolně před svědky následující prohlášení:

»Já podepsaný prohlašuji před Bohem, že lituji ze srdce všech urážek, kterých jsem se jako sociální demokrat dopustil proti Bohu, víře a církvi katolické a že je odvolávám. — Zároveň prosím všechny ty, kterým jsem svými řečmi a vůbec celým svým životem pohoršení nějaké dal, aby mi pro milosrdenství Boží odpustili. Zvláště mládež sociálně-demokratickou, kterou jsem svými nevěreckými řečmi snad pokazil, prosím, aby se mými slovy v životě neřídila, ale na ně úplně zapomněla. Konečně žádám všecky své známé, zvláště

z tábora sociálně-demokratického, aby se vždy ve svém životě řídili zásadami církve katolické, v jejíž lůně jsem našel opět duševní pokoj a s níž smířen chci také zemřítí. František Welzer v. r., Alois Mentlík, svědek, Eduard Krejčík, svědek.«

Těmito pravdivými případy potvrzena je též pravda, že člověk často proti svému vlastnímu přesvědčení a proti svým zásadám jedná ze slabosti vůle a z různých časných ohledů. Když však přijde k bráně věčnosti, odkládá skoro každý člověk ohledy na svět i na své přátele a podrobuje se hlasu svého rozumu, jenž velí poznanou pravdu veřejně povědět. V takovém okamžiku nelze mluvit o slabosti rozumu, ale o síle a vítězství jeho.

Merzeray navrátiv se k víře, pravil svým přátelům před smrtí: »Nezapomeňte, že umírající Merzeray je věrohodnější než Merzeray ve dnech svého zdravého života.«

Návraty ku pravdě na sklonku života jsou důkazem, že člověk celou svou přirozeností je veden k tomu, aby ne teprve na konci, ale v celém svém životě pravdy věčné se držel a dle ní také důsledně žil, čili aby byl dobrým charakterem.

Snaha po charakternosti, to je snaha po souladu mezi vnitřním smýšlením a zevnějším jednáním, je požadavkem přirozenosti lidské, proto také dochází ovoce této snahy t. j. prosba sama uznání u všech národů a u všech věků.

Charakter je největší působící síla ve světě. V nejušlechtilejším svém vývinu zjevuje nám lidskou přirozenost v nejušlechtilejší do-

bě. Mužové ryzí šlechtnosti těší se bezdečné úctě, buď si postavení jich ve světě jakékoliv. Takovým lidem věříme, důvěřujeme jim a napodobujeme je. Vše, co je ve světě dobrého, jen jimi se udržuje a bez jejich přítomnosti život by neměl ceny. »Ačkoliv důvtip vždy budí obdiv, náleží úcta nejvíce povaze. Důvtip je více znakem síly ducha, povaha síly srdce. Mužové zvláštní síly ducha jsou takřka rozumem lidské společnosti, mužové ryzí povahy jejím svědomím. Kdežto prvým se obdivujeme, následujeme druhých.« (Smiles, Charakter, 4.)

Velicí mužové bývají ovšem výjimkou, velikost sama je jen poměrnou. Okolí většiny lidí v životě je omezeno, jen někteří mají příležitost státi se velkými, ale každý člověk může úkol svůj konati čestně a dle svých sil nejlépe. Každý může užívati daru ducha svého, může býti věrným, spravedlivým a poctivým i ve věcech nepatrných. Krátce, může konati povinnosti své v tom oboru, do kterého ho Prozřetelnost postavila. Zdá se to sice všedním, ale toto konání povinností znamená nejvyšší ideál života i charakteru.

Není-li možno každému státi se vynikajícím geniem, může přece státi se šlechtnou povahou. Nesmí se také však vytríbenost a důvtip ducha zaměňovati s charakterem, protože není mezi nimi nutného spojení. »Host dobrého života«, praví George Herbert, »jest lepší než pytel učenosti.« (Smiles, Charakter 6). Ne že by se mělo učeností pohrdati, ale že musí býti spojena s mravností, má-li se mluvíti o pravé vzdělanosti. Výtečné vlohy spojují

se často s nejpodlejší mravní povahou, a člověk dokonalý v umění, písmě, ve vědách může v poctivosti a svědomitosti býti za mnohým nevzdělaným a prostým mužem z lidu. Ku pravé vzdělanosti vyžaduje se nutně soulad a úměrnost mezi učeností a mravností. Četné vědomosti a ušlechtilé mravní činy jsou nezbytnými znaky lidského vzdělání, z čehož patrně, že ani v nynější pokročilé době nelze při výchově a při posuzování hodnoty člověka spokojiti se s přemoudřelým rozumem, básnickým vzletem a technickou zručností, nýbrž že se musí nezbytně požadovati též šlechetné srdce a smysl pro povinnost.

Úřední list c. k. okresního hejtmanství v Žamberku přinesl r. 1910 poučení o vzdělanosti. Mezi jinými podává pojem vzdělání: »Každý chce slouti dnes vzdělaným člověkem a hněvá se, když mu někdo vytkne, že je nevzdělaným. Ne každý pídí se opravdově po vzdělání, ne každý mu dobře rozumí. Nestačí něco jen věděti a znáti. — Kdo chce vzdělaným slouti, musí míti: a) cvičené údy těla a bystré smysly, b) zdravý rozum a dobrou paměť a c) potřebné vědomosti (všeobecně aspoň v tom rozsahu, jak poskytuje dobře zřízená škola národní), d) ušlechtilá řeč, e) hluboký, všestranný a ušlechtilý cit, f) mravní povahu (charakter).«

Dobrý úkol vykonal zmíněný Úřední list, když v době zmatených pojmů nastínil stručnými rysy složky, které tvoří vzdělání člověka.

Doba naše klade hlavní váhu na technickou zevnější kulturu a zanedbává ducha,

kulturu vnitřní. Následkem toho veškerý cíl výchovy mládeže směřuje dnes k dressuře mozku různými vědomosti, ale pochybný tento směr výchovy odsuzuje proslulý paedagog, Dr. Förster: »Slepé a překotné zmocnění se ohromné spousty vědomosti, v něž všecek rozdíl mezi hlavními a vedlejšími mizí, není daleko ještě vzděláním, poněvadž se tím u člověka nerozšiřuje ještě více vzdělání, ani rozum, ani vůle, ani cit. Člověk je tu jako živoucí slovník různých vědomostí, jako den ode dne stále rostoucí katalog; ale ve svých žádostech a touhách, ve své vůli je často dítětem nebo barbarem.«

Znamená-li charakter důsledné provádění mravních zásad v životě, potřebuje zajisté i moderní doba naše povah, protože širé pole činnosti lidské dopouští celou řadu lidských činů, které závisí na svobodné lidské vůli. Aby tato svobodná vůle lidská rozhodovala vždy a důsledně dle norem mravních, musí býti přáním i praktické doby nynější. Dle zevnějšku nelze souditi o člověku, zdaž převzaté povinnosti služební bude řádně plniti, ale z charakteru jeho takovou jistotu míti můžeme. Živočichové v přírodě řídí se ve svém jednání přirozenými a všeobecně známými pudy. Proto kdo zná přirozené pudy některého živočicha, může předvídati, jak si bude živočich v daném případě počínati. — Člověk však není ve svém jednání závislým na přirozených pudech, nýbrž na svobodné vůli, proto nedalo by se nikdy s určitostí souditi na činy jeho v budoucnosti, kdyby neměli lidé mrav-

ního charakteru, jenž ve stejných případech jednává důsledně, správně. Je tedy charakter ve vzájemném společenském styku základem vzájemné důvěry a cennou zárukou mravního rozvoje lidstva.

II. Tvorba charakteru.

Když jest charakter ozdobou každého jednotlivce a základem společenského soužití, je žádoucí, aby bylo ve světě dostatek charakterů. Povaha je souhrn zvyklostí z mravních zásad pošlých, proto není ovocem ani zděděné přirozenosti, ani ovocem čiré náhody a nemůže býti předmětem tržní nabídky a poptávky. Jest výslednicí dosti složitého duševního dějství za přispění přirozených, společenských i mravních sil. Je tedy několik složek, které působí na vytvoření charakteru, ale hlavní úkol připadá vlastnímu přičinění, kterým snažíme se dopomoci zásadám ku vládě potlačováním všech pudů, žádostí a choutek chvilkových. Hlavní úkol o tvorbě připadá tedy sebeobětování prospěchu osobního zásadě, ačkoli vliv přirozenosti a společenského prostředí nesmí býti podceňován.

1. Prvním činitelem, s nímž dlužno při tvorbě charakteru počítati, je **přirozenost člověka**. Přirozenost je souhrn vloh a schopností, které jsme po svých předcích zdědili. Též v těchto zděděných vlohách panuje zřejmá nestejnost, tak že se jimi lidé od sebe značně liší. Na vlohách přirozených závisí značnou měrou duševní náš život i projevy vůle.

Zdravé tělesné ústrojí působí jinak na duševní vývin člověka nežli organismus chorobný. Nepravidelná činnost ústrojí dýchacích, zažívacích, svalových nedovoluje člověku stejným způsobem uskutečnit tužby a předsevzetí. Nadbytek nebo zase nedostatek sil tělesných, energie nervové nejen v jednotlivých případech, ale i v celku mají vliv na povahu člověka, tak že u jednoho více ta, u druhého zase ona stránka převládá. Jeden od přirozenosti je hloubavější, druhý citlivější, třetí odhodlanější. Tento vliv ústrojí tělesného na duševní dějství a na projev vůle zveme také *letorou*.

Již staří učenci pozorovali, že duševní činnost člověka jistým způsobem je závislá na ústrojí tělesném a připisovali zejména šťávám v těle tento vliv na lidské jednání. Řecký lékař Hippokrates († 332 př. Kr.) označil čtyry tyto vlivné šťávy: krev (sanguis), žluč (chólos), černou žluč (mélas chólos) a sliz (flégma), a lékař Galen učil, že v člověku jsou šťávy ty v různém poměru smíseny (smíšení = temperatura) a dle povahy jednotlivých šťáv stanovil čtyry druhy temperamentů čili letor: sanguinický, cholericický, melancholický a flegmatický. Názvy tyto se dosud udržely k označení zvláštnosti zděděné povahy, ačkoli je známo ve vědeckém světě, že názor starých lékařů o vlivu tělesných šťáv byl mylný. Dnes podržely jsme sice staré názvy, ale těmi chceme celkový ráz některé osoby přibližně naznačiti.

Sanguinikem zoveme člověka, který jest snadno vznětlivý, ale není vytrvalý. Snadno

se dá získati pro některou myšlenku, rozhoduje se rychle o činu, ale brzo ochabne. Snadno podlehne vášni, ale brzy se vybouří a pak lituje následku nepředloženého činu. Povaha celého českého národa jest sanguinická, jak to dokazují národní i přítomné dějiny. Planý radikalismus jest příznakem našich politiků. Hořící koudel!

Flegmatik jest opak sanguinika. Jest zdlouhavý v myšlení a chápání, jest nepřístupný citům, nevšímavý k popudům k zevnějším, jeví však sklon k setrvačnosti, když se dal pro některou myšlenku získati. Útrapy životní snáší celkem lhostejně, ale ani pro bídu druhých nemá porozumění.

Cholerik je sice snadno vznětlivý, ale přitom vytrvalý a energický. Bývá vášnivý, bojovný a nepodajný. Bývá velmi pracovitý, ale tvrdý ku svým bližním a nesmiřitelný k nepřátelům.

Melancholik je trpný pro své okolí a všímá si více svého nitra. Jest sice vnímavý pro všecky případy, ale nemůže se odhodlati k činu, nýbrž trápí se ve svém nitru. Životní události bývají pro něho zdrojem útrap, protože nazírá na vše příliš černě.

Zděděné tyto letory nejsou ani škodou ani předností člověka, protože se jednak nevyskytují nikdy výlučně o sobě a pak mohou býti rozumnou výchovou značně zmírněny a ušlechtěny. Úkolem rozumného vychovatele jest, aby temperament mladého člověka poznal, dobrých stránek jeho využil a špatné stránky potlačil. Sanguinickou, vznětlivou a těkavou

povahu dlužno cvičiti ve vytrvalosti, flegmatickou povahu dlužno povzbuzovati k činnosti, cholericickou k mírnosti, melancholickou k jasnějšímu nazírání na život. Jak vychovatel, tak i každý jednotlivec má znáti zrozené zvláštnosti své letory, aby její vady nebyly na úkor mravnosti a jednání.

Tělesné ústrojí má vůbec vliv na duševní dějství, protože duše se zevním světem může udržovati styk jen prostřednictvím těla. Z toho je patrné, že také tvorba charakteru je závislá v první řadě na rozvoji tělesném. V chorém, zeslabeném těle zřídka kdy lze nalézt statečnou neochvějnou povahu, a když se přece vyskytne, nalezne největší překážky ve svém vlastním těle. Svědomitá i rozumná péče o udržení a rozvinutí tělesného ústrojí jest první a základní práce ve tvorbě povahy.

Na tělesný vývoj člověka dbá se zejména v naší době, která zavedla do výchovy mládeže i dospělých lidí tělocvik a častý styk s přírodou. Litovati ovšem jest, že namnoze tělesná výchova nebývá považována za prostředek k výchově mravní ušlechtilosti, nýbrž za cíl lidské výchovy. Následkem tohoto mylného názoru zvrhá se tělesná výchova ve sport, který odvádí člověka od vážné práce a od mravní ušlechtilosti.

Tělo má nabýti tělocvikem, pohybem, šermem, plaváním, tancem pružnosti a síly, ale mohutné svaly a uhlazené držení těla nesmí býti považováno za vrchol lidské kultury na úkor smyslu pro mravní výchovu.

Jak dřívější doba pěstila jen rozum a

zanedbávala výcvik tělesný, zanedbává naše doba opět výchovu ducha a klade neobyčejnou váhu na vývoj těla. Nejsprávnějším však názorem jest ten, který pěstí tělo, protože vidí v něm nezbytného nositele duševní dokonalosti a proto považuje vždy tělocvik za prostředek k cíli vyššímu, k dosažení mravního charakteru.

2. Druhým činitelem, který jest súčasťněn na vývinu povahy, jest *společnost a okolí*, které nás obklopuje od mládí až do konce života. Okolí člověka tvoří rodiče, sourozenci, příbuzní, služebnictvo, škola, spolužáci, spoluobčané, četba, spolky, zábavy atd.

Každý člověk přichází do tisícíroho styku s okolím, které naň působí svým vlivem, takže přispívá prospěšně nebo škodlivě k vývinu jeho mravní povahy. Protože ve společnosti působí na člověka mravní vlastnosti (bytosti), je patrné, že vliv společnosti je mnohem důležitější složkou ve tvorbě charakteru nežli příroda a přirozenost člověka.

a) Největší vliv na povahu vykonává *domácnost*, v které se člověk rodí a prožívá první léta svého vývoje. V domácnosti kladou se základy k povaze šlechetné nebo špatné, takže lze se Smilesem říci: »Domácnost dělá člověka.« (Smiles, Charakter, 37.) Život lidský bývá ohlasem dětství a věk jinošský i mužský vyvíjí se setrvačností let mladosti. Ačkoliv nemají plné platnosti slova Herderova, že šestým rokem je výchova člověka dokonána, přece denní zkušenost potvrzuje, že i největší mudrc závisí od mravního okolí svých útlých let.

Člověk tedy počíná vytvářeti se v mravní povahu prvním dechem svého života, proto lze rodinu považovati za nejdůležitější školu povahy. Odtud také vysvítá přísná závaznost rodičů, aby dítky své svědomitě vychovávali. »Nuže, slyšte smrtelníci, kteří Prozřetelností ustanoveni jste za rodiče, slyšte hlasité volání lidstva, mocný hlas státu, přesný příkaz našeho náboženství: Ve vašich dítkách je budoucí člověk, občan, křesťan! Výchova dítek je nejnnutnější potřeba lidstva, nejdůležitější záležitost státu, nejdůstojnější předmět náboženství. Kdybyste toho dovedli, abyste dítkám odepřeli dobrodiní dobrého vychování, pak jste dosti necitelnými, zapřítí hlasu lidstva; dosti nespravedlivými, uraziti práva státu; dosti zlomyslnými, božských příkazů náboženství znesvětiti.« (Sailer, Paedagogisches Erstlingswerk, 16.)

Ačkoli oba rodiče mají pečovati o výchovu dítěte, vykonává přece dle úsudku všech paedagogů největší vliv na povahu a vzdělání dítek matka. »Jediná dobrá matka jest za 100 učitelů. Ona jest v domácnosti magnetem všech srdcí a hvězdou všech očí.« (Georg Herbert u Smilese, Charakter, 41.) Domácnost je královstvím ženy, v říši této vládne matka neobmezeně. Její moc nad malými poddanými spočívá na přirozeném citu oddanosti a *příchylnosti*. Matka je stálým vzorem dítěti, které nevědomky svůj vzor napodobuje. Z toho vysvítá nesmírná zodpovědnost matky za výchovu vlastních dítek a značný zájem celé společnosti, bychom měli dobré matky.

Vliv ženy na tvorbu charakteru jednotlivce i celých národů byl vždycky veliký, proto mravní vlastnosti ženy označují mravy a způsoby každého národa. Kde je žena porušena, tam i společnost jest porušena, protože celé lidstvo je synem matky. Jaká matka, taký syn, proto výchovou vychováváme muže. (Srovnej Dr. Reyl, Ukoly sociální politiky, 79.)

Nynější systém pracovní ohrožuje povážlivě výchovu rodiny.

Neblahý vliv na osobní blaho jednotlivce i celé společnosti jeví nynější výrobní systém, který vypudil ženu do továrny na výtěžek a tím připravil muže o manželku, děti o matku, celé lidstvo o nepostrádatelnou vychovatelku. Výchova dobrých charakterů utrpěla tím nenahraditelnou škodu. Neobyčejný rozmach průmyslu, ohromné zásoby spotřebných statků nemohou nikdy vyvážit zlo, jaké způsobilo nynější světové hospodářství, které zasáhlo i do svatyně rodinného života, zpřetrhavši svazky rodiny a sníživši vládkyni domácnosti na pouhou výtěžnou pomocnici mužovu. Těžkou prací znavený muž po celodenní lopotě u večer nachází byt svůj studený a pustý, neboť stejně znavená žena neměla dosud času, aby připravila nutné občerstvení, *obstarala poklid* a setřela něžnou rukou těžké starosti se zachmuřeného čela mužova. V takovém manželství není žena muži těšitelkou a pomocnicí, proto odchází muž večer z domova a vyhledává vyražení své jinde, obyčejně v hostinci. Se životem hospodářským kráčí ruku v ruce do-

máci sváry, křiky, pŕtky a znemravňování dětí bohopustým příkladem rodičů.

Nejtíže ovšem dopadá úpadek rodinného života na děti, které si musí vzít na starost ulice. Děti mateřského vedení zbavené odcizují se svým rodičům, stávají se kořistí svých nekrocených pudů a plní káznice. V mládí zanedbaný charakter nenapraví škola ani kostel, protože v duši tak zanedbané není matkou položeného základu, na němž by jiní vzdělávající činitelé mohli dále stavět. (Srovnej Dr. Reyl, Reforma manželství, 129.)

Vyrůstá-li mládež pracujících tříd bez dostatečného vychování, trpí děti tříd vyšších zvráceným vychováním. Nynější doba opustila dřívější směry svědomitého a přísného vychování, řídíc se heslem, že mládeži musí se něco dovoliti. Je to ozvěna moderního individualismu, jenž žádá pro osobitost člověka plnou svobodu. Zapomíná se při tom, že vedle práva jednotlivce jsou také práva společenského celku, v němž jedinec nutně žije a proto též od mládí si musí zvykati, aby vlastní osobité zájmy uváděl v soulad se zájmy společnosti. Pochybenou tuto výchovu odsuzuje jeden z předních filosofů, Rudolf Eucken: »Nezměrný shon, neklidný spěch a chvat, náruživé sebepřepínání, život obrácený proti sobě jako proti jiným, žádných vnitřních úkolů, žádných vnitřních sil hnacích, málo čistého oduševnění a pravé lásky; ve všem chlubném mluvení i při vydatné práci panuje zájem o pěstování a nadsazování vlastního »Já«, při čemž je člověk se svými náklonostmi

a svou zálibou nejvyšším soudcem o dobrém i zlém, o pravdě i nepravdě, pročez snaha čelí hlavně k dosažení přízně lidské a po lesku mezi lidmi. To vše podává při vnějším předstírání ideálních cílů a vynášení ideálního smýšlení vesměs vnitřní nepravdu, protivnou zdánlivost, duševní plochost a prázdnotu.« (Eucken, Smysl a cena života, 67; uvedeno v knize »Radosti života« od biskupa z Keplerů, 23.)

Mládeži se dopřává plná volnost, a výsledek toho jest, že místo žulových pevných charakterů vyrůstá pokolení rozmazlené, změkčilé, které nemá ani pevných mravních zásad ani dosti odvahy, aby snášelo obtíže života. — Filosof Paulsen ostře odsuzuje výsledky zvrácené moderní výchovy rodinné: »Mládež dneška, výrobek něžného, měkkého a poddajného vychování, cítí se nešťastna, potlačena, nepochopena, znásilněna, kdežto dříve přijímala přísnější zacházení s odevzdaností, ba čilostí.« (Moderní vychování a pohlavní mravnost n. u. m. 23.)

Výchova rodinná je nemocna, proto také činí člověka tělesně i duševně nemocného, jak to dokazují četné samovraždy i mezi mládeží též v útlém věku. Nedostane-li se charakteru v mládí solidního základu, není možno, aby obstál v příštích bouřích života, nýbrž prchá zbaběle a neslavně z boje. Za posledních 50 let v Evropě stouply sebevraždy o 400 procent, ačkoliv obyvatelstvo rozmnožilo se současně pouze o 60 procent. V Německu každoročně 12.000 sebevrahů prchá zbaběle se světa. Ná-

klonnost k sebevraždě je přímo nakažlivá, takže též ve velkých městech jako v Londýně, Berlíně, New Yorku, Chicagu zřizeny byly protisamovražedné úřadovny ku poradě a obrácení kandidátů sebevraždy. (Z Kepplerů »Radosti života«, 27.)

b) Jiným činitelem v tvorbě charakteru je *škola*, která není vlastně ničím jiným, nežli zástupkyní rodiny. Rodiče nemohou někdy poskytnouti dětem svým tu výchovu, jakou požadují od občana společenské poměry, proto opatřují si za sebe zastupce v učitelích, kteří vyučují děti společně ve škole. Poměr rodičů k učitelům jest smluvný. Rodiče učitelům postoupí jistou část přirozených práv na své děti a slibují za zdárné využití postoupených práv náležitou odměnu. Učitel práva přijímá a služební přísahou se zavazuje, že jich použije jen ku prospěchu sveržených dítek. Škola sice jest pouze výpomocným ústavem vychovávacím, ale ve vývoji charakteru je velmi důležitým činitelem, protože velikou část lidstva po dlouhou řadu let svému působení podrobuje.

Dnešní dobou však pronášeny bývají stesky, že moderní škola zanedbává pěstování povahy, kladouc hlavní váhu na vzdělání rozumu. *Přeceňované* vzdělání rozumu a vědění na útraty vzdělání vůle a povahy jest neblahým dědictvím minulého rozumářského století jež poškodilo značně lidstvo. Průměrnému člověku jest jisté vzdělání povahy mnohem potřebnější nežli vzdělání rozumové, protože pokazené srdce a slabá vůle člověku nedovolují,

aby prospěšně využil poznatků rozumových. Všemi rozumnými vychovateli jest uznávána zásada, že »vědění bez svědomí jest zkáza duše.« Učinili jsme totiž trpkou zkušenost, že všecek ten pokrok ve vědě a technice neučinil člověka lepším a spokojenějším. Ve všech oborech lidského vědění a lidské práce shledáváme rozhojnění poznatků rozumových, ale tím nevzrostla ještě spokojenost jednotlivcův. Lidstvo poznalo sice nové prvky, nové síly přírodní, nové stroje, nové léky proti chorobám, ale lidem nežije se lépe než v dobách, kdy všecky tyto vymoženosti vědy byly neznámy.

Nejtrpčí zkušenost jsme učinili v tom zjevu, že pokročila sice vzdělanost zevní i technická, ale nepokročila stejnou měrou vzdělanost vnitřní i mravní. Přibylo nám lidí učených, ale ne charakterů. Jich je stále i při veškerém rozmachu techniky citelný nedostatek, protože veliká část vymoženosti moderní civilizace nepřispívá ku zjemnění duševního života, nýbrž spíše k jeho zdrsnění, zavádějíc lidstvo ku hmotné raffinovanosti a tím ku mravnímu úpadku. Přicházíme k poznání, že tam, kde péče o život duše není středem veškerého myšlení a veškerých snah, není žádná vzdělanost ani možna.

Lidé dovedou lépe zkrotiti síly přírodní, nežli zbouřené pudy vlastního nitra. Mnozí dovedou lépe určití předem dráhu nebeských těles nežli dráhu svého vlastního života. »Nikdy nenakupilo lidstvo tak ohromnou látku vědění, a nikdy snad neměli vzdělanci méně známosti

o tom, čeho člověk nutně potřebuje: oni čtou snáze v knize přírody než v nitru člověka, kteréž zdá se pro ně knihou zapečetěnou.« (Saitschick, Quid est veritas, u z Kepplerů 24. — Saitschick n. u. m. 25.)

Moderní vzdělanost nemůže uspokojiti člověka vzdor všemu technickému pokroku, vzdor všemu zpříjemnění a okrášlení života, pročež nezasluhuje ani jména pravé vzdělanosti. »Teprv pak, když ceníme povahu výše než vědění a myšlení, vzděláváme půdu, na které pravá vzdělanost roste.«

Na takové nepravé, falešné a pozlátkové vzdělanosti nese velkou vinu moderní škola svým přeceňováním vzdělání rozumového na úkor pěstování povahy. Jeden z předních německých paedagogů, protestant Dr. Förster ve své knize »Nauka mládí« vyslovuje názor, že moderní škola má všecky vady moderního života, který na ducha a na Boha nic nedbá a pouze o rozvoj hmoty pečuje. »Kdo zná život, ten ví, jak poskrovnu pouhé vědění obsahuje hlubšího vzdělání, — ba jak toto vědění dokonce může i sloužiti pouhé temnotě, nepodřídí-li se záhy vzdělání charakteru. Není pravým vzděláním, že něco víme, nýbrž k čemu to víme a v jaké souvislosti k tomu nejvyššímu a nejdůležitějšímu. A nikoliv, že čísti a psáti umíme, nýbrž co čteme a píšeme, na tom záleží. A škola, která čísti a psáti učí, musí také pečovati o správné pěstování vnitřního člověka, aby užití veškerých těch duševních schopností nezničilo právě to, co nazýváme hlubším vzděláním.« (Foerster, Nauka mládí, 6.)

Škola tedy nesmí jen učit, nýbrž také vychovávati, to je sesilovati ušlechtilé city a pudy lidské přirozenosti, posilovati vůli rozumnou kázní a pěstiti nábožensko-mravní charakter. Dobrého příkladu v učiteli a přísnější kázně má se dostávati nynější mládeži, aby lépe byla vypravena pro život. Z nemístné přecitlivělosti byla vlastně všecka kázeň ze škol odstraněna. Nemíníme tím odstranění tělesných trestů, nýbrž přísné a důsledné přídržování mládeže k pořádku a poslušnosti. Povolnost ke každé choutce mládeže jen škodí, protože se nevychovává pro život, který je drsný a nemá žádného ohledu na změkčilou povahu člověka. Při přísnějším vedení ve škole byl by život mnohem příjemnější.

»Nejbezpečnější vychování k radostnému životu lze naléztí jen v onom zocelení charakteru, v oné lásce k obětem, onomu cviku v přemáhání sebe, které nás činí schopnými, abychom snášeli život bezradostný, stížený osudem, plný odříkání.« (Foerster, »Nauka mládí«, 146.)

Také Paulsen (Paulsen n. u. m. 83.) odporučuje návrat k výchově přísné doby minulé a k oněm třem velikým imperativům: »Uč se poslouchati! Uč se namáhati! Uč se odříkati a žádosti své přemáhati!« Dobrá kázeň dá se udržeti ve škole i bez stálého užívání metly, ale nedá se udržeti tou stále stoupající šablonovitou povolností, která zakazuje docela již písemné vysvědčení o špatném prospěchu žáka, by si tento z toho nezoufal.

 Nejcenější pomůckou k udržení kázně ve

škole byla za starých dob bázeň boží, která je také počátkem pravé životní moudrosti. O náboženství jako činiteli povahy tvorném promluví na jiném místě a zde poznamenávám jen, že škola bez náboženství vychovává mládež bez bázně před Bohem a před zákonem. Bez náboženské školy jsou přípravou pro káznice a věznice, jak to srovnávací číslice dokazují na př. ve Francii.

(Z úředních výkazů francouzských sestavil katolický list »Američan« tuto zajímavou statistiku. V letech 1831—1856 bylo náboženství z francouzských škol vyloučeno. V tu dobu bylo zločinů a přestupků: v letech 1831—35 113.000, r. 1836—40 144.000, 1841—45 169.000, 1846—50 226.000, 1851—56 280.000. Roku 1856 dovolil zákon Fallouxův na obecných školách vyučování náboženství pod dozorem církevním. Brzy ukázal se účinek: počet zločinců klesl od r. 1856—60 asi na 266.000. R. 1861 začaly náboženskému vyučování útisky a obtíže od liberálních úředníků císařských — a počet zločinů rostl: v letech 1861—65 272.000, 1866—70 283.000. Po vypuzení královského rodu nastoupil opět zákon Fallouxův a zločiny klesly 1871—75 asi na 250.000. Roku 1876 začal boj proti církvi a náboženství ve škole. Číslice zločinů jej ilustrují: v letech 1876—80 372.000, 1881—85 422.000, 1886—90 461.000, 1891—95 521.000, 1896—1900 514.000, v letech 1901—905 556.000. Zatím se počet obyvatelstva ve Francii nezměnil, jen nepatrně stoupl.)

3. Výchova v domácnosti pod dozorem pečlivých rodičů klade pevný a nejdůležitější

základ k budoucí povaze člověka. Než výchova rodinná nemá jedině vliv na rozvoj člověka, protože týž záhy vychází z rodinného kruhu do školy a později do života.

a) Menší část mladých lidí stráví své celé mládí ve škole na studiích, kde škola střední i vysoká má ještě větší vliv na mravní zásady příštího vzdělance, nežli škola obecná. Netráví ovšem student celý den ve škole, nýbrž také *ve společnosti* svých druhů, kteří svým příkladem působí mnohdy na studenta více nežli sama škola. Stýká-li se studující jiných s druhy zkaženými, zakrní jeho povaha a přizpůsobí se mimovolně nízkému svému okolí. Pěstuje-li dobře založená povaha styky se soudruhy stejně ušlechtilými, nebo sebe lepšími, nabývá vůle jeho posily dobrým příkladem ve mravním snažení a po svém zdokonalení.

Dobrá společnost a zejména dobrý studentský byt je pro studenta přímo životní otázkou. Sebe lepší vedení ve škole nedovede odstraniti vliv společnosti špatné. Proto velmi důležitou roli ve výchově povah mladých intelligentů hrají dobře vedené internáty čili konvikty, které nahrazují studentovi bedlivý dozor otcovský a starostlivou péči matčinu, odstraňuje nebezpečí, nezkušenému mládí hrozící a domácím řádem přivádějí chovance téměř hravě k pořádku, svědomitosti a sociálnímu uvědomění. Takovým výborným konviktem je královéhradecké biskupské Borromeum, které přes 50 let již hostí pod svým krovem kolem 150 chovanců, o jejichž tělesné

i duševní blaho se svědomitě stará. Že ovšem k vůli záchraně druhých musí také někdy vyloučiti vadný exemplář nepodařené výchovy rodinné ze svých zdí, rozumí se samo sebou. Mívá to ovšem v zápětí, že vyloučený nezdara po způsobu propuštěné služby ústavu nadává; ale to je pro ústav jen odporučením v očích rozumných lidí.

b) Větší část lidstva vychází ze školy obecné přímo do života, kde přestává přímý vliv rodičů a nastává *výchova společenská*. Léta tohoto přechodu z rodinného kruhu a ze školy do praktického života mají velikou důležitost pro dokončení stavby charakteru, která byla v hrubých rysech sdělána v rodině a ve škole.

Jak často společnost udusila všecko dobré símě, které bylo zaseto svědomitými rodiči a učiteli, v srdci dospívajícího mladého člověka! Jak mnohdy opouští otcovský dům spořádaný jinoch i zachovalá dívka, a po letech vracejí se do rodinné obce hotové trosky zmařeného života! Dnešní poměry sociální v posledních letech valně se změnily v neprospěch mravní výchovy, a proto čím dále tím větší zástupy mladých lidí propadají tělesné i mravní zkáze. Dnes s obavou musí každý otec a každá matka hleděti vstříc době, kdy musí jejich dítky vstoupiti do života, jenž nesčetné nástrahy klade mladým duším. Nejenom rodičům, ale i národu celému musí na tom záležeti, aby nebyla odcizována mládež svým společenským povinností, proto dlužno v kritickém věku mládež podrobiti rozumné a pronikavé sociální výchově.

Dosti je prostředků sociální výchovy. Sem spadají všechny pokračovací, odborné školy a kursy. Sem dlužno zařaditi všechny vzdělávací spolky a ústavy, které vedou k povznesení rozvoje tělesného i mravního, jako spolky tělocvičné, abstinentní, ethické, náboženské atd. Dobře v tom směru působí různá dobročinná zařízení výchovného směru, jako besídky učňů, patronáty služebních děvčat, lidové knihovny, lidová divadla.

c) Jeden z nejdůležitějších činitelů v sociální výchově je zajisté *denní tisk*, jenž nabyl za posledních let neobyčejného rozšíření a neobmezené moci v utváření veřejného mínění. Dnes lidstvo sděluje si a přijímá myšlenky i zásady hlavně prostřednictvím denního tisku, protože na čtení novin zbývá vždycky nějaká chvilka za den, kdežto na studium větších spisů chvatná naše činnost nenalézá dosti času. Proto denní tisk má veliký civilisační úkol, stává se veřejnou kazatelnou pro nejširší vrstvy lidové a řečníštěm pro luštění všech denních otázek.

Jestliže časopis je věren svému výchovnému poslání, pak skutečně zaslouží všeho uznání jako výchova rodinná a školní. Mnohý člověk v dospělejším svém věku nepřijal by vůbec od nikoho dobré rady, napomenutí, neb výstrahy. Od svého listu však, jež čítává, přijímá důvěřivě každý názor.

Denní tisk vytvořil si obecenstvo, které přijímá myšlenky časopisem mu sdělované za své. Čtením časopisů vzniká každodenní rozhovor mezi duší jednotlivého redaktora a mezi

duší čtenáře. Poněvadž denní rozhovor s mužem vzdělaným a šlechetným působí blahodárně na povahu naši, podobně působí i tištěný projev dobré duše, byť i skrytého a nám neznámého redaktora, který povznáší, vzdělává a nadšením pro dobro plní nitro čtenářstva.

Vedle světlých svých stránek má však náš denní tisk také stránky temné, které mnohdy převyšují stránky dobré. Každodenní četba oblíbeného listu zbavuje čtenáře vlastní soudnosti, roztríšťuje povahu pustou směsicí zpráv, které v sloupcích denního tisku každodenně chvatem shltá. Povrchní a frivolní způsob psaní v novinách navádí k povrchnímu nazírání na životní úkol a podlamuje základ mravní čistoty. Krátce vedle dobrých novin máme také noviny špatné.

Jen dobré noviny mají se dostati do rukou mládeže a jen dobrý tisk smí míti přístup do našeho domu. Zvlčí-li prodejný a špinavý tisk, má býti stejně tak energicky potírán, jako potíráme zárodky nakažlivých nemocí. Špatný tisk lze potírati ovšem jen zase dobrým tiskem, proto oběti na tento výchovný a obranný prostředek nemají býti nikdy obtížnými tomu, kdo má touhu býti čestným a poctivým charakterem.

III. Sebevýchova.

Jestliže přirozenost člověka a společenské okolí jsou složkami charakteru, které se vymykají naší síle, je třetí složka: sebevýchova

úplně v naší moci, a dá se docílití silnou vůlí. Sebevýchova je také nejdůležitějším činitelem při tvorbě povahy, protože lze sebevýchovou zušlechtiti vadné stránky zděděné přirozenosti a povznést se nad nízkost životního prostředí. Rationalisté se svým předkem Rousseau-em nepřipouští ovšem možnost, že by se vrozený charakter mohl měnití neb zlepšiti, protože tonou v bludném názoru, že člověk vyšel z rukou Stvořitelových úplně dobrý se šlechetnými vlohami a pudy. Každé zasahování výchovou neb občanským řádem v přirozenou ušlechtilost povahy lidské musí prý míti v zápětí naprosté znetvoření zděděných darů lidské přirozenosti. Kant a Schopenhauer popírali možnost zlepšení povahy z důvodu, že prý člověk ve svém jednání nutně se musí řídití okolnostmi a nahodilými příčinami, tak že svobodná vůle k projevu svobodného rozhodnutí dospěti ani nemůže.

Životní zkušenost nás však učí, že přirozenost lidská má vždycky větší sklon ke zlu nežli dobru, proto je nutno hříchem porušené přirozenosti lidské napomáhati náboženskou kázní. A rovněž zkušenost dokazuje, že člověk mylně započatý životní směr může při lepším poznání změnití a povahu svou zlepšiti svobodně a dobrovolně.

Jest to v moci naší, abychom účelně sebevýchovou povahu svou vytvořili na přijatých mravních zásadách. Není třeba ke tvorbě charakteru nějakých neobyčejných činů a hrdinských ctností. Charakter se tvoří nejnepatrnějšími a nejjednoduššími návyky všedního

života. Každý dobrý návyk jest jako průkopník v pralese, jenž prales mýtí.

»Návyk pracovati pečlivě a přesně právě nejnepatrnější věci jest najmocnější kulturní činitel v našich vnitřních pustinách. Veliká předsevzetí k velkým ctnostem mají nepatrný význam. Charakter si skutečně vytvoříme nej-jednoduššími činnostmi.« (Dr. Foester: Jak žíti, 28.)

Charakter nemusí tedy vykazovati veliké ctnosti, ale musí býti ozdoben nejméně čtyřmi tak zvanými základními ctnostmi: opatrností, spravedlností, sebeovládáním a statečností.

V písmě svatém klade se váha na tyto čtyři základní ctnosti: »Miluje-li kdo spravedlnost, ovocem jejím jsou veliké ctnosti: střídmost a opatrnost v učení, a spravedlnost i síla, nad něž nic užitečnějšího není lidem v tomto životě«. (Kniha Moudrosti 8, 7.)

A také již pohanští mudrcové Aristoteles a Cicero považovali zmíněné základní ctnosti za nezbytnou podmínku mravního charakteru. (Biskup Egger: Ein Wort über Charakterbildung, 10.)

Kdo tedy cvičí se v opatrnosti, významává se spravedlností, dovede se ovládati a vytrvalou statečností na dráze mravního života setrvává, položí pevnou základnu pro budovu charakteru, na které se ovšem stále a stále v životě, jako na každém jiném obytném domu, musí některé maličkosti opravovati, vyměňovati a odstraňovati. Poněvadž základní ctnosti jsou také základem charakteru, pojednáme o nich šířeji, poskytující tím také

pokyn, jak se vlastně sebevýchovou povaha má vytvořiti.

1. *Opatrnost* záleží v tom, že k dobrému cíli volí se také vhodné prostředky. Jak dobrý cíl, tak i vhodné prostředky jsou nezbytnou podmínkou ctnosti opatrnosti. Není-li cíl šlechetný, nemohou ho prostředky posvětit. Proto když k mravně špatnému cíli volí se i dobré prostředky, není to opatrnost, nýbrž je to chytráctví a mazanost.

K volbě dobrých prostředků jest potřebí soudnosti, rozvahy a zkušenosti, proto je ovšem přirozeno, že v době mládí, kdy se charakter počíná tvořiti, nemůže se žádati, aby byl mladý člověk opatrným z vlastní zkušenosti, nýbrž musí se řídit ve volbě vhodných prostředků zkušeností cizí a to svých rodičů, učitelů, mistrů, vrchností a starších lidí. V mládí tedy je člověk odkázán na zkušenost cizí a proto člověku mladému sluší skromnost a poslušnost. Kdo ve svém nezralém věku chce udílet starším rady a žádá uznání svých snivých nápadů, nebude nikdy dobrým charakterem, protože ne kniha, ale životní zkušenost může nás přivést k opatrnosti.

Nová naše doba zplodila vládu studovaných i nedostudovaných výrostků, kteří místo vážného studia probíjejí čas návštěvou hostinců, kdež z novin vyčtěnými články přišli nadobro o samostatný úsudek. Přicházejí ze studií do svých rodných míst a hrají si tam na reformátory svých vlastních tatíků a dědů. Jest to trudný zjev, když takový polovzdělaný ubožák, místo aby starších lidí poslouchal,

je poučuje, a ještě trudnějším zjevem jest, když staří nerozumové nedozralé nápady studovaných svých synků přijímají za bernou minci.

Pro první léta života nelze si prvé základní ctnosti opatrnosti jinak osvojití nežli využitím zkušenosti cizí, z čehož ovšem vysvítá důležitost dobré výchovy rodinné, školní, společenské a tiskové.

Není to žádnou příhanou, jestliže přijímáme radu lidí zkušených a starších, vždyť máme od mládeže žádati nadšení, od mužů činnost a od starců radu. Ve skalnatém nebezpečném přístavě svěřuje kapitán vedení lodi prostému lodivodu, ačkoliv má větší theoretické vzdělání nežli prostý lodivod. V životních otázkách mívá přirozená moudrost a letilá zkušenost více rozhledu nežli školní učenost, proto vzdělaný člověk, jenž chce býti charakterem, využívá životní moudrosti prostých lidí do té doby, dokud nedodělal se vlastní zkušeností lepšího názoru.

2. Druhý základní pilíř, na kterém spočívá budova charakteru, jest *spravedlnost*. K této ctnosti vybízí nás sv. apoštol Pavel: »Dávejte tedy všem, což jste povinni: komu daň, tomu daň; komu clo, tomu clo; komu bázeň, tomu bázeň; komu čest, tomu čest.« (K Římanům 13, 7.) Spravedlnost dává každému, což jeho jest. Spravedlnost na všechny strany, vůči vyšším i nižším je nejcennějším rysem ušlechtilého charakteru a základní podmínkou dobrých společenských vztahů.

Dle slov Písma sv. v bázni dlužno vy-

chovávat mladého člověka, aby dospěl k ne-stranné spravedlnosti a objektivnosti ve svém jednání. Člověk musí býti nejprve veden k bázni Boží, která jest počátkem moudrosti. A vedeno-li dítě v mládí k respektu zákona Božího a k synovské bázni před urážkou Boha, vzdává jistě ochotně čest i svým rodičům i starším lidem.

Mládež bezbožná nectí vlastních svých rodičů a nešetří žádných ohledů k zasloužilým lidem. Hrozný hřích páše proti lidské společnosti, kdo v mládí otravuje útlou duši nevěrou a »Volnou myšlenkou«, protože vychovává tím přímo bídné charaktery bez citu pro plnění závazků ke společnosti.

Společnost lidská musí zakusiti na vlastním svém těle zlé ovoce, které plodí nevěra a nevázanost k zákonu Božímu.

Spravedlnost ukládá člověku také vděčnost za přijatá dobrodiní. Největšími dobrodinci po Bohu jsou nám zajisté rodiče, proto láska k rodičům jest nezbytným požadavkem spravedlnosti. Není dobrým charakterem, kdo neplní čtvrté Boží přikázání k rodičům. Jest to zajisté důkazem nedostatku dobrých charakterů, jestliže v životě shledáváme, že jediná matka vdova dovede vychovati a zaopatřiti pět dětí, kdežto pět dospělých dětí nedovede uživiti jediné staré matky. Nevděčné děti nemohou počítati na zaslíbení připojené ku čtvrtému Božímu přikázání, které zaručuje zdárným dětem štěstí a pozemský blahobyť. Nevděčné dítě nemůže se těšiti vážnosti lidí, protože ne-

vděčnost jest nespravedlnost a ta se nesrovnává s charakterností.

Spravedlnost ukládá nám také vděčnost k dobrodincům. Ovšem, kdo dobrodiní učiní, nejlépe učiní, když neví levice, co dělá pravice, a když se na prokázané dobrodiní zapomené. Jinak se dočká nevděku a neubrání se častému trpkému zklamání. Vděčnost není základním rysem lidské přirozenosti, proto jen mravně vyspělý charakter cítí zodpovědnost vděčnosti. V Čechách na příklad vystudovalo na sta lidí buď v církevních ústavěch aneb z nadačních peněz, které založili kněží, a 90% těchto lidí projevuje hrubou nevděčnost k církvi a k jejím služebníkům. Nemusili by snad ve veřejnosti se chlubit, či chléb v mládí jedli, ale mohli by se chovati k církvi alespoň nestranně a neměli by býti jejími odpůrci. Často však nejhoršími odpůrci náboženství jsou bývalí chovanci církevních ústavů a poživatelé kněžských nadací. Netřeba uváděti, že Machar, Herben, Bartošek, Horký atd. mají povinnost vděčnosti k církvi; jest to všeobecně známo. Nezbední chlupci znečistí studni, ze které se napili. Podlý charakter neb úplně bezcharakterní člověk spílá pustě církvi, která mu v mládí poskytla pomocné ruky, aby se domohl existence.

K pojmu spravedlnosti patří také pravdivost v celém našem chování a pravdomluvnost v řeči. Pravdivost jest základní podmínkou zdravého vývoje lidstva a nezbytnou podmínkou vzájemné důvěry. Kdykoliv lidi ovládá lhavost, hroutí se vzájemné vztahy lidí.

A přece je ve společnosti mnoho přetvářky, lži z nouze i ze společenského zvyku. »Za dob našich vzrůstá počet lidí, kteří bez zvláštních potíží se svědomím udávají větší i menší lži z nouze. A nejenom tehdy, jsou-li opravdu v úzkých, nýbrž i při sebe menší příležitosti, když se nepravdou mohou vyhnouti nepatrnému obtěžování nebo nemilému vysvětlování. Naopak moderním lidem, snažícím se po všemožném pohodlí, zdá se pravdivost vlastně askesí, která by se dobře hodila do středověku, ale nehodí se do novodoby vycpaných sedadel, ústředního topení a mezinárodních spacích vozů.« (Dr. Foerster, Jak žíti, 72.)

Kdo vychází ze stanoviska, že v životě je hlavní věcí ušetřiti sobě i bližnímu nepříjemný nebo bolestný pocit, ten se bez lhaní neobejde. Účelem života však není utíkat před nepříjemností, nýbrž nepříjemné překonávati a tím překonáváním zvětšiti svou mravní sílu.

Lhavost podkopává vzájemnou důvěru a přátelské styky mezi lidem. Ale mimo tento sociální důvod jsou také důvody osobní, které nás vedou k pravdivosti.

»Láska k pravdivosti vyvívá z nejhlubšího pudu charakteru sebezachování. Podstata charakteru jest v jednotnosti člověka se sebou samým. Není-li každé naše slovo, každý pohyb a posuněk v souladu s celou osobností naší, pronášíme-li slova, odporující nejvnitřnější bytosti a vědění, tu bývá tato jednotnost již v úpadku a přivodí ještě jiné úpadky.« (Dr. Foerster na u. m. 75.)

Lhavost svádí člověka ku klamání sebe a odtud zbývá jen malý krok k zločinu a podvodu, což dotvrzuje, že lhavost působí rozvrat v celém životě vnitřním.

Lhavost pochází také z bázně před lidmi a svádí k zbabělosti, kdežto úplné přiznání k skutkům i k chybám a zmužilá odhodlanost ke snášení všech nepříjemných následků pochybeného kroku anebo projeveného osobního přesvědčení jest nejlepší školou síly a osobnosti. Právem považuje se boj s vyhlávkáním se z rozpaků ve všedním životě za vysokou školu charakteru.

3. Třetí podstatnou známkou charakteru dobrého jest *sebevláda*, kterou dovedeme své pudy a žádosti podrobovati příkazům rozumu, mravnosti a náboženství. Jest ovšem pravda, že lidé sobečtí, prohnaní aneb vyškolení šejdíři dovedou ovládati své pocity a myšlenky, a proto by se mohlo zdáti, že sebevláda není zároveň nezbytnou známkou dobrého charakteru. Ale lidé vypočítaví nepodřizují své žádosti a city požadavkům mravnosti, nýbrž pohnutkám nízkým. Proto dlužno při posuzování sebevlády přihlížeti k pohnutkám, které ji přivodily.

K sebevýchově však je sebeovládání a rozvaha nezbytně potřebna, protože vlastnosti tyto umožňují, aby ve všech našich slovech a činech uplatnila se naše nejhlubší a nejlepší osobitost a ne jen podrážděnost a nezkrocená žádostivost. Mnoho lidí šlechetně smýšlejících a mravně založených nedochází uznání z důvodu, že všecko, co mluví a činí, bývá stíháno

pravidelně kletbou unáhlenosti a podrážděnosti.

Ukvapenost v řečech i skutcích mívá v zápětí celou řadu přestupků a hříchů, kterým bychom při sebevládě mohli se snadno vyhnouti. »Věříme v Boha a mluvíme bohaprázdná slova, vyznáváme všudepřítomnou lásku a přece jednáme vášnivě a z okamžikového podráždění čivů. Askese est boj s tyranii okamžiku! Naše nejčistší city a nejjasnější myšlenky mají býti strážnými anděli veškerých našich slov a skutků. A proto se musíme účelně cvičiti, býti přísní na své čivy, hněv i vášně a povídavost a ukládati si vážné cvičení o mlčenlivosti, aby nemluvil z nás člověk nestřežený a nevzdělaný, nýbrž člověk rozvázný a vychovaný, z něhož vycházejí slova skutečně produševnělá a uklidněná, slova, která pomáhají, přinášejí mír a dávají stálost. Slova, která vycházejí z lásky a nikoliv z podrážděných nervů, z duševní jašnosti a nikoliv ze vznětu zevnějšího člověka«. (Dr. Foerster na u. m. 39.)

Jest nutno cvičiti se a odepírati vnějším a vnitřním dráždidlům, cvičiti se v odříkání a zdrženlivosti, bychom došli sebevlády. Někteří se domnívají, že lze dosíci sebevlády jen vytrvalou činností beze všeho odříkání. Zkušenost však učí, že lidé svrchované energie a vytrvalé činnosti nedovedou se opanovati v mnohých svých vášních. Alexander, král macedonský, dovedl sice dobytí a ovládati celý asijský východ, ale nedovedl vládnouti a poroučeti sám sobě, proto zahynul v mladém věku následkem nezřízeného života. Cvičení

v odpírání nazývali již²⁸ staří Řekové askesí a považovali ji za gymnastiku duše, protože věřili, že skutečně volným myslitelem může se státi pouze člověk, který opanoval své vášně.

Křesťanství přijalo zásady askese velkého slohu do svého řádu, učíc, že lze jen sebevládou ovládati naši přirozenost lidskou a vůkolní svět. Askese dopomáhá duchu lidskému k postavení, které má osobnost lidská zaujímati v přírodě. »Toto cvičení se v zdrženlivosti a odříkání nemá nic společného se škaředěním na veškeré radosti životní. Pravím pouze: skutečně veselým může býti pouze člověk, který se naučil za čas říci rozhodné »ne« a ukázati svým přáním, kdo jest pánem. Pouze takový člověk může se svobodně radovati radostmi životními, poněvadž má sebe úplně v moci, a rozkoše pro něho nemají již skrytých nebezpečí, jimiž ohrožují lidi ne-svobodné a bezcharakterní, proměňující radosti v hoře a ve výčitky svědomí a vlastní zhoubu.« (Dr. Foerster na u. m. 36.)

Pravý charakter musí býti pánem ve svém vlastním domě, musí ovládati své city a pudy, proto musí se cvičiti v odříkání čili askesi.

Svět moderní nedoveda ceniti sebevlády, řídí se heslem: »Využiti život do poslední krůpěje«, proto svým charakterům neklade žádných dobrovolných mezí, nýbrž vrhá se bezuzdně do víru rozkoší, posmívaje se těm, kteří odříkání hlásají a v odříkání žijí. Výsledek této bezuzdné požívavosti lze spatřiti ve vyžilých tvářích mladých lidí, v rostoucích sebevraž-

dách, v rozlukách manželských, ve vraždě dětí, v podvodech, úpadcích, rozervanosti nitra a pustotě duše.

Má-li se zase mír a štěstí vrátiti do vyprahlých moderních duší, jest třeba cvičiti se v sebezapírání. Právem praví Tolstoj: »Ani křesťan, ani pohan nemůže dílo sebezdokonalení nezačítí z kraje, to jest odříkáním — — — Odříkání je první stupeň k dobrému životu a dosahuje se pouze pozvolna. Odříkání jest osvobozování od žádostivosti, od chtíčů. Ale člověk má mnoho žádostivosti; aby boj s nimi byl uspišený, musíme začítí od žádostivosti základní, žravosti, lenosti a chlípnosti.« (Foerster na u. m. 44.)

Abychom k sebezáporu dospěli, jest dlužno začítí přesným dodržováním rozvrhu hodin pro denní zaměstnání. Většina dne budiž věnována práci, menšina jen oddechu a vyražení. Při práci musíme přemáhati odpor vlastního pohodlí aneb zevní překážky, proto pracovitý člověk klade i spolehlivý základ ve svém nitru ku sebevládě. Nestačí, jak již bylo pověděno, pracovati vůbec, je třeba také boje proti žádostem a sice proti těm, které jsou nejsilnější a které hubí lidstvo v moderní době jako sociální zlo. Jest to alkohol a prostituce.

Vždy pilo lidstvo opojné nápoje, ale požívání lihovin rozmohlo se poslední dobou v tom rozsahu, že alkokolismus stal se pravým vředem společenského života a vyžaduje též radikálního léčení za součinnosti všech výchovných činitelů.

Vědou je dokázáno, že alkohol i v mír-

ných dávkách přivádí poruchy činnosti mozkové, že ničí rozvahu, sílu vůle, mravní cit a snižuje důstojnost člověka. Proto jest alkohol jedem a nemůže se řaditi mezi poživatiny. Opětované požívání alkoholu snižuje schopnost lidského ústrojí odporovati nakažlivým a těžkým nemocem. Lidé strídmí jsou vytrvalejší, zdravější, z choroby nahodilé snáze se vyléčí. Největší nebezpečí alkoholu spočívá v tom, že působí zrůdnost potomstva. Děti pijáků dědí všeobecně méně cennou konstituci tělesnou a zeslabenou soustavu nervovou. Pádne doklady k zhoubnému působení alkoholu na celá pokolení podává šetření, které v novější době podniknuto bylo úřady v rodině Ady Jurkeové, narozené 1740. Žena tato byla tulačka a oddána pití alkoholu. Měla potomstvo, které vzrostlo na 834 osoby a z nich. o 709 osobách bylo úředně zjištěno, jak žily. Nemanželsky bylo zrozeno 106, žebráků bylo 142, podporováno bylo chudinstvím 64, prostituci se oddalo 181 žen, pro zločiny bylo odsouzeno z této rodiny 76 osob, 7 pro vraždu. Bylo vypočítáno, že za 75 let stála tato rodina stát na podporách, útratách vězeňských, odškodněních atd na 6,000.000 K. (Dr. Foerster na u. m. 51.)

Nemožno nám v rámci této rozpravy věnovati větší pozornost boji proti alkoholu, ale z podaného vysvítá, že pijanství je naprosto neslučitelné se sebevládou a tím také neslučitelné s řádnou povahou.

Řádný charakter zachová tím spíše zdrženlivost v požívání alkoholu, protože neběží

při tom jen o ničení lepšího jádra v člověku, nýbrž také o blaho společenské.

Totéž platí ovšem o prostituci, která rozmohla se už v takovém rozsahu, že zplodila velký mezinárodní obchod s bílými otroky-němi. To, co v barbarském středověku bylo vyčítáno jako svrchovaná nelidskost, provozuje se za osvětlené doby naší zcela nerušeně. A kdyby mezinárodní spolek na potírání prostituce neprotestoval čas od času proti této skvrně naší doby, mohlo by toto zaměstnání býti docela zařaděno do cechu dobrých živností.

Nebudeme líčiti ohromnou zkázu na duši a na těle těchto nebožáků obojího pohlaví, kteří propadli prostituci. — Jsou o tom napsány celé knihy, které pojednávají o pohlavních nemocech a jich zhoubných následcích nejen na jednotlivce, ale i na celé příští potomstvo. Jest to hřích, který bývá trestán až do posledního pokolení. Všichni charakterní lidé považují boj proti prostituci za příkaz mravnosti i humanity. Boj tento valně stěžuje nemravná literatura a oplzlé pohlednice a fotografie, které bývají vyvěšovány i na ulicích, na místech snadno přístupných, aby již mládež školní byla z mládí předčasně probuzeným pudem pohlavním vydána v šanc mravní i tělesné zkáze.

V popředí oplzlých knih stojí pověstná kniha socialistického předáka Bebla »Žena«, která za několik let byla vydána jen v Německu v několika milionech výtisků a vynesla svému původci 1,000.000 Mk, zrovna

tak, jako vynáší dobře zavedený vykřičený dům velký zisk svému majiteli. Socialistickým ženám jest Beblova kniha »Žena« hledanou duševní stravou, ač hájí oprávněnost pohlavní nezřízenosti. Vídeňský universitní professor Max Graber napsal o Beblově »Zeně«, že jest jedna z nejblbších a svým suggestivním (dotíravým) vlivem z nezáhubnějších knih, které kdy blouznivým člověkem byly sepsány. (Dr. Gruber, Prostitution, 38.) Zmíněný učenec hájí přesvědčivě zkušenost, že pohlavní zdrženlivost jest nejenom filosoficky možna, nýbrž i zdravotně zcela přípustna a že mravnost není jen z náboženských zásad, nýbrž i z příkazu zákona přírodního nezbytna k zachování lidského pokolení. (Dr. Gruber, Prostitution, 46.)

Lékaři a paedagogové hrozí se té spousty, která vzniká z bahna šířeného novinami, pohlednicemi, knihami, chantany, »přátelskými večírky« a divadly. Mnoho milionů vytěží majitelé podobných zábavných podniků a nakladatelé oplzlého umění, proto spustí vždy najatí novináři ohromný pokřik o »pokrytectví«, když se někdo odváží veřejně protestovati proti prováděnému duševnímu kuplířství. Zákon sice stíhá oběti podrážděného a zvrhlého pudu pohlavního, ale zdroj této mravní zkázy nechává bez povšimnutí.

Často zmíněný vychovatel Dr. Foerster ve své výborné knize »Pohlavní mravnouka a výchova« stýská si na lékaře, kteří se drží ještě zastaralých obav, jakoby pohlavní zdrženlivost poškozovala zdraví, a odvolává se přitom na mínění filosofa Comtea, jenž kdysi

řekl, že lékaři majíce při své radě na mysli jen zvířecí podstatu lidskou, mohli by se vlastně nazývati »zvěrolékaři.« Lékařské autority prvého řádu nesdílejí ovšem tento mělký názor venkovských lékařů o škodlivosti pohlavní zdrženlivosti. Tak znamenitý universitní profesor MUDr. Ribbing sebral ve své knize »Pohlavní zdravověda« úsudky vynikajících odborníků Kraft-Ebinga, Aktona, Oesterlena, Beala atd., kteří všichni souhlasně tvrdí, že přísná pohlavní zdrženlivost a čistota jsou úplně v souladu jak s fyziologickými tak i morálními zákony. (Ribbing na u. m. 54.)

Zmíněný již Dr. Gruber ve spise »Prostitution« pojednává s odbornou znalostí o pohlavní otázce a přichází k náhledu, že úplná pohlavní zdrženlivost je nejen ženě, ale i muži možna bez újmy zdraví. — Dr. Gruber poukazuje na kláštery, že v nich není větší úmrtnosti ani více náchylnosti k duševním chorobám. A jestliže statistika vykazuje ve světě více úmrtnosti mužů svobodných nežli ženatých, připisuje to autor spořádanějšímu životu mužů ženatých a upozorňuje na tuto okolnost, že valná část svobodných vlastně čistě nežije a proto častější těchto úmrtnost nemůže se ani připisovati nedostatku pohlavních styků.

Dr. Gruber uznává sice sílu pohlavního pudu, ale poukazuje také na zbytečné jeho dráždění moderním způsobem života: »Civilisovaný člověk dráždí uměle a nepřiměřenou životosprávou pud pohlavní. Mnoho sezení, nedostatek tělesných pohybů a teplá postel

působí nepříznivě. Necudnými rozhovory a oplzlou četbou, pohlednicemi, obrazy, balety atd. ničíme se sami.«

Lekařská věda uznává možnost, ano i nutnost života čistého a rozumní paedagogové podávají návod, kterak výchovou již v mládí lze lidstvo před mravní zkázou chrániti. Dr. Foerster uznává nutnost opatrného poučení mládeže o věcech pohlavních, ale ještě větší váhu klade na výchovu vůle a na udržení studu, jenž je nejlepší dosud ochrana před nemravností. Neopatrným odhalováním pohlavního života nedospělé mládeži ničí se stud a tím nerozumní paedagogové více škodí, nežli prospějí. Dr. Foerster nedoporučuje přímý boj proti smyslným pokušením, nýbrž žádá, aby pozornost byla obrácena k jinému předmětu a boj proti smyslnosti byl veden nepřímo tím, že se vůle cvičí v sebezáporu a jiném odříkání.

»Vyhledávejme boj se všemi možnými zamilovanými návyky a slabostmi, ukládejme si vážné strádání, otužování, mlčení, trpělivost, opovězme boj lenosti, cvičme svou vůli pořádkem a přesností. Slovem chápejme se nejlepších a nejrozmanitějších příležitostí, jimiž můžeme osvědčiti se pány těla a pudů a ducha cvičiti ve vládnutí, a přirozenost v poslušnosti. A všude začínejme od lehkého a jednoduchého, a radostí ze stoupajících úspěchů budeme nabývati síly k věcem větším. Tím uklidníme se pohlavně, že nás to překvapí. Budou-li pudy probouzeti se znova, hned začněme vůli otužovati v některé věci a nebojujme pouze

dobrým předsevzetím. Chopme se něčeho nepřijemného, kteréž máme po ruce, nevinného pořádání, čistění nebo namáhavé práce tělesné. (Dr. Foerster, Jak žíti, 145.)

4. Základní pilíře stavby charakteru váže a sesiluje čtvrtá stěžejní ctnost: *statečnost* (vytrvalost). Bez vytrvalé statečnosti zřídka kdy projevila by se opatrnost nebo spravedlnost, protože v cestu našich kroků staví se nesčetné překážky, které slabé a vrtkavé duchy zdržují od provedení poznaného dobra. Bez statečnosti není možnou sebevláda, která musí překonávat nejen překážky zevní, ale ještě více překážky vnitřní, z porušení přirozenosti lidské vyplývající. Bez vytrvalosti nelze vůbec ve světě nic provést, co by mohlo činiti nárok na cenu trvalou. Někdy se nám zdá, že některý úspěch získán byl snadno, pouhou náhodou. O mnohých lidech říkáváme, že mají štěstí, domnívájíce se, že bez námahy dobyli svého postavení.

Kdysi přál maršálu Lefevreovi jistý přítel štěstí k jeho zámožnosti, ale maršál odpověděl: »Závidíte mně snad? Můžete všecko mé jmění získati laciněji nežli já. Pojdte se mnou na dvůr! Tam ze vzdálenosti 30 kroků střelím na vás dvacetkrát a jestliže vás nezastřelím, jest všecko vaše. Vy nechcete? Nuže, vezte, že na mne v bitvách stříleli vícekrát než tisíckrát a z menší vzdálenosti, nežli jsem se domohl toho postavení, v kterém mne dnes vidíte!«

Statečný muž nedá se odstrašiti nahodilými překážkami v plnění svých povinností a v důsledném provádění svých mravních zásad.

Ani lichocení ani hrozby ho nesvedou, aby jednal proti svému vlastnímu přesvědčení. Bývá to osudem mužů velkých povah, že bývají nepochopeni za svého života a teprve po smrti staví jim lidstvo pomníky. Poznané pravdy dlužno se držeti a dle správných zásad jednati i za odporu lidí nerozumných. Heslo politika našeho Braunera: »Chceš-li vlasti dobře sloužit, přízně doby nehledej«, lze prováděti jen silným povahám, které v přesvědčení o správnosti svých zásad jdou ku předu za svým ideálem pravdy a dobra.

Síla a vytrvalost nesmí se však zaměňovati se svéhlavostí aneb tvrdostí. Jestliže někdo ve své umíněnosti setrvává na pošetilých zásadách i vzdor všemu lepšímu poučení, nemůže se vůbec nazývati charakterem, protože dobrá povaha jedná jen dle dobrých a všeobecně uznaných zásad.

Tak nelze pokládati Husa za velikou povahu, protože se držel mylných zásad vzdor všemu poučování sborem kostnickým. Palacký sám o tom píše: »Nelze zapírati, že sbor i tenkrát nic neobmeškal, cokoli naň jen slušelo, aby vrchu přísnosti vyhnouti se mohl... Hus 1. července 1415 osvědčil se písemně, že odvolati nemohl ani nechtěl; a když potom dne 5. července poslednikráte, kromě deputovaných ode sboru, z rozkazu králova také čeští páni k němu přišli, a pán z Chlumu jej prosil, aby nedal lichým jen studem zdržeti se od kroku spasitelného, avšak svědomí svého v tom poslouchaje: opětoval ještě jednou s pohnutím a slzami, že jen tenkrát odvolá,

když písmem svatým lépe bude poučen.« (Palacký, Dějiny národa českého. Díl III., čl. 1., str. 225. a n.)

Poučením rozuměl však Hus učenou hádku o smyslu písma sv. se zřetelem na bludné články, které za bludné byly sborem označeny; šlo mu tedy, aby subjektivní jeho výklad písma sv. byl uznán za rovnocenný všeobecnému učení církve. Proto »sbor, neměl-li jemu přisvědčiti a dáti se od něho mistrovati, musil konečně přikročiti k odsouzení jeho, jak toho žádali zákonové církve«. (Palacký, Dějiny nár. českého. Díl III., čl. 1., 226.)

Osobní názor může býti jen tehdá základem našeho jednání a jen tehdá může býti předmětem všeobecné úcty, jestliže se shoduje s objektivní pravdou a obecně uznanými zásadami. Proto nelze Husa považovati za vzorný charakter, byť i srdnatě umřel za mylné zásady, které dosud mylnými jsou. O to vlastně běží při nynějším kultu Husově, zdaž skutečně dostačí k životu dobrému individuální pojetí života a autonomie v ethice, čili zdaž nutno šetřiti autoritativních, věčných norem pravdy a mravnosti.

Dnes zavládla všeobecná vzpoura proti kterékoliv autoritě; proto veleben je Hus, předbojovník pro individuální přesvědčení, a vychvalován i kněz, jenž strhl se sebe k vůli zástěrce kleriku a bouří veřejnost proti církvi, kdežto kněží své cti a povinnosti dbalí bývají ve veřejnosti nenáviděni a pronásledováni. Osud biskupa Brynycha je toho nejlepším dokladem. Při takovém zmatení pojmů nelze se

diviti, že za silné charaktery se považují petrolejníci a anarchisté ducha, které nechce náhodou společnost živiti, když podrývají její základy.

Statečnost nevyžaduje nutně bezohledné krutosti, která žene se ku předu přes potoky slz a krve svých spolubližních. Každý dobrý charakter při vši své síle musí býti také něžným a ohleduplným. »Pevný jako diamant a něžný jako matka« musí býti heslem charakteru dobrého. — »Mnozí lidé si namlouvají, že patří k důstojnosti muže vystupovati bezohledně. Ve skutečnosti je však bezohledné chování nadobro chatrné také se stanoviska pravé energie, neboť hrubé počínání a bezohledné vystupování bývá mnohem snadnější a vyžaduje mnohem méně duševní síly a otevřenosti nežli chránící a soucitná energie. Pevnost sloučená s dobrotou a sebeovládáním, toť výkvět silné mužnosti«. (Dr. Foerster, Jak žíti, 50.)

Síly vůle nabýváme také cvikem jako každé jiné ctnosti. Jest třeba cvičiti se v maličkostech pozvolna. Ochotná práce, přesné dodržení denního pořádku, věrné plnění povinností, otužování těla atd. jsou prostředky, kterými lze vůli síliti. Cvičení tělesných svalů a otužování celého tělesného ústrojí výborně prospívá ku sesílení duševní energie. Tělocvik může tedy vhodně působiti na tvorbu dobré povahy, proto by tělocvičné jednoty mohly míti velký význam v mravním vývoji národa. Ovšem tělocvik sám sebou nemůže vytvořiti dobrou povahu již z toho důvodu, že pravé

vzdělání nespočívá v silných svalech anebo mohutném kopu. Statečná povaha vytvoří se jen tehdy, když je síla její řízena svědomím a láskou. Svědomí nám připomíná, že v říši duší nelze stavěti pouhými silami mechanickými a proto všechny činy a úkony lidské, které vycházejí z našeho života ústrojného, nesou na sobě pečeť hrubé síly a zárodek brzkého rozkladu. (Dr. Foerster, Jak žíti, 48.) V našich tělocvičných jednotách cvičí se sice svaly, ale zanedbává se pěstění svědomí a lásky. Členové těchto spolků bývají otravováni nevěrou, bývají naváděni k zanedbávání náboženských povinností, vedeni jsou přímo k fanatickému záští proti lidem věřícím a ku společenské klackovitosti. Výchova tělocvičných spolků zvrhla se na výchovu silných svalů a hrubých mravů, proto k charakternosti nevedou a tak dlouho nepovedou, dokud tělesná energie nebude vedena svědomitostí a láskou.

IV. Význam náboženství v tvorbě povahy.

Již staří pohanští mudrcové přišli k poznání, že člověk je jediným tvorem, který má osobnost opatřenou přirozenými právy a povinnostmi. Proto poučovali ve svých spisech spoluobčany, aby hleděli vypěstít přirozené dary své osobitosti v ušlechtilý charakter. Římský mudrc Cicero pronáší však stížnost na obtíže, které se pohanskému světu staví v cestu při tvorbě charakteru dobrého. »Výroky mudrců vylíčen byl obraz člověka moudrého,

jakým by býti měl, kdyby na svět přišel. Ale my jsme dosud takového člověka neviděli.« (Tusc. II., 21.) V tomto stesku je přiznání, že člověk dovede sice nakresliti rysy člověka šlechtného, povahy dobré, ale nemá sám o sobě dostatek síly, aby ve skutečnosti dokonalým charakterem byl. »Dosud jsme žádného neuzřeli!« stýská si Cicero, ale dnes by nemohl takový stesk pronášeti.

Za 43 léta po smrti Ciceronově přišel na svět člověk, který byl povahou šlechtnou a v každém směru dokonalou. Byl to Syn Boží a pravý člověk zároveň, maje obě přirozenosti božskou i lidskou v jedné osobě božské z toho důvodu, aby mohl za lidstvo dosti učiniti jakožto člen pokolení lidského, a aby čin jeho, jakožto pravého Boha, měl cenu nekonečnou, rovnající se vině prvního člověka.

Po stránce lidské byl ideálním vzorem pravého křesťanského jinocha i muže, neboť ve svém mládí je poslušným synem své matky a pěstouna svého, v mužném věku svém řídí se požadavky všech čtyř základních ctností opatrnosti, spravedlnosti, sebevlády a statečnosti. K rozšíření svého životního úkolu volí chudé prosté rybáře, aby nadpřirozený původ církve byl i ve všech příštích stoletích patrný; velí dávat císaři, co jest císařovo a Bohu, co je božího; může bez obavy vyzývat své úhlavní nepřátele, aby mu vytkli vady, mohou-li; za své přesvědčení a za své zásady trpí a umírá na kříži. Ježíš Kristus podal obraz velkého charakteru v životní skutečnosti, neboť neučil pouze, jak má dobrý člověk žíti, nýbrž

sám osobně svým vlastním životem ukázal, jak dokonalý charakter žije.

Bylo ovšem přirozeno, že příklad Kristův způsobil to, co každý veliký charakter působí. Neodolatelným kouzlem vábil k sobě nesčetné zástupy jinochů, mužů, starců, dívek a žen, kteří všichni uchváteni byli dokonalým životem Kristovým a snažili se ho napodobiti. Jen velký charakter Kristův mohl to způsobiti, že starý pohanský člověk opouštěl své neřesti a své vášně, stával se člověkem ctnostným a nového charakteru svého vážil si tou měrou, že raději obětoval svůj majetek, přednosti svého sociálního postavení, ano i svůj život, nežli by zradil toho, jenž byl mu vzorem na cestě dokonalosti.

Ježíš Kristus způsobil svým zjevem a také svou svátostnou posilou daleko větší převrat v ideálním nazírání na život a v snažení lidském, nežli toho dovedli všichni předchozí mudrci celého světa, kteří sice dovedli ctnost líčiti, ale podle ní nikdy nežili, také pro ni své stoupence nedovedli nadchnouti. Křesťan, stoupenec Kristův, má snadnější práci v tvorbě charakteru a v pěstování ctnosti, protože zná nejen správné zásady životní moudrosti a velký obraz vznešeného charakteru Kristova, nýbrž nabývá ve sv. svátostech i posily vůle, by dle zásad poznanych také důsledně jednal. I za dnů našich, v době páry a elektriny, idea Kristova působí na rozvoj charakterů ušlechtilých a velkých. Ovšem jenom u těchto lidí, kteří nejsou křesťany jen dle zápisu v matrice, nýbrž také skutečně v duchu a v pravdě.

Že dnes i mezi křesťany nalézáme bídné povahy, ba přímo vyvrhele společnosti, nezáviňuje to snad křesťanství samo, nýbrž právě nešetření jeho zásad a opovrhování všemi náboženskými posilami přirozenosti lidské, která byla vždycky slabou a ke zlu nakloněnou, ať již lidé svítí lojovou svíčkou nebo elektrickou žárovkou, vždyť vymoženosti technické mají sice na zevnější stránku lidské přirozenosti, ale vnitra jejího se nedotýkají. Jestliže dnes moderní člověk navštěvuje místo kostela kinematografy, na požadavky své duše při překotném užívání tělesných rozkoší si ani nevzpomene, nemůže býti křesťanské náboženství voláno k zodpovědnosti, že nedovede z moderních pohanů vytvářeti lidské charaktery. Kdo léku osvědčeného neužívá, neprospěje mu ani tehdy, kdyby měl ho již na stolku u svého lože. Křesťanství může prospěti jen tomu, kdo zásady a příkazy jeho zná, je plní, dle nich žije a slabou vůli svou svátostnou milostí posiluje. Pokud se bude křesťanské náboženství považovati za starý porcelán, který se sice chová ve vážnosti, ale na kterém se však nejí, budeme marně volati po mužích charakterních, kterých je za dnů našich tolik zapotřebí.

Protestantský světský prof. dr. Foerster pojednává o poměru náboženství k charakteru, napsal pro naši dobu tato pozoruhodná slova: »Přirozené popudy k dobru potřebují ještě vyšších výkladů a výhledů, aby vystačily na násilí vášní a tíhu sobeckosti. Máme sice v nitru vyšší přirozenost, ale tato lepší částka naší bytosti je znečištěna všelikými přísadami

a nemá zářivé jasnosti. Proto bojující člověk žádá ideálů a vzorů úplně očištěných, a právě nejlepší a nejsilnější mladí lidé touží po víře ve svět čistě duševní, v říši dokonalosti, v níž je všecko úplné, co zde na zemi je pouze částkou. Nejen pozemské srdce lidské hledá a potřebuje střediska a vychodiště veškerých snah a lásky, také duševní přirozenost hledá místa, kde by spočinula její touha a splynula s prazdrojem života. Z hlubin zkušenosti lidské duše vytrysklo vyznání sv. Augustina, že nepokojno je srdce lidské, dokud nespočine v Bohu. Víc a víc nevěřících mladých lidí naší doby přiznává si tajně, že jim moderní osvěta pro tyto potřeby dala místo chleba přece jen kamení, a pocítují s hlubokým vystřízlivěním, že bez pevné víry ve věčnou pravdu není vůbec možno sebe vychovávat, poněvadž ve všeobecném zmatku pouhých osobních mínění není již veliké a uchvacující přesvědčení možno. Domněnkám nechce nikdo nic obětovati. »Jest Bůh a jest jeho svatá vůle, byť vůle lidská kolísala sebe více!« Z kolísavého a vrtkavého tvora utvoří charakter pouze svatá, věčná jistota, ale nikoliv pouhá neodvislá etika, založená jen na měnivém jedinci, na jeho charakterné zkušenosti životní a na přemýšlení často tolik porušeném.« (Jak žíti, 341—342.)

Jak jinak znějí slova věřícího protestanta a universitního profesora vychovatelství v Curychu proti ubohým frásím našich universitních profesorů na filosofické fakultě, kterým úplně dostačuje mravnost bez Boha k vytvoření charakteru české mládeže studující! Však

také charaktery vyšlé ze školy Massarykovy budí všeobecné politování. Jest to skutečně ubohé, že chce-li někdo přečísti si rozumný úsudek o základech zdravého vychování, nesmí se obrátiti na české knihy, nýbrž si musí hledati pravdu za hranicemi. Domácí lidé mají naprosto zmatené pojmy o úkolech vychovatelství. Kam špatně vychovaná intelligence česká ubohý národ dovede, lze již dnes tušiti. »Když slepý slepého vede, oba do jámy padnou !«

Síla náboženského učení byla povaze lidské nepostrádatelnou v dobách dřívějších na cestě života počestného a jest nepostrádatelnou člověku i za dnů našich, protože pokroky vědy a techniky nitro lidské a vůli lidskou nepřeměnily, ba spíše v mnohém ohledu seslabily. A právě v době přítomné lze touto silou náboženského učení bezohledný sobecký pud přivésti do náležitých mezí a k nutnému respektu na věčného a vševědoucího Soudce, nejvyššího Pána člověka i přírody; ono dovede člověku diktovati mravní povinnosti k svému vlastnímu pravému blahu a společenskému dobru.

V náboženství nalézáme nejlepší oporu charakteru také z toho důvodu, že povaha nevytvoří se za několik dní a není nějakým stavem trvalým, jenž by nemohl býti nikdy změněn. Na vzdělání povahy musíme pracovati celý život a teprv smrt tuto tvrdou práci ukončí. Pro dílo, vyžadující celý lidský věk a všecku sílu, je zapotřebí jistě vyšší posily v náboženství.

V. Ovoce charakternosti.

Stane-li se člověk charakterem dobrým, poslouží nejlépe sám sobě. »Spravedlivý, jako lev smělý, bez bázně bude«, (Přísl. 28, 1.) praví písmo sv. o muži charakterním, který v dobré povaze nabývá opory proti všelikým vnitřním i zevním bojům, proti změnám osudu, zdraví a štěstí. Muž charakterní neochvějně kráčí životem za jasným cílem bez vší bázně před jakýmkoliv neštěstím. Největší poklady má muž tento právě ve svém šlechetném charakteru a o poklad tento nemůže ho vůbec nic na světě oloupiti.

Zisk z charakteru líčí již pohanský filosof Aristoteles: »Člověk ducha šlechetného počínati si bude mírně jak v štěstí tak i v neštěstí. Dovede se povznášeti i ponižovati. Nebude se báti nebezpečí, aniž ho bude svévolně vyhlédávati, neboť málo je věcí, po kterých by dychtil. Jest mlčelivý a snad poněkud zdráhavý v řeči, avšak mluví směle, jak myslí, kdy toho je třeba. Rád se obdivuje, než nic mu není velikého. Urážky odpouští. Nerad mnoho mluví o sobě nebo o jiných, neboť nestará se, aby sám byl chválen, anebo aby jiní lidé byli haněni. Nekřičí pro maličkost a pomoci u nikoho nehledá.« (Smiles, Charakter, 163.) — Duševní klid a naprostá vyrovnanost nitra jsou nejlepším ovocem charakteru, proto lze tvrditi, že charakter rozhoduje o osobním štěstí či neštěstí jednotlivce.

Než i sociální význam má každá osobní povaha jednotlivcova. Lidé silných povah pů-

sobí neodolatelným kouzlem na vůli jiných lidí, a zdá se, jako by byli nástrojem nějaké neviditelné síly. A to nejen na současné, nýbrž i na všechny věky budoucí působí charakter sociálně, neboť příklad jeho jest dědictvím pro příští pokolení. »Charakter vtělen jsa v myšlenky a skutky, má ráz nesmrtelnosti.« (Smiles, Charakter, 25.) Lidé charakterní vytvářejí mrav své doby a tvoří ve svém součtu silný národ.

Nejen mužové, nýbrž i ženy jsou povinny býti charaktery, ba i celí národové mají býti charakterní. Charakter národa spočívá na stejných základech jako charakter každého jednotlivce. Také národ celý má řídit se ve svém žití pevnými pravdivými zásadami. Charakter a ne počet určují velikost národa! A národ může býti charakteru dobrého ovšem jen tehdá, když ne jen někteří vzácní jednotlivci, nýbrž i převážná většina občanstva pěstuje život ctnostný a nehoní se jen za výdělkem nebo rozkošemi. »Kde národní charakter nezachovává se v ryzosti, lze za to míti, že národ již jest ztracen. Který národ nemá v úctě vyšších snah a nekoná ctností pravdy, poctivosti, neúhonnosti, a spravedlivosti, nezasluhuje ani, aby déle žil. A jestliže nadejde čas v některé zemi, kdy bohatství tak porušilo, rozkoš tak pokazila a vášně tak zaslepily lid, že čest, pořádek, poslušnost, ctnost a věrnost jsou věcmi minulými a překonanými: tehdá v této době temné, — kdy mužové poctiví, jsou-li snad náhodou ještě, budou kolem sebe tápati a jeden druhého rukama hledati — nebude pro ně naděje jiné, leč v obnovení a povznesení

povahy jednotlivců; nebo jen tou jedinou může býti národ zachráněn. A kdydy charakter byl ztracen nenahraditelně, pak opravdu by nezbyvalo, co by stálo za zachránění.« (Smiles, na u. m. 35.)

Nezdá se vám, že nutno již u nás v zájmu existence národní pracovati ze všech sil na obnovení a povznesení opravdu křesťanského charakteru u každého jednotlivce? Vaše osobní blaho a prospěch národa žádá, abyste byli dobrými charaktery!

Nové svižné humoresky.

Právě vyšel III. díl

„Rozmarných příhod“

z pera populárního spisovatele Jiřího Šahuly. Ilustroval K. L. Thuma.

Prvé dva díly vzbudily tak veliký zájem, že jen malá zásoba zbyla na skladě.

Odporujeme všele katolickým spolkům a do katol. knihoven. V době, kdy tak úžasně se šíří literatura zhoubná, každý přítel nezávadného, pružného a poutavého humoru uvítá knihu tu velice vděčně.

Stran 382. Cena 2 K 20 franko.

Objednávky vyřídí obratem

Družstevní knihkupectví
v Hradci Král. Adalbertinum.

Nově zřízené knihkupectví

V ADALBERTINU

doporučujeme ku

zřizování knihoven

spolkových a soukromých.

Ochotnickým spolkům

doporučujeme se rychlým dodáváním žádaných divadel.

Veškeré solové výstupy a kuplety na skladě.

Hudebniny, veškeré vycházející **časopisy, žurnály i díla sešitová** možno nám dodávati.

Každou i sebe menší objednávku vyřídíme co nejdříve a nejpečlivěji.

Znamenáme se v účtě

Družstev. knihkupectví Politického družstva tiskového v Hradci Král., Adalbertinum.

Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové

nabízí své ochotné služby ku provedení všech zakázek z oboru knihtisku. Ceny mírné, vyřízení správné a rychlé.

Přátelé pravdy!

Protivníci katolické církve šíří mezi náš lid celé spousty prohaných brožur na potupu naši. Proto upozorňujeme Vás všechny na obranné brožury katolické, které důkladnými, promyšlenými úvahami maří otravné účinky nám nepřátelského tisku. Jsou to

ČASOVÉ ÚVAHY.

Na celý rok se předplácí pouze 1 K.
Jednotlivá čísla (nejméně 32 str.) po 8 h.

Na 4 výtisky dáváme pátý zdarma.

Při hromadných objednávkách poskytujeme až 50 procent slevy.

Za nepatrný obnos tudíž může si každý koupiti hojnost vzdělávacího čtení. Nečekej nikdo, až nepřátelé protikatolickými letáky zbožnou osadu zaplaví! Jest potřebí vždy již předem katolické věřící uvědomovati, aby pro případný útok byli ozbrojeni. Pracuje-li se nepřátelským tiskem na zkázu církve tak houževnatě, jest rozhodně potřebí vytrvale státi na stráži. Laskavé čtenáře prosíme, aby si prohlédli seznam dosud vyšlých brožur, jak jest uveden na obálce tohoto čísla. Objednávky obratem vyřídí

administrace „Časových Úvah“
v Hradci Králové.

Duch katolické Obnovy.

Sepsal

Eduard Jan Nep. Brynych.

Sbírka úvodních článků »Obnovy«, jež jsou plodem nezapomenutelného biskupa, jest znamenitou specialitou v literatuře české. Velice zajímavá, populární to četba pro vzdělané i prosté; formou velice poutavou podává hojnost poučení. Jadrné tyto články vzbudily v českém národě velikou sensaci; nijak dosud nezastaraly, naopak jsou stále svěžím zřídlem poučení pro každou dobu.

Stran 722.

Cena 4 K.

Sjezdovou zprávu o katolickém sjezdu v Hradci Králové 1909 konaném

s četnými ilustracemi, s řečmi všech řečníků, většinou dle stenografických protokolů podanými, — v rozsahu 35 tiskových archů velké 8° = 460 str nabízí ve výrobní ceně K 3.— franko

Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.

Volná Myšlenka

se stanoviska náboženského,
filosofického a sociálního. —

Stran 55. — Cena 16 hal.
Při hromadném odběru značné slevy.

Objednávky vyřídí
administrace „Časových Úvah“
v Hradci Králové.

Kupte si tento spis:

Karel IV. jako křesťan a vlastenec.

Píše Jiří Sahula. Cena 3 K.

Objednávky vyřídí

Biskupská knihtiskárna v Hradci Král.

Spiritismus zdokonalením křesťanství?

Tento důkladný spis dra
J. Novotného vyšel v ele-
gantní úpravě o 259 str.

Cena 2 K 60 h.

:: Objednávejte u ::

Biskupské knihtiskárny v Hradci Králové.

Ročník VI.

1. Vyznání starého hříšníka. 2. Sociální demokracie
ve světle pravdy.* 3. Osv. zpovědi. 4. Svěpomoc dělnictva
5. Víra jakovíra. 6. Pryč s dogmaty. 7. Fara katolická a
protestantská. 8. a 9. O úpadku náboženství mezi rote-
stanty. 10., 11., 12. Zpráva o sjezdě československých
katolíků v Hradci Králové

Ročník VII.

1. Veliký biskup. 2. a 3. Důležitost pravého nábo-
ženství. 4. Pokora a náboženství. 5. Zakládejte odborové
spolky! 6., 7. a 8. Husité jindy a nyní. 9. Několik slov
o papežství. 10. Katakomby. 11. a 12. České náboženství

Ročník VIII.

1. Klíč ku bohatství.* 2. O ústavním životě v Ra-
kousku. 3. Pius VII. a Napoleon. 4. Sebevraždy studentů.
5., 6. a 7. Česká konfese. 8. a 9. Účelnost v přírodě. 10.
Pohřbívatí či spalování? 11. Moderní náboženství
Masarykovo. 12. Jubileum mariánské a Lurdy.

Ročník IX.

1. a 2. Otroctví zrušeno křesťanstvím. 3. Spojenci
spiritistů. 4. a 5. Z domácnosti sociálních demokratů. 6. O
manželství. 7. Braňme se tiskem. 8. a 9. O zázracích Kri-
stových. 10. Jest účta Panny Marie oprávněna? 11. Ná-
větěvou u Slovanů. 12. Volné kapitoly o spofivosti.

Ročník X.

1. Víra a věda.* 2. Zjevení, zázraky a tajemství. 3.
a 4. Sociální význam svčení neděle. 5. Svobodná škola
6. a 7. Vzdělání dorostu kněžského. 8. Jesuité a jejich
protivníci. 9. a 10. Z domácnosti sociálních demokratů.
Řada II. 11. Svobodné zednářství. 12. Manželství přiro-
zené a svátostné.

Ročník XI.

1. Slovo včas o právu volebním a jiných občan-
ských právech ve státu. 2. a 3. Převaha protestantů nad

*) Rozebráno.

katolíky. 4. Katolíci, organisujme! 5. 6. 7. a 8. Útok prof. Masaryka na církev katolíckou. 9. a 10. Katolíckým jímocným — spolky katolícké. 11. Rím a university. 12. Proti Volné myšlenke.

Ročník XII.

1. a 2. Proti volné škole. 3. Volby do českého němu 4., 5., 6. Inkvisice církevní. 7. Vlastenectví v duchu křesťanském. 8. a 9. Z porýnských missií. Slovo k rekrutám-10., 11., 12. Z domácností sociálních demokratů. Řada III.

Ročník XIII.

1. O duši lidské. 2., 3. a 4. Domácí výchova. 5., 6. Nemlčte! Alkohol nepřítel. 7. Machar a křesťanství. 8.—11. Karel IV., otec vlasti. 12. Klášter v Podlažicích v město Chrást.

Ročník XIV.

1. Starý a nový názor světový. 2. Jesuité a česká literatura. 3. Blahoslavený Jan Sarkander. 4., 5. Boj o Lourdy. 6. Obrana úcty Švatojanské. 7. a 8. Příčiny sociální nespokojenosti. 9. Čechové prohlédněte! 10., 11. »Justiční vražda« Ferrerova ve světle rozumu a pravdy. 12. Dělnické zahrady.

Ročník XV.

1. a 2. Mravní velikost Kristova — důkazem Jeho božství. 3. Pohřbívatí či spalování mrtvol? 4. Autorita a svoboda. — Pastýřský list arcibiskupů a biskupů rakouských. — 5 a 6. Obrana školy katolícké. — 7. a 8. Volná Myšlenka se stanoviska náboženského, filosofického a sociálního. — 9. Život lidský s náboženstvím a bez něho. — 10.—12. Jest náboženství věcí soukromou?

Ročník XVI.

1. a 2. Charakter. —

**Oznamujte nám adressy,
na něž bychom měli zaslati ukázkou, Obnovu'.**

ČASOVÉ ÚVAHY.

Periodický měsíčník

* věnovaný časovým otázkám. *

Redaktor Karel Keppl.

Ročník XVI. 1912. Čís. 3-6.

Jazyková otázka v Čechách.

Napsal Dr. F. Šulec.

V Hradci Králové.

1912.

Majitel a vydavatel Politické družstvo tiskové.

Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.
Nákladem vlastním.

VYŠLÁ ČÍSLA ČASOVÝCH ÚVAH:

Ročník I.

1. Náš program.* 2. Radikalismus a klerikalismus.* 3. Encyklika Lva XIII.* O otázce dělnické.* 4. O ultramontanismu. — Atheista.* — Bílá Hora.* 5. K příštím volbám.* 6. Do boje volebního. 7. O svatém Vojtěchu.* 8. Mají rodiče právo na školu dětí svých? 9. Sv. Jan Nepomucký ve světle dějin.* 10. Poměr církve ku škole.* 11. Slavnostní dny.* 12. Povinnost státu ku škole.*

Ročník II.

1. Z řečí sjezdových. 2. Co jsme si o klerikalismu on a já povídali.* 3. Zakládáme katolické jednoty.* 4. Poměr liberálů a socialistů k Církvi.* 5. Kříž, kotva a srdce.* 6. Nový soudní řád.* 7. Dobrodělné.* 8. Otázka rolnická.* 9. Naše státní právo.* 10. Škola a mravnost.* 11. a 12. Zpráva o kat. sjezdu v Hradci Králové.*

Ročník III.

1. Jan Valerian Jiránek.* 2. Jan Hus (3 vydání o 15000 výtiscích).)* 3. Církev a církve.* 4. Pastýřský list. Náboženství věci soukromou? 5. Kněz a politika.* 6. O zpovědi (2 vydání v 8000 výtiscích).)* 7. Ovoce husitismu.* 8. Spiritismus čili medianství.* 9. Základ otázky sociální a národnostní.* 10. Raiffeisenovy záložny. 11. a 12. Učte se z dějin.

Ročník IV.

1. Ženská otázka.* 2. O významu katolických spolků.* 3. Náboženství a lidstvo.* 4. Světová velmoc (o tiaku).)* 5. Husitství a protestantství.* 6. Štěstí katolika.* 7. Zánik světa dle bible a astronomie.* 8. Církev pronásleduje vědu. 9. Primát a neomylnost Říma.* 10. Oslava Husova. 11. Lourdy.* 12. Zruší-li církve celibát.

Ročník V.

1. Hradecká kolej Tov. Ježíšova r. 1636. 2. Žaloba vydědence XX. věku. 3. O trestu smrti. 4. Zrušení řádu jesuitského. 5. Husitství a svoboda.* 6. Vláda židovstva 7. Pryč od Říma.* 8. Blíže k Římu. 9. a 10. Zrušíme pouta mravnosti? 11. Žena křesťanská a pohanská* 12. Moderní choroba a její protilek.

Časové Úvahy.

Periodický měsíčník

↔ věnovaný časovým otázkám. ↔

Redaktor Karel Keppl.

Ročník XVI. 1912. Číslo 3, 4, 5.

Coloroční předplatné i se zásilkou poštovní 1 K.
Jednotlivá čísla stojí 8 h.

Jazyková otázka v Čechách.

Spisy, kterých bylo užito:

1. Palacký: Archiv Český čili staré písemné památky české i moravské. V Praze, 1840 a násl.
2. Palacký: Dějiny národa Českého, v Praze, jubilejní vydání pro český lid péčí dra Bohuslava Riegra.
3. Tomek: Děje království Českého, v Praze 1898, vydání jubilejní.
4. Novotný Václav: České Dějiny, v Praze 1912, vyšlo v Laichterově Výboru.
5. Schlesinger dr. Lud.: Geschichte Böhmens, Prag 1870; dílo to je důležité zejména z té příčiny, že bylo na pokyn spolku: „Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen“ sepsáno a vydáno na obranu Němců v Čechách; proto je také místy pracováno se stanoviska Němce z Cech.
6. Tadra: Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských. V Praze 1897.

7. Kalousek dr. Josef: České státní právo. Vydání druhé. Praha 1892.
8. Srb Adolf: Politické dějiny národa Českého. V Praze 1899.
9. Ottův Náučný Slovník, článek „Čechy“ oddíl: Poměry národnostní v Čechách, díl VI., str. 252 násl.
10. Česká Politika, napsalo více učenců, redigoval Dr. Zd. V. Tobolka, Laichterův Výbor, v Praze 1906.
11. Josef Pravdomil: Češi a Němci v Čechách, ve Slaném 1904.
12. Herold dr. Josef: O české řeči úřední, v Praze 1909.

Úvod a rozdělení.

Jestli byla otázka jazyková v Čechách důležitá po staletí, jest v době právě přítomné ještě důležitější. Vždyť právě nyní radí se v Praze i ve Vídni na místech nejvyšších lidí obzvláště povolání a způsobí, aby tuto otázku upravili. Nachází se pak tato otázka nyní ve stavu takovém, že s námi Čechy téměř hůře již ani býti nemůže. A přece Němci ještě volají, že se jim děje křivda, že Češi musí povoliti; a když tak učiniti nechtějí, poněvadž nemohou, volá se do světa, že Češi chtějí smířovačky, které prý, kdyby nebylo neústupnosti české, tak dobře by se dařily, zúmyslně docela rozbítí.

Nepřeháníme dojista, když pravíme, že v ohledu jazykovém tak s námi jest, že s námi hůře býti nemůže. Ať nám ukáže někdo druhý kulturně tak vyspělý národ na světě, jako jsme my, který v tom jest v ohledu jazykovém, a proto také v ohledu kulturním

vůbec, tak, jako jsme my Češi! Cikán může mluvit o své záležitosti s cikánem cikánsky, nikdo mu to nezakazuje ani nezazlívá, ano každý člověk to má za přirozené a dobré; ale Čech, je-li ve vlastnosti úřední a jednání úředním, nesmí mluvit s Čechem v Čechách česky, třeba byli oba tělem duší Čechy, ano německy ani dokonale neuměli; nic platno, musí mluvit a psát německy; a jestli dělají chyby, řekne se docela, že jsou pro místa svá nezpůsobilí, že mají býti suspendováni nebo dáni do výslužby, neb že mají zůstatí při nejbližším postupu aspoň seděti; a když se některý interpellant táže, proč se tak stalo, dostane se mu za vysvětlení, že to je docela v pořádku.

Úřady zeměpanské: politické, soudy, státní zastupitelství musí vespolek hovořiti německy, podobně pošty, o drahách, které jsou se státněné, ani nemluvíme. Tím se stává, že toto úřednictvo, když mluví o svých záležitostech soukromě česky, užívá takových slov, že nad nimi Čech žasne; a ti lidé si nemohou pomoci, oni slov českých neznají, snad jich ani není. Tím trpí značně náš jazyk.

A když i četník podává zprávu o svém nálezu, jak ji musí napsati? Kdyby ji napsal česky a dal ji představenému Čechu, jak by na mnohých místech pochodil!?

Před několika roky nabádal professor studentů, aby se učili němčině, slovy: »Nebudete-li uměti německy, nebudete na vojně ani kaprálem, a nebudete moci býti ani četníkem«. A slova jeho platí dosud, a to se děje u nás doma, pod naším vlastním krovem.

Není čím dále tím lépe, ale naopak čím dále tím hůře. Otázka jazyková je u nás tak zapletena, že prý již není ani možno urovnati ji cestou dohody a parlamentu, nýbrž tu prý pomůže jedině oktrojírka.

V Batovcově »Almanachu« z r. 1910 na str. 149. k 15. březnu 1909 čteme následující velmi povážlivé vypravování: »České Slovo« přináší tuto vzrušující zprávu: »Z pramene zcela bezpečného se dovídáme: Při jedné z posledních návštěv u ministerského předsedy bar. Bienertha, již přítomni byli poslanci Udržal, dr. Pacák a dr. Kramář, vyzýval dr. Kramář ministerského předsedu, aby jazykovou osnovu a předlohu o krajském zřízení oktrojoval. Dr. Kramář pravil doslovně: »Excellence, zlíbal bych vás a každého jiného, kdo by měl tolik odvahy a oktrojoval jazykové zákony, aby již jednou těm tahanicím byl konec!« Po těchto slovech, která byla patrně už i Pacákovi příliš silná, zatáhl dr. Pacák Kramáře za kabát a pravil mu: »Kramáři, co to mluvíte? Kdopak vás k takovému jednání splnomocnil?« Po té nastala mezi oběma mladočeskými vůdci v saloně ministerského předsedy bar. Bienertha velmi trapně působící slovní potýčka, během které posl. Udržal se vzdálil a nechal dra Pacáka a dra Kramáře s bar. Bienerthem o samotě.« — Jest pravda, že se zdá, že tato zpráva, je snad ode dvou politických stran na úkor Mladočechů a zejména dra Kramáře asi hodně škodolibě přibarvena, ale ač byla v »Českém Slově« a je pro věčnou snad ostudu v jmenovaném »Almanachu«, není a nebyla

vyvrácena nikde. — Slova dra Kramáře, jak se mu zde přičítají, jsou dojista výkřikem téměř zoufalství.

V takové době a za takových okolností jest dojista užitečno ohlédnouti se po otázce jazykové u nás v Čechách. Za tím účelem bude potřebí pohlédnouti aspoň poněkud do našich dějin, a my zde jdeme hodně daleko, až na začátek. Činíme tak z té příčiny, abychom poznali, čím jsme kdysi byli, proč jsme ze své slávy vypadli, čím nyní jsme a čím jednou opět býti musíme, a budeme-li poctivě s důvěrou v pomoc Boží trpěti, pracovati a bojovati, jednou opět bohdá, přes veškeré ústrky zase budeme opravdu.

Celou otázku dělíme na dvě části, a to od počátku až do r. 1627, a od tohoto roku až na naše doby. Činíme tak docela správně, poněvadž Obnoveným Zřízením zemským Ferdinanda II. r. 1627 začala u nás v Čechách pro náš jazyk doba nová. Kdežto dříve byl jazyk český výlučně nebo aspoň hlavně jazykem úředním, zmíněnou slavnou listinou císaře a krále českého Ferdinanda II. byl jazyk německý prohlášen za rovnocenný a rovnoprávný s jazykem českým.

Na tuto událost nesmíme hleděti očima doby přítomné, nýbrž musíme na ni hleděti se stanoviska první polovice sedmnáctého století. Když nyní někdo prohlašuje oba zemské jazyky za rovnocenné a rovnoprávné, všichni souhlasíme v tom, že tak činí zcela po právu. Avšak do zmíněného Obnoveného Zřízení byl jazyk německý považován za jazyk cizí; proto,

když byl prohlášen za rovnocenný a rovnoprávný s jazykem českým, nestalo se tu jazyku českému po právu, nýbrž dostalo se zvláštní, dosud nebývalé cti a pozornosti jazyku německému.

Kdo to zavinil, a stalo-li se tak po právu, o tom později.

Poněvadž na jazyk, zejména úřední, má velký vliv nejen národ, nýbrž také vladař, a je-li forma vlády absolutistická, panovník sám: jest patrné, že celé pojednání docela vhodně rozdělíme dle panujících rodin u nás.

Vládli pak u nás asi od r. 700 do 1306 Přemyslovci, od 1310 do 1457 Lucemburkové, od 1471 do 1526 Jagajlovci a od 1526 do 1740 Habsburkové, kterážto dynastie po sňatku císařovny Marie Terezie s Františkem Lotrinským nazývá se vlastně a jest dynastie Habsbursko-lotrinská.

Část I.

Tato první část sahá až do r. 1627, tedy ji dělíme na čtyři oddíly: Čechy ve příčině otázky jazykové za Přemyslovců, za Lucemburků, za Jagajlovců, za Habsburků. Poněvadž pak vlast naše obydlena byla již před Přemyslovci, zmíníme se také o době té. A tak rezeznáváme v celé této části první oddílů pět

Oddíl 1. Čechy před Přemyslovci.

Asi 500 př. Kr. — 700 po Kr.

Nechť se nám nikdo neposmívá, že začínám až s Adamem. Jdeme sice hodně daleko až na počátky naší vlasti, ale nemáme ani to za zbytečné. Úcta k zemi, kterou nám za obydlení vykázal Bůh, žádá, abychom si o ní vážili zprávy staré každé, a mimo to snad i něco až z oné doby dávné některé zjevy v době pozdější vysvětlí.

Učenci mají za to, že vlast naše byla původně pokryta celá vodou. Z té spousty vod vynikaly sem tam hory nejvyšší jako ostrůvky. Pak se prý ohrada, která vodu udržovala, u Děčína protrhla, voda počala odtékati, suché země počalo přibývat, až se konečně země ta stala způsobilým příbytkem lidským.

Kdo byli prvými obyvateli vlasti naší, nevíme; proto ani nevíme, jakou řečí zde lidé původně mluvili.

1. Prvními dějepisně nám známými obyvateli země české byli Bojové, národ kmene keltského Keltové, jinak Gallové, přišli prý ve

stol. sedmém z Německa do Francouzská čili, jak se říkalo, z Germanie do Gallie. Část jich však zůstala v Porýnsku. A tu vypravuje římský spisovatel Livius, který se nar. 59 před Kr. a zemřel 18 po Kr., že za panování římského krále Tarkvinia Prisca lid keltický ve vlasti své tak se rozmnožil, že jeho král Ambigates viděl, že nebudou mít dosti místa ve staré vlasti. Proto vyzval svých synovců Belovesu a Sigovisu, aby vezmouce část lidu odešli ze staré vlasti a hledali si vlast novou. Beloves táhl do severní Itálie a usadil se tam, Sigoves pak přišel do krajů našich a usadil se zde.

Ještě Palacký měl toto vypravování za pravdivé, jenom je kladl do doby novější než za Tarkvinia Prisca, který vládl asi r. 600 př. Kr., totiž do r. 388 př. Kr., kterého roku Gallové překročivše Alpy podrobili si mocí válečnou severní Itálii. Dějepisec český novější Václav Novotný ale píše, že vypravování Liviovo považováno bylo za tradici galskou, že to však byla mylka, a že je třeba pro četné vnitřní nezhody jako podezřelé úplně je zamítnouti.

Týž historik se však dovolává jiného svědka starého, totiž Poseidonia z Apameje, který žil od r. 123 do 45 př. Kr., a z jehož spisů se nám zachovaly některé úryvky u slavného řeckého zeměpisce Strabona, který žil od r. 63 př. Kr. do 19 po Kr. A tento Strabo napsal: »Poseidonios praví, že dříve Hercynský les obývali Bojové, a že Cimbrové, když v tato místa přitrhli, od nich (totiž od Bojů) byvše odraženi, k Dunaji a galským Skordiskům se uchýlili.« Hercynským lesem

prý třeba zcela určitě rozuměti země české, jak svědčí týž Strabo a jiný dějepisec římský Tacitus. A tato srážka Bojů s Cimbrý prý se nestala jindy než r. 113 př. Kr.

Ať tomu všemu jest jakkoliv, tolik tedy je jisto, že ve vlasti naší v dobách před Kristem asi od století 4. nebo 5. bydleli Bojové, kmen keltický nebo galský. Po nich také vlast naše nazvána jest zemí Bojův = Bojoheimum, Böhheim, Bohemia, jako po Bojích v severní Itálii dle Palackého jsou jména měst: Bononia, Bologna. Bojové nebyli Germáni nebo Němci, nýbrž Keltové; z toho patrně, že se Němci neprávem hlásí ke jménu Böhmen jako svému.*)

Bojové pak sídlili ve vlastech našich až do polovice prvního století př. Kr. Ač založili říši mocnou, byli nejprve asi r. 60 napadeni v hroznou bitvu králem dáckým Burvistou, a pak více a více chřadli, až je konečně porazili a sídla jejich poněmhu zaujali Markomané.

2. Markomané byli národ kmene germánského; někteří vykládají jejich jméno tím, že prý byli obyvateli marek čili pohraničných krajů. Dle spisovatele římského Tacita je přivedl do Čech jejich král, dříve v Římě vychovaný, Marobud a získal jim zemi tím, že z ní Boje zahnal.

Markomané činili dílem pro kořist, dílem tlačeni jsou národy severními, snad již slovan-

*) Šembera, prof. češtiny na universitě vídeňské, zemř. 1882, ve spise „Západní Slované“ str. 175. prohlašuje Boje docela za Slované. Týž Šembera považoval po Dobrovském Rukopis Zelenohorský za padělek Hankův.

skými, časté vpády do říše římské. Římané nejprve útoky tyto odráželi, pak ale, chtějíce míti hranice pokojnější, od obrany přešli k útoku, a tak počaly dlouhé války s národy germánskými vůbec a Markomany zvláště, které války dějiny jmenují válkami markomanskými. Byly vedeny zejména za císaře Marca Aurelia, jeho syna Commoda a nástupců. V těchto válkách, které byly příznivé brzy pro Římany, brzy pro Markomany, Římané vnikli někdy nejen do Moravy, nýbrž také do Čech.

Markomané byli v té době pohané. Vysvítá to ze životopisu sv. Ambrože, který napsal Paulin diakon (jáhen). Vypravuje, že choť krále Markomanů Fritigil, uslyševši od nějakého křesťana z Itálie o zásluhách a slávě arcibiskupa milánského Ambrože, uvěřila v Krista a poslala Ambrožovi dary s prosbou, řaby ji poučil, čemu má věřiti. Ambrož jí odpověděl velmi krásným listem, ve kterém jí krátce vyložil učení křesťanské. Zároveň jí však žádal, aby pohnula muže svého, aby zachoval mír s Římem. Fritigil vyhověla tomuto přání a toužíc muže svatého spatřiti, vydala se na cestu do Milana. Avšak nezastihla již Ambrože živého, poněvadž 4. dubna 397 zemřel.

Z této zprávy poznáváme mnoho. Vidíme, nejen to, že Markomané byli ještě pohané, nýbrž že mezi nimi a Římany ještě ke konci 4. století bylo válečné napětí, které však nebránilo tomu, že chodili Markomané do říše římské a Římané naopak do říše markomanské.

Potom jméno Markomanů mizí čím dále tím více v dějinách, až konečně zmizí úplně. To-

mek má za to, že část jich již r. 404 s jinými národy německými vtrhla do Itálie, kdež loupili a r. 405 římskou zbraní všichni byli potřeni; jiní prý táhli s králem vandalským Godigilsem do Španěl a pak do Afriky, kde založili panství; a zbytek prý táhl s ohromným vojskem hunského krále Attily na západ přes Rýn, aby podmanil si Římany. Attila byl však na polích katalonských 451 hrozně poražen, a s ním také onen zbytek Markomanů.

Palacký má také za to, že se Markomané účastnili výpravy Attilovy, jehož vojsko čítá na 500.000 až na 700.000, a praví, že hlavní proud tehdy táhl skrze Čechy, čímž země utrpěla pohromy ukrutné; ale mluví nejasně. Na jednom místě praví, že proud Attilou vedený vrátil se po bitvě na polích Katalonských 451 skrze Čechy do Uher, a hned na to praví: »Ostatek pak Markomanů, odebravše se s Attilou k západu, sotva opět domů se vrátil.«

Novotný však píše: »Stalo se téměř dogmatem, uváděti mezi nimi (Hunny a podrobenými kmeny germánskými táhnoucími s Attilou) také kontigent Markomanů, ale snad nikdy žádné tvrzení nemělo slabšího základu. Účastenství Markomanů na této bitvě není jenom pochybné, nýbrž naprosto neprokázané a proto i nepravděpodobné.« — Je-li pravda, co píše Palacký, že ona hrozná výprava Attilova táhla skrze Čechy, jest také jisto, že si Attila podrobil jako jiné národy germánské také Markomany, a že tudíž s Attilou táhli.

Němec Schlesinger se o Attilovi při této příležitosti nezmiňuje, nýbrž jen praví, že císař-

Commodus byl nucen s Markomany uzavřítí málo čestný pro Římany mír, že Němci po svém přání obdrželi sídla v říši římské a že musili býti přijati do římských vojenských služeb r. 180. Pak prý zná dějepis Markomany a Kvády jako metly sousedů. Ve třetím století činí vpády do říše římské, ve čtvrtém století mizí jejich jméno, až zmizí úplně.

Na to pokračuje: »Ale s jménem nezmizel, jak se dosti často s radostí tvrdí, také lid. Zdá se, jakoby lid z »Bohajmu«, když jeho jméno »Markomané« vymizelo, hledaje jména nového, nejprve se rozplynul ve společném pojmenování Durinků, pak Franků, až konečně opět vystoupil s jménem vlastním Bojavaři, Bavoři a v pevném domovu. Nové jméno upomíná na starou vlast (země Bajova = země Labe), kde Markomané po více století vítězně chránili hranice Německa.« Proto též spisovatel uzavírá: »Vniká tudíž dějepis slavného národa markomanského až do doby přítomné, kteří Markomané až dosud, ovšem pod jiným jménem »jako Bavoři« náležejí k nejlepším a nejstatečnějším kmenům veliké německé vlasti.«

Novotný píše: »Jest jistě málo pravděpodobné, že by byli Markomané zmizeli úplně beze stopy. Stopa zde však skutečně jest a vede do Bavor — neváhám přiznati se, přes největší námitky, k mínění celkem obecně přijatému, že Markomané vystupují později pode jménem, které samo ohlašuje, odkud do nových sídel přišli, kdyby ani jazyk jejich příslušnosti neprozrazoval, pode jménem příchodců z Boihema, Bojowarů, Bavorů.«

Otázka je, co se stalo s vlastní naší, když ji opustili Markomané, nynější Bavoři?

Novotný dovolává se spolehlivých pramenů tvrdí, že potom po odchodu Markomanů po nějakou krátkou dobu bydlel v Čechách jiný kmen germánský, totiž Langobardové. Ti dříve bydleli v krajině na dolním Labi, která se až do středověku jmenovala Bardengau. Když se počali stěhovati národové téměř všichni, vytáhli také ze svých sídel Langobardové. Ti se však nezdrželi na žádném místě dlouho. Již připomenutý Pavel jáhen jmenuje krajiny, ve kterých pobýli; byly to: Golaida, Anthaib, Bainaib a Burgundaib. Jméno Bainaib je prý pokazeno z Banthaib, a to prý znamenalo Baiahaim, Boiohaemum, dnešní Čechy. Za správnost toho výkladu neručíme; před Novotným se nikdo o Langobardech v Čechách nezmiňoval, my to připomínáme k vůli úplnosti.

Co jsme tedy až dosud poznali, a co z toho plyne pro naši záležitost, otázku jazykovou v Čechách? Poznali jsme, že prvními historicky jistými obyvateli naší vlasti byli Bojové původu keltického nebo galského. První zprávu o nich podává zeměpisec řecký Strabo, který praví, že obývali Hercinský les, dle výkladu obecného země české, a že odrazili Cimbrý, když na ně tito narazili. To se stalo r. 113 př. Kr.; a proto dle tohoto rozboru první historicky zjištění obyvatelů Čech vystupují teprve v druhém století př. Kr.

Po Bojích pojmenována naše vlast Boiohemum a podobně, z čehož Němci udělali Böhmen.

Potom mizí Bojové z Čech a to tím, že byli jednak pohubeni Dáky, jednak vypuzeni Markomany, kteří obsadili jejich zem. Tedy druzí historicky známí obyvatelé Čech byli Markomané a po nich krátkou dobu Langobardové. Markomané i Langobardové byli Germánové čili Němci.

Mluvílo a jednalo se tedy v Čechách v době nám historicky známé nejprve kelticky, pak germánsky čili německy.

3. Po Markomanech vztažně po Longobardech byla vlast naše prý prázdna. Nám se nezdá tento názor správný. Prameny z oněch dob jsou velice sporé a těžko srozumitelné. Než toho zatím nedbáme a přicházíme k třetímu národu v naší vlasti, pro nás nejdůležitějšímu, slovanskému. Slované ode dávných dob sídli v krajinách severně a severovýchodně od Tater, tedy v nynějším Polsku a Rusku. Krajina nejbližší Tatrám se jmenovala Bělochorvatsko. A z té dle národních pověstí přišly rozličné kmeny slovanské přes tři řeky do Čech a jeden z těchto kmenů se jmenoval Češi, ostatní měly jména jiná.

Že Češi do vlasti naší přišli a že se v ní trvale usadili, že jí dali docela nové jméno, o tom není pochybnosti. Ale otázka je, kdy sem přišli. Nejstarší dějepisec český, který psal svou kroniku jazykem latinským, Kosmas, děkan kapitoly pražské, zemřel stařec 80 roků 1125, prohlašuje Čecha za prvního obyvatele země po potopě a po zmatení jazyků. Jiný kronikář český, napsal kroniku českou veršo-

vanou jazykem českým, obyčejně ho jmenují Dalimilem Mezeříckým, a byl prý kanovníkem kostela Boleslavského.*)

Ten začíná také potopou a zmatením jazyků, a dle něho přišel první obyvatel naší vlasti z Charvát, dopustil se doma mužobojstva (vraždy) a proto s vybranými lidmi odešel z vlasti a po dlouhé cestě přišli do Čech. Jak Kosmas tak Dalimil mluví o vrchu Řípu, na který přišel Čech se svou čeledí, dle Kosmasa nesa na pleci modly, dle Dalimila dítky.

Uvážení hodno jest to, že již Kosmas překládá jméno Čech latinským slovem Bohemus, a zemi českou slovy terra Bohemica, ačkoliv mnohá jiná slova česká: Labe, Vltava, Říp a pod. podržel ve znění českém.

Tedy ve příčině doby, kdy Čech nebo Slované čeští do Čech přišli, je nesná. Léta se udávají rozličná, a to od r. 278 až do r. 664 po Kristu.

Někteří starožitníci udávají dobu tak ranní z rozličných starých památek, které vykopali ze země. Kdyby jejich udání byla pravdivá, musili bychom říci, že Češi bydleli ve

Pozn. Poněvadž podrobně mluví o krajích hradeckém a chrudimském a o západních Čechách mlčí, má se za to, že pocházel z vých. Čech; poněvadž měšťany nazývá chlapy a rodem chlapím, má se za to, že byl šlechtic; a poněvadž jeví neváznost ke stavu duchovnímu, má se za to, že knězem nebyl. Snad to byl laik, rytíř řádu Johanského. Žil na počátku 14. století, neboť praví, že se na boj Mišňanů s Čechy 1309 díval. Kronika sahá až do roku 1314. — Poněvadž spisovatele jmenují kanovníkem boleslavským, jmenuje se tato kronika také boleslavská.

vlasti naší již buď s Markomany nebo docela již s Boji.

Když přišli Češi do nové vlasti, bylo jim záhy jednati s jiným národem, totiž s Avary. Avari, národ turecko-tatarský, vnikli do Evropy již v 6. stol. R. 558 se setkali s říší římskou, ale tehdejší přátelsky. Když pak jejich mohutný vůdce Bajar r. 567 zničil Gepidy a po odchodu Langobardů z Pannonie do Italie, učinil Pannonii středem své říše: počali Avarové napatati říši východní často a povážlivě. A tu pravidelně byli prý společníky Avarů, — zdaž dobrovolnými nebo nucenými, to rozhodnuto není — Slované. A toto časté spojení Slovanů s Avary dalo docela vznik domněnce, že Slované v Čechách usadili vlastně Avarové. Jiní pak hájí aspoň ten názor, že přišli do Čech Slované od severu, ale že také kolonisace od jihu prováděna byla Avary. Tak i sám Tomek.

Je viděti, že věrohodnosti těch rozličných národních pověstí o Čechu, který přišel přes tři řeky do těchto zírných vlastí, čím dále tím více ubývá. Nyní pak má se za to, že příchod Čechů nestal se najednou, nýbrž že stal se poněmáhlu a že byl dovršen asi ve století šestém.

Otázka je, co se stalo s bývalými Boji, potom Markomany a potom Longoburdy. Odešli všichni, takže po nich nezůstalo v zemi nikoho, snad ani památky?

Že památka zůstala po Bojích, toho dokladem je německé a latinské pojmenování jak země, tak slovanského obyvatelstva; i po příchodu Slovanů Čechů země sluje Bohemia,

něm. Böhmen, a Češi v ní bydlící Bohemi, něm. Böhmen.*)

Také jména: Vltava — Waldada, Slezí — Silingi, Krkonoše — Korkonti, Rakousy — Rakati jsou dojista původu germanského a ne slovanského.**)

Z rozličných vlastních jmen, která podrželi Slované Češi, přes to, že jsou původně keltická nebo germánská, třeba uzavírati na zjev docela přirozený, že když Bojové z vlasti naší odešli, neodešli všichni; a podobně, když odešli Markomané a pak Longobardové, zů-

*) Němci teprve v době pozdější počali nás jmenovati Tschechen, ačkoliv to bylo na sněmu pražském dne 9. dubna 1861 výslovně zakázáno. Tehdejší totiž na podnět poslance Rojka byla debata o tom, je-li to správné, že v sněmovních protokolech, jak týž poslanec shledal, užívá se místo dosud obvyklého slova „böhmisch“ slova „čechisch“ a místo „Böhme“ slova „Čeche“. Usneseno bylo, že se se slov těch užívati nemá.

**) Jména „Slovan“ a „Němec“ jsou asi utvořena od Slovanů samých. Slovan, utvořené od „slova“, znamená člověka mluvícího srozumitelně, „Němec“ pak znamená cizince, člověka mluvícího jazykem nesrozumitelným, proto pro toho, kdo nerozumí, takřka němého. V pramenech cizích se příslušníci národa slovanského jmenují Sklaveni nebo Antes nebo Venedae, Vinides, Vindi; slovo Sklaveni odvozují někteří Němci docela ode jména Sklave, takže se nerozpakují ani tvrditi, že Slované byli původně otroci. Že by slovo „Němci“ bylo původně odvozeno od slova „Nemetes“, jest pravdě nepodobno, poněvadž Nemetové nebyli Germáni, nýbrž také Keltové. — Německé slovo deutsch, které dle rozličných nářečí se vysloví diutisk, diutsch, jest odvozeno od gotického slova thiuda, staroněmeckého diota, středoněmeckého diet, které znamená lid, a tudíž deutsch jako přídavné jméno znamená národní, lidový, domácí na rozdíl od cizího, přespólního, k lidu nepatřícího.

stala jich vždycky nějaká část v zemi, takže země nebyla úplně prázdnou nikdy.

Z prvních století po příchodu Čechů do vlasti naší máme většinou jen pověsti nebo báje, ne však události historicky zaručené. To jest úplně jisto, že ačkoliv předkové naši s počátku činili výpady do říše východořímské s Avary, později mnoho od Avarů vytrpěli. Avari byli národ kočovný, stálých sídel neměli, jejich nadvláda nad Slovaný a proto také nad Čechy byla krutá; nutili je, že se s nimi musili účastniti loupežných výprav, na kterých posílali právě Čechy do boje napřed sami čekající v záloze, aby po boji mohli se ihned vrhnouti na kořistění nebo, kdyby bojující ustupovali, do boje se pustiti také sami, a tak zvítězili. Jak zacházeli se slovanskými ženami a dívkami, o tom je stydno psáti; podotýkáme jen tolik, že Fredegar, kronikář franský v 7. st., který je dobře znal, o nich poznamenal, že jich »užívali za postel«; mužové pak musili jim dělati pacholky, hlídající jejich stáda. A za to za všecko musili Slované Avarům platiti poplatek. Dříve se považovaly rozličné valy, na př. u Kopidlna, za zbytky avarských hrynků, z čehož se dokazovalo, že měli Avarové u nás také stálá, pevná sídla; ale dle moderního názoru nemají prý tyto a podobné valy s Avary nic společného. Již r. 561 nebo 562 učinili Avarové z Uher skrze Čechy výpad na západ do říše francké, byli však tehdaž poraženi. Brzy na to útok obnovili a tu zvítězili tak, že zajali i krále Sigiberta, kterého Frankové mnohými dary vykoupili.

Za takových okolností nebylo předkům našim dobře a přemýšleli, jak by se krutého jha avarského zbyli. A tu objevuje se v dějinách našich muž vzácný, bystrý, statečný. Nebyl rodem Slovan, jak se dříve domnívali, nýbrž přišel do vlasti naší ještě s jinými kupci z Frank. Byl to Samo, rodem Frank. Po něvadž tehdaž cesty kupců byly povážlivé, ba nebezpečné, byl průvod Samův, o němž jmenovaný již kronikář Fredeger praví, že s sebou přivedl více kupců (Samo natione Francos de pago Senonago plures secum negotiantes adscivit, exercendum negotium in Sclavos coimento, Winedos perrexit = Samo rodem Frank z osady Senonaga pojal více kupců a přišel s nimi za příčinou obchodu mezi Slovaný jmenem Vindy), asi hodně četny.

Přišel k nám r. 623 nebo 624, čtyřicátého vlády krále franckého Chlotochara II. Když přišel, pochopil ihned situaci. Postavil se v čelo odbůjců proti Avarům a dobyli vítězství. Veliké množství Avarů padlo zbrani Slovanů, a Slované si z vděčnosti zvolili Samu za krále.

Samo byl pohan, měl prý 12 žen Slovanek, s nimiž měl 22 synů a 15 dcer. Nad Slovaný vládl celých 35 roků. — Jak mluvili Samo a jeho průvodčí s našimi předky? A když byl Samo rodem Frank v Čechách králem, jaká tu byla dvorská nebo úřední řeč? Nepovolal Samo mnohých ze svých průvodčích Franků na místa vynikající? Jaké bylo vychování v jeho rodině, jaký byl obcovací jeho jazyk? To jsou otázky, ke kterým jistě ne-

odpoví nikdo; jisto však jest, že jím přibyl do Čech důležitý činitel nový.

Nevíme sice, které země kromě Čech ob-
sahovala říše Samova, ale to jest jisto, že byla
veliká. Patrně to z války, ke které byl Samo
donucen. Bojoval totiž proti tehdejší mocné říši
francké, ze které přišel sám. R. 631 přišli
z Frank, jako asi před 8 roky on, do jeho říše
za příčinou obchodu kupci s větším průvo-
dem. Slované je přepadli, oloupili, ano některé po-
bili. Král francký Dagobert toho klidně nesnesl,
nýbrž poslal k Samovi posla Sicharia žádaje
dostiučinění. Samo nechtěl posla ani viděti,
proto ho nepřipustil. Sicharius se přestrojil za
Slovana a dostav se lstivě až k Samovi vy-
ložil mu účel své cesty. Učinil však ze zá-
ležitosti osobní záležitost celého národa, mluvil,
jak kronikář výslovně praví, řeči, které mu
uloženy nebyly, chtěl docela, aby Samo a lid
jeho království podrobili se Dagobertovi (quod
Samo et populus regni sui Dagoberto debue-
rint servicium), ano Samu docela hrubě urazil.
Někteří dějepisci, ovšem neprávem, tvrdí, že
se tohle vše stalo na sněmu. Tím popuzen
Samo dal Sicharia ze svého pohledu odstraniti
(Fredegar praví: »Aegectus est Sicharius de
conspectum Samones« — kdo umí latinsky,
nechť nad těmito chybami nežasne, tenkrát
se tak psalo) čili krátce po česku: Dal ho vy-
hoditi.

Z toho povstala válka, a poněvadž dal
Dagobert proti Samovi vypraviti tři vojska,
můžeme z toho uzavírati na moc a sílu říše
Samovy. Rozhodná bitva svedena byla u Wo-

gastisburku; trvala tři celé dny a Samo zvítězil.
Ovšem otázka je, co třeba rozuměti Wogastis-
burkem. Někteří tvrdí, že ležel v Pomoranech,
jiní v Lužici, jiní ve Štýrsku a pod. Ale po-
něvadž středem říše Samovy byly Čechy, do-
jista třeba rozuměti místo v Čechách. Palacký
vyslovil názor, že se má čísti Togastisburk, a
že to bylo místo Tugost nebo Vugost někde
v Domažlicku, snad Tuhošť u Švihova, poně-
vadž mnohé nepřátelské výpravy od západu
přišly do Čech přes Domažlice; ale náhled ten
prý dosti odůvodněn není. — My při této pří-
ležitosti jen upozorňujeme, že budou-li děje-
pisci tak, řekněme, dranzírovat různé názory
Palackého, jako to na mnohých místech činí
Novotný v knize z předu připomenuté, řekne
brzy někdo o Palackém to, co Palacký kdysi
napsal o Hájkovi.

Na to činili Češi sami vpády do říše
francké. Po Samovi se jeho mocná říše roz-
padla; kde a jak zemřel, nevíme; někteří kri-
tikové šli tak daleko, že praví, že skutečně ani
nežil, a že to, co se vypravuje o Samovi, platí
vlastně o Přemyslovi, a Přemysla pletou s pol-
ským Lestkem; jiní naopak tvrdí, že Samo a
přůvod jeho pohřben je na pohanském pohř-
bišti u Podbaby.

Až do vystoupení realistů měli jsme
z doby, o které mluvíme, ještě celou rodinu,
o které každý upřímný Čech rád čítal a slý-
chal, byl to Krok a jeho tři dcery: Kaša, Teta,
Libuše.

Prof. Dr. Masaryk byl prý požádán, aby
napsal do Encyklopedie (Naučného Slovníku)

vycházející v Lipsku článek o našich rukopisech, Zelenohorském a Královédvorském. Po něvadž Masaryk není v téhle věci odborníkem, obrátil se na odborníka, tehdáž nejslavnějšího češtináře, univ. prof. dra Gebaura. Ten do zmíněné knihy žádaný článek napsal, a tu se stalo, čeho dosud nebylo, že český, za nejznamenitějšího považovaný universitní professor, odborník ve spise německém řečí německou prohlásil rukopisy, které byly považovány za národní poklady a skvosty, kterým se studentstvo učilo nazpaměť — za podvržené padělky. Nastaly boje o rukopisy, a autoritou Gebaurou byli svedeni mnozí, — realisté všichni — články o rukopisech a z rukopisů vyloučeny ze školních knih, a přemnoží se tomu, čeho jsme si tolik vážili, nyní smějí. Novotný na př. nazývá oba rukopisy »moderní falsa, která velmi značně přispěla k zatemnění vlastní historické podstaty« doby, o které mluvíme.

Nyní je boj o rukopisy opět obnoven a čím dál tím více vysvítá, že v celém boji nejednalo se o věc, nýbrž o osoby dvou učenců, dvou odborníků češtinářů na universitě pražské: Hattaly a Gebaura. Gebauer měl za pravý zlomek evangelia sv. Jana a vydal jej tiskem; Hattala měl tento zlomek za nepravý a pravost rukopisů hájil; při jedné učené schůzi prý řekl Gebauer Hattalovi: »Není-li pravý zlomek evangelia sv. Jana, nejsou pravé ani rukopisy«, a pak ve svém zájmu osobním počal úporně tvrditi a dokazovati, že jsou oba rukopisy padělky.

Připomínáme zde tento spor jen z té pří-

činy, abychom upozornili, z jak zvláštních příčin někdy hádky tak zvané učené povstávají a jak na ně proto máme nazírat. Kdo prohlašuje rukopisy za padělky, prohlašuje také Kroka a jeho tři dcery za pouhé básnické výmysly. Tak činí také Novotný a výslovně o Libuši píše: »Libuše tedy budeme se musiti jakožto postavy lidové pověsti odříci.«

My považujeme oba rukopisy za pravé, a doufáme pevně, že časem realisté sami vystřízlivěji, a že bude pravost rukopisů dokázána a od lidí zdravého rozumu uznána.

My tedy máme za historicky pravdivé nejen zprávy o Kroku a jeho třech dcerách, o kterých také píše nejstarší dějepisec český Kosmas, nýbrž máme za historicky pravdivé i to, což se vypravuje v rukopisu Zelenohorském v básni nadepsané »Libušin Soud.«

A právě v této básni shledáváme věc velice důležitou pro otázku jazykovou v Čechách. Kosmas nemluví o Samovi, dle něho byl prvním soudcem v Čechách Krok (Crocco), Libušin soud připomíná, ale nejmeneje hádající se muže, bratry, sbudící se o dědictví, nýbrž praví, že se hádali dva zámožní občané o meze na poli (agri contigui de termino) a to tak prudce, že si vjeli až do vousů (ut alter alterius spissam unquibus volaret in barbam). Dalimil také o Samovi neví, dle něho byl Krok druhým správcem země, prvním byl tedy Cech. Libušin soud, jako z počátku téměř vše překládá ve verších z Kosmy.

Dle některých dějepisců byl Krok syn Samův; Palacký praví: »Jeden z potomků Sa-

mových, snad vlastní jeho syn nebo vnuk, a tudíž i nástupce.« Měl zlaté sídlo na svatém Vyšehradě, a poněvadž neměl synů, povolal po jeho smrti národ na jeho místo k nejvyšší vládě a správě země dědičku všech předností a ctností otcových, nejmladší dceru Libuši.

Za její vlády stalo se něco zvláštního, dosud nebývalého. Zemřel totiž vladyka Klen, ze starého rodu Popela Tetvy, který přišel již s Čechem do naší vlasti, a jeho synové Chruďoš a Štahlav se přeli o statek po otci. Starší syn totiž chtěl po způsobu německém statek celý, chtěl na něm hospodařiti sám a mladšího bratra odbýti nějakým podílem; mladší však chtěl po způsobu slovanském — po zákonu věkožizných bohů — vládnouti na statku s bratrem společně nebo se rozdělití rovným dílem.

Libuše svolala na Vyšehrad soud, lechy a vladyky, aby spor rozsoudili. Soud byl slavný. Libuše přednesla spor a rozsoudila, že »po zákonu věkožizných bohů mají buď vládnouti statkem otcovým společně, nebo se rozdělití rovným dílem.« Řekla však ihned kmetům a vladykům, že není-li rozsudek po jejich rozumu, ať pronesou nález nový.

Vladykové se radili a jeden po druhém rozsudek Libušin schválili odevzdáním hlasů, které sčítal Radovan ot Kamenna Mosta. Vynesen tedy rozsudek konečný: »Bratři, smiřte se o dědiny po otci tak: Budete jimi vlastní oba.«

Tím byl pobouřen Chruďoš, stál na svém, že po způsobu německém má dostati statek

celý a zařval jarým turem proti kněžně: »Běda ptákům, k nimž se připlazila zmije, a běda mužům, nad nimiž žena vládne! Nad muži má vlastní muž a prvorozenému třeba dáti dědinu!« Dle Kosmy jí také řekl, že ženy mají dlouhé vlasy ale krátký rozum. (Longos esse crines omnibus, sed breves sensus mulieribus). Nad tím pohaněním zasténala Libuše, žádala kmetů, ať si zvolí za vladaře muže, poněvadž dívčí ruka na ně je slabá.

Avšak vstal Ratibor od hor Krkonoš a pravil: »Nechvalno nám v Němcích hledati pravdu! My máme svůj zákon svatý, který přinesli již naši otcové, a ten platí.«

Z počínání Chruďošova vidíme, že vedle zvyků a práva českého v Čechách již tehdaž byly známy zvyky a právo německé, ano, že se docela některým Čechům více líbily než naše české. Vidíme také z řeči Ratiborovy, že již tehdaž Češi před zvyky německými varovali, a že přijímání zvyků německých prohlašovali za nechvalné.

Již tehdaž Chruďoš prozradil povahu českou, která ráda zapomíná na své a ochotně chopí se cizího, kyne-li z toho jen poněkud zisk, třeba tím trpěl vlastní bratr i celý národ škodu. Jest, bohužel, téměř povahou českou rychle a nerozvázně opičiti se po cizině a pohrdati dobrými a počestnými zvyky, mravy, kroji domácími; z té příčiny také u mnohých zejména v dobách minulých ta netečnost a nevážnost k jazyku mateřskému a shovívavost a přeceňování jazyka cizího — němčiny. To dobře vědí Němci, a když ještě některý politik

se vytasí s názorem: »I tu státní němčinu bychom mohli konečně snést«, nedivno, že si Němci myslí: »Když se vám tak líbí, mějte si ji. Kdo chce kam, pomozme mu tam.«

Z toho, co jsme dosud řekli, patrně, že od pradávna byli v Čechách národnosti tři: Keltové, Germáni, Slované. Nemýlíme se také, když tvrdíme, že ani Keltové ani Germáni neodešli z Čech všichni, nýbrž že zde někteří zůstali. Jsou tedy zde, a jejich potomci jsou snad někteří Němci, kteří chtějí státní němčinu a roztržení Čech?

K tomu odpovídáme: Tak tomu asi není; neboť kdyby nynější národnostní a jazykové spory v Čechách pocházely již z oněch dob, kde by takových sporů nebylo? Vmysleme se jen poněkud do doby stěhování národů, do které padá hlavně to, co jsme dosud pověděli! Byla a jest některá větší část Evropy, kde by se bylo po sobě nevystřídalo národností více? A když vlast naše jest v srdci Evropy, prošlo jí dojista národností nejvíce. Proto ačkoliv tehdy, v době kolem narození Kristova, bydlelo v Čechách dílem po sobě dílem i současně národností více, příčinu a počátek nynějších sporů národnostních a jazykových třeba hledati v dobách a událostech pozdějších.

Oddíl 2. Čechy za Přemyslovců. 700—1306.

Přemyslovců v Čechách vládlo 39; z těch bylo 8 pohanů, 31 křesťanů; dle toho dělíme tento oddíl na dvě části: Čechy za Přemyslovců pohanů, Čechy za Přemyslovců křesťanů.

a) Čechy za Přemyslovců pohanů.

Rukopis Zelenohorský v básni »Libušin soud« končí rozsudkem nad rozvaděnými bratry a výrokem Ratiborovým. Kosmas, Dalimil a jiní vypravují dále o povolání na trůn Přemysla oráče, jež pojala Libuše za manžela.

Tímto Přemyslem, ať ho líčí kronikáři jakkoliv a posmívají se mu Němci i Češi jakkoliv, položen jest základ k panující rodině u nás v Čechách, která se udržela po meči až do počátku 14. století, tedy kolem šesti set roků, a po přeslici panuje vlastně dosud.

Nástupci Přemyslovými se jmenují pohanská knížata česká: Nezamysl, jeho syn, pak Mnata, Vojen, Unislav, Křesomysl, Neklan a Hostivít.

Z té doby připomínají se výpravy císaře Karla Vel. do Čech, jichž výsledek byl ten, že Čechové, jako národ menší, chtějíce míti pokoj, zavázali se prý odváděti Karlovi poplatek; tak se ovšem nezřídka tvrdí. Ale uvážíme-li, že výprava Karlova r. 805 do Čech měla jen ten výsledek, že vojsko pobývá 40 dní v Čechách tuto zem mečem a ohněm poplenilo a zase odtáhlo, že roku následujícího 806 Karel byl nucen sebrati vojsko proti Srbům a Čechům,

keré proti Čechům pochodilo hůře než roku minulého, ano že týž císař ještě r. 807 učinil zvláštní opatření bezpečnostní proti Čechům: jest nám vyznati, že se Češi této doby k poplatku asi sotva zavázali.

Poněvadž však životopisec tohoto císaře Eginhard o něm píše: »Barbaras ac feras nationes . . . ita perdomuit, ut eas tributarias efficeret; inter quas fere praecipuae sunt Welatabi, Sorabi, Abodriti, Boemanni; cum his namque conflixit; ceteras, quarum multo major est numerus, in deditionem suscepit. — Cizí a divoké národy . . . tak zkrotil, že je učinil poplatnými; obzvláště to jsou Veletí, Srbi, Obotrici, Češi, neboť s těmi válčil; ostatní, a těch je mnohem více, si podrobil«; poněvadž jeho nástupce Ludvík Pobožný v listině, kterou dělí říši svým třem synům, jmenuje také Čechy: »Hludovicus volumus ut habeat Bajoriam et Carentanos et Beheimos et Avaros atque Slavos, qui ab orientali parte Baioriae sunt. — Ludvík, chceme, aby měl Bavorsko a Korutany a Čechy a Avary a Slovary, kteří jsou východně od Bavor«; poněvadž i náš první kronikář Kosmas napsal, že Břetislav I. vyjednával s Jindřichem III. r. 1040 o mír řekl: »Talem nobis legem instituit Pipinus Magni Karoli regis filius, ut annuatim Imperatorum successoribus 120 boves electos et 500 marcas solvamus. — Pipin, syn Karla Velikého krále, nám ustanovil takový zákon, abychom platili nástupcům císařů 120 vykrmených volů a 500 hřiven«: mají Tomek a po něm Kalousek za to, že Karel Vel. podnikl proti Čechům výpravu

již r. 797, že se tehdy zavázali k onomu poplatku, a že výpravy r. 805, 806, 807 byly podniknuty proto, že Češi platiti nechtěli. Kdyby tento náhled byl správný, musili bychom říci, že v těchto letech platiti nezačali, poněvadž výpravy dopadly tak špatně.

Za kterých knížat českých se tohle vše stalo, jestli za Křesomysla nebo Neklana, říci nemůžeme. Kosmas o těch knížatech pohanských praví, že o jejich životě a smrti historie mlčí, poněvadž byli oddáni břichu (ventri, některé rukopisy mají Veneri, to by bylo ještě horší) a spánku, že byli nevzdělaní a neučení; mimo to nebylo prý onoho času člověka, který by byl písmem jejich činy uchoval paměti budoucnosti.

Ale ačkoliv tento kronikář praví, že o nich sám také nebude psát, přece jak on tak po něm Dalimil poznamenali věci pro otázku národnostní a proto také jazykovou dosti důležitě.

Za panování Neklana byla v Čechách válka bratrovražedná. Kosmas praví, že té doby byla bitva na poli, které se jmenuje Tursko, mezi Čechy a Lučany, kteří se nyní t. j. v době Kosmově jmenují Zatečtí. Nad Lučany vládl kníže Vlastislav, nad Čechy, které nazývá Dalimil Pražany, vládl Neklan. Patrně, že Češi byli původně kmen slovanský, který se usadil v krajině, kde byla později vystavěna Praha a že jméno tohoto kmene přešlo na obyvatelstvo slovanské celé země, ano na celou zemi. Proč ta válka byla, ano proč činil Vlastislav častěji výpady do země Čechů, dle Dalimila

Pražanů, ani Kosmas ani Dalimil neudávají. Jeden i druhý však praví, že byl Vlastislav bojovný, Neklan naopak bojácný; Kosmas praví, že byl bojácný jako zajíc a na útěk rychlý jako levhard (lepore pavidior et pardo fuga velocior), Dalimil pak praví, že ho nazvali proto Neklanem, že ho nikdy neviděli s koně kláti čili bojovati. Z toho patrně, že se tenkrát ve vlasti naší prodělával, abychom tak řekli, centralisační proces, t. j. že knížata jednotlivých kmenů závodila, který kmen kolem sebe soustředí všechny ostatní, jak se časem stalo s kmenem Čechů čili Pražanů.

Poněvadž byl Neklan bázlivý a boje bylo potřebí nevyhnutelně, ježto Vlastislav s vojskem dorazil až na jeho hrad Levý Hradec, svěřil celé vedení na zapřenou statečnému muži, ježž Kosmas jmenuje Tyro, Dalimil Štýr, obyčejně se pak jmenuje Čestmír. Tyro se tedy oblékl v šat a zbroj knížecí a vytáhl do boje. Boj byl prudký, Lučané byli poraženi, Vlastislav padl, ale Čestmír padl také.

Na to opanoval Neklan Lucko a poněvadž se dověděl, že po Vlastislavu zbyl synáček, který byl skryt u nějaké stařeny, dal si ho předvésti, ustanovil ho vychovati a jednou mu dát knížectví lucké. Poněvadž hrady v knížectví luckém sbořil, dal vystavěti nový na řece Ohři jmenem Drahoš. Tam sídlil sirotek a vychování jeho svěřeno vychovateli vyhledanému již od otce, jmenem Durynk. (Kosmas: »Puerum Paedagogo, cui antea Pater suus eum commiserat, nomine Duringo, qui fuit de Zribia genere. = Chlapce svěřil vychovateli, kte-

rému ho svěřil dříve otec, jménem Durynkovi, jenž byl ze Srbska«). Ale Durynk chtěje se zavděčiti Neklanovi, t. j. chtěje dědictví po otci pojistiti Neklanovi vyzval pacholátko v zimě na led na řeku Ohře a tam mu usekl sekerou hlavu, kterou donesl Neklanovi. Neklan však tento zrádný čin spravedlivě odsoudil, Durynkovi výslovně vytkl, že neměl synáčka usmrtiti, nýbrž vychovati, a za trest mu dal na vybranou, že se má sám buď oběsiti nebo mečem probodnouti nebo s vysoké skály se vrhnouti a tak vaz zlomiti. Durynk volil prvé. Dalimil popisuje příchod Durynka s hlavou synáčka k Neklanovi praví:

»I je sie (Durynk) s niemecz mluviti a sám svou věru chváliti. = I začal německy mluviti a svou věrnost chváliti.«

A dle téhož kronikáře Neklan řekl Durynkovi:

»Již viz, že dobrý nebloudí, blázen jest, kdož cizozemce dobrým soudí.«

Z toho patrně, že onen Durynk byl Němec, který přišel do Srbska, když Karel Vel. tuto zemi podmanil; dále patrně, že Němci byli považováni v Čechách za cizince, ale rovněž patrně, že Češi brali Němce a svěřovali jim díla velice důležitá, Vlastislav vychování svého syna a Neklan ho v tomto úřadě ponechal, ač sám mu řekl, že je blázen, kdo považuje cizince za dobrého.

Z téže doby je ještě jedna důležitá událost, která také dokazuje, že Češi se někdy

dovolávali pomoci německé proti Čechům; o té nemluví ani Kosmas ani Dalimil, nýbrž poznáváme ji z pramenů cizích. Dle nich se r. 845 odebralo 14 českých lechů do Řezna ke králi Ludvíku Německému, který je vládně přijal a dal je v oktávě Zjevení Páně s jejich lidmi pokřtiti. Rudolf Fuldský, benediktin ve Fuldě, dvorní kazatel a zpovědník Ludvíka II., který psal tak zvané annaly fuldské od r. 838 do 863, kterého se dovolává také Palacký, poznamenal onu událost krátce takto: »Hludovicus quatuordecim ex ducibus Boemanorum cum hominibus suis christianam religionem desiderantes suscepit, et in octavis theophaniae baptizari iussit. = Ludvík přijal 14 českých lechů s jejich lidmi toužících po náboženství křesťanském a poručil, aby byli pokřtěni v oktávě Zjevení Páně.« Palacký praví, že je dal pokřtiti s jejich lidmi 1. Jan. 845; patrně zde popletl svátek Zjevení Páně s Narozením Páně; oktáva Narození Páně je 1. ledna, ale oktáva Zjevení Páně = theophaniae je 13. ledna. Týž o tomto křtu píše: »Nesluší také mlčením pominouti, že tento křest tolikera pánův Českých pocházel z dobrovolného oumyslu a s vlastní jejich vůlí se stal, aniž pak brannou mocí Německou na nich, jak sice na dolejších Polabanech, vynucen byl. Protož božská nauka tato, zavítavší hned z počátku vládněji do Čech, aniž násilím sprovázena byvši, mohla v jemném srdci národa našeho rychleji blaho činiti a hlouběji vkořeniti se, než-li u Slovanů severních.« Palacký zde má na zřeteli rozdíl mezi pokřesťaněním Slovanů

polabských a Čechů; oni, jak se často o nich, až přehnaně tvrdí, byli zejména Karlem Vel. ke křtu nuceni, čtrnáct českých pánů se svým průvodem přijali křest v Rezně nejen dobrovolně, nýbrž docela tam za tím účelem a to v kruté zimě sami se odebrali.

Ale jiná jest otázka, zdali tam šli jenom k vůli křtu nebo aspoň hlavně pro křest. A tu se zdá velice pravdě podobným, že nebylo ani jednoho ani druhého. Když se tolik lidí vrátilo do Čech, křesťanství se nešířilo, nebyli jako křesťané doma přivítáni přátelsky, nýbrž naopak byli přijati s nedůvěrou. Proto je velice pravdě podobná domněnka, že jako povstal nedávno proti Neklanovi Vlastislav, kníže lucké, tak že vlastně těchto 14 lechů nechťelo také uznati nadvládu nástupce Neklanova Hostivíta, a poněvadž snad k tomu nestačili a v paměti měli, co se stalo s Hostivítem, zašli si do Řezna, aby vyjednávali s císařem německým, a při té příležitosti přijali křest!

Mimo to těchto 14 lechů se svým průvodem dokazuje, že němčina byla v Čechách tehdáž dosti rozšířena. Vždyť než mohli býti pokřtěni, musili býti poučeni aspoň o hlavních člancích víry křesťanské; toho poučení se jim mohlo dostat jen od kněží Němců, neboť kněží Čechů a Slovanů nebylo. Proto jak Vlastislav s vychovatelem — Kosmas praví paedagogum — Durynkem, tak těchto 14 lechů se svým průvodem dokazuje, že tehdáž němčina byla v rodinách zámožnějších jazykem dosti rozšířeným a oblíbeným. Že by již tehdáž

byla bývala latina jako později jaksi jazykem úředním, a že by ti leši a jejich průvod byli uměli latinsky, je pravdě nepodobno. O Durynkovi Vlastislavovu praví Dalimil výslovně, že mluvil i s Neklanem německy.

Ačkoliv křest 14 lechů českých s průvodem v Rezně nepocházel z čisté touhy po křtu, měl přece pro vlast naši následky veliké, poněvadž od té doby počali biskupové řezanští považovati Čechy za část své diecése, kteréž právo jejich bylo uznáváno až do zřízení biskupství Pražského. Mimo to dali Němcům novou vážnou příležitost a příčinu, aby zasahovali do života v Čechách; přicházeli do Čech zajisté také z Rezna kněží a ti sotva asi uměli česky, nýbrž spíše dbali toho, aby Češi učili se německy, jestli již neuměli. A zdá se, že nebyl jazyk německý hlavním důvodem proti křesťanství, nýbrž to, že Češi hledajíce vlastní pomoc proti Čechu u Němců jen jako nahodile přijali křest, a tudíž na ně mnozí docela hleděli jako na zrádce.

Uvážíme-li, že již Karel Vel. (768—814) podnikl více výprav do Čech, že k jeho synu a nástupci Ludvíku Pobožnému (814—840) přišlo docela 822 české poselstvo, že 844 se k němu uteklo připomenutých 14 lechů, že nástupce tohoto Ludvík Němec (843—876) již r. 846 podnikl výpravu proti Čechům, a že potom válka mezi Čechy a Němci trvala s větší menší přestávkou téměř 30 let; nelze popřít, že té doby byla nadvláda německá a proto i jazyk německý Čechům vnučován. Tak bylo zejména za Ludvíka Němce.

Roku 843 skončily nepěkné sváry mezi třemi syny Ludvíka Pobožného smlouvou Verdunskou tak, že Lotar byl králem italským a císařem Římským, Karel Holý byl králem francouzským, a Ludvík Němec, jemuž listinou o rozdělení říše byly přiděleny Čechy a Morava, byl králem německým. Z toho, že mu byly přiděleny, nenásleduje, že k říši Karla Vel. skutečně patřily. Císařové římské, za jakého byl Karel Vel. korunován, měli za hlavní titul Semper Augustus, což česky překládali Vždy rozmnožovatel, Němci podobně. Jeho povinností bylo říši rozšiřovati, nových zemí dobývati a k říši připojiti. Není nic nerozumného v tom, když ono přidělení Čech a Moravy vyloučíme tak, že země tyto k říši ještě nenáležely, ale že se měl císař postarati o to, aby jimi říše rozmnožena byla. Nemůže se právem říci, že se tato snaha Němců potkávala s výsledkem, ale tolik je jisto, že dějepisci němečtí tuto dobu tak líčí.

Tak na př. dr. Schlesinger píše: »R. 805 přišel chagan avarský, jenž na křtu přijal jméno Theodor, k císaři (Karlů Vel.) a prosil ho o pomoc proti Slovanům, kteří krutě tísnili jeho lid. (Patrno, že byli Slované tehdejší hodně silni.) Císař přijal prosícího vůdce velice vlídně a slíbil mu brzkou pomoc. Avšak poněvadž Theodor již roku následujícího zemřel, mohl vyplniti dané slovo teprve jeho nástupci. Výprava ta platila hlavně Čechům.«

Pak popisuje čtyry válečné proudy německé, které valily se z různých stran do Čech; jeden vedl syn císařův »král Karel« a ten táhl

údolím Ohře do Čech. Tři válečné proudy se sešly v krajinách mezi Labem a Ohřem. Pak pokračuje: »Češi se vyhýbali přesile a bitvě v širém poli, utekli se do hor a neschůdných krajů a pouštěli se jen do menších šarvátek, v nichž ztratili jednoho ze svých vůdců. Frankové pustošili zem po čtyřicet dní mečem a ohněm a, teprve když za blížící se zimy objevil se nedostatek pokrmu pro lidi a píce pro koně, nastoupili zpáteční pochod. Roku následujícího 806 zpusťovali nepřátelé Čechy opět. Tehdáž povstali proti Frankům téměř všichni Slované na východních hranicích říše. Karel, syn, porazil rychle Srby, usmrtil jejich knížete Milducha a vystavěl dvě pevnosti na ochranu říše, jednu na Saale, druhou na Labi. Do Čech ale táhlo vojsko z Bavor, Alemannie a Burgundska. Jako roku minulého tak i nyní vyhýbali se Češi větší bitvě, ze kteréž příčiny Frankové zpusťovali zem opět a pak se, neutpěvše větší ztráty, navrátili vítězoslavně domů. Od té doby se Češi neodvážili nikdy více k odboji; uznali ochotně nadvláduněmeckého císaře a platili na znamení závislosti říši franské ročně 120 tučných volů a 500 hřiven stříbra. Od té doby se jmenoval stále u nich vladař »král« po »Karlu« jménu mocného vítěze. Za příčinou dozoru nad nimi byla zřízena francká marka na severu a durinská marka na Saale, Geře a Unstrutu. Čechy však tvoří od této doby součást Německa, do jehož kulturního spojení byly přivedeny Karlem Vel. Poměry zeměpisné a politické utvrzovaly tento r. 806 započatý svazek Čech s Německem čím dále

tím pevněji, ačkoliv se někteří přičiňovali, aby uplatnili snahy opačné. Politika německých císařů, dále usazení Maďarů uprostřed národů slovanských a trvalá žárlivost jednotlivých kmenů, zejména Čechů a Poláků, zabránily tomu, že se západní Slované nekonsolidovali na hranicích německých v jeden stát. Kmeny menší nemohly úsilí říše německé odolat, a Slované polabští podlehli až tak, že se odnárodnili. Dějiny Čech jsou od té doby v nejuzší spojení s dějinami říše německé. Jejich základní tahy až do 13. stol. záležejí v snahách českých vévodů, aby krvavými boji uvolnili svazek závislosti na Německu, nebo aby se tužším přilnutím k německým císařům zachránili proti nepřátelům domácím i vnějším. V celku se uplatňuje zákon, že je-li císařství německé silné, jsou Čechy v úplné závislosti, a teprve tu, když moc císařství německého klesá, dodělávají se Čechy jakési samostatnosti.«

Když tohle Němci čtou, musí si pomysli: »Co ti Češi chtějí, vždyť mají veškerou kulturu od nás, blaho říše německé bylo blahem jejich, po pět století byli poddáni říši německé, proč by se to nemělo opakovati a dítí dále? Nejlepší při tom jest poctivé přiznání Schlesingerovo, že k tomuto jednání s Čechy vyzval vlastně Karla Vel. avarský chagan Theodor, a že tuto snahu podporují Maďaři.

O závazku k poplatku 120 volů a 500 hřiven stříbra, o kterém r. 806 jako jistém mluví Schlesinger, píše Palacký trochu jinak. Ten praví: »Pověst o poplatnosti Čechů této doby jest velice nejistá a pochybná, jak pro

chudost tak i pro neshodu pramenův historických vůbec, ano jistě po Neklanově smrti žádných darů z Čech do Francie nenosili.« Palacký připomíná tři důvody pro poplatnost námi již také dříve na str. 27 a 28 připomenuté, totiž: listinu o rozdělení říše, slova Einhartova v životopise Karla Vel., a slova našeho Kosmy; ale pak praví: »Důvodové, kteří svědčí proti připomínané poplatnosti, jsou tyto: nejprve dokonalé o ní mlčení všech souvěkých letopisců Franckých, kteříž sice podobné skutky při kterémkoli jiném národu neradi zamlčují, podruhé zjevný a patrný neprospěch zbraně Francké ve válkách r. 805 a 806. Posléze i to, že ve všech pozdějších zprávách dosti hojných o dotýkání se obapolném Čechů a říše Karolingické, nikdež o poplatnosti takové zmínka se neděje.« — Z toho patrně, že německá chloubka o závislosti Čech na říši německé je velice přehnaná.

Úsudek konečný o této době ve příčině otázky jazykové u nás je ten, že Němci se snažili své nadvlády, proto dojistá i jazyk nám vnutiti, mnozí Češi svou slabostí a náchylností k cizáctví je v tom podporovali, 14 osudných lechů svým jednáním v Řezně a křtem 13. ledna 845 jim k tomu docela dalo podnět a příležitost úřední v ohledu církevním; ale všechny tyto pokusy neměly zřetelného, trvalého úspěchu, všechny byly rázu více soukromého.

b) Čechy za Přemyslovců křesťanů.

Až dosud jsme věnovali svou pozornost jen Čechům. Nyní jest nutno pohlédnouti poněkud do sesterské Moravy. Jest toho potřebí nejen z té příčiny, že Moravané jsou naši bratři a že dějiny jejich v mnohém jsou podobny dějinám našim, a proto radosti jejich jsou radosti naše, bolesti jejich jsou bolesti naše, nýbrž jest toho potřebí hlavně z té příčiny, že v době, o které míníme psáti nyní, Morava vynikla nad Čechy a křesťanství, kteréhož se stali účastni naši Přemyslovci a s nimi také naši předkové, zavítalo k nám z Moravy.

Jako prvými historicky známými obyvateli Čech byli Keltové, tak bylo také na Moravě; v Čechách se jmenovali Bojové, na Moravě Kotinové. Ti byli na Moravě až do r. 174 př. Kr. Tehdáž se nabídli ku pomoci vůdci římskému Tarruteniu Paternovi proti Markomanům. Ale dle své bezcharakternosti nejen slovu nedostáli, nýbrž Římanům hrozně uškodili. Za to je Římané později vyhubili a Keltové prý vymizeli z Moravy úplně.

Po Keltech byli také na Moravě jako v Čechách Germané — Němci; v Čechách Markomané, na Moravě Kvádové. Byli tam asi do pátého století po Kristu a dosti často pokoušeli Římany, neboť se také účastnili na tak zvané válce markomanské od r. 165 do r. 181. Když byl r. 374 jejich král Gabinius od císařského místodržitele římského kdesi na Dunaji úkladně zavražděn, vtrhli se Sarmaty do říše římské hrozně pleníce a loupíce. Byli

však r. 375 císařem Valentinianem odrazeni. Pak se o nich tvrdí jako o Markomanech, že se dostali pod moc Hunů, že táhli s Attilou na západ, a když padl lid Attilův, že padli také oni. Tak prý veškeré poříčí Odry a Visly a celá nynější Morava byly během pátého století od Němců úplně vyklizeny, a do země takto prázdné přišli také Slované.

Také na Moravě trpěli Slované mnoho od Avarů, až konečně i oni připojili se k říši Sámově.

Od té doby dějiny o obyvatelstvu Moravy mlčí, máme tam méně zpráv historických a pověstí než v Čechách.

Na jeviště dějepisné vystupuje Morava ve století osmém za císaře Karla Vel. Ten vrátiv říši bavorskou 788 a avarskou 796 stal se sousedem Slovanů. Co s nimi zamýšlel, patrně ze smutného konce Slovanů polabských. Ale Češi a Moravané se nedali. Výpravy podniknuté 805 a 806 do Čech platily také Moravanům, ale o nějakém poplatku, kterýmž by se byli zavázali Moravané, se nepíše.*)

Za to však se připomíná něco jiného. Ve starém spise *Annales Mettenses* = *Metská kronika* čteme: »Zodan princeps Pannoniae veniens (ad Regenesburch), imperatori se tradidit. Multi quoque Sclavi et Huni in eodem conventu fuerunt, et se cum omnibus, quae possidebant, imperatoris dominio subdiderunt = Zodan, kníže Pannonský přišel do Řezna,

*) Srov. Dvořák Rudolf: *Dějiny Markrabství Moravského*, v Brně 1906.

podrobil se císaři. Také mnozí Slované a Hunové byli na této schůzi, a podrobili se se vším, co měli, panství císařovu.« Palacký praví, že slovem Sclavi dle souvislosti třeba rozuměti Moravany; vysvětluje pak tuto jejich ochotu tím, že chtěli míti od císaře pokoj, poněvadž měli dosti práce s Avary. Tedy od té doby, od r. 803, považováni byli knížata moravská za many říše Karlovy. — Tak Palacký.

Dvořák ale tvrdí, že Moravané, jichž jméno se obyčejně odvozuje od řeky Moravy (Marus, Maraha), uvádějí se v letopisech poprvé r. 822. Tehdáž odeslali poselstvo na říšský sněm do Frankfurtu, aby odevzdalo dary císaři Ludvíku Pobožnému. Dělili se jako Češi na kmeny, a nejdůležitější se připomínají Hlasici na severu při řece Odře a Lovatici při řece Dyji. Na Moravě se tito kmenové spojili v jeden národ dříve než v Čechách. Mnoho k tomu přispěl kníže Mojmir. Tento kníže přijal víru křesťanskou, zachoval věrnost císaři Ludvíku Pob., tím získal pokoj od Němců a mohl se věnovati vnitřnímu spořádání a upravení své říše. Křesťanství, které takto přišlo na Moravu, dosti se tam šířilo. Dle bully papeže Evžena II., která je ovšem velice podezřelá, ne-li opravdu podvržená, byla tehdáž na Moravě již čtyry biskupství. Spisovatel *Anonymus De conversione Baioariorum et Carantanorum* o čtyřech neví, ale mluví o kostele Nitranském, posvěceném od Adalama, arcibiskupa solnohradského r. 836; dle staré nadační knihy, spisované ve 12. stol., jejíž zbytky se našly v Olomouci a otištěny jsou v tak

zvaném diplomatáři moravském 1836, byly již za Mojžíra kostely v Olomouci sv. Petra — ne sv. Klimenta — a v Brně. Právě z toho zasvěcení sv. Petru je patrné, že kostel v Olomouci byl již před příchodem sv. Cyrilla a Methoda. Palacký má za to, že již tehdy »sly-nul Velehrad křesťanskými chrámy.« Novotný ovšem prohlašuje jak bullu Euzena II. tak nadační knihu olomouckou za moderní falsa, a o Mojžírovi prý nemáme ani jediného dokladu, že byl křesťanem. Byl prý spíše pohanem. Křesťanství ve své říši trpěl, ano podporoval jen z ohledů politických, z kterých důvodů i lnul k říši německé, a v tom prý je patrna jeho veliká politická vyspělost. Podobně tvrdí také o Privinovi, knížeti nitranském, za něhož byl dříve připomenutý kostel arcibiskupem solnohradským, k jehož diecési se Nitransko počítalo, vysvěcen.

Než ať je tomu jakkoliv, tolik je jisto, že již před r. 845 bylo náboženství křesťanské na Moravě dosti rozšířeno, a proto se tím více vnucuje otázka, proč oněch 14 lechů z Čech šlo do Řezna, proč již r. 846 vtrhl Ludvík Němec s vojskem na Moravu a proč let následujících činil vpády do Čech, ve kterých ovšem špatně pochodil.

Za Mojžíra vládl v knížectví Nitranském kníže Privina nebo Pribina. Mezi oběma vzniklo nepřátelství z příčin nám neznámých. Dvořák praví, že Privina, jako národ Moravanů vůbec, byl pohan a že přes to dal vystavěti a vysvě-titi arcibisk. solnohradským Adalarem kostel, ze kteréž příčiny pak chodilo na Moravu

množství missionářů, poslaných jak jmenova-ným arcibiskupem, tak biskupy pasovským a řezenským. Toho prý nemohl Mojžíra snést; proto odstranil Privinu a zmocnil se jeho země sám. Nám se zdá tenhle výklad neodůvodněný. Než ať jest jakkoliv, jisto je, že Privina svého knížectví byl Mojžírem zbaven opravdu a že se utekl nejprve k sousedu v Rakousích, markraběti Radbodovi. Ten ho při příležitosti před-stavil králi Ludvíkovi, jenž ho rozkázal v ko-stele sv. Martina v Traismaueru v Rakousích pokřtiti. To se stalo asi r. 836. Když pak se Privina s Radbodem zneprátelil, odešel nejprve k Bulharům, pak k Chorvatům, až konečně získal si přízeň krále Ludvíka tak, že týž mu dal v léno část země v Dolní Pannonii, nyněj-ších Uhrách, obydlené Slované, tedy nynějšími Slováky. Privina si vystavěl u vtoku řeky Saly čili Slané do jezera Blatenského hrad Salaburg, později nazvaný Moosburg.

Nyní se z něho stal horlivý šířitel kře-šťanství, a Ludvík ho za to hojně odměňoval. R. 846 mu přidal 100 mansů (mansus = úze-mí několika jiter), a brzy na to 12. října 847 mu u přítomnosti Luitpranda, arcibiskupa sol-nohradského, četných biskupů, svých dvou synů a četných hrabat v Řezně za věrnost a horli-vost u víře vše daroval jako vlastnictví dě-dičné. Tím byla horlivost Privinova rozmno-žena ještě více a on stavěl četné kostely. R. 850 vysvětil jmenovaný arcibiskup Luit-prand kostel na hradě Blatenském, po němž následoval brzy druhý a třetí.

Ale r. 861 byl Privina z neznámých pří-

čin Moravany zabit, neboť mezi ním a Moravany nebylo pravého přátelství nikdy. Snad příčinu toho třeba hledati v tom, že Privina až výstředně držel se Němců. Po něm ujal se panství syn jeho Kocel, a ten jednal týmž způsobem jako otec, horlivě šířil křesťanství a věrně se držel krále Ludvíka. Tak se stalo, že již r. 856 bylo v jeho území 32 kostelů, a četné ústavy duchovní a kostely německé i cizí na př. Frisinský, solnohradský a j. měly tam hojné nadace.

Než vraťme se na Moravu. Rostoucí panství Mojmirovo počalo býti Ludvíku králi nepohodlným; proto již 846 v srpnu vtrhl do Moravy s vojskem, Mojmira sesadil a vládu svěřil jeho synovci Rastislavovi čili Rastičovi. (Stará latinská legenda moravská o sv. Cyrillu a Methodu má Rastislaus, tedy Rastislav, ruský dějepisec Nestor má Rostislav, Bulhar Klement Rastislav, annaly francké Rastices nebo Restitius, bulharský mnich Chrabr Rastie; proto snad lépe Rastislav než Rostislav). Domů se vracel skrze Čechy a tu utrpěl takovou porážku, že sám jen s tíží unikl zajetí. Za to se chtěl nad Čechy pomstíti, vypravil tam vojsko r. 847 a opět 848, ale s nezdarem. R. 849 sebral vojsko ještě větší, ale tu utrpěl takovou porážku, jaké se mu dosud nedostalo. Kronikáři němečtí, ne slovanští, piší: »Exercitus ejus turpiter profligatus = Vojsko bylo hanebně poraženo, valde humiliati reversi sunt in patriam = velice pokořeni vrátili se do vlasti.« — Kdo by po takových zprávách mohl věřiti, že Češi odváděli poplatek?

Úspěchem Čechů rozniceni povstali proti Ludvíkovi Srbové 851, kteří však opět byli pokořeni, ale jinak pochodili Moravané. Ač Rastislav nabyvl vlády od Ludvíka, stala se mu přece tato závislost nesnesitelnou a viděl, že je nespravedlivá a zbytečná. Činil přípravy, aby se jí zbavil. Navazoval přátelství s Bulhary, styky s říší Byzantskou a doma stavěl pevnosti. Proto přitáhlo 855 veliké vojsko německé na Moravu, ale pochodilo špatně, tak že dle svědectví jmenovaného již Rudolfa fuldského Ludvík uznal za lepší dáti na čas Moravanům pokoj, než se vydávati v nebezpečný boj. Vždyť ho Rastislav pronásledoval až za Dunaj a tam mnohé krajiny zruštil.

Tímto vítězstvím upevnil říši svou tak, že mu nebylo potřebí utíkat se o pomoc do Němce, nýbrž naopak dva synové Ludvíka Němce, Karlmann a Ludvík, kteří povstali proti otci, utekli se k Rastislavovi.

Z toho, co jsme dosud připomenuli, patrně, že nejen v Čechách, nýbrž také na Moravě a v sousedním Slovácku vystřídalo se na na úsvitě dějin obyvatelstvo národnosti trojí: keltické, německé, slovanské. Patrně také, že Moravané podrobili se králi německému, že k nim přišlo křesťanství původně z Němce, a že tam dojista vedle jazyka slovanského, zejména v třídě vyšší němčina značně byla rozšířena. Ještě větším právem a v míře mnohem větší totéž tvrdíme o Slovanech, kteří bydleli v Dolní Pannonii, nad kterými vládl Privina a pak syn jeho Kocel.

Avšak z té doby jest nám zaznamenati.

u l'lost jinou velice důležitou, která měla veliké následky pro Moravany a Slované v nynějších Uhrách, jakož i pro Čechy.

Ačkoliv z některých pramenů je patrné, že křesťanství jak na Moravě, tak zejména v Uhrách značně rostlo, přece, ovšem již r. 852, církevní sněm mohušký užívá slov: »rudis adhuc christianitas gentis Maraensium — ještě v začátcích křesťanství národa moravského.« Proto vypravují dějiny dále, že Rastislav, kníže moravský, Svatopluk, kníže nitranský a Kocel, kníže blatenský, uslyševše, že té doby kázali s velikým úspěchem křesťanství dva bratři soluňští Slovanům jižním: Bulharům a Chazarům, poslali zvláštní poselstvo k Michalu III., císaři řeckému do Cařihradu žádající také za věrozděstí.

Poselstvo vyřídilo císaři, že lid moravský a sousední jest již křesťanský, že však křesťanství se tam špatně ujímá a málo ovoce nese, poněvadž jest lidu zvěstováno jazykem nesrozumitelným. Císař Michal zašel ke Konstantinu, filosofovi — později naz. Cyrillu — a řekl mu: »Vím, filosofe, že si naven« — přišel totiž právě z apoštolské cesty u Chazarů — »ale nemám jiného, kdo by šel a tuto úlohu vykonal.« Konstantin se tázal, má-li lid ten, ke kterému má jíti, již písmo a knihy; a když uslyšel, že nemá, napřed sestavil abecedu a přeložil na jazyk slovanský některé knihy písma svatého a nutné knihy obřadní a vydal se s bratrem svým Methodějem na cestu. První věta, která byla z Písma svatého na jazyk slovanský přeložena a novým písmem,

které se jmenuje obyčejně po vynálezci cyrilica, napsána, jest počátek evangelia sv. Jana: »Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl Slovo.«

Kdy bratři soluňští — tak se jmenují, že pocházeli z řeckého města Thesaloniky čili Soluně — na Moravu přišli, určitě říci nemožno, ale pravděpodobně se tvrdí, že se to stalo r. 863. Na Moravě pobýli a učení Kristovo tam a v okolí hlásali asi půl páta roku. Lid slyše kázání a posvátné obřady v jazyku srozumitelném, přijímal je opravdu se srdcem upřímným. V době krátké bylo postaveno mnoho kostelů nových a starým se dostalo lepších důchodů. Činnost obou bratrů nevztahovala se jen na Moravany, nýbrž i na Slované v Pannonii, nad nimiž vládl Kocel. Tak se ale také stalo, že se od biskupů německých neodvrátili jen Moravané, nýbrž také všichni Slované pannonští. Tak se také stalo, že Adalvin, arcibiskup solnohradský, slavil roku 865 svátky vánoční u Kocela na hradě Moosburku naposledy.

Z toho výsledku také jest patrné, jaký úmysl měli ona knížata, když poslali do Cařihradu. Chtěli, aby křesťanství v jejich zemích se šířilo, a to v srdcích jejich lidu, ale chtěli také samostatnost, nezávislost na Německu. Dostalo se jim, čeho si přáli. Naprostý blud jest, že chtěli nějaké sjednocení s Cařihradem, a rovněž tak do říše bájek jest potřebí a nutno očekávati bludný, ale u nás dosti často šířený náhled, že, poněvadž k nám sv. Cyrill a Methoděj přišli z Cařihradu, přinesli k nám

také východní bludné učení o vycházení Ducha sv. v Nejsvětější Trojici. Je pravda, že žili na dvoře císařském v Cařihradě s původcem tohoto bludného učení, patriarchou cařihradským Fociem; jest pravda, že Focius docela císaři radil, aby oba bratry na Moravu poslal: ale není pravda, že oni přijali a šířili bludy Fociovy.

Focius byl sice muž učený, ale velice pyšný a ctižádostivý; poněvadž znal Konstantina filosofa, obával se, že by mu mohl někdy v jeho snahách a postupu překážeti; proto myslil, že bude lépe, když budou oba bratří hodně daleko.

Tehdáž byl arcibiskupem cařihradským, jenž měl titul také patriarcha, Ignacius, muž velice zbožný a učený. Císař Michal III. byl slaboch, a poněvadž jeho otec zemřel, když byl ještě děckem, vládla jeho jménem matka Theodora, a když tuto vypudil vlastní její bratr Bardas, vládl ten. Proto měl veliký vliv a téměř neobmezenou moc, když začal vládnouti mladý císař sám. Bardas však vedle jiných nepravostí zapudil svou manželku a žil v krve-smilství se svou ovdovělou nevěstou. Když bylo napomínání marno, odepřel mu Ignác na Zjevení Páně 857 svaté přijímání. Také protestoval arcibiskup proti tomu, aby byla Theodora s dcerami zavřena do klášteřa.

Tím na sebe popudil hněv Bardův a císařův, a k nim se přidal třetí příbuzný, Focius. Ačkoliv byl laikem, dosáhl toho, že 20. pros. 857 obdržel tonsuru a následujících dnů po sobě všecka svěcení; pak byl v nesprávném

sněmu zvolen za cařihradského patriarchu a 25. prosince od arcibiskupa syrského vysvěcen na biskupa. Ignác byl se svými stoupenci sesazen. Je pravda, že jiný sněm 859 sesadil Focia a dosadil Ignáce, ale přičiněním císařského dvora byl rozsudek brzy změněn. Aby pak Focius byl úplně pojištěn, obrátil se celý dvůr na papeže Mikuláše I. Papež poslal do Cařihradu 2 své legáty, aby vše vyšetřili. Ti však podvedeni Fociem po tříměsíčním přemlouvání souhlasili na sněmu 318 biskupů r. 862 v Cařihradě se sesazením Ignacia a potvrzením Focia. Ale papež Mikuláš je za to vyloučil z církve a Focia sesadil a jeho svěcení prohlásil za neplatné r. 863. Roztrpčení ještě vzrostlo, když r. 866 se obrátil král bulharský Bogoris k papeži, aby v jeho říši, která nedávno stala se křesťanskou, dány byly spásitelné pokyny missionářům. Papež Mikuláš napsal slavnou odpověď 108 článků, kterou králi vyhověl. Ale Focius proti tomuto poučení papežovu napsal poučení své. Poněvadž si získal přízeň nejvyššího úředníka, tak zvaného cesara Basilia Maceda, jenž bývalého příznivce Fociova Bardu zavraždil, napadal své odpůrce bezohledně. Nyní, tedy r. 866, počal tvrditi, že když bylo císařství z Říma přeloženo do Cařihradu, bylo s ním tam přeloženo také papežství. Vytýkal papeži a církvi latinské vůbec, že naděje plné símě evangelia v Bulharsku zničili, poněvadž vtrhli jako kanci na vinici Páně a přivedli falešným učením nové vyznavače Kristovy na cestu vedoucí k smrti. Napsal nyní seznam bludů, ve kterých

se prý učení církve západní, římské, latinské od učení církve východní, řecké odchyľuje, ačkoliv r. 859, ano ještě r. 861 úplně se hlásil k církvi římské a hájil její učení. Tu také teprve počal prohlašovat, že církev západní bloudí, učíc, že Duch sv. vychází z Otce a ze Syna a že nevychází jen z Otce, jak bludně učil on. Na to svolal do Cařihradu církv. sněm, na kterém papeže z církve drze vyloučil. — Tím byl proveden vlastně rozkol východní, tedy po třech nebo více letech, když bratři soluňští z Cařihradu odešli. Ale téhož roku 866 dal spoluvládce Basilius císaře Michala III. zavraždit a povolal patriarchu Ignáce zpět. Jest pravda, že po smrti téhož 878 se Focius opět vetřel na stolec arcibisk. a téměř 8 roků se na něm udržel, ale roku 886 byl císařem Lvem VI. Filosofem zapuzen, a následujících 12 patriarchů až do 11. stol. žilo úplně v jednotě s církvi římskou, až patriarcha Michal Cerularius 1053 rozkol obnovil, který trvá až doposud.

Počínání Fociovo bylo bratřím soluňským známo a nelze mítí za to, že s ním souhlasili. Dokud byli v Cařihradě, Focius učil pravověrně, a když počal učití bludně o Duchu sv., nebylo učení jeho na východě obecné, nýbrž hájil je jenom on a jeho stoupenec; že Duch sv. vychází jen z Otce, počali učití v církvi řecké obecně teprve ve stol. 11. Z toho ze všeho uzavíráme právem, že učení, které hlásali bratři soluňští v našich zemích, bylo úplně učení církve římské, ano že i ritus nebo obřady, kterými konali bohoslužbu, byl ritus

římský a ne řecký nebo východní, ale že nekonali bohoslužbu jazykem latinským, nýbrž slovanským.

Výsledky jejich práce zarmoutily biskupy německé. Viděli, že čeho jejich kněží nedokázali za dlouhou řadu let, již od r. 803, tito dokázali za dobu tak krátkou. Mimo to zmocnila se jich obava, že o země, kde působili Cyrill a Method, přijdou. Nelze se tudíž diviti, že o jednání tom podali zprávu římskému papeži. Ostatně není v té příčině třeba ani mysliti na žaloby nebo udavačství. Biskupové byli vždy povinni podávati o svých diecésích zprávu apoštolské stolici; to bylo také povinností arcibiskupa solnohradského i jeho obou suffraganů, biskupů řezenského a passovského.

Nelze se tudíž diviti, že papež volal oba bratry do Říma. Náhled, že tam šli z vlastního popudu, a to proto, aby žádali za zřízení biskupství slovanského, není pravdě nepodobný, jest ho ovšem potřebí dokázati.

Ve staré latinské legendě o sv. Cyrillu a Methodu, kterou s jinými legendami srovnal a 1820 v Praze vydal Dobrovský, čteme následující:

»Zůstali pak (svatí bratři Cyrill a Method) na Moravě čtyři roky a půl, po kterouž dobu lid té země řídili na cestu spásy. Když o tom všem uslyšel papež Mikuláš, velice se potěšil z toho, co mu bylo zvěstováno, že totiž obrátili na víru lid Bulharský a Moravský a že našli ostatky sv. Klementa. Z druhé strany se však divil (mirabatur), jak se mohli odvážiti kněží Páně Cyrill a Method, zpívati cír-

kevní hodinky jazykem slovanským. Proto nařídil apoštolským listem, aby k němu přišli do Říma. Ti nastoupili cestu ihned a dostavili se do Říma. Zatím však papež Mikuláš zemřel. Papež Hadrian pak slyše, že Cyrill s sebou nese tělo bl. Klementa, velice se potěšil a šel mu s duchovenstvem i s lidem vstříc a čestně je se sv. ostatky přijal.«

Pak legenda připomíná, že se na přímlovu sv. Klementa tu stalo mnoho zázraků a že jeho tělo bylo pochováno v kostele, který byl nedávno k jeho cti zbudován. Na to pokračuje takto:

»Ale papež a ostatní představení církve vytýkali sv. Cyrillu (*corripiebant S. Cyrillum*), jak se mohl odvážit ustanoviti (*statuere*) církevní hodinky v řeči slovanské a tak změniti (*immutare*) předpisy sv. Otců. On však pokorně odpovídaje, řekl: Uvažte, bratři a páni, řeč Apoštolovu: Rozličnými jazyky mluvíti nezabraňujte. (Jsou to slova I. Kor. 14, 39, tam však jest jenom: Jazyky mluvíti nezabraňujte, »rozličnými« chybí); drže se tedy učení apoštolova ustanovil jsem to, proti čemu bojujete. Ale oni řekli: Ačkoliv Apoštol dokazoval, že třeba mluvíti rozličnými jazyky, přece nechtěl, aby slavné služby Boží zpívány byly v tom jazyku, v kterém jsi ustanovil ty. Když pak o tomto ustanovení hádka rostla, pronesl bl. Cyrill výrok Davidův řka: Psáno jest: Všeliký duch chval Hospodina (Zl. 150, 6). Má-li velebiti Pána chválou duch všeliký, proč mně bráníte slavné posvátné hodinky zpívati slovansky? Vždyť kdybych byl mohl onomu lidu jako ji-

ným národům jinak kterýmukoli způsobem ku pomoci přispěti buď jazykem řeckým nebo latinským, nebyl bych nikdy ustanovil toho, co mně nyní vytýkáte (*reprehenditis*). Ale poněvadž jsem shledal, že cest Páně naprosto neznají, byl jsem přesvědčen, že mi jenom milost Ducha sv. do srdce vnukla to, čím jsem národ nesčíslný Bohu získal. Proto, otcové a páni, uvažte zrale, je-li užitečno toto mé opatření měniti. — Ale oni slyšíce to a divíce se pili a víře tak velikého muže po bedlivé úvaze nařídili, že v těch krajinách, které získal Pánu bl. Cyrill, mají býti konány církevní hodinky a slouženy mše svaté dále v té řeči, jak nařídil on.«

Tak ona legenda a s ní souhlasí mnohé jiné. —

Dle ní povolal oba bratry do Říma papež Mikuláš; poněvadž se vydali na cestu hned a než přišli do Říma, papež Mikuláš byl již mrtev, on pak zemřel 13. listopadu 867 a jeho nástupce Hadrian II. k němuž přišli, byl zvolen 14. prosince 867: patrno, že pozvání do Říma jich došlo asi počátkem listopadu 867.

Poněvadž legenda praví: »*Canonicas horas in Slavonica lingua statuere*« = »přikázati církevní hodinky v řeči slovanské«, »*qua statuisti lingua divina solemnia canere*« = »jazykem, ve kterém jsi ty ustanovil služby Boží zpívati«, »*cur me prohibetis sacra horarum solemnia Slavonice modulari?*« = »a proč mně bráníte slavné posvátné hodinky zpívati slovansky?« a poněvadž konečně praví, že papež a kardinálové ustanovili, že

mají v těch krajinách, které získal bl. Cyrill, konány býti hodinky a slouženy mše sv. na dále v té řeči, jak nařídil sv. Cyrill: jest patrné, že se tehdaž nejednalo o obřad řecký nebo latinský, nýbrž že se jednalo jen o jazyk buď latinský nebo slovanský, a že tudíž svatí Cyrill a Method nekonali posvátných úkonů ritem čili obřadem řeckým, nýbrž že je konali ritem římským, ale užívali jazyka staroslovanského. Z toho důvodu možno také vysvětliti nařízení Hadriana II. v bulle, kterou přinesl Method knížatům Rostislavovi, Svatoplukovi a Kocelovi*, že při mši svaté má se nejprve čísti epištola a evangelium latinsky a pak slovansky. V staropannonské legendě se nám zachoval překlad z této bully, a tam se praví: »Jedin chráníte običaj, da na mši prvce čtut

Pozn.: Bulla Hadriana II. Rostislavu, Svatopluku a Kocelu. — »Hadrian, biskup a služebník Boží, Rostislavu a Kocelu. — Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle. Uslyšeli jsme o vás duchovní věci, jichž jsme žádali s toužebností a modlitbou za vaše spasení, že pozdvihl Hospodin srdcí vašich, abyste Jej hledali a ukázal vám, jak nejen vírou, nýbrž i dobrými skutky sluší sloužiti Bohu. Víra zajisté beze skutků je mrtva, a klamou se ti, kteří se domnívají, že znají Boha, když se Ho skutky odříkají. Neboť neprosili jste za učitele toliko u této svaté stolice, nýbrž i pravověrného císaře Michala, a poslal vám blahoslaveného filosofa Konstantina s bratrem, poněvadž my jsme nemohli. Oni (bratři) uznavše, že vaše země přísluší k apoštolské stolici, neučinili nic proti zákonu církevnímu, nýbrž přišli k nám nesouce ostatky sv. Klementa. My pak trojnásobnou radostí naplněni ustanovili jsme po zralé úvaze, poslati do země vašich Methoda, syna našeho, když jsme ho se žáky vysvětili, muže dokonalého rozumu a pravověrného, aby vás učil, jak jste prosili, překládaje písma na jazyk

apostol (epištolu) i evangelie rimsky, tače slovansky.« Ritus řecký nebyl nikdy konán jazykem latinským. — Poněvadž dále až do r. 867, kdy bylo vysvěceno pět kněží moravských v Římě, na Moravě kromě Konstantina a Methoda, po případě jen Konstantina kněží slovanských nebylo — poněvadž jich Konstantin jako kněz světiti nemohl a biskupové němečtí jich světiti nechtěli — otázka je, komu Konstantin slovanské církevní hodinky a slovanskou mši sv. nařizoval? Dle toho musíme říci, že se hlavně jednalo až do roku 867 o vyučování a zpěv lidu.

Ale papež Hadrian II. neschválil jazyk slovanský jako bohoslužebný jen slovy, nýbrž on tak učinil také názorně skutkem; položil

váš úplně dle příkazů církve zároveň se mší svatou čili bohoslužbou a křtem, jak Konstantin filosof z milosti Boží a na přimluvu svatého Klementa začal; také jestli někdo jiný dovede důstojně a pravověrně kázati, budíž to svato a požehnáno Bohem a námi a veškerou katolickou a apoštolskou církví, abyste se snadno naučili příkázáním Božím. Ten jedině obyčej zachovejte, aby při mši nejprve četli epištolu a evangelium latinsky, potom slovansky, aby se naplnilo slovo Písma: »Chvalte Hospodina všichni národové« a druhé: »Všichni mluviti budou jazyky rozličnými veliké věci Boží, jakož dá jim Duch svatý zvěstovati.« Jestliže by však některý z učitelů nebo ze žáků k vám přicházejících odvrátil sluchu svého od pravdy a odvážil se jinak učití a uváděti vás do bludů, tupé písmo vašeho jazyka, budíž vyloučen a vydán na soud církve, dokud by se nepolepšil; takoví totiž jsou vlci a ne ovce, které třeba poznati po jejich ovoci a varovati se jich. Vy pak, bratři nejmilejší, slyšte příkázání Boží a nezavrhujte ustanovení církve, abyste byli shledáni jako věrní ctitelé Boha našeho, Otce nebeského,

totíž obřadní knihy a knihy Písma sv. sepsané a přeložené Cyrillem na jazyk slovanský na oltář v chrámu Panny Marie »Větším«, nařídil bratrům, aby sloužili před ním mši svatou jazykem slovanským, ano on vysvětil oba bratry na biskupy, a pět jejich průvodců bylo vysvěceno na kněžství.

O svěcení obou bratří na biskupství jsou různé názory a zmatky. Dvořák: (Dějiny Markrabství Moravského str. 16.) má za to, že Konstantin vstoupil do kláštera, při kteréž příležitosti přijal jméno Cyrill, a Method Hadrianem II. na žádost Kocelovu byl vysvěcen na arcibiskupa a za diecési byla mu přikázána říše moravská a pannonská pod názvem arcibiskupství sirmijského; Palacký o svěcení na

se všemi svatými. Amen.“ -- Novotný ze slov: „neprosili jste za učitele toliko u této svaté stolice, nýbrž i u pravověrného císaře („blagověrnago carja = ab orthodoxo imperatore) Michala“ uzavírá, že knížata slovanská Rostislav moravský, Svatopluk nitranský a Kocel blatenský nejprve poslali posly do Říma, žádající způsobilé věrozvěsty a že teprve tu, když jich nedostali v Římě, poslali je do Carihradu k císaři Michalovi; může to býti a nasvědčují tomu další slova bully: „poslal vám filosofa Konstantina s bratrem, poněvadž my jsme nemohli.“ Ale Novotného odůvodnění, že již tehdy „zavládla v církvi snaha po universalismu, která nepřála jazykům národním“, jest nepravdivé. Novotný to dojistá věděl také a proto ihned se vzpamatoval a poznamenal, že to nebylo aspoň jediným důvodem nedbání žádosti Rostislavovy, nýbrž že by se byl tenkrát sotva našel v Římě muž schopný vykládati zásady křesťanské jazykem slovanským. — Slova: My pak poslali jsme . . . Methodia — když jsme ho se žáky vysvětili — muže dokonalého rozumu a pravověrného“ dokazují, že bratří Soluňští k nám nepřišli s východními bludy. —

biskupství nemluví, nýbrž jen praví, že Cyrill ochuravěv odřekl se další práce ve Slovanstvu, a učiniv se mnichem umřel již padesátý den po vstoupení do kláštera; pak prý přišli od Kocela, knížete Pannonského, poslové do Říma, žádající o propuštění Methodovo do vlasti jejich. Hadrian ho prý vypravil s bulou ke všem třem knížatům slovanským, Rastislavovi, Svatoplukovi a Kocelovi, ve které dílo apoštolů slovanských schválil a nepokrytě vyřkl, že krajiny knížat těch náleží neprostředně pod správu Římské stolice. Pro bouře a převraty nešel prý Method na Moravu, nýbrž zůstal u Kocela, který ho poslal do Říma zpět s prosbou, aby Pannonské biskupství, k římskému někdy patriarchatu počítané, obnovenou bylo a Method první opět na stolicí jeho povýšen byl; čehož i dosáhl bez námahy.

Novotný (str. 325) dovolává se listu papeže Hadriana II. v pannonské legendě tvrdí, že když přišli oba bratří na Moravu, byl jen Konstantin knězem, Method pak byl prý toliko mnich laik nebo nejvyš jáhen. V Římě prý došel Method svěcení na kněžství, kdežto Konstantinu dostalo se hodnosti biskupské (str. 328—329.) Svěcení prý bylo vykonáno v prvních týdnech postních, 3. března až 17. dubna 878, jako světitele jmenuje Gaudericha z Velletri, biskupa Formosa, kardinála biskupa Arsenia a slavného učence Anastasia bibliothekáře. Konstantin, jsa unaven namáháním dosavadním a vida své zdraví otřeseno, zřekl se všech hodností (jakých?) a vstoupil v Římě do kláštera, přijav jméno Cyrill. Ani Method

však nepřestal toužiti po svém někdejší klášteře. Ale rychle upadající stav Cyrillův způsobil obrat. Dne 14. února 869 Cyrill prý ve věku 42 let podlehl své nemoci, poroučeje práci na Moravě svému bratru. Odkazu bratřova nebylo možno vyplniti, zvláště když smrtí Cyrillovou odešel vlastní tvůrce a organisátor nové církve. Zdá se, že nyní také Method přijal hodnost biskupskou, míně ujmouti se osiřelého dědictví. A není nemožno, že měl k tomu i pohnutky jiné, ano snad i přímé vyzvání z Moravy. Jest totiž dosti pravděpodobné, že Rostislav sám to byl, který dal popud k biskupství Methodovu. Pak vykládá, že se nepřičilo intencím Rostislavovým, jestliže o svého biskupa stál a jestliže i v Římě Methoda si vyžádal. Na to provází Methodia koncem r. 869 do jeho nové diecése s bullou Hadrianovou, adressovanou Rostislavovi, Svatoplukovi i Kocelovi.

»Cestou z Říma«, píše Novotný (na str. 345 a 347) dále, »na Moravu asi 869 Method znovu zastavil se u Kocela. A také nyní nejší prodlení protáhlo se, ač sotva dobrovolně. Byla to asi válka na Moravě se rozzuřivší, která mu nedovolila tam se navrátiti. A s tímto pobytem u Kocela souvisí událost, která potom hrála tak důležitou úlohu v životě Methodiově. Od Kocela vyšel prý návrh, aby se Methodiovi dostalo hodnosti vyšší, hodnosti arcibiskupa Pannonského obnovením někdejší metropole Srémské, již zbožná tradice uváděla ve spojení se začátky křesťanství s učeníkem Kristovým Andronikem. S tímto návrhem se

Methodius vrátil ještě jednou do Říma. Papež žádosti vyhověl ochotně. Otevírala se mu totiž možnost, prohlásiti celou budoucí arcidiecési Pannonskou za majetek kurie a vůči takovým nabídkám kurie nikdy nechovala se odmítavě. Hned v zápětí papež s těmito nároky také vystupuje. Method vrátil se jakožto arcibiskup Pannonský, jemuž arci také Morava byla přidělena. Tento krok lze nazvati osudným. Zřízení pouhého biskupství Moravského nemusilo naraziti na odpor nepřekonatelný. Nyní bylo hůř. Na území Kocelovo biskupové němečtí mohli si činiti nárok plným právem. Ještě nedávno vykonávali tam skutečně funkce duchovní. A otázka byla také jinak komplikovaná. Když před lety laskavostí Ludvíka Němce léno Privinovo stalo se jeho majetkem (str. 43) vyměněny výslovně statky arcibiskupa Salcburského. Jejich počet zatím ještě vzrostl, náležely k jeho majetku zejména i kostely arcibiskupem zbudované, byl tam také majetek jiných biskupů bavorských. Povýšením Methodiovým byli nejenom zkráceni ve svých právech diecésních, nýbrž cítili se i ohroženi ve svých právech majetkových. A zájmy hmotné byly od jakživa, a byly zvláště v těch dobách nejmocnější. Méli-li dříve biskupové němečtí proti slovanským věrozvěstům instinktivní nepřízeň, stal se jim nyní Method sokem vědomě nenáviděným, jehož se musili zbaviti za každou cenu. Arcikněz Rihpald, ze Salcburka ustanovený správce knížectví Kocelova ve věcech víry, nechtěje se podrobiti novým řádům, a zejména také uznati platnost slovanského

obřadu, opustil své působíště a episkopát německý ihned zdvihl protest.« — Tak Novotný.

Němec Schlesinger, dle něhož »zavedení křesťanství do Čech je hlavně zásluha německá«, píše, že nechtěl Rostislav učiniti Moravu jen politicky samostatnou, nýbrž také církevně, Konstantin a Method šli r. 863 k moravským Slovanům na rozkaz byzantského císaře Michala III., upevňovali tam Němci zavedené křesťanství, při čemž užívali řeči slovanské a založili ne bez odporu Němců vlastní moravsko-panonské arcibiskupství. (Str. 78.)

Patrné, že v hlavní věci souhlasí všichni, ale v podrobnostech se velice rozcházejí.

My vycházíme z encykliky Lva XIII. »Grande munus« 30. září 1880; v Římě dojista jsou u pramene, proto mohou nejlépe vědět, co se tam v záležitostech církevních 867—68 stalo. V té encyklice papež praví do slova: »Tum ambo jurati se in fide beati Petri et Pontificum Romanorum permansuros episcopi ab Hadriano consecrati sunt« = »Tu oba (Konstantin a Method) po přísaze, že setrvají u víře svatého Petra a Papežů Římských, od Hadriana vysvěceni byli na biskupství.« Z toho patrné, že byli na biskupství vysvěceni oba a to od papeže Hadriana; byli tedy dříve kněžími oba. — V církvi se nikdy nesvětil biskup na zdař Bůh, nýbrž vždy tu, když ho bylo potřeba pro určitou diecési. Již sv. Pavel vysvětil Tita na biskupství pro Kretu, Timothea pro Efesus. Až dosud i světící biskupové se světili pro určité diecése. Byli tedy oba bratři papežem vysvěceni pro určité diecése. Poně-

vadž některé legendy praví, že tu žádal Rostislav za biskupa pro svou zemi, jiné pak, že tak činil Kocel, je patrné, že se s těmito knížaty vyjednávalo. O Methodovi se praví, že na cestě do Moravy se zastavil u Kocela a že ho Kocel poslal do Říma zpět s návrhem, aby Methodovi dostalo se hodnosti vyšší, hodnosti arcibiskupa Pannonského, obnovením někdejší metropole Srémské (Srém = staré slavné Sirmium); to vypadá příliš po sousedsku, také Snopek, býv. správce arcibisk. archivu Olomouckého, jenž otázku Cyrillo-Methodějskou pilně studoval a mnohé vzácné pravdy v té příčině napsal, jak sám Novotný svědčí, pokládá s jinými tuto cestu Methodovu do Říma »za výmysl legendistů«; jest tedy dojista správnější, když tvrdíme, že byl Method vysvěcen za biskupa a ustanoven za arcibiskupa srémského čili dle země Pannonského hned. Poněvadž byl Konstantin vysvěcen na biskupa také, byla dojista vykázána také diecése jemu, a tou dojista byla Morava, knížectví Rostislavovo. Tak byla zřízena nová církevní provincie Srémská nebo Pannonsko-Moravská. Když pak Cyrill zemřel, vrátil se arcibiskup Method do své provincie sám, a pokud bylo potřeba, nekonal úkonů biskupských a tehdy také apoštolských jen ve své arcidiecesi, nýbrž i v diecesi moravské. Odtud také možno vysvětliti, proč Cyrill umíraje tak vřele doporučoval bratřovi Moravany, pak také vidíme, že se mohl odříci hodností, než vstoupil do kláštera.

Štiplavá poznámka Novotného, že se kurie vůči nabídkám o zisku časném nikdy ne-

chovala odmítavě, mohla docela odpadnouti; neboť zřizovati diecése nové a přiděliti k nim části starých náleží úplně po právu římským papežům; že potom němečtí biskupové tak krutě pronásledovali Methoda, to svědčí jen o jejich povaze, ale nedokazuje to, že byli v právu; ostatně papež jim to také dokázal. Jak nespravedlivě při této příležitosti viní Novotný papeže, dokázal na str. 346 sám. Nahoře napsal, že papež také v zápětí s nároky, že arcidiecése Pannonská je majetkem kurie, skutečně vystupuje, a dole v poznámce napsal: Method na námítky bavorských biskupů německých: »v naší zemi učíš«, odpovídá: »— — sv. Petra jest.« — Také druhá štiplavá poznámka: »Zájmy hmotné bývaly od jakživa, a byly zvláště v těchto dobách nejmocnější« mohla docela odpadnouti. Když dějepisec, popisuje práci a zásluhy apoštolů slovanských, napsal jako pravidlo obecné, že »zájmy hmotné jsou od jakživa pro lidi nejmocnější«, dokazuje, že na věc, kterou píše, ani nemyslí. A jaké zájmy hmotné měl papež Hadrian?

Toto ustanovení papeže Hadriana bylo velice důležité pro jazyk slovanský v našich krajinách. Poněvadž byla zřízena slovanská provincie církevní, byla jak Morava tak Pannonie vyloučena z církevní provincie německé Solnohradské a i kněží Němci, kteří byli na Moravě a v Pannonii byli převedeni z pravomoci biskupů německých pod pravomoc arcibiskupa slovanského; z té příčiny také, jak Novotný připomíná, opustil arcikněz Řihpald své působíště; když byl arcibiskup v místě,

nebylo tam potřebí, ano nemohl tam ani býti zástupce arcibiskupa cizího. Tím tedy byla položena hráz dalšímu úřednímu zasahání biskupů a kněží z Němec do krajů slovanských.

Když pak Hadrian II. jazyk slovanský jako bohoslužebný schválil, když ho prohlásil za rovný jazykům: hebrejskému, řeckému a latinskému, ano když na důkaz této vážnosti položil knihy slovanské na oltář v kostele Panny Marie »Větším«, jinak »Panny Marie Sněžné« nebo »U jesliček«, povznesl tím jazyk slovanský nad jazyk německý, neboť takové vážnosti se jazyku německému nedostalo nikdy. Lid slovanský slyše a vida, jak ho papež římský v ohledu církevním osamostatnil, viděl svou nezávislost na Němcích a přišel k sebevědomí; když pak slyšel, jak uctivě s knihami slovanskými zacházel papež, že je položil na oltář v jednom z nejhlavnějších chrámů římských, a když sám tímto jazykem Boha chválil a slyšel bohoslužbu jazykem slovanským, počal si jazyka toho po zásluze uvážiti. Toto vše jest potřebí uvážiti, a pak poznáme význam pořízení papeže Hadriana II. a poznáme, jak nespravedlivé jest tvrzení, že »v církvi Římské již tenkrát, třeba že ne do tud tou měrou, jako později, zavládla snaha po universalismu, která nepřála jazykům národním, i když v praxi se osvědčovaly.« (Novotný str. 321); papež Hadrian II. právě tu dokázal, že národnímu jazyku slovanskému přál.

Jinak ovšem jednali biskupové němečtí a král Ludvík Němec. Tento počal válku proti

Slovanům a vypravil proti nim trojí vojsko, biskupové němečtí žádali pak krále, aby jejich právo na země slovanské hájil, a pozvali Methoda na zvláštní soud sami. Nebudeme zde líčiti tuto dobu smutnou podrobně, poněvadž to k úkolu našemu nepatří, tolik jen připomínám, že najakési synodě nebo sněmu Methodovi vytýkali, že jim zasahá do jejich pravomoci a učí v zemích, které náležejí jim. Method mezi jiným odpověděl: »Kdyby to byly země biskupství vašeho, nešel bych do nich, ale není to kraj biskupství vašeho, nýbrž sv. Petra. A věru, jestliže vy z lakoty chcete hájiti staré hranice proti církevnímu právu, zabraňující tak učením Božím, varujte se, abyste chtějíce železnou horu koštěným temenem probítí, mozkou svého nevyhlili.« Tím byli podrážděni ještě více. Zeleznou horou rozuměl, jakož i biskupstvím sv. Petra Apoštolskou stolicí římskou, odkud byl ustanoven arcibiskupem. Ale oni nedbajíce toho hnali se na něho, tak že byl opravdu poličkován, a biskup pasovský Hermanrich, který prý právě přišel z lovu, zapomněl se tak, že se po něm hnal karabáčem a jen s tíží byl ostatními zadržen. Na sněmě tom byl přítomen také král, někteří praví, že to byl Ludvík Němec, jiní, že Svatopluk (ten ovšem králem nebyl) a ten prý buď z útrpnosti nebo uštěpačně útočnicků napomínal: »Nehmožděte mého Methoděje, vždyť se již spotil jako v peci.« Method však pravil: »Tak jest, pane; vidouce kdysi lidé filosofa spoceného, tážali se: Co se potíš? A on odpověděl: Přel jsem se se surovými lidmi.«

Výsledkem tohoto hrubého, nekřesťanského jednání bylo, že byl Method zavezen do Němce do vězení.

Zatím stala se změna na Moravě. Svatopluk, kníže nitranský pod vrchní mocí Rostislavovou, došel sám do Němce ke Karlmanovi a uznal ho za svého pána. Za to ho též dosadil na trůn Rostislavův, Rostislava jako zrádce pohnal před soud, ten ho odsoudil k smrti, a král Ludvík proměnil tento rozsudek tak, že byl král Rostislav oslepen a doživotně uvězněn. Pak trvaly války se střídavým štěstím, až konečně Svatopluk dobyl nad Němci takového vítězství, že oni sami žádali za mír. Mír byl uzavřen ve Forchheimu; ten byl pro Moravany příznivý, a říše Svatoplukova vzrostla tak, že se právem nazývala říší velkomoravskou. Neudržela se na této výši dlouho; poklesla po smrti Svatoplukově 894 (tři pruty) nesvorností synů: Mojmíra II., Svatopluka II. a třetího jména neznámého, kteří se o říši rozdělili, a úplně byla zničena Maďary r. 906.

Poněvadž Method byl v Německu v zimě také ve sněhu i mrazu vláčen z vězení do vězení nebo před různá shromáždění biskupů, kteří naň doléhali, aby se svého úřadu vzdal, bylo těžko mu pomáhati. Arcibiskup ten se úřadu nevzdal, poněvadž byl na svůj úřad dosazen papežem, a biskupové nešťítíce se žádných prostředků, postarali se o to, aby se stížnosti jeho nedostaly až k papeži; Hanno, biskup frisinský, byl té doby v Římě; když byl tážán na osudy Methodovy, řekl, že ho ani nezná.

Konečně se do věci vložil Kocel a udal

vše papeži Hadrianovi II. Arcibiskup solnohradský s duchovenstvem tušil, že přijde k jednání u papeže. Proto neznámý duchovní napsal té doby zvláštní latinský spis: »De conversione Boiariorum et Carantanorum«, ve kterém se snaží dokázat a obhájit práva biskupů Solnohradských nad zeměmi Kocelovými a provincií pannonsko-moravskou vůbec. Hlavními vůdci a strůjci spisu byli: Adalbert, arcibiskup Solnohradský, Hermanrik, biskup Pasovský a Hanno, biskup Frisinský. Ale nic jim to neprospělo.

Jest pravda, že papež Hadrian II. zemřel 14. prosince 872, tedy dříve, než byl spis ten ukončen, ale po něm následoval Jan VIII. a ten se ujal Methoda energicky. Poněvadž slyšel o nespolehlivosti nepřátel Methodových, věděl, že je potřebí vše projednat na místě. Proto poslal do Němce svého legata Antonína, biskupa Ankonského. Ten měl jednati s králem, u něhož biskupové žádali za pomoc, a s biskupy. Králi měl dokázati, že papež jednal po právu, když Methoda ustanovil arcibiskupem, a biskupy měl donutiti, aby Methoda propustili, a potrestati je. Legát vykonal úkol svůj v obou směrech výborně. Ludvík, král právo papežovo uznal, zejména když přečetl papežem mu zasláný list. Odbojní biskupové byli potrestáni: arcibiskup Solnohradský nesměl konati služby Boží tak dlouho, jak dlouho Methoděje věznil, a biskupové Pasovský a Frisinský nesměli konati služby Boží, byli vyloučeni z obcování se spolukněžimi a od stolu Páně a nařízeno jim, ať se dostaví do Říma k soudu. Legát jim

z nařízení papežova vytkl, že jejich smělost, s jakou jednali s bratrem biskupem, překonala vztek tyranů ano divokost šelem. Arcibiskup solnohradský zemřel již 14. května 873, biskup Pasovský, 2. ledna 874 a Hanno, biskup Frisinský, 19. srpna 874. Methoděj přišel na Moravu 874.

V Čechách tehdáž vládl Bořivoj, jehož sestru již 871 pojal za manželku Svatopluka. Tak panující rodiny na Moravě a v Čechách vešly v úzké přátelství. Manželka Svatoplukova stala se křestankou, Bořivoj však byl pohanem. R. 874 zavítal s čestným komonstvem do sídla Svatoplukova na Velehrad, a poněvadž tam byl již přítomen arcibiskup Methoděj, přijal s celým svým průvodem sv. křest. Propouštěje pak Methoděj Bořivoje dal mu s sebou do Čech jednoho ze svých předních kněží Pavla, a sám také do Čech vycházel a tam učení Kristovo hlásal. Manželka Bořivojova Ludmila přilnula také brzy k učení Kristovu a Methoděj zavítal do Prahy a tam ji s mnohými pokřtil. Nyní bylo v Čechách v příčině křesťanství jinak. Příkladem knížete Bořivoje následovali mnozí jiní a činili tak rádi, neboť slyšeli učení Kristovo jazykem mateřským a bohoslužba konala se v Čechách také jazykem slovanským jako na Moravě. Methoděj také dle ustanovení papeže Hadriana II. přidělil Čechy ke své diecési, a proto, jako byla jeho příčiněm církevně osamostatněna Morava a učiněna na Němcích nezávislou, tak se stalo také s Čechy. Mimo to, jako byli opatřeni papeže Hadriana povzbuzení k lásce a vážnosti

jazyka mateřského Moravané, vidouce a slyšící, že jako jazyk bohoslužebný jest povznesen nad jazyk německý, tak bylo také v Čechách. A jestli toto už bylo velice důležité a užitečno nejen v ohledu náboženském, nýbrž i v ohledu národním a jazykovém na Moravě, jest nám nevyhnutelně vyznati, že tak bylo i v Čechách. Sv. Method nám přinesl s věrou také knihu, pravou osvětlu a vzdělanost vůbec. Každý dojista musí uznati, že věnovali Češi jazyku svému větší pozornost a píli, když jím psali a chválu pravému Bohu pěli, než dokud toho všeho ani vhodného písma neměli.

Avšak klid arcibiskupa netrval dlouho. Když jeho blahodárná a výsledky korunovaná činnost zasáhla také do Čech, byla závist biskupů německých ještě větší. Proto obžalovali ho u apoštolské stolice znova. Z čeho ho obžalovali, poznáváme nejlépe z listiny, kterou papež Jan VIII. 14. června 879 Methodiovi zaslal, volaje ho do Říma. Bulla tato zní:

»Jan, biskup, služebník služebníků Božích, nejdůstojnějšimu Methodiovi, arcibiskupu Panonské Církve (diecése).

Poněvadž máš lid Páně Tobě jako duchovnímu pastýři svěřený kázáním spasiti a učiti, uslyšeli jsme, že neučíš tomu, čemu se naučila Římská církev od samého knížete apoštolského a co denně káže, a že tak lid uvádíš do bludu. Proto tímto apoštolským listem ti nařizujeme, abys bez odkladu k nám přišel, abychom z úst tvých uslyšeli a poznali, jestli tak věříš a tak kážeš, jak věřiti ústně i listem jsi svatě Římské církvi slíbil, čili nic, abychom

učení tvé poznali dle pravdy. Také jsme slyšeli, že zpíváš mši cizí t. j. slovanskou řečí (quod missas cantes in barbara, hoc est: in slavica lingua). Proto již listem zaslaným tobě po Pavlu biskupu Ankonském jsme ti zakázali mši svatou tímto jazykem sloužiti, a nařídili sloužiti buď jazykem latinským nebo řeckým, jak slouží církev po celém světě rozptýlená a mezi všechny národy rozšířená. Kázati nebo lid učiti tím jazykem je ti dovoleno, poněvadž žal-mista nabádá, aby Boha chválili všichni národové, a apoštol, aby každý jazyk vyznával, že Pán Ježíš Kristus jest v slávě Boha Otce.«

Z bully té je patrné, že byl Method obviněn ze dvou věcí: 1. že jinak učí než církev římská a že tak uvádí lid do bludu, a 2. že slouží mši svatou jazykem slovanským. Papež zde nepraví, že Method bludně učí o Duchu sv. jako Řekové, nýbrž jen obecně praví, že učí bludům. Kdo ví, z čeho byl viněn. Že mu vytýká, že slouží mši sv. jazykem slovanským, to dojista naplnilo Methoda podivením; vždyť mu to papež Hadrian tak slavně dovolil. List, zaslaný Methodovi po biskupu Pavlu, v kterém dle udání papežově zakázáno sloužiti mši sv. jazykem slovanským, je nám úplně neznámý, proto jest také místo to nejasné.

Ze slov: »sloužiti buď jazykem latinským nebo řeckým« by se mohlo uzavíratí, že Method sloužil mši svatou a konal jiné posvátné obřady také ritem řeckým, poněvadž mše svatá dle ritu latinského, západního jazykem řeckým nikde se nesloužila; ale naproti tomu je také jisto, že mše sv. ritu latinského nesloužila se

jazykem řeckým. Proto otázka o ritu slovan-
ském se stává těmito slovy nejasnou.

Téhož dne poslal papež jiný list knížeti
Svatoplukovi. Z listu toho se dovídáme, že
Svatopluk sám poslal do Říma svého kněze
Jana, který papeži vyřídil, že Svato-
pluk má některé pochybnosti u víře; papež ho napo-
míná, aby věřil tak, jak se naučila sv. Římská
Církev od samého knížete Apoštolů, a dokládá:
»Kdyby se však odvážil některý váš buď biskup
nebo kněz učiti a hlásati jinak, rozncení horli-
vostí Boží jednomyslně a svorně zavrhněte
učení bludné, stojíce a držíce se učení Stolice
Apoštolské.« Pak připomíná, že volá Methoda
k sobě, poněvadž k jeho velikému podivu dle
doslechu jinak učí, než slovy i listem slíbil
Apoštolské Stolici.

Method se dostavil do Říma skutečně;
byl tam vyšetřován, a jaký byl výsledek, nej-
lépe poznáváme z bully papeže Jana VIII., kte-
rou opět poslal Svato-
plukovi. Bulla tato zní:

»Jan, biskup, služebník služebníků Bo-
žích, milovanému synu Svato-
plukovi, slavnému
knížeti.

Pečlivosti tvé známým býti chceme, že
jsme od spolubratra svého Methoda, nejdůstoj-
nějšího arcibiskupa svaté církve Moravské do-
stavivšího se s tvým věrným Semisnem k pra-
hům svatých apoštolů Petra a Pavla a k nám
papeži a řečí jako světlo jasnou mluvícího
poznali upřímnost a touhu tvého celého lidu,
kterou k Apoštolské Stolici a k nám jako otcí
lnete. Neboť podporování milosti Boží, po za-
mítnutí jiných knížat světských vyvolili jste

si z lásky nejvěrnější s tvými věrnými lidmi
vznešenými jakož i veškerým lidem tvé země
za patrona a pomocníka ve všem a obhájce
svatého Petra, kníže apoštolské a náměstka, a
skláníje hlavu před ním a jeho nástupci chceš
s pomocí Boží zůstati vždy jeho synem nej-
vděčnějším. Za kterouž tak velikou víru a
vděčnost tvou a tvého lidu objímáme tě apo-
štolskýma rukama jako jediného syna nesmí-
nou láskou a přijímáme tě se všemi věrnými
tvými jako ovce Pánem nám svěřené do své
otcovské vřidnosti, toužíme vás milostivě vždy
sytití pokrmem života a stálými modlitbami
nepřestáváme vás poroučeti všemohoucimu
Pánu, abys na přímluvu a pro zásluhy sva-
tých apoštolů mohl překonati v tomto ži-
votě všecka protivenství a potom s Kristem
naším Bohem v království věčném vítězství
slavití. Tedy toho Methoda, ctihodného vašeho
arcibiskupa, jsme se tázali před našimi bratry
biskupy, jestli vyznání pravověrné víry tak
věří a při mši svaté zpívá, jak jisto jest, že
věří Svatá Římská církev a jak ve svatých
obecných sněmích od svatých otců podle učení
evangelia našeho Boha Krista bylo prohlášeno
a podáno. On však vyznal, že zpívá dle evan-
gelia a apoštolského učení, jak učí sv. Římská
církev a jak jest podání otcův. My pak shle-
dávající, že je ve všem církevním učení a
jednání pravověrný a prospěšný, poslali jsme
vám jej zpět, aby řídil církev Boží jemu svě-
řenou, a nařizujeme, abyste jej přijali jako
svého vlastního pastýře s příslušncu uctivostí
a poctou a myslí veselou, poněvadž rozkazem

své moci apoštolské jsme mu výsadu arcibiskupství potvrdili a prikazujeme, aby s pomocí Boží takto potvrzena zůstala vždy; jako moci našich předchůdců veškerá práva a výsady církví Božích ustanovená a pevná trvají, tak nechť dle právního podání péči má o všechny záležitosti církevní on a nechť je obstarává před Bohem vševědoucím. Vždyť jest lid Boží svěřen jemu a on bude jednou činiti počet z duší jeho. Také kněze jménem Vichina, kterého jsi k nám poslal, jako zvoleného jsme vysvětili na biskupa sv. církve Nitrianské; nařizujeme mu, aby byl ve všem poslušen svého arcibiskupa, jak učí sv. církevní zákony; a chceme, abys taktéž za souhlasu a péče se svým arcibiskupem ve vhodné době poslal nám jiného užitečného kněze nebo jáhna, abychom také jeho k jinému kostelu, o kterém ty uznáš, že jest potřebí stolce biskupského, vysvětili za biskupa, aby s těmito dvěma biskupy od nás vysvěcenými jmenovaný váš arcibiskup dle nařízení apoštolského potom mohl vládnouti v jiných místech, ve kterých mají a mohou biskupové čestně žiti. Nařizujeme, aby kněží a jáhni jakož i klerikové, kteréhokoliv řádu svěcení, ať jsou Slované nebo kterékoli jiné národnosti, kteří jsou v hranicích tvé provincie, byli podrobeni jmenovanému našemu bratru a vašemu arcibiskupu a aby ničeho nepodnikali bez jeho vědomí. Budou-li však zatvřelí a neposlušní a odváží-li se nějakého pohoršení nebo rozkolu a po prvému a druhém napomenutí se nepolepší, nechť jsou jako rozsévající kóukolu vyloučeni z církví a území vašeho

moci naší ve smyslu nařízení (capitulorum), která jsme pro vás vydali a vám zaslali. Konečné slovanské písmo, které kdysi vynalezl Konstantin filosof, kterým i povinnou Bohu chválu zpívají, právem schvalujeme a nařizujeme, aby tím jazykem byl Kristus náš Pán veleben a jeho učení vykládáno; vždyť nás nenabádá Bůh, abychom chválili Pána jen třemi jazyky, nýbrž všemi, řka: »Chvalte Hospodina všichni národové, chvalte ho všichni lidé.« A apoštolé naplnění Duchem svatým mluvili všelikými jazyky veliké skutky Boží.

Proto i Pavel, nebeský hlasatel, volá napomínaje: »Aby každý jazyk vyznával, že Pán Ježíš Kristus jest v slávě Boha Otce.« K čemuž nás také v prvé epistoletě ke Korintským dosti a zřetelně nabádá, abychom mluvíce jazyky vzdělávali církev Boží. Není zajisté na škodu ani víře ani učení jak mše sv. též v řeči slovanské zpívati tak svaté evangelium a čtení svatá nového a starého zákona dobře přeložená a vyložená čísti nebo jiné posvátné hodinky všechny se modliti, poněvadž ten, jenž stvořil tři řeči hlavní, totiž hebrejskou, řeckou a latinskou, stvořil také všechny ostatní ke své cti a chvále. Nařizujeme však přece, aby po všech kostelích země vaší evangelium se četlo nejdříve latinsky a potom přeložené do řeči slovanské budiž hlášáno lidu, který slovům latinským nerozumí, jak se tuším v některých kostelích děje.

A jestli se tobě a tvým soudcům více líbí slyšeti mše svaté jazykem latinským, na-

řizujeme, aby mše svatá byla sloužena latinsky.

Vydáno v měsíci červnu, Ind. XIII. roku 880.«*)

Touto bullou neobhájl jen papež Methoda, nýbrž také prospěl našemu jazyku slovanskému. Liturgie slovanská byla opět slavně schválena a dovolena, ano papež opět jazyk slovanský prohlásil za rovnocenný se třemi starými jazyky: hebrejským, řeckým a latinským. Method je výslovně prohlášen za prvoplátného arcibiskupa, jemu jest podřízen nově vysvěcený biskup nitranský Viching a papež žádá, aby Svatopluk dohodna se s arcibiskupem ještě o druhém knězi nebo jáhnu poslal také toho, aby byl vysvěcen ještě pro jinou diecési, kterou za vhodnou uznají. Důležité je také nařízení papežovo, že Methoda jako arcibiskupa mají býti poslušni nejen kněží slovanští, nýbrž všichni, kteří v říši Svatoplukově byli.

Methodovi se nemohlo dostatí většího dosti učinění, než se mu tímto dostalo, a jazyk slovanský nemohl býti více poctěn, než jak se s ním stalo také.

A proč tohle vše, co se dělo na Moravě, připomínáme mluvíce o otázce jazykové v Čechách? K tomu odpovídáme: Proto, poněvadž vše, co se týkalo Moravy, platilo také velikou

*) Viz tuto bullu, která dle začátečních slov se jmenuje „*Industriae tuae*“, jakož i předcházející listy Hadriana II. a Jana VIII. ve spise: *Život svatých Cyrilla a Methoděje*, sepsal Václav Štulc v Brně, nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methodia, 1857, str. 432—442.

většinou o Čechách. Ačkoliv Čechy měly svá knížata, patřily přece od r. 871 až do r. 895 k říši Velkomoravské.

R. 870 podal se Svatopluk, kníže nitranské, dobrovolně Karlmannovi a vydal mu haněbně svého strýce Rastislava. Karlmann se ihned zmocnil Moravy a ustanovil tam za vladaře hrabata rakouská, bratry Viléma a Engelšalka. Ale mezitím byl Svatopluk sám obviněn z nevěrnosti a byl odveden ke dvoru Karlmannovu, kde byl vězněn. Když pak Moravanům byla vláda Viléma a Engelšalka protivná, přinutili kněze Slavomíra, který pocházel z rodiny vévodské, aby přijal hodnost knížete a postavil se v čelo vzpoury. Týž tak učinil, a nyní byl Karlmann nucen táhnouti na Moravu opět. Poněvadž Svatopluk dokázal, že obvinění jeho z nevěry nebylo pravdivé a poněvadž se ke Karlmannovi choval velice úlisně, získal si důvěru jeho tak, že mu svěřil hlavní vedení výpravy válečné na Moravu. Ale sotva přivedl týž vojsko německé ku větší bitvě na Moravě, přešel k povstalým Moravanům, a vojsko německé bylo r. 871 zničeno úplně. Po tomto vítězství, kterým si pojistil vládu na Moravě, spojili se Češi s Moravany a na podzim r. 871 na utvrzení tohoto přátelství pojal Svatopluk za manželku sestru knížete českého Bořivoje. Pak říše jeho rostla; jak veliká byla, určitě říci nemůžeme; náš Kosmas již napsal: »(Zuatopluk) sibi non solum Bohemiam, verumetiam alias regiones, hinc usque ad flumen Odram et inde versus Ungariam usque ad fluvium Gron subiugarat = Svato-

pluk si nepodmanil jen Čechy, nýbrž také jiné krajiny, z této strany až k řece Odře, a s druhé strany v Uhrách až k řece Hronu.« Palacký tvrdí, že s říší Svatoplukovou sousedili na jihu Bulhaři, na severu Polabané, na východě k ní patřily krajiny s obou stran Tater a na západě byla její sousedkou říše Karolinská. Dvořák praví: »Čechové i Srbové lužičtí uznávali jeho vrchní panství, Slezsko i západní Halič byly podmaněny a na jihovýchod Svatoplukova moc sahala až do jižních Uher.« Novotný píše: »Jádrem jejím (říše Svatoplukovy) byla Morava, ovšem mnohem rozsáhlejší než Morava dnešní, sáhající na jihu až hluboko do Rakous na levém břehu Dunaje a objímající na východě celé severní Uhry čili dnešní Slovensko v širším rozsahu až po Hron a za Hron, takže v Potisí přicházela ve styk i s Bulhary. Na západě, severozápadě, severu a severovýchodě prostírala se přes Čechy a Srby až k Sále a Odře, a i z končin saských odváděn jí platek.«

Papež Jan VIII. v bulle »Industriae tuae« z června 880 zaslané Svatoplukovi praví, že Methodovi mají býti poddáni jako arcibiskupovi kněží, jáhnové a jiní klerikové, »qui intra provinciae tuae fines consistunt — kteří jsou v hranicích tvé provincie (ve tvé říši)«, liturgii slovanskou s podmínkou, aby se evangelium napřed čtlo latinsky, povoluje »in omnibus ecclesiis terrae vestrae — ve všech kostelích vaší (Svatoplukovy) země.« Z toho patrně, že toto opatření týkalo se všech zemí říše velkomoravské, proto také Čech.

Papež Jan VIII. v oné bulle žádá, aby mu Svatopluk v dohodě s arcibiskupem Methodem poslal kromě Wichinga již vysvěceného na biskupa Nitránského jiného způsobilého kněze nebo jáhna, aby ho vysvětil pro druhé biskupství při kostele, který uzná za vhodný; snad nepronášíme nic nemožného, když vyslovujeme domněnku, že toto druhé biskupství mělo býti v Čechách.

Při té příležitosti opět upozorňujeme, jak protivné jsou často náhledy dějepisců. Německý kronikář Regino († 915) vypravuje ve svém spise Annales nebo Chronicon, že r. 890 král Arnulf postoupil Svatoplukovi, králi moravských Slovanů, vévodství české, nad kterýmž dosud vládli knížata domácí. Z toho prý povstalo dvojitě zlo, neboť Češi odpadli od poslušnosti, kterou velmi dlouho již zachovávali, a Svatopluk nabyv takto síly počal válčiti proti Arnulfovi. Palacký o této zprávě napsal, že v ní nachází kolik sad, tolik nepravd, a Novotný ji úplně přijímá, ale vykládá ji v tom smyslu, že Arnulf na schůzi v Omuntesperchu nedal Svatoplukovi panství nad Čechy dobrovolně, nýbrž z vděčnosti, že viděl, jak Svatopluk od papeže odstupuje a kloní se k němu, a mimo to panství toto prý ani nedal, nýbrž jen dávno stávající svrchovanost Svatoplukovu nad Čechy uznal; ano Novotný docela tvrdí i to, že Svatopluk po smrti Bořivojově, někdy před r. 890 »zabránil nástupnictví dědicům zmocnil se vlády (v Čechách) sám.«

Vidíme tedy, že bullou papeže Jana VIII. stalo se velmi užitečné opatření jak vzhledem

na liturgii tak i vzhledem na jazyk slovanský u nás. Avšak, bohužel, netrvalo dlouho. Nový biskup nitranský Wiching byl člověk úskočný a vlády chtivý; jako Němec byl docela přirozeně více nakloněn Němcům než Slovanům a bohoslužbě latinské než slovanské; také mu bylo nepohodlné poslouchati arcibiskupa Methoděje; mimo to dovedl si získati přízeň Svato-plukovu, ačkoliv týž r. 974 po návratu Methodovu z vězení v Němcích všecky kněží německé jako protivníky svého panství a tajné zrádce ze země vypověděl.

Wiching šel ve své smělosti tak daleko, že tvrdil, že ho papež Jan VIII. zavázal zvláštní tajnou přísahou, aby bděl nad Methodem, zejména jestli neučí východním bludům; proto také vykládal rozkaz v bulle, že má býti arcibiskupa poslušen, za pouhou formalitu, a arcibiskupa neposlouchal. Koněčně i to jest třeba uvážiti, že Method té doby, ač byl již stařec, podnikl cestu do Cařihradu. Účel cesty té určitě znám není, proto jsou náhledy rozličné. Náhled, že prý šel do Cařihradu, aby tam dosáhl schválení liturgie slovanské, a že tu také císař schváliv liturgii tu podržel v Cařihradě několik kněží slovanských, jest naprosto bludný. Method byl katolický arcibiskup pravověrný, proto uznával za viditelnou nejvyšší hlavu celé církve římského papeže. Že šel do Cařihradu proto, aby ještě před smrtí užel milá místa, kde trávil mládí a pod., není nemožné, ale nezdá se to pro úřad a povahu toho muže opravdu velikého, který Slovanstvu posvětil a obětoval celý svůj život a pro tuto

obět tolik protivenství vytrpěl, pravděpodobným. Pronášíme zde náhled svůj, který není pravdě nepodoben, který není sice historicky osvědčen, který je však muže tak velikého opravdu důstojný, že tam šel, aby smutné záležitosti církevní jako dobrý přítel přátelskou domluvou urovnal. Řádl v Cařihradu Focius, kdysi přítel Methodův; jednota církve byla dojista všude snahou a cílem prací Methodových. Než buď tomu jakkoliv, tolik jest jisto, že legendy o této cestě v této době mluví, a že se podlému biskupu Wichingovi do jeho plánu hodila. Doklady o tom všem jsou velice chudé, ale věci hlavní je, že máme z této doby a to z 22. března 881 list papeže Jana VIII. k Methodiovi, kterým papež arcibiskupa těší. Z listu toho je patrné, že Method sám psal papeži, co se mu na Moravě děje. Papež Jan VIII. píše, že dojista Method je přesvědčen, že má s ním soucit a trpí, když přečetl list, ve kterém rozličné případy a události vypisuje. Dovedu dále, že kromě zmíněného listu Svato-plukovi jiného nezaslal a že ani jiným listem ani ústně Wichingovi nenařídil nic jiného, než jest v bulle »*Industriae tuae*«; proto tím více se diví, že může Wiching odvolávati se na nějakou přísahu. Nabádá tudíž Methoda, aby nechal všech pochybností, a přeje mu hojného požehnání a odměny za jeho práci. Končí pak list slovy: »*Cum, Deo duce, reversus fueris, quidquid informiter adversum te est commissum, quidquid jam dictis epistolis (dictus episcopus?) contra suum ministerium in te exercuit, utramque audientiam coram nobis discus-*

sam, adjuvante Domino, legitimo fini trademus, et illius pertinaciam iudicii nostri sententia corripere non omitemus — Až se, Bohem veden jsa, vrátíš, cožkoli proti tobě bezprávně jest vykonáno, čeho se dle zmíněného listu proti svému úřadu, proti tobě dopustil, oboustranně před námi bude vyšetřeno, a s pomocí Boží řádnému účelu odevzdáno, a neopomeneme jeho zatvrzelost svým rozsudkem pokáratí.« — Slova ta jsou dosti nejasná. Papež píše: »Až se vrátíš«; z následujícího nemůžeme těmto slovům rozuměti tak, že Method dostal tento list někde na cestě, snad na cestě do Cařihradu, nýbrž slova ta připouštějí jenom ten smysl: »Až přijdeš opět do Říma.« Ku »dictis epistolis« bývá přidáno jako zde: »dictus episcopus«, čímž se má naznačiti, že znění prvé je snad chyba opisovače listu; ale není toho potřeby; papež a Method věděli, o kom je řeč, a »dictis epistolis« znamená z listu tvého, o kterém jsem se dříve zmínil. Papež dříve napsal: »Auditis per tuas litteras variis casibus — poznavše z tvého listu rozličné případy«, na které si Method stěžoval. Poněvadž papež praví, že po oboustranném výsledku před ním vše uspořádá a zatvrzelost jeho (Wichinga) pokárá, vším právem uzavíráme, že byli Method a Wiching voláni do Říma podruhé, Method vlastně po třetí.

Tomuto třetímu vyzvání ovšem nevyhověl, poněvadž dne 6. dubna 885 na Velehradě zemřel.

Smělé vystupování Wichingovo proti němu a úskočné a podvodné obžaloby nelze jinak

vysvětliti než tím, že Wiching se těšil přízni a podpoře krále Svatopluka. Z toho však také právem třeba uzavíratí, že Svatopluk čím dále tím více odvracel se nejen od Methoda, nýbrž také od liturgie slovanské. Tvrditi, že tak činil, poněvadž jeho »barbarskému vkusu již tehda imponovala povýšená pompesnost obřadu latinského«, jak napsal Novotný (str. 391), jest nerozum a dosvědčuje, že takový člověk ani latinského ani řeckého obřadu nezná, poněvadž obřad řecký je mnohem pompesnější než latinský.

Byl tedy mrtev Cyrill, byl mrtev také Method, velicí dobrodinci našeho národa a hlavní činitelé, že jazyk slovanský v krajinách našich byl povznesen nad jazyk německý, poněvadž samými papeži byl tak slavnostně prohlášen za jazyk bohoslužebný, čehož se jazyku německému nedostalo nikdy. Smrtí Methodovou však odešel hlavní strážce díla tak velikého a vzácného a jeho nástupce nyní bez překážky bořil a ničil, co Method s takovou pilí, vytrvalostí, neohrožeností, ano s takovými obětmi vybudoval a bohužel, ten člověk, který v zájmu svém i svého národa měl se mu stavěti na odpor a jeho podvratnou činnost přivesti na pravou míru, král Svatopluk povinnosti své nekonal, nýbrž naopak nehodného biskupa podporoval.

Veliký Method tužil, co se asi stane; proto před smrtí svolal na Velehrad duchovenstvo, aby volbou ustanoven byl jeho nástupce. Duchovenstvo však odpovědělo, ať jím jest ten, koho miní Method. Method pak ukázal

na Gorazda, kněze zbožného a učeného, který se vyznal v písmu slovanském, latinském i řeckém, pocházel ze zámožné rodiny moravské, a již 867 s oběma bratry šel do Říma a byl tam vysvěcen na kněžství. Wiching se však postaral o to, že jím Gorazd nebyl, a že na stolec arcibiskupský po Methodovi dosedl on. Již na str. 72. jsme připomenuli, že papež Jan VIII. listem z června 880 knížeti Svatoplukovi oznámil, že Wiching má býti ve všem poslušen svého arcibiskupa Methoda, že duchovní vůbec nemají nic bez vědomí arcibiskupova konati, a že má arcibiskup neposlušné trestati vyloučením z církve a vypořádáním ze země. Také jsme připomenuli list téhož Jana VIII. Methodovi str. 79—80., kde ho těší a praví, že jeho záležitost s Wichingem vyšetří a rozhodne po slyšení obou. K tomu nedošlo. Dne 16. prosince 882 totiž zemřel papež Jan VIII. a to smrtí hroznou, an byl od svých příbuzných po nezdařeném pokusu otravy kladivem zabit. Po něm hned následoval Marín I. čili Martin II., který vládl jen 1 rok a 5 měsíců; pak po dvou dnech následoval Hadrian III., který také vládl jen 1 rok a 4 měsíce, a po několika dnech po jeho smrti 17. září 885 následoval Štěpán VI. A od tohoto Štěpána VI. máme list z r. 885 Svatoplukovi, králi Slovanskému. Za krátkého panování dvou papežů předcházejících Martina II. a Hadriana III. se asi věci moravské neprojednávaly, ale za to tím úsilovněji jednal na Moravě Wiching sám. V připomenutém listu vykládá papež Štěpán Svatoplukovi učení o Nejsvětější Trojici, a to

nejen že tři božské osoby jsou, nýbrž také o zuámkách a vlastnostech jejich a pak pokračuje:

»Tuto víru přijatou apoštoly od Pána a apoštoly založenou drží svatá katolická a apoštolská církev římská, a napomináme, žádáme a zapřísaháme, abys ji pevně držel i ty. Ve kteréž jsme shledali i Wichinga, ctihodného biskupa a nejmilejšího spolubratra, vycvičeného v učení církevním, a proto jsme ho poslali k vám, aby řídil církev Bohem jemu svěřenou, poněvadž jsme shledali, že ti jest ve všem velice věren a o tebe ve všem velmi pečliv. Kteréhož jako duchovního otce a vlastního pastýře s příslušnou úctou a povinnou vážností upřímně přijměte a chovejte; ano objímejte, poněvadž čest, kterou jemu vzdáváte, vzdáváte Kristu, jenž řekl: Kdo vás přijímá, mne přijímá. A kdo mne přijímá, přijímá toho, jenž mne poslal. Ten ať má péči o všechny zákony a záležitosti církevní, a pamětliv jsa bázně Boží, nechť je také provádí, poněvadž jak z nich, tak také z duší svěřeného lidu bude jednou on počet vydávati.«

Na to vykládá velice rozsáhle učení o postu, proč se postíme, kdy se postíme a jaký jest užitek postu. A jako po učení víry mluví o Wichingovi, tak po učení mravů mluví o Methodovi. Píše:

»Slyšíce, že Method usiloval o pověru a ne o vzdělání, o boj, ne o mír, velice jsme se podivili, a je-li tomu tak, jak jsme slyšeli, jeho pověru naprosto odsuzujeme. Anathema (budiž z církve vyloučen), které pronesl na

potupu katolické víry, padne na hlavu jeho. Ty však a lid tvůj budete prosti soudu Ducha svatého, jestli totiž víru, kterou hlásá církev římská, zachováte neporušenou. Posvátné úkony, svatá tajemství a mši svatou konati jazykem slovanským, jak se opovážil týž Method — což že dále činiti nebude nad přsvatým tělem svatého Petra přísahou potvrdil, — nad jeho křivou přísahou hrůzou žasnouce, žádným způsobem nikdo se dále neodvažuj. Neboť to zakazujeme mocí Boží a mocí svou apoštolskou, připouštějíce toliko, aby ku vzdělání lidu prostého, nerozumějícího, v tom jazyku vzdělání konali výklady evangelia nebo epistol, což aby se velmi často dalo, vybízíme a napomínáme, aby všeliký jazyk chválil Boha a vyznával ho. Ale zatvrzelé a neposlušné, kteří by v odboji a pohoršení zůstávali, po prvním a druhém napomenutí, kdyby se nepolepšili, nařizujeme, jako rozsevače koukolu z lůna církve vyloučiti, a aby jedna ovce prašivá nenakazila celé stádo, ať jsou mocí naší z krajin vašich daleko odstraněni.«

O pravosti tohoto listu byly a jsou různé pochybnosti. Pochází z roku 885, a papež zde prý mluví o Methodu jako živém, který zemřel již téhož roku již 6. dubna. Nám se však nezdá, že papež mluví o Methodu jako živém, nýbrž celé záležitosti rozumíme takto: Method zemřel, jeho nástupcem měl býti po přání duchovenstva slovanského a Methoda samého Gorazd, chtěl jím však býti Wiching; ten se postaral o to, že se jím stal, na místě nejdůležitějším, v Římě. Na Moravě však byly proto různé

Wiching sám byl obviněn, že nesprávně učí o Nejsvětější Trojici, dojistá že jako biskup německý při mši sv. říkal »Věřím v Boha«, »Credo« s částicí »Filioque« »i ze Syna«, co tehdež ještě v Římě nařizeno nebylo; proto papež hájí pravověrnost Wichingovu. *) Method

*) Pozn. Poněvadž při řešení otázky, jaké učení svatí bratři Soluňští k nám přinesli, zdaž učení církve římské nebo bludy východní, řeč je zejména o částce »Filioque«, na př. Novotný o ni často mluví, máme za nutné promluvit o ni poněkud podrobněji. V druhé polovici čtvrtého století počal patriarcha cařihradský Macedonius učiti, že Duch svatý není pravý Bůh. Učení to, které se po svém původci jmenovalo Macedonianismus, se dosti šířilo. Proto sešel se r. 381 v Cařihradě druhý obecný církevní sněm, učení Macedoniovo odsoudil a prohlásil učení správné o Duchu svatém slovy: (Věříme) i v Ducha svatého, Pána a Obživovatele, který z Otce vychází, kterému se s Otcem i se Synem klaníme a jej oslavujeme, který mluvil skrze proroky. Sněm měl za to, že slovy těmi je dostatečně vyjádřena pravda, že Duch svatý je pravý Bůh, poněvadž se nazývá Pánem a Obživovatelem jako Otec a Syn, poněvadž vychází z Otce, poněvadž se mu stejně klaníme a jej stejně oslavujeme jako Otce a Syna, a poněvadž mluvil skrze proroky. O otázce, vychází-li jenom z Otce nebo také ze Syna, nebyla tehdež řeč, o té nebylo také sporu, proto ji sněm nechtěl rozhodovati. — Avšak poněvadž sněm řekl jenom: »Který z Otce vychází«, počali někteří, zejména bludaři Ariani tvrditi, že vychází jenom z Otce a že nevychází také ze Syna. Ariané tak učiti musili. Jejich původce Arius, kněz v Alexandrii, počal totiž r. 318 učiti, že Syn není pravý Bůh; jestli Duch sv. je pravý Bůh, nemůže vycházeti ze Syna, který není Bůh. Proto pravověrní křesťané v krajinách obydlených Ariany záhy počali do vyznání víry Nicenocařihradského, které se skládá z rozhodnutí sněmu nicejského 325 a sněmu cařihradského I., vkládati částčku »Filioque« = »i ze Syna« a říkali místo: Který z Otce vychází (qui ex Patre procedit), který z Otce i ze Syna vychází (qui ex Patre Filioque procedit). Poněvadž Arianismus byl značně rozšířen mezi

tu již žítí ani nemohl, vždyť papež nařizuje Svatoplukovi a jeho lidu, aby byl poslušen Wichinga, a Wiching za života Methodova

Goty ve Španělich, počal obyčej, vkládati částku „Filioque“ do vyznání víry, nejprve ve Španělich. Tak již v ustanovení sněmu Toledského z r. 447 čteme: „Jest tedy Otec nepzlozený, Syn zplozený, nepzlozený Utěšitel, ale z Otce i ze Syna vycházející.“ Podobně na sněmu Toledském III. r. 589. Tento obyčej říkati vyznání víry niceaenočaríhradské s částkou „Filioque“ se rozšířil ze Španěl do Francie, Anglie a Německa, kde obzvláště vlivem císaře Karla Vel. byl rozšířen. V Římě říkali vyznání víry bez oné částky, a to jistě do 11. století; teprve když r. 1014 papež Benedikt VIII. na žádost císaře Jindřicha dovolil, čeho dříve nebylo, aby se vyznání víry Niceaenočaríhradské zpívalo při mši svaté, tu bezpochyby i v Římě počali je říkati a zpívati s částkou „Filioque“. Za takových okolností jest úplně možno, že kněží němečtí na Moravě a v Čechách již v době Methodiově říkali vyznání víry při mši sv., a to s částkou „Filioque“, a když je kněží slovanští říkali bez této částky nebo docela neříkali, že byli od Němcůviněni z kacířství čili bludného učení o vycházení Ducha sv. nebo o Nejsvětější Trojici vůbec. Slavně bylo nařizováno vyznání víry se modliti a zpívati s částkou „Filioque“ teprve na sněmu Lyonském II. 1274 a Florentském 1439, a to za souhlasu přítomných Řeků.

Řekové rozkolníci vytýkají nám Latiníkům, že jsme pokazili vyznání víry vložením zmíněné částky, která v něm původně nebyla. K tomu odpovídáme: Nebyla v něm původně, poněvadž toho nebylo potřeba, tehdyž nebyl spor o tom, jestli Duch sv. vychází jenom z Otce nebo také ze Syna, nýbrž o tom, je-li pravý Bůh. To bylo prohlášeno. Když pak později počali někteří učiti, že vychází jenom z Otce, bylo potřeba proti tomuto bludu pravdu zřetelně říci, a to církev učinila vložením oné částky a rozkazem, že máme vyznání to modliti se slovy: „Věříme v Ducha svatého, jenž z Otce i ze Syna vychází.“ Že skutečně Duch svatý nevychází jenom z Otce, nýbrž také ze Syna, tomu učí jak Písmo sv., tak nejznamenitější učitelé církevní, a to nejen latinští, západní, nýbrž také řečtí, východní.

byl biskupem Nitranským. Poněvadž již papež Hadrian nařídil, že kdo by lid bludu učil a haněl posvátné knihy slovanské, má býti z církve vyloučen, Method tak učinil; a o tomto trestu praví papež, že padá na Methoda zpět; kdyby byl Method ještě býval živ, byl by ho jistě opět volal do Říma.

List papežův, kterým proti dvojímu schválení z Říma, od Hadriana II. a od Jana VIII. pod tak těžkými tresty zakázal bohoslužbu slovanskou, přinesli Svatoplukovi biskup Dominik a kněží Jan a Štěpán, které poslal na Moravu papež, aby spornou záležitost na místě vyšetřili a urovnali. Kněží slovanští byli tedy vyzváni, aby služeb Božích nekonali dále jazykem slovanským, a když tak po dvojím vyzvání neučinili, byli z církve vyloučeni a uvězněni. A tak se stalo kněžím slovanským všem, poněvadž obřadní řeči slovanské se nechtěl vzdáti a nevzdal ani jeden. Když pak setrvali na svém, bylo na nich provedeno, co list Štěpána VI. nařizuje ke konci, byli ze země vypořádáni. V životopise sv. Klementa, biskupa

Když pak naskytou se bludy, má církev nejen právo, nýbrž i povinnost pravdu jasně říci čili definovati, jestli se tak dosud nestalo; proto proti bludům, že Duch svatý vychází jenom z Otce, vším právem dodala do vyznání víry „Filioque = i ze Syna“, poněvadž z něho skutečně jakož i z Otce od věčnosti vychází.

Docela nesprávné je tvrzení Novotného str. 399, že papež Štěpán VI. dal svým poslům na Moravu instrukci, aby vytýkajícím vložku „Filioque“ odpověděli, „že církvi jest dovoleno nerozumějícím a špatně chápajícím vykládati dogmata, jak za dobré uzná“; církev nemůže vykládati články víry dle svého dobrozdání, nýbrž dle toho, jak jsou Bohem zjeveny.

bulharského, který řecky vydal 1847 ve Vídni Miklosich, čteme, že kněží tito byli z vězení vyvedeni a pak mučeni, a když ani mučení nevedlo k cíli, bez pokrmu a bez šatů ze země vyvedeni. Tamtéž se praví, že kníže Svatopluk o tomhle všem nevěděl, nebo snad byl v cizině. Neboť kdyby byl býval přítomen, nebylo by bývalo na vyznavačích pravdy tolik spácháno, neboť »ač Frankům (Němcům) přál a byl zpola divoch, přece měl ctnosti svatých mužů v uctivosti.« Hrubé zacházení vojínů, kteříž rozsudek prováděli, se svatými kněžími, odůvodňuje spisovatel Řek téhož životopisu kratičkými slovy: »Hoi stratiótai anthropoi barbaroi. Nemitzoi gar. = Vojíní lidé suroví. Poněvadž Němci.«

Většina těchto ubohých, z vlasti vypo-
vězených kněží odešla do Bulharska a na polo-
ostrov Balkánský, kde blahodárně působili,
zejména biskup Klement; někteří však byli
také prodáni do otroctví do Benátek, z něhož
je vykoupil a do Cařihradu zaslal vyslanec
císařský.

Tím byl jazyk slovanský jako jazyk
obřadný a s ním také bohoslužba slovanská
z našich krajín úředně vypuzena a zavládla
bohoslužba latinská. Jest pravda, že ještě
v dobách pozdějších tu a tam se opět objevila,
ale to byla spíše pouhá ozvěna a vzpomínka
na staré blahé časy, než ustanovení, které by
zůstalo trvale.

Hlavní strůjce toho všeho Wiching však
nebyl arcibiskupem moravským dlouho. R. 894
zemřel Svatopluk a říše velkomoravská klesala
čím dále tím více. Snad Wiching, muž bez-

ohledný, intrikán největší, jenž se neostýchal
za cílem svým se hnáti třeba přes mrtvolu
lidí poctivých — sv. Methoda — tužil blízký
pád říše, snad ho konečně Svatopluk ještě
v posledních dnech svého života prohlédl a měl
ho dosti, nebo z příčiny jiné toužil Wiching
dostati se do Němec. Hned r. 894, tedy téhož,
kdy zemřel Svatopluk, učinil ho král Arnulf
svým kancléřem a r. 899 pomohl mu k bis-
kupství Passovskému, které si dělalo právo
na Moravu. Ale toto povýšení, které se stalo
proti všemu právu i řádu, bylo mnoho i arci-
biskupovi Solnohradskému, a proto Wichinga
sesadil a místo něho stal se biskupem Passov-
ským Richarius.

Po odchodu Wichingově z Moravy zůstalo
prý arcibiskupství moravské neobsazeno, až
teprve r. 898 obrátil se nástupce Svatoplukův
Mojmír zvláštním poselstvím do Říma k papeži
Janu IX. žádaje, aby biskupství slovanská opět
obsazena byla. Papež Jan IX. poslal ihned na
Moravu arcibiskupa Jana a biskupy Benedikta
a Daniele, aby záležitosti církve na Moravě
opět uvedeny byly do pořádku. Ti přišli a vy-
konávali bohoslužbu obřadem latinským, ale
ne dlouho, poněvadž brzy se dostavil truchlivý
konec říše velkomoravské.

R. 900 shromáždili se však biskupové
bavorští s arcibiskupem solnohradským Theot-
marem v čele v bavorském městě Reisbachu
a dle obyčejné své bezohlednosti a smělosti
odsoudili ve zvláštním pamětním spise, zaslá-
ném přímo papeži Janu IX. jeho opatření, do-

kazující, že Morava náleží dosud, jako náležela vždy, biskupství Passovskému.*)

Mezi tím daly se veliké změny s Moravou v příčině vlády světské. Synové Svatoplukovi neuposlechli rady otcovy, nýbrž naopak pustili se sami do bratrovražedných válek a volali nezdědka ku pomoci Němce. Nesvornost ta byla jiným kmenům slovanským patřícím

*) Pozn. Jest téměř neuvěřitelné, co tito biskupové s arcibiskupem Solnohradským Dětmarem papeži Janu IX. dovolili si napsati. S počátku praví, že papež není jen správcem jednoho města (Říma), nýbrž že je správcem celého světa. Na to vykládají, že nemohou ani věřiti tomu, co uslyšeli, že prý papež poslal na Moravu, která náleží biskupu Passovskému, arcibiskupa Jana se dvěma biskupy; ti prý na Moravě ustanovili arcibiskupa a tři biskupy suffragany, a tak se stalo, že v jedné diecési je nyní pět biskupů. Dovolávají se sněmů afrických a ustanovení papeže Lva, dle něhož v krajinách, které dosud biskupů nemají, mají býti biskupové ustanoveni jen na provinciální synodě od arcibiskupa a příslušných biskupů. — Zapomněli, že na Moravě již arcibiskup Method s biskupem Wichingem byli, zapomněli také, co sami na počátku psali, že papež spravuje celou církev a tudíž také má právo ustanovovati biskupy všude. Vykládají, jak Morava byla poddána německému králi a proto také jim, jak se marně tomuto panství opírala, a nejlepší z celého toho výkladu je věta: „Quoniam armis sibi eos in servitute redegerrunt: ideo jure proprio tributarios habere debuerunt et debent, et sive velint sive nolint, Regno nostro subacti erunt — Poněvadž zbraní (králové němečtí Moravany) v poddanství uvedli, proto je vlastním právem měli a mají za poplatné, a ať chtějí nebo nechťi, naše mu království podrobena budou.“ Z té příčiny žádají, aby papež odvolal, co snad nařídil, aby část horší nebyla posilněna a lepší oslabena. — Viz tento a jiné dříve připomenuté listy latinské ve spise: Francisci Pabitschka: Chronologische Geschichte Böhmens. Leipzig und Prag 1771, díl II., str. 413—428.

k velkoříši moravské podnětem, že jeden po druhém od Moravy odpadal a utíkal se také, bohužel, pod ochranu a zval ku pomoci — Němce.

Ačkoliv 890 Arnulf na schůzi v Omuntesberce uznal panství Svatoplukovo nad knížectvím českým, přece se mu toho uznání brzy zželelo a již r. 892 vypravil trojí vojsko do říše Moravské; pustošil tuto zemi po čtyry neděle a pozval si na pomoc také Maďary. Poněvadž však celá tato výprava potkala se s nezdarem, vypravil roku následujícího na Moravu vojsko nové. Ale ani to nepochodilo lépe. R. následujícího 894 zemřel Svatopluk; proto je patrné, že napjetí mezi říší německou a velkomoravskou bylo právě té doby veliké. Tři synové Svatoplukovi rozdělili říši mezi sebe, uposlechli sice dobré rady otcovy a nejstarší Mojmír II. podržel vrchní moc nade dvěma ostatními; ale ještě téhož roku vtrhli do moravské Pannonie Maďari a hrozně ji zpustošili. Tím byli všichni tři přestraseni a viděli, že je potřebí míru s králem německým Arnulfem; neboť kdyby je ten byl napadl opět od západu a Maďari od východu, byli by po druhé sotva tak obstáli, jako obstál jejich statečný otec r. 892. Arnulf byl ochoten k míru, a poněvadž r. 896 v Pannonii rozhoduje již on, právem uzavíráme, že mír byl ujednan r. 895, a Arnulf dostal Pannonii.

Tím byl vražen první hřeb do říše velkomoravské. Neboť téhož roku 895 konal Arnulf sjezd v Řezně; a na ten se dostavili všichni vévodové čeští, kdysi od Svatopluka podro-

bení, z nichž se zejména připomíná Spytihněv a Witizla (někteří mají za to, že to je Vratislav — jiní pak, že to byl některý vynikající člen ze slavného rodu knížat Zlických nebo Slavníkovců) a učinili Arnulfovi rukou dáním slib vasalský. Dozorem nad zemí českou takto dobrovolně říši německé podanou byl pověřen hrabě Liutbold, snad Leopold, který se nazýval dux Boemanorum = správce české marky. Knížata ta si stěžovala na bezpráví, kterého jim bylo snášeti od Moravanů, král je vlídně přijal, slíbil jim ochranu a také navrátil se z Říma, kde byl 25. dubna 896 korunován na císaře, přebýval velmi často blízko hranic českých, aby byl na místě, kdyby ho bylo potřebí. Mojmir II., proti kterémuž již té doby povstal jeho vlastní bratr Svatopluk II., si stěžoval císaři, že je přijal, ale více nepodnikl, poněvadž asi podniknouti nemohl. Té doby a tímto činem knížat českých, synů Bořivojových, jenž 894 zemřel, odpadly Čechy od diecese moravské a přiděleny jsou diecesi řezenské, kam je ostatně Němci počítali vždy.

R. 897 v červenci konal Arnulf sněm v Tribuře a, když se odebral na svůj hrad Salz, přišli k němu poslové Srbů, kteří také náleželi k říši moravské, přinesli mu hojné dary a slíbili poslušenství říši franské. Na podzim téhož roku přišli opět poslové čeští s hojnými dary k Arnulfovi do Řezna, stěžovali si opět na útlaky Moravanů a prosili o pomoc do boje proti Moravanům.

Roku následujícího 898, dostoupil boj mezi oběma bratry moravskými Mojmiřem II.

a Svatoplukem II. vrchole, a Svatopluk buď prostřednictvím Čechů nebo přímo požádal Arnulfa o pomoc vojenskou; ten jí poskytl, ale bez úspěchu; pak válčil proti Mojmiřovi II. Arnulf sám až 8. prosince 899 zemřel, a zanechal po sobě jediného legitimního dědice nezletilého Ludvíka Dítě. Teprve roku následujícího 900, když Bavoři spojení s Čechy, nebo Češi spojení s Bavory Moravu po tři týhodny hrozně pustošili, a když hrozilo nebezpečenství od Maďarů jak Moravě tak Čechům a Německu, uzavřen byl v Řezně mír.

A nastaly skutečně kruté války s Maďary, o nichž máme zprávy chudé, ale tolik víme, že v srpnu 907 svedena byla s nimi hrozná bitva u Prešpurku, tedy v krajinách, které náležely k říši velkomoravské, ve kteréž padl Liutpold, vévoda Bavorský, bezpochyby Mojmir II. král Moravský, a král německý Ludvík Dítě zachránil se útekem. Od té doby mizí jméno Moravské více než celé století z dějin, západní kraje této mocné říše připadly k Čechům a východní staly se majetkem, vlastně kořistí Maďarů. — Tak Palacký. — Novotný však tvrdí, že to jest omyl, že bitva 5. července 907 u Prešpurku svedena nebyla, nýbrž někde ve východní marce, a že v ní Mojmir vůbec ani nebojoval, poněvadž říše moravská byla Maďary rozbita již r. 906 nebo krátce před ním.

Tak poznáváme, a to dojisty s velikou trpkostí, co činili naši předkové ve století devátém a počátkem století desátého. Cizinci, bratři Soluňští, Cyrill a Methoděj, přinesli jim s křesťanstvím, které tehdyž bylo životní,

existenční otázkou národů, slovanské písmo a slovanský bohoslužebný jazyk. Němci jak domácí tak cizí, hlavně z Bavor, vystupovali ukrutně proti jednomu z oněch bratří, Methodovi; papežové Hadrian II. a Jan VIII. ho obhájili; Němec Wiching přízní Moravana Svatopluka dosedl na stolec arcibiskupský po Methodovi a drzou rukou a drzími ústy rozbíjel a rozbil to, co Method zbudoval, a Moravan Svatopluk mu pomáhal. Týž Svatopluk zbudoval krásnou, mocnou říši slovanskou ve středu Evropy, patřili k ní Slované v Pannonii, Čechové, Srbové. Odpadla Pannonie, odpadly Čechy, odpadli Srbové; svěřují se vedení a vládě Němců, ano docela za ni prosí, stěžujíce si na násilí bratří Slovanů Moravanů; když pak povstala válka bratrovražedná, nesmíří se rozhněvaní bratří, nýbrž utíkají se Češi do Řezna, aby je Němec se svými šiky doprovodil na sesterskou Moravu a tam pomohl vykonati dílo bratrovražedné, na které nestačili sami.

Konečně se objevuje na šachovnici světové divoký a surový národ třetí, Maďaři, kteří dílo hrozné dokonali, mocný stát slovanský rozbili. Maďaři sídlili původně na severu moře Kaspického uprostřed říše chazarské pod vlastními vévody. Jsou kmene uralského čili finského. V druhé polovici devátého století napadli je válečně divocí a všem hrozí Pečeněho- vé a ze sídel jejich je vyhnali. Tu jim přišlo opravdu vhod, že r. 888 je pozval císař řecký Lev Moudrý, aby napadli válečně Bulhary, jeho nepřátele. Učinili tak, Bulhary porazili a usadili se v Sedmihradsku. R. 892 pozval je král německý

Arnulf proti Svatoplukovi, a pak se útoky jejich opakovaly, až říši velkomoravskou rozbili úplně.

Maďaři, které staré památky nazývají Turky, Hunny a j., byli národ divoký, žili jen z loupeže, lovu a rybnářství, orby a života usedlého neznali, tomu se naučili teprve v Uhrách od Slovanů. Ti jsou největším neštěstím Slovanů.

Byly doby, kdy Slovanstvo obývalo širé kraje evropské od hranic holštýnských až k Peloponnesu; ve středu rozsáhlé země počalo se tvořiti jádro, kolem něhož se počali soustředovati rozliční národové slovanští, přes svou vnitřní rozháranost, nesvornost a žárlivost; bylo to za Rostislava, zejména za Svatopluka v říši velkomoravské; ale Němci tento střed napadali, Maďaři ho dorazili. Zmizeli mezi Slovany jiní národové mnozí: Avaři, Tataři, divocí Pečenězi a j.; ale Maďaři, kteří byli právě takoví, ne-li horší, udrželi se. Kde toho příčina? V jejich způsobu boje. Maďarům nebylo dosti jiný národ pokofiti, nýbrž jejich pravidlem bylo úplně zničiti; a tak se stalo, že nezmizeli v mnohých národech mnohem větších, nýbrž hájí svou existenci dosud.

To jsou smutné konce Moravy. Jisto je, že Čechy od r. 871 do 895 náležely k Moravě. Je-li pravda, co tvrdí Palacký, že manželka Svatoplukova byla sestra knížete Českého Bořivoje, nelze se diviti tomu, že po smrti Bořivojově Svatopluk zasáhl do správy Čech a že se jí na nějakou dobu, než dospěli synové Bořivojovi: Svyatopluk a Vratislav, zmocnil,

Annaly Fuldské praví, že Svatopluk mnohé vévody české vymanil mocí, tedy snad válkou z nadvlády německé. Proto co platí o otázce jazykové té doby na Moravě, platí dojista také v Čechách.

R. 893 odtrženy byly Čechy také církevně od Moravy a přiděleny biskupství rezenskému. Tím by se zdálo, že bohoslužba slovanská v Čechách byla zakázána a vymizela a místo ní obecně zavládla bohoslužba latinská. Ale není tomu tak. Ačkoli Spytihněv, syn Bořivoje a sv. Ludmily, byl vůdcem oněch vévodů českých, kteří se r. 893 v Řezně dobrovolně, ano s prosbou vydali v ruce německého krále Arnulfa, který čin by byl hlavní příčinou oddělení Čech církevně od Moravy; přece je jisto, že Ludmila sama zůstala věrnou bohoslužbě slovanské. Ano staroslovanská legenda výslovně praví, že Ludmila dala vyučiti vnuka svého Václava nejprve na dvoře knížecím knihám slovanským a pak ho teprve dala do školy v Budči, aby se naučil knihám latinským.

Za knížat Bořivoje, Spytihněva, Vratislava, sv. Václava křesťanství v Čechách opravdu se šířilo, a to bylo také pro nás štěstím; neboť tím právě byla odstraněna příčina, pro kterou králové němečtí tak velikou pozornost věnovali jiným národům slovanským; tvrdili, že k nim přicházejí proto, aby jim zvěstováno bylo evangelium, ale pak je také připojili k říši své. Palacký (díl I. str. 117) do slova praví: »Že Čechové znikli osud Obodritův, Luticův, Baturův a jiných pokrevenců svých, za to nejvíce děkovati mají včasnému a upřím-

nému pokřesťanění svému . . . « »Tehdejší vévodové Čeští neměli opravdu nic většího a důležitějšího činiti, nežli dokonati počaté křesťanění národu svého.« Proto snaha sv. Václava, rozšířiti a upevniti křesťanství v Čechách není dokladem toho, že byl tento veliký kníže český slaboch a citlivůstkář, nýbrž jest dokladem jeho veliké státnické moudrosti a prozíravosti. Jisto ovšem jest, že kníže tento nehájil a nešířil bohoslužbu slovanskou, nýbrž latinskou. Avšak nelze se tomu diviti. Po rozbití říše velkomoravské na Moravě biskupů nebylo, Češi sami r. 893 se poddali králi německému v Řezně, němečtí biskupové slovanských kněží dojista světiti nechtěli, proto jich čím dále tím více ubývalo, jestli onou hroznou deportací z Moravy za Wichinga nezmizeli docela. Když slyšeli kněží cizí, němečtí o snaze Václavově, rozšířiti křesťanství, přicházeli a nabízeli služby své sami, jiných pak volal on. Z té příčiny asi přišel do podezření, že nadržuje Němcům, a že jich volá do země. A když na jaře r. 929 vtrhl Jindřich Ptáčník do Čech a pronikl až do Prahy, dojista po mnohých bojích, a Václav viděl, že nerozumno je proti přesile bojovati a proto se raději z opatrnosti zavázal odváděti roční poplatek 120 volů a 500 hřiven stříbra, a navštěvovati na znamení lenního svazku Čech s Německem dvorské sjezdy čili sněmy: byla nenávisť proti němu ještě větší a domněnka, že straní Němcům šířena o něm ještě více.

Že Čechy tehdež náležely k biskupství Rezenskému, patrno z více starých svědectví. Tak v životopise sv. Václava, sepsaném Chri-

stianem de Scala, jehož někteří mají za Křišťana, syna Boleslavova, tedy synovce sv. Václava, vydaném v Praze 1766 Václ. Hubálkem, č. 12, str. 18 se praví, že když byly z rozkazu sv. Václava převezeny ostatky sv. Ludmily z Tetína do Prahy do kostela a sv. Václav je chtěl v tom kostele pohřbíti, vytekla voda a naplnila vykopaný hrob, z čehož poznal, že se to místo světici nelíbí; pak čteme následující: »Spatio dehinc temporis elapso modico supradictus Princeps Ratisponam missis legatis Pontificem ejusdem civitatis, quia erant Bohemiae vivi ipsius temporis Parochiani sui, consuluit nomine Tutonem, quidnam soli agendum foret de supra notato corpore — Na to po krátké době jmenovaný kníže poslal do Řezna k biskupu téhož města posly, poněvadž byli Češi oné doby jeho osadníky, jménem Tutonovi, a tázal se, co mají činiti se zmíněným tělem.« A v č. 18. str. 26 čteme o stavbě chrámu sv. Víta: »Gratia deinde Divina cordi ejus inspirante templum Domino in honorem B. Viti Martyris condere meditans legatos allegat Ratisbonensem ad Pontificem, in cujus, ut diximus tunc temporis Dioecesi constabat Bohemia, secundum statuta Canonum, ut licentiam illi Pontifex tribueret aedificandi Basilicam; Pater, inquires, meus templum in honore olim statuit B. Georgii, egomet vero licentia cum vestra eodem gestio condere more in honore Beati Christi Martyris Viti — Potom z vnuknutí milosti Boží do srdce jeho zamýšleje založiti kostel Bohu ke cti sv. Víta mučedníka, poslal posly do Řezna k biskupovi, k jehož, jak jsme

již řekli, diecesi Čechy náležely, dle stanov práva církevního, aby mu biskup udělil dovolení vystavěti basiliku. Otec, pravil, můj vystavěl kdysi chrám ke cti sv. Jiří, já pak s vyšším dovolením hodlám týmž způsobem postaviti ke cti svatého mučedníka Kristova Víta.« — V životopise sv. Václava, vydaném z rozkazu císaře Otty II. čteme: »Muž Bohu milý (svatý Václav) zavázal se spasitelným slibem, že dá-li Bůh, vystaví chrám ušlechtilé umělecky vyzdobený a zasvětil ho Kristu a ke cti vítězného bojovníka mučedníka sv. Víta. A neodkládal, nýbrž rychle přikročil k dílu; proto poslal do Řezna sídla královského posly a požádal pokornou prosbou Tutona, biskupa, muže velice šlechtetného, aby toto dílo Bohu zasvěcené s jeho dovolením a souhlasem provedeno býti mohlo.« Na to se připomíná, že když biskup dle žádosti vévodovy dal povolení (dato juxta Beati Ducis vota ab Episcopo permissu), povolal umělce, kostel vystavěl a krásnými kovovými ozdobami opatřil. A končí o tomto díle slovy: »Invitato jam dicto episcopo in honore sancti Viti Martyris consecratur — Pozván byl již jmenovaný biskup a (kostel) ke cti svatého Víta posvěcen.«*)

*) Pozn. Viz místo ve spise: Venceslai Hájek a Libozan Annales Bohemorum notis illustratae a P. Gelasio a S. Catharina, Pars III. Pragae 1765 str. 511. Jest to Hájkova kronika česká, vydaná latinsky s pozn. od Viktorína od sv. Kříže a Galesia Dobnera. Jména Hájek se nikdo nelekej, neboť místo, kterého se dovoláváme, není v textu Hájkově, nýbrž v poznámce Dobnerově, který je obecně uznán jako otec kritického dějepisu českého.

Eneáš Sylvius, později papež Pius II. (od r. 1458 do r. 1464), který napsal českou kroniku jazykem latinským a kterou česky vydal 1585 M. Daniel Adam z Veleslavína a opět vydána byla v Praze 1817, v kap. 15., vyd. z r. 1817 strana 186 píše takto: Německý král Jindřich Ptáčník daroval sv. Václavu rameno sv. Víta, »v jehož jménu hlavní kostel Pražský posvěcen jest. Země Česká tehdaž náležela pod správu biskupa Řezenského. A protož když kníže Václav žádal biskupa Wolfganga, kterýž byl potom za svatého vyzdvižen, aby ku posvěcení kostela jeho přijel, odpověděl mu biskup, že již chrám jeho před Bohem posvěcen jest, o němž ví, že časem svým arcibiskupstvím bude; však nicméně, že na svém místě odešle, kdo by žádost Václavovu vykonal.« — A Martin Kuthen, český kronikář, kališník, který napsal r. 1539 v Praze dílo: Kronika o založení země české a prvních obyvatelích země, která byla r. 1816 s kronikou Eneáše Silvia vydána, na str. 188 praví. »Boleslav z pouhé závisti svatého Václava zabil, chtěje sám knížectví České držet, neb sic jinak, ač pohan byl, však pokojně nad lidmi svými panoval, žádného nátlaku křesťanům nečině; nýbrž i s povolením jeho léta 930 od narození Božího kostel Pražský skrze Michala biskupa Řezenského jest posvěcen; jemuž i syna svého Strachkvasa poručil a s ním do Řezna na učení vypravil.« A nejstarší kronikář český Kosmas připomenuv k roku 929, že byl svatý Václav bratrem Boleslavem ukrutně zavražděn, a že syn Boleslavův, který se oné noci narodil, na-

zván byl proto Strachkvas, což znamená hrozné hody, poněvadž nad bratrovraždu nic hroznějšího býti nemůže, dokládá, že Boleslav uznav svůj zločin a obávaje se trestů pekelných učinil slib, že zůstane-li syn jeho na živu, obětuje ho Bohu, aby se stal duchovním a tak po celý život činil pokání za jeho hřích. Proto poslal ho, když dospěl, do Řezna do kláštera sv. Emmerama, mučedníka, k opatu, kde stal se Strachkvas řeholníkem. (Tu přijal jméno Christianus, a to jest ten Křišťan, který prý napsal dříve připomenutý život sv. Václava). Pak praví Kosmas, že neví, co by ze života Boleslavova připomenul důležitějšího než jedno; a pokračuje: »Neboť sluha Boží Václav zanechal kostel v hlavním městě Praze ke cti sv. Víta mučeníka vystavěný, ale poněvadž to smrt překazila, neposvěcený. Vévoda Boleslav pokorně prosil, aby ho ráčil posvětit biskup Michal, který tehdaž spravoval diecesi Řezenskou, a proto poslal k němu posly s velikými dary a ještě většími připověďmi a sliby, aby jeho žádost vyplnil; ale jen s těžší se toho doprosil. Biskup by byl jistě odepřel, ale rozhodl přece pro vzpomínku na duši a spásu Václava, přítele svého již zavražděného. Neboť muž Boží Václav, dokud žil, velice ho ctil jako duchovního otce a milostivého biskupa. Neboť i biskup Michal podobně přijal ho za svého nejmilejšího syna, poučuje ho často o bázni a lásce Boží a posílaje mu často své dary, kterých tehdaž zejména potřeboval nový chrám Kristův. Jakmile vévoda dosáhl přání svého, veškerý lid, šlechta a duchovenstvo vyšli vstříc

přicházejícímu biskupu a přijali ho s velikou poctou a radostí do budov Prahy, hlavního města. Co potom? Dne 23. září posvěcen byl chrám sv. Víta mučeníka a biskup se navrátil potěšen domů.«

Jest pravda, že mnozí na př. Dobner, Dobrovský, Kalousek, a nyní snad většina tvrdí, že onen Křišťan nebyl synovec sv. Václava, který, jak praví, napsal životopis svého strýce z nařízení sv. Vojtěcha, a že to je muž neznámý z první polovice 14. stol., ale dokázáno a proto úplně jisto to není; jest také pravda, že životopis svatého Václava z nařízení císaře Otty II. napsal Gumpold, mnich mantuanský, který jak živ v Čechách nebyl a proto psal jen to, co slyšel, nebo četl, ale jisto je, že životopis tento sepsán je asi roku 40. po smrti sv. Václava; jest dále pravda, že Eneáš Silvius psal kroniku českou v první polovici 15. stol. a Martin Kuthen docela v první polovici 16. stol.; jest dále pravda, že kostel sv. Víta nemohl býti posvěcen ani od sv. Wolfganga, který tu ještě nežil, ani od biskupa Tutona, který již nežil: ale poněvadž všichni souhlasí, že Čechy tehdy náležely k biskupství řezenskému, máme za to, že není odůvodněno tuto pravdu popírat. Jestli nepatřily k Řeznu, kam patřily? Na Moravě žádný biskup té doby nebyl. A poněvadž je zde Kosmas, kronikář věrohodný, z 11. a 12. století, a ten výslovně praví, že Boleslav uctivě prosil slovy, sliby, dary biskupa řezenského, aby přišel posvětit kostel, který vystavěl Václav, považujeme tuto příslušnost do Řezna za jistou. Trzení, že z toho, že prosil a že docela

dary poslal, uzavíratí můžeme, že Čechy nemohly býti částí diecese biskupa řezenského, poněvadž biskup ve své diecesi chrámy světití je povinen: jest dojista (neodůvodněno. Boleslav tak učinil dílem ze slušnosti, jak se dělo vždy a děje dosud, a mimo to, on tak učinil pro svou osobu docela z povinnosti, totiž pro hroznou bratrovraždu, které se nedávno dopustil.

Zbývá ještě vysvětliti spor mezi Gumpoldem, méně věrohodným, a Kosmou, věrohodným; — Kosmas zřejmě tvrdí, že o prvých dobách křesťanství v Čechách, za Bořivoje až sv. Václava, tolik měl písemných památek, že sám již nechtěl nic psáti, poněvadž i pokrmý, které se často opakují, zoškliví se — že dle Gumpolda byl kostel sv. Víta vysvěcen již za života sv. Václava, dle Kosmy teprve za Boleslava. — K tomu odpovídáme: Gumpold nepraví zřetelně, že byl kostel ten vysvěcen za života sv. Václava, nýbrž praví jen: »Invitato jam dicto Episcopo in honore sancti Viti Martyris consecratur«, což znamená, že když byl kostel dostavěn, byl pozván jmenovaný biskup do Prahy a kostel posvětil. Kým byl pozván a kdy byl kostel vysvěcen, Gumpold nepraví.

Jestli však Čechy náležely k diecesi řezenské, přicházeli do Čech kněží Němci, snad i Češi v Řezně na kněžství se připravovali, tam byli svěceni, a tak tímto způsobem nešířil se u nás jen v příčině křesťanství obřad latinský, nýbrž i němčina. Čechy vzhledem na moc světskou v té době velice zmohutněly, a jako byly kdysi, ovšem na dobu jen krátkou 24. roků, poddány Moravě, tak nyní Morava byla

podrobena Čechám a to k jejímu prospěchu, poněvadž ji Češi vysvobodili z moci sverepých Maďarů. Také z doby následující máme doklady, jak Němci úsilovně snažili se proniknouti do Čech, ale jak se mnozí Češi tomu energicky opřeli, a snahu Němců marnou učinili.

Pravíme, že v době té Čechy vzhledem na moc světskou zmohutněly. Jest pravda, že když se ujal vlády v Čechách po nerozvážené matce Drahomíře sv. Václav, stav země byl tak povážlivý, že i úhlavní nepřítel sv. Václava musí uznati, že když přitáhl král německý Jindřich Ptáčník až ku Praze, a týž vévoda český se uvolil ku poplatku, mnohem rozumněji učinil, než kdyby se byl podlehл jistě; jest pravda, že také nástupce sv. Václava, jeho bratr Boleslav Ukrutný, který po 14 roků bojoval s nástupcem Jindřicha Ptáčníka Otou I., r. 950 také se uvolil odváděti poplatek, ano stal se docela vasalem říše německé — a tomu toho nikdo nevyčítá jako sv. Václavu, ano docela to chválí jako moudrý čin státnické prozíravosti: ale jisto jest, že Boleslav v krátké době říši svou velice rozšířil.

Z doby té, a to hned ze začátku vlády Boleslavovy je nám opět připomenouti smutný doklad, že Češi proti Čechům volali na pomoc do země Němce sami. Kronikář Widukind, tedy cizinec poznamenal z této doby: »Bolizlav timens, sibi vicinum subregulum, eo quod parisset imperiis Saxonum, indixit ei bellum.« »Boleslav obávaje se sousedního podkrále, že

poslouchal vlády saské (německé), vypověděl mu válku.« Ale tento podkrál, kterým byl některý vévoda v Čechách, obrátil se o pomoc k Otovi, a ten poslal do Čech proti Boleslavovi r. 936 Duryňky a Sasíky.

Když se tedy Boleslav r. 930 Otovi podrobil, byli přátelé; Čechy byly od té doby lénem říše německé (jakým je ani sv. Václav neučinil), ale zaujímaly postavení výmínečné. A toto postavení popisuje Novotný (strana 555) takto: »Výjimečné postavení českého vasalla jeví se zvláště v tom, že říše tímto svazkem nezískala žádných práv ve vnitřních záležitostech českých. Čechy byly léno vlastně úplně autonomní, panovník český nebyl nijakým úředníkem, nýbrž moc jeho plynula z jeho knížecího postavení, nikoli z propůjčení císařova, jenž tedy neměl práva jí jakýmkoli způsobem omezovati. Ano výhoda ze spojení tohoto plynoucí šla i tak daleko, že říše nepřekážela ani zahraniční politice české, pokud se zájmy politiky říšské přímo nekřížovaly, anebo pokud nečinily postavení českého vasalla příliš mocným, jak jest toho dokladem právě vláda obou Boleslavů. Naproti tomu vasall český přejal také jisté povinnosti vůči říši. Z minulých dob zůstal dědictvím starý poplatek z Čech do říše odváděný.« Pak připomíná povinnosti jiné: že musel s určitým počtem vyzbrojenců provázeti císaře na jízdách římských a při výpravách válečných do zemí ne příliš dalekých a j. Upozorňujeme zejména na to, poněvadž je patrné, že Boleslav Ukrutný zavázal se Němcům k mnohem větším povinnostem než sv. Václav, a

tomu toho nikdo nevykládá jako lásku k Němcům, kdežto sv. Václavu by to chtěli mnozí vykládati docela jako vlastizradu, pro kterou byl bratrem zavražděn. Pro toto úzké a stálé spojení knížete českého a jeho družiny s dvorem německým byl dojista jazyk německý u dvora českého nejen znám, nýbrž dojista také aspoň někdy oblíben.

R. 955 odvážili se Maďaři na výpravu do Němec. Vojsko jejich čítalo 100.000 a pronikli až k městu Augšburku. Tu bojovalo české vojsko z povinnosti s vojskem německým a Maďaři byli šťastně poraženi. V bitvě rozhodně padlo asi 1000 bojovníků českých.

Zbytky Maďarů nechtěly přece domů bez kořisti, proto se na zpáteční cestě vrhly do Čech. A to bylo pro Čechy i pro Moravu štěstím. Maďaři byli vysíleni a Boleslav je porazil úplně. Avšak nespokojil se jen s porážkou, nýbrž postupoval nyní proti Maďarům výbojně, útočně, a neustal, dokud nedostal s moci jejich Moravu a Slovensko, které připojil k říši České. Kromě toho získal téže doby také krajiny na sever od Tater, část nynějšího Slezska a Polska s městem Haličem.

A té doby, a to vlivem křesťanství vystupuje na pole dějepisné nový národ slovanský, Poláci. Původně sídlili ve dnešním Poznaňsku, v krajině Hnězdenské, a vládli nad nimi knížata z rodu Piastova. Boleslav viděl, že by bylo užitečno, kdyby se s nimi spojil. Té doby vládl nad Poláky kníže Mečislav čili Měšek. Ten pojal za manželku r. 965 dceru Boleslavovu Doubravku. Ta dle jedné zprávy po-

ložila jako podmínku sňatku to, že Mečislav dříve se dá pokřtiti, dle jiné zprávy uzavřela sňatek s pohanem, ale pak velikými domlouvami dosáhla toho, že Mečislav roku 966 přijal od kněze českého se značnou částí národa polského křest. O Doubravce se připomíná, že šla z Čech do Polska se značnou družinou ze stavu světského i duchovního. Brzy pak založeno bylo biskupství Poznaňské, a křesťanství přenesené do Polska kněžnou Českou šířilo se tam utěšeně. Toto spojení dvou říší bylo dojista velmi užitečné pro jazyk slovanský, tu nehrozilo nebezpečí slovanským!

Tak byla říše Boleslavova značně rozmnožena již za jeho života a navázáno spojení místo bývalé Moravy, jejíž část náležela nyní k Čechám, s Polskem. Říše Česká byla v očích starých spisovatelů tak veliká, že Boleslava nazývají pravidelně králem, jak patrně je ze zmínky již dříve učiněné o podkráli.

Kdo byl manželkou Boleslavovou, nevíme; připomínají se jeho dva synové, Boleslav a Strachkvas, a dvě dcery, Doubravka a Mlada. Zemřel 15. července 967, a jeho nástupcem byl syn Boleslav II., přímím Pobožný. Ten rozmnožil říši Českou ještě více získáním mnohých krajin na východě. Za něho dosáhla říše Česká takové velikosti, jaké neměla ani za Otakara II. ani za Karla IV., a proto všim právem tvrdíme, že za tohoto knížete stála země Česká nejvýše. Patřily k této říši Boleslava II. Čechy, Morava, Slovensko v Uhrách na jihu i severu Tater, dále k němu náležela značná část Slezska a Polska. Ačkoliv toto vše jisto-

jest, nemůžeme určitě vysvětliti, jak se vše stalo. —

Zajisté se slušelo, aby říše tak rozsáhlá měla také svého biskupa. Okolnosti byly tomu tehdy velmi příznivé. R. 968 bylo působením Oty I. zřízeno arcibiskupství Magdeburské čili Děvínské pro slovanské krajiny na severovýchodu říše Německé, a tomu byla podřízena biskupství: Havelberské, Braniborské, Meziborské, Žičské, Mišeňské a Poznaňské.

Avšak připomíná se, že se zřízení biskupství v Čechách tehdy silně opíral biskup řezenský, pod jehož správou Čechy patřily. Vida to Boleslav poslal do Říma sestru svou Mladu, aby vyžádala svolení ku zřízení biskupství od papeže. Ta nastoupila cestu s přiměřeným průvodem pro ochranu a jak stav knížecí žádal, a jak Kosmas vypravuje, byla od papeže velmi vlídně přijata. »Když pak pobyla«, dí Kosmas dále »nějaký čas v Římě a dosti se vycvičila v kázní řeholní sv. Benedikta, papež na radu kardinálů a chtěje prospěti nové církvi posvětil jí na abatyši se jménem Marie, dav jí řeholi sv. Benedikta a abatyšskou berlu.« Z toho patrno, že Mlada nešla do Říma jen k vůli biskupství, nýbrž že tam šla také v zájmu svém. Jako byl řeholníkem benediktinským její bratr Strachkvas, tak se stala řeholnicí také ona, a to při kostele sv. Jiří v Praze, kdež byl zřízen ženský klášter.

Týž Kosmas připomíná dále, že Marie přinesla bratru list papeže Jana XIII. následujícího obsahu: »Jan, služebník služebníků Božích, Boleslavovi, chovanci víry katolické, apo-

štolské požehnání! Jest spravedливо spravedlivým prosbám poskytnouti vlídného sluchu, poněvadž Bůh je spravedlnost a milujícím spravedlnost Boží vše přispívá k dobrému. Dcera naše, vztažně tvá sestra, mezi jinými tvými, srdci našemu milými a vyslyšení hodnými prosbami přednesla i tu, aby s naším dovolením v tvém knížectví ke cti a slávě Boží a ku prospěchu církve mohlo býti zřízeno biskupství. Uslyšeli jsme ji s myslí radostnou díky činíce Bohu, který církev svou vždy a všude rozšiřuje a všemi národy rozmnožuje.

Proto mocí svou a svatého Petra, knížete apoštolského, jehož nástupcem, byť i nehodným, jsme, souhlasíme, schvalujeme a ustanovujeme, aby při chrámu svatého Víta, Václava zařízeno bylo sídlo biskupské; a při kostele sv. Jiří Mučedníka pod řeholí sv. Benedikta a poslušností naší dcery Abatyše Marie utvořen byl sbor řeholnic.

Proto, ne však dle obřadů nebo obyčeje národa Bulharského, nebo Ruského, nebo Slovanského jazyka, nýbrž spíše dle ustanovení a nařízení apoštolských vyvol dle přání celé církve k tomu dílu vynikajícího klerika, který je v řeči latinské náležitě vzdělán, aby dovedl pluhem slova nová srdce pohanů zorávat i pšenici dobrých skutků do nich zasévat i snopy úrody naší víry Kristu donášeti.«

Tento list činí mnohým takové nesnáze, že ho prohlašují jednoduše za podvržený, který si prý Kosmas napsal sám nebo který na počátku 11. stol. napsal někdo jiný a Kosmas ho opsal.

Poněvadž Kosmas tuto celou událost klade do r. 967, mají někteří za to, že list patřil vlastně Boleslavu I. a, jestli je potvrzen, uzavírají z něho aspoň tolik, že mínění o Boleslavu Ukruťném bylo v době Kosmově nebo kdy byl list potvrzen, tak opraveno, že ho měli docela za schopna k založení biskupství. Také se odvolávají na slova v listu, kde papež nazývá Mladu filia mea, tua relativa, kterým rozumějí ve smyslu: má dcera, vztažně tvá; avšak přídavné jméno »relativa« neznamená nutně dcera, může znamenati také sestra. Mimo to třeba uvážiti následující: Mlada se pravidelně jmenuje mezi dětmi Boleslavovými na místě posledním, z čehož právem uzavíráme, že byla nejmladší nebo aspoň mladší než Doubravka; Doubravka se provdala za Mečislava r. 965; nevíme sice, jak byla stará, ale snad nechybíme, když počítáme, že byla asi 20—25 roků. Strachkvas, který byl starší než Doubravka, se narodil před smrtí sv. Václava, tedy asi 20—26. září 935; byl tedy r. 965 teprve 30 roků stár. Proto byla Mlada r. 967 tak mladá, že by ji byl papež sotva ustanovil za první abatysi nového kláštera. Také je jisto, že se o založení biskupství Pražského počalo jednati teprve po r. 972, a proto máme za to, že rok Kosmův, do kterého toto vše — povolení biskupství v Praze, založení panenského kláštera u sv. Jiří, požehnání Mlady jako abatysy — spadá, je chybný, že slovem relativa třeba rozuměti sestru, a Boleslavem ne Boleslava I., nýbrž Boleslava II.

Pro naši otázku, otázku jazykovou v Čechách, jest ovšem tohle vše významu více pod-

řízeného, pro nás je hlavní věcí, jak bylo toto biskupství ustanoveno a co se tehdy v Čechách dalo.

Docela je možno, že Kosmas měl list Jana XIII. pravý, nepodvržený; vždyť byl nejprve kanovníkem a pak docela děkanem kapituly u sv. Víta, a zemřel 1125, tedy 152. roku po založení biskupství Pražského.

R. 972 zemřel také biskup řezenský Michal, který se vzpíral zřízení biskupství v Čechách, a následoval po něm Wolfgang, který nečinil překážek. Nové biskupství mělo býti podřízeno arcibiskupství Solnohradskému, ke kterému náleželo také biskupství Řezenské, ale nestalo se tak, nýbrž bylo podřízeno arcibiskupství Mohučskému prý v náhradu za ztrátu, kterou utrpělo toto arcibiskupství zřízením arcibiskupství Magdeburského.

Prvním biskupem Pražským byl na sněmu v Praze zvolen a knížetem Boleslavem II. schválen Dětmar, mnich ze Sas, který delší dobu v Čechách žil, různé úřady zastával a dobře česky uměl. Ten pak s Boleslavem zajel na sněm do Quedlinburku, kde mu po tehdejších způsobu císař Oto I. udělil investiturou statky světské, načež měl býti na biskupství vysvěcen. Ale mezi tím počala válka mezi nástupcem Oty I. Otou II. a Boleslavem II. a tak svěcení bylo odloženo až na rok 975. Vykonal je arcibiskup Mohučský Willigis za assistence Erkenbalda, biskupa Štrassburského koncem roku 975 v Brumptu v Elsasku.

Nyní nastoupil biskup cestu do své diecese. V Praze byl ve svém biskupském

chrámu sv. Víta slavně nastolen žili inthronisován, při čemž kněží pěli *Te Deum*, kníže a velmoži zpívali »*Leich Kriste ginado und die hailigen alle helfuent unse* = Uděl, Kriste, milosti a všichni svatí pomozte nám«, lid pak zpíval *Kyrie eleison*. Kosmas praví: »*Clero modulante: Te Deum laudamus. Dux autem et Primates resonabant: Christe Keynado et caetera; simpliciores autem et idiotae clamabant Kyrie eleison* = Duchovenstvo zpívalo Tebe Boha chválíme. Kníže pak a přední z lidu pěli: *Christe Keynado* a ostatní; prostí a nevědomí křičeli: *Kyrie eleison*.«

Palacký se v Dějinách o tomto zpěvu nezmiňuje; Novotný (str. 594) v poznámce praví, že se německy zpívalo z téhož důvodu, že kterého lid křičel jen svoje »*Krleš*«, že totiž české písně nebylo. Dále dří: »*Krleš* ovšem není píseň Hospodine pomiluj ny, jak se dlouho mylně myslívalo. Z toho také uzavíráme, že Němci význam tohoto německého zpěvu přeceňují.«

My však máme list papeže Jana XIII. za pravý a poznámku Kosmovu o zpěvu za velice důležitou; vidíme v tom obrázek našeho jazyka v tehdejší době. Papež napsal, že biskupství Pražské nemá býti ani Bulharské ani Ruské ani Slovanské; co z toho vysvítá? Dojista to, že takoví národové všichni k tomu biskupství náleželi; nebo proč by byl papež o nich mluvil, kdyby pro ně nebylo bývalo biskupství zřízeno? Patřila tehdež k diecesi Pražské celá říše Boleslava II.: Čechy, Morava, Slezsko, jižní Polsko a Halič až po Lvov, v Uhrách celé dnešní Slovensko.

Diecese Pražská nebyla podřízena blízkému Solnohradu, nýbrž vzdálenějšímu arcibiskupu Mohučskému; stalo se to prý v náhradu za utrpenou ztrátu. A tu musíme říci, že tato náhrada byla velice příznivá a užitečná právě nám. Čím vzdálenější byl vliv německý, tím více mohl se uplatniti živel český. O Otovi I., kterému náleží také veliká zásluha o zřízení biskupství Pražského, napsal Widukind, mnich v klášteře korvejském v Sasku, dějepisec X. stol., ve spise latinském: *Dějiny Saska* = *Res gestae Saxoniae*: »*Romana lingua Sclavicaque loqui scit* = umí mluvití jazykem latinským a slovanským«, a Novotný tuto jeho znalost jazyka slovanského vysvětluje také »šťastnou láskou k sličné slovanské zajaté dceři kteréhosi knížete slovanského, kteréž lásky dítětem byl Vilém, potom arcibiskup Mohučský, nar. r. 929 (str. 583)«. Ale ani tento Ota I. nechtěl, aby prvním biskupem Pražským byl Čech, byl jím cizinec Sas; snad byl také některý Čech způsobilým, a jestli nebyl, jest to smutné svědectví, že se za tolik roků ani jeden způsobilým nestal, nebo docela státi ani nemohl.

Poznámka Kosmova, zejména doplněná zpěvem německým, jest smutným svědectvím pro náš jazyk v oné době. Kněžstvo zpívalo »*Te Deum laudamus*«, tedy jazykem latinským, což jest docela vysvětlitelno a odůvodněno; ale uvažme, kdo zpíval německy a kdo česky! Kosmas doslovně praví: *Dux autem et Primates resonabant: Christe Keynado*; kníže a přední z lidu, šlechta zpívali německy; tedy i ten Přemyslovec, kníže České, Boleslav příjmná

Pobožný, pro kterého nemůže Kosmas najít ani dosti vhodných slov, jak by ho pochválil, při tak důležitém a radostném úkonu, jakým bylo nastolení prvního biskupa v Praze, zpíval německy. A kdo nezpíval, ale jen křičel — clamabant: Kyrie eleison? Simpliciores et idiotae = Lid prostší a idioti, nevědomci; pro ty byla čeština. Omlouvá-li zpěv německý a toto křičení české Novotný tím jednoduchým důvodem, že »písň české nebylo«, jest to opět jen smutným svěděctvím, jak byl náš domácí mateřský jazyk zanedbáván a odstrkován.

Proto přes veškerý rozkvět a rozmach vlasti naší ve stol. X., přes veškerou její rozsáhlost jest nám nevyhnutelně vyznati, že jazyk náš byl zanedbáván a odstrkován velice, obzvláště třídou lidí vznešenějších. To je ovšem také pravda, že obřad slovanský i tu ještě v Cechách dosti se udržel, poněvadž kdyby byl již vyhynul úplně, nebyl by se o něm papež Jan XIII. v listu k Boleslavovi ani zmiňoval.

Němci ovšem docela tvrdí, že založení pražského biskupství bylo dílem jedině císaře německého Oty I. Ten prý, jak píše Schlesinger (str. 80) poslal na žádost Jindřicha, knížete bavorského, přítele Boleslavova posly k Wolfgangovi, aby dovolil, aby země Boleslavovy byly z jeho diecese vyloučeny. Ten nečinil žádných námitek, ano docela napsal sám zřizovací listinu Pražského biskupství. Ani papež nečinil překážek, když mu Boleslav přednesl svou prosbu svou sestrou Miladou, zakladatelkou kláštera svatojirského. Volba biskupa příslušela

knížeti, na sněmu shromážděné šlechtě a duchovenstvu. Za příjmy mu byly přikázány desátky, které záležely v dávkách naturalii. Biskupa českého podáním prstenu a berly investoval německý císař, ačkoliv mu sám nic nedával ani nedal. O zpěvu při nastolení prvního biskupa Schlesinger nemluví. Dalimil o těchto událostech píše:

Kostelův dvacetí (Boleslav II.) v Čechách postavil,

A města Boleslav mladý ustavil,
Almužny veliké činil,

A křesťanství velmi plodil (rozmnožoval),

Měl sestru dievoynu, té děli Mlada,

Ta byla Boží cti velmi ráda,

Ta jde do Říma v knížecí draze (s knížecím průvodem)

Y dobyla Biskupstva Praze,

Ta zákon sv. Benedikta do Cech přinese,

A k svatému Jiří mnoho panen snese.

První (Ceský) biskup (černý) mnich ten Dymar Sasic (Sas) byl,

Ten (y hned) po prvním létě života zbyl.

Eneáš Sylvius v kap. 16. kroniky O Boleslavovi, 15. knížeti Českém, píše takto: »Boleslav knížectví dosáh, více následoval šlepeje strýce svého nežli otce. Nebo náboženství křesťanské vzdělati a rozmnožiti chtěje, dvacetí kostelů vystavěl. Měl sestru, již jméno bylo Mlada, pannu nadmíru krásnou, v písmích svatých vyučenou, a mnohým uměním osvícenou.

Ta když se do Říma za příčinou náboženství vypravila, přijal ji nejvyšší biskup Jan velmi dobrotivě a dovolil jí toho, aby klášter panen-
ský sv. Jiří na hradě Pražském vystavěla a v něm za první abatyši posvěcena byla. Ona také při papeži obdržela, že kostel sv. Víta, od knížete Václava založený, v biskupství vyzdvi-
žen. Prvním biskupem Pražským učiněn byl Dětmar, rozený Sasyc, ale člověk pobožný a svatý. — Kuthen, kališník praví: »Boleslav mladý, přijmím milostivý, víru křesťanskou znamnitě rozšířil, biskupství Pražské založil a jiné mnohé věci ku poctivosti země své způsobil. Leta Páně 968 Dětmar z Sas prvním biskupem Pražským jest učiněn.«

Tolik o jazykové otázce v Čechách do založení Pražského biskupství.

Křesťanství k nám vniklo nejprve z Němec, ale neujalo se; přišli bratři Soluňští, mluvili k lidu srozumitelně, víra se šíří, jazyk vzdělává.

Proti velikému dílu slovanskému vystupují Němci, někteří Slované se chovají netečně, konečně je na Moravě dorazili Maďari.

V Čechách se šíří křesťanství, Češi sváříce se, často se utíkají o pomoc k Němcům; Čechy patří od r. 895 k diecesi Rezenské, r. 973 jest založeno biskupství Pražské, ale z této události velmi důležité česky činí Bohu jen lid, kníže a páni zpívají německy.

Ročník VI.

1. Vyznání starého hříšníka. 2. Sociální demokracie ve světle pravdy.* 3. O sv. zpovědi. 4. Svěpomoc dělnictva. 5. Víra jako víra. 6. Pryč s dogmaty. 7. Fara katolická a protestantská. 8. a 9. O úpadku náboženství mezi rotestanty. 10., 11., 12. Zpráva o sjezdě českoslovanckých katolíků v Hradci Králové.

Ročník VII.

1. Veliký biskup. 2. a 3. Důležitost pravého náboženství. 4. Pokora a náboženství. 5. Zakládejte odborové spolky! 6., 7. a 8. Husité jindy a nyní. 9. Několik slov o papežství. 10. Katakomy. 11. a 12. České náboženství

Ročník VIII.

1. Klíč ku bohatství.* 2. O ústavním živě v Rakousku. 3. Pius VII. a Napoleon. 4. Sebevraždy studentů. 5., 6. a 7. Česká konfesse. 8. a 9. Účelnost v přírodě. 10. Pohřbívatí či spalování mrtvol? 11. Moderní náboženství Masarykovo. 12. Jubileum mariánské a Lurdy.

Ročník IX.

1. a 2. Otroctví zrušeno křesťanstvím. 3. Spojenci spiritistů. 4. a 5. Z domácnosti sociálních demokratů. 6. O manželství. 7. Braňme se tiskem. 8. a 9. O zárcacích Kristových. 10. Jest účta Panny Marie oprávněna? 11. Návštěvu u Slovanů. 12. Volné kapitoly o spořiv stí.

Ročník X.

1. Víra a věda.* 2. Zjevení, zárcaky a tajemství. 3. a 4. Sociální význam svčení neděle. 5. Svobodná škola. 6. a 7. Vzdělání dorostu kněžského. 8. Jesuité a jejich protivníci. 9. a 10. Z domácnosti sociálních demokratů. Rada II. 11. Svobodné zednářství. 12. Manželství přirozené a svátostné.

Ročník XI.

1. Slovo včas o právu volebním a jiných občanských právech ve státu. 2. a 3. Převaha protestantů nad

*) Rozebráno.

katolíky. 4. Katolíci, organisujeme! 5. 6. 7. a 8. Útok prof. Masaryka na církev katolickou. 9. a 10. Katolickým jiných — spolky katolické. 11. Řím a university. 12. Proti Volné myšlence.

Ročník XII.

1. a 2. Proti volné škole. 3. Volby do českého němu. 4., 5., 6. Inkvisice církevní. 7. Vlastenectví v duchu křesťanském. 8. a 9. Z porýnských misii. Slovo k rekrutům. 10., 11., 12. Z domácnosti sociálních demokratů. Řada III.

Ročník XIII.

1. O duši lidské. 2., 3. a 4. Domácí výchova. 5., 6. Nemléte! Alkohol nepřítel. 7. Machar a křesťanství. 8.—11. Karel IV., otec vlasti. 12. Klášter v Podlažicích a město Chrást.

Ročník XIV.

1. Starý a nový názor svěťový. 2. Jesuité a česká literatura. 3. Blahoslavený Jan Sarkander. 4., 5. Boj o Lourdy. 6. Obrana úcty Svatojanské. 7. a 8. Příčiny sociální nespokojenosti. 9. Čechové prohlédněte! 10., 11. Justiční vražda: Ferrerova ve světle rozumu a pravdy. 12. Dělnické zahrady.

Ročník XV.

1. a 2. Mravní velikost Kristova — důkazem Jeho božství. 3. Pohřbívati či spalovati mrtvolky? 4. Autorita a svoboda. — Pastýřský list arcibiskupů a biskupů rakouských. — 5 a 6. Obrana školy katolické. — 7. a 8. Volná Myšlenka se stanoviska náboženského, filosofického a sociálního. — 9. Život lidský s náboženstvím a bez něho. — 10.—12. Jest náboženství věcí soukromou?

Ročník XVI.

1. a 2. Charakter. — 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12. Jazyková otázka v Čechách.

**Oznamujte nám adressy,
na něž bychom měli za-
slati ukázkou, Obnovu'.**

ČASOVÉ ÚVAHY.

Periodický měsíčník
* věnovaný časovým otázkám. *

Redaktor **Karel Keppl.**

Ročník XVI. 1912. Čís. 11, 12.

Jazyková otázka v Čechách.

Napsal Dr. F. Šulc.

V Hradci Králové.
1912.

Majitel a vydavatel Politické družstvo tiskové.

Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.
Nákladem vlastním.

VYSLÁ ČÍSLA ČASOVÝCH ÚVAH:

Ročník I.

1. Náš program.* 2. Radikalismus a klerikalismus.* 3. Encyklika Lva XIII.* O otázce dělnické.* 4. O ultramontanismu. — Atheista.* — Bílá Hora.* 5. K přístupu volbám.* 6. Do boje volebního. 7. O svatém Vojtěchu.* 8. Mají rodiče právo na školu dětí svých? 9. Sv. Jan Nepomucký ve světle dějin.* 10. Poměr církve ku škole.* 11. Slavnostní dny.* 12. Povinnost státu ku škole.*

Ročník II.

1. Z řeči sjezdových. 2. Co jsme si o klerikalismu on a já povídali.* 3. Zakládejme katolické jednoty.* 4. Poměr liberálů a socialistů k Církvi.* 5. Kříž, kotva a srdce.* 6. Nový soudní řád.* 7. Dobrodinečkové.* 8. Otázka rolnická.* 9. Naše státní právo.* 10. Škola a mravnost.* 11. a 12. Zpráva o kat. sjezdu v Hradci Králové.*

Ročník III.

1. Jan Valerian Jirsík.* 2. Jan Hus (3 vydání o 15000 výtiscích).* 3. Církev a církev.* 4. Pastýřský list. Náboženství věci soukromou.* 5. Kněz a politika.* 6. O zpovědi (2 vydání v 8000 výtiscích).* 7. Ovoce husitismu.* 8. Spiritismus čili medianství.* 9. Základ otázky sociální a národnostní.* 10. Raiffeisenovy záložny. 11. a 12. Učte se z dějin.

Ročník IV.

1. Ženská otázka.* 2. O významu katolických spolků.* 3. Náboženství a lidstvo.* 4. Světová velmoc (o tisku).* 5. Husitství a protestantství.* 6. Stěští katolika.* 7. Zánik světa dle bible a astronomie.* 8. Církev pronásleduje vědu. 9. Primát a neomylnost Říma.* 10. Oslava Husova. 11. Lourdy.* 12. Zruší-li církev celibát.

Ročník V.

1. Hradecká kolej Tov. Ježíšova r. 1636. 2. Žaloba vyděděnce XX. věku. 3. O trestu smrti. 4. Zrušení řádu jesuitského. 5. Husitství a svoboda.* 6. Vláda židovstva. 7. Pryč od Říma.* 8. Blíže k Římu. 9. a 10. Zrušení pouta mravnosti? 11. Žena křesťanská a pohanská.* 12. Moderní choroba a její protilek.

*) Rozebráno.

A v kap. 85, str. 283—284 připomenuv, že šlechtic Otibor, „moudrá hlava“, se svým synem Jarošem popudil Přemysla proti otci Václavovi, z čehož povstala válka, ve které páni na straně otcově, Václavové, byli Boreš a Havel, velká většina šlechty české však byla s knížetem Přemyslem; a

„Ti, jenž tehdy s knížetem biechu, Boršovi a Havlovi zziechu (jejich statky pálili), A když Němce potkali, Nos jemu uřezali.“

Co o tom třeba souditi? Pisatel kroniky Boleslavské, Dalimil Meziřícký, kanovník kostela Boleslavského, je více básník než historik; proto si mnohé věci vyběsnil, jiné pak velice p pletl.

Palacký ve spise: Würdigung der alten böhmischen Geschichtschreiber, Prag, 1830 str. 98—119 na str. 108 připomíná, že Meinert a Dobrovský domnělého Dalimila prohlašují za zapřisáhlého nepřítele Němců, ze kterých nenávisti proti Němcům veškerou historii českou falšoval, tak že dle Meinerta jeho kronika může býti považována za polnici válek husitských a za hlavní pramen všech nechtutných bájek v českých dějinách; ale sám přece praví, že ač nemá Dalimila za věrohodného vypravovatele, přece jeho otevřenost, zvláštní názory, politické zásady dokazují, že to jest zjev pamětihodný z naší minulosti. — Nenávist budí n-ávist, a že Němci Slovany zvláštním způsobem nenáviděli, dokazuje slovo německé „Slave“ příbuzné slovu „Sklave.“ Dalimil přenášel nenávist své doby do oně h dob starších, o kterých psal. O kap. 81.—106. praví Palacký, že jsou i pro nás pramenem historickým, poněvadž tu Dalimil vypravuje, to, čeho byl sám svědkem. Tak na př. v kap. 93. str. 308 vypravuje, jak němečtí měšťané českým vladýkům i hlavy stínali praví:

„Když vладыky do města přijediechu, Klobouk jim přivrhouce hlavy jim setniechu (stínali). To se vладыkám od měšťan dalo, Mé okoto často vídalo.“

A v kap. 104. str. 336 praví: „Na ten boj (Čechů s Mišňany 1310) já jsem z města hleděl.“ — Úsudek konečný jest následující: Splytihněv Němce z Čech vyhnal

opravdu, ale ne všechny; ostatní Němcům ani nosy ani uši neřezali, poněvadž toho žádný starší kronikář nepřipomíná; to jest výmysl Dalimilův, a sveden k tomu byl kromě výstřední své nenávisti proti Němcům také tím, že se připomíná o Soběslavovi, že po vítězství nad Němci u Lodenice 1179 kázal skutečně některým zajatým Němcům nosy uřezati. — Tak Procházkva v kronice Dalimilově str. 237 pozn. a). Tolik jest jisto, že Němci čtouce o řezání nosů svým předkům proti Čechům zbytečně byli pobuřováni. Tím nám Dalimil neposloužil.

2. O obřadu staroslovanském v klášteře Sázavském. Jisto jest, že křesťanství v Čechách již známo bylo, než k nám zavítali bratři Solunští, apoštolé slovanští sv. Cyril a Method; bylo však u nás jako na Moravě, jak psal Rostislav císaři Michalovi; lid kazatelům Němcům nerozuměl, proto zcela přirozeně učení jejich nepřijímal, a mimo to slyšel, co Němci s kázáním evangelia činili; proto se evangelium a jeho kazatele přijmouti bál. Jakmile však uslyšel učení Kristovo jazykem srozumitelným a slyšel docela bohoslužbu jazykem slovanským, rád a ochotně křesťanství přijímal, ač jisto jest, že přes to přece k mnohým zlořádům pohanským hluboko do srdce zakořeněným lnul ještě po dobu velice dlouhou a při různých příležitostech, vhodných i nevhodných častěji to dokázal. Jisto také jest, že když u nás zavládla bohoslužba konaná jazykem slovanským, udržela se vedle ní bohoslužba latinská. Sv. Ludmila, která milovala bohoslužbu slovanskou, dala vnuka svého Václava vyučiti nejprve knihám slovanským, ale ihned na to vyučen byl knihám latinským ve škole v Budči.

Když bylo v Čechách r. 973 založeno

biskupství Pražské, bylo výslovně podotknuto, že má býti obřadu latinského. Avšak přece i tu zachovala se u nás bohoslužba slovanská. Dokladem toho jest zejména klášter Sázavský.

Kdy byl klášter tento založen, určitě říci nemůžeme. Kosmas praví na jednom místě: »Léta po narození Páně 1009 klášter sv. Prokopa byl založen.« A brzy na to: »Léta od narození Páně 1032 stal se počátek kostela Sázavského.« Je pravda, že na prvním místě mluví o klášteře a na druhém o kostelu; ale přece jedno i druhé místo je nejasné.

Podrobněji o tomto počátku mluví druhý pokračovatel kroniky Kosmovy, mnich kláštera Sázavského, jména nám neznámého, který přepsal celé letopisy Kosmovy a vložil do nich na rozličných místech větší nebo menší přídavky, zejména o založení a přibězích kláštera Sázavského. Od r. 1126 do 1162 skutečně v letopisech Kosmových pokračuje a vypisuje události, jichž byl sám svědkem, nebo které staly se aspoň za jeho života, a proto jest hodnověrný. Obecně se má za to, že psal v druhé polovici XII. věku. Jeho letopisy se nacházejí v dříve již připomenuté sbírce: *Fontes rerum Bohemicarum* = *Prameny dějin českých*, díl II. v Praze 1874 od str. 238 do 269, a na str. 240 a následujících mluví o počátku kláštera Sázavského.

Praví, že za »panování knížete Oldřicha byl poustevník jménem Prokop, rodem Čech ze vsi Chotouně, slovanským písmenám, někdy od svatého Cyrilla vynalezeným a ustanoveným, zákonným řádem výborně vyučený.« —

Kde se však písmu slovanskému, a to výborně a zákonným řádem vyučil, mnich tento neudává. Někteří na př. dr. Novotný str. 715 se domnívají, že se to stalo v Uhrách, ale nemají pro to jiného důvodu, než že po Prokopovi bratří vyhnání utekli se do Uher. Dojista pravdě podobnější jest to, že se Prokop slovanským písmenám naučil v Čechách, a že tudíž počátkem 11. století u nás v Čechách se konala někde bohoslužba jazykem slovanským, a proto se tam také slovanským písmenám zákonným řádem vyučovalo.

Tento Prokop, tak dí mnich kronikář dále, byl knězem ve světě výtečným, miloval Ježíše Krista s celým zápalem a proto se odřekl domu, choti, polí, příbuzných i přátel a zašel do soukromí na poušť a usadil se na vršku pusté jeskyně, ve které, jak se praví, tisíc ďábelství přebývalo. Tam ukryt za dlouhý čas Bohu bez únavy sloužil. Bůh však nechtěl, aby město na hoře položené zůstalo skryto, a proto Jeho řízením kníže stihaje na honu jelena přišel až na vrch řečené jeskyně a našel v chatrné chýši Prokopa, muže, jenž v oděvu mnišském žil život poustevnícký. I tázal se kníže, jak Prokop do těch krajin přišel; a když mu týž vše po pořádku pověděl a doložil, že, bude-li se Bohu líbiti, v té poušti míní až do konce setrvati, kníže obou rukou k nebi pozdvihl, Bohu žehnal a polit slzami poručil se jeho modlitbám a přijal jej za duchovního otce. Na to poskytnuv mu štědrú rukou dárku navrátil se ku své družině.

Na to se roznesla pověst o muži svatém

po celé krajině a přemnozí přicházeli k němu poroučejíce se jeho modlitbám, jiní pak přinášejíce dary odříkali se světa a zůstávali s ním; přicházeli i chudí a nuzní, které přijímal s takovou láskou, jak nařídil Kristus.

Po uplynutí krátkého času blažený otec Prokop sebrav prostředky položil základ ve jménu Páně a vystavěl basiliku ke cti přesvaté Bohorodičky Marie a sv. Jana Křtitele, shromáždil některé bratry kolem sebe dle pravidla ctihodného otce Benedikta a sám stal se nejmenším mezi nejmenšími. Kníže i panstvo dvorské oblíbili si obyčej nazývati jej otcem, a kníže uradiv se s velmoži žádal, aby přijal důstojnost opata. On však z pokory se zpečoval.

Když pak kníže Oldřich zemřel a následoval syn jeho Břetislav, naléhal Břetislav na to, aby Prokop přijal opatskou infuli, což týž po velikém domlouvání ustavičnými prosbami přemožen konečně učinil. Na to Břetislav potvrdil darování, kteréž otec učinil Prokopovi ještě před přijmutím opatství, totiž řeku tekoucí od Milobuze až k jeskyni, ježto obecně slove Zákolnica, s lukami a s lesem vůkol; když pak pokoušeli se dědici, aby tato darování dostali oni, nechtěje nařízení otcova rušiti proti tomu se postavil, při rozsoudil a témuž otcí Prokopovi zpět daroval všecken užitek z vody a z lesa v těch mezích, pole pak a luka s obou stran vedle ležící pod svědectvím a potvrzením svého syna Vratislava a velmožů za cenu šestnácti set peněz vykoupil a opatu Prokopovi písmem i před svědky dle práva zpět postoupil. Kromě toho daroval mu pozemek

až k lesu Strnovníku a vesnici Skramníky, jakož i dřevěné přístroj k lovení ryb, které koupil za sto peněz. — Tak mnich Sázavský o založení kláštera Sázavského. Vidíme z toho, že dílo toto započal kníže Oldřich, slavně a štědře je však dokončil jeho syn a nástupce Břetislav; kdy, určitě říci nemůžeme.

Pak vypisuje blahodárnou činnost Prokopu i celého kláštera sv. Benedikta nejen v kostele, nýbrž i pro lid celé krajiny posázavské. Byl pak opat Prokop obdařen také darem prorockým, a proto dva dni před smrtí povolal si k sobě synovce Víta a syna svého Emmerama, oba řeholníky, a takto k nim promluvil: »Synáčkové moji nejmilejší! kteréž jsem já vychoval jako slepice kuřátka, považte, že se přiblížil čas mého skonání; třetího zajiště dne se s povolením Páně odeberu ze stánku tohoto těla poroučeje vás Bohu; avšak oznamuji vaši opatrnosti, že po mém odchodu budete trýznění útoky různých pomluv a zmítání morovou bouří pronásledování, ano budete na šest let vyhnáni do země cizí, a toto místo bude mocnou rukou knížetě odevzdáno cizincům. Ale vy, synáčkové nejmilejší, neodpadněte proto od víry, nýbrž potvrzujte bratří, Boha ochotně chvalte, v štěstí děkujte, v neštěstí proste, v radosti díky činite, v zármutku hledejte toho, jehož nesmírnou dobrotou konečně dojdete útěchy. Neboť po šesti letech vašeho vyhnanství navrátí vám stav vašeho pokoje, vaše utrhače po zásluze pomstí a vás uvede nazpět do přístavu útěchy. Nebo po smrti nynějšího knížete, dobrého Břetislava,

nastoupí Spytihněv, který vás bude pronásledovati, ale po jeho smrti ujme se vlády nad říší českou Vratislav, muž bohabojný a dobrotivý. Ten vás přivede zpět z vyhnanství a dá vám Ježíš Kristus, pán náš, na tomto místě pokoj a bezpečnost pro všechny dny života vašeho.«

Na to popisuje blaženou smrt sv. Prokopa r. 1053 a pohřeb jeho u přítomnosti biskupa Pražského Šebíře dne 25. března v kostele blahoslavené Bohorodičky Marie, který sám vystavil.

Pak byl zvolen za opata synovec Prokopův Vít. Za něho zemřel kníže Břetislav a následoval Spytihněv, za kterého se naplnilo proroctví Prokopovo. »Nebo z vnuknutí ďáblova mnozí sokové dohodnuvše se na vymyšlených jedovatých pomluvách počali strojiti osidla u dvora knížete opatu Vítovi a jeho bratřím, a ohlušující knížete chytře vymyšlenými lžemi, šířili o nich různé pohany, tvrdíce totiž, že jsou slovanským písmem zapleteni do sekty kacířství a pokrytectví a zcela zvráceni; z té příčiny stále tvrdili, že jest docela čestno, vypuditi je a na místo nich ustanoviti opata a bratry řádu latinského.«

A mnich kronikář na tím volá: »O závisti, o horlivosti zlá a zvrácená! O závisti prokletá, veškerou zlobou proniknutá, ohni neuhasitelný!«

Na to Vít opat vzal bratří, kteří byli láskou spojeni s ním, a odebrali se přes pole do země uherské; kníže pak ustanovil dle rady

svých milců opata rodem Němce, člověka plného vášnivé zlosti.

Když však týž opat šel poprvé na jitřní, zjevil se mu u dveří kaple sv. Prokop a tázal se ho: »Odkud máš moc zde přebývat? Co zde hledáš?« On pak odpověděl: »Mocný kníže odevzdal tento klášter mé správě až do konce mého života.« Načež světec: »Rychle odtud odejdi, a jestli tak neučiníš, stihne tě pomsta Boží.« Na to zmizel.

Opat maje to za přelud satanův, nic toho nedbal. Když tak učinil po druhé i po třetí, zjevil se mu muž svatý po čtvrté a řekl: »Proč jsi nechtěl poslechnouti mých napomenutí přátelských? Vyžádal jsem si tohoto místa od Hospodina pro mé syny duchovní, nikoliv pro tebe, jenž jsi přišel podlouhě. A jestliže ti pán tvůj kníže tuto moc dosud dává, já ti ji zakazuji!« Po těch slovech počal jej násilně bít berlou, kterou měl v ruce. On pak ihned utekl ke knížeti a vše mu oznámil. Kníže sám užasl, ale pro osidla, do kterých se zapletl, zůstal nerozhodným až do smrti.

Po Spytihněvovi následoval Vratislav. Ten poslav posly ke králi uherskému, Víta opata a jeho bratří s poctivostí zpět přivedl a k místu jejich slušně navrátil. Když pak Vít viděl, že se blíží konec jeho života, odevzdal s přivolením bratří právo opatského řízení v shromáždění knížete a velmožů svému pokrevnému příteli Emmeramovi a po krátkém čase zemřel.

Emmeram vynikal svatostí života, štědrostí a láskou k chudým, ale, aby pochleben-

stvím vychvalovačů nevniklo mu do srdce vychloubání se, seslal Bůh trýzně nemoci na všechny údy jeho.

Po něm zvolili bratří za opata Božetěcha, muže u všech velmi oblíbeného a ke všem štědrého. Ten uměl krásně malovati a vyznal se výborně v řezání nebo rytí do dřeva i do kamene a soustruhování z kosti. Byl velice výmluvný a paměť měl výtečnou; ale dychtil po slávě lidské, byl domýšlivý, hněvivý a poněkud nepravostem oddaný. Kostel rozšířil a překrásně ozdobil. Klášter na všech stranách rozšířil stavbami a vším užitečným opatřil. Proto povstali proti němu závistníci, hlavně bídní bratří: Demetrius, Kahan a Goliša kněží, lidé nerozumní a utrhační. Ale král jej velice miloval, a Božetěch jsa si vědom této lásky urazil biskupa Kosmu. Vsadil totiž jednou o veliké slavnosti králi na hlavu korunu, což měl učiniti Kosmas, jako biskup. Za to jej chtěl Kosmas sesaditi, a jen na prosby velmožů královských tak neučinil, nýbrž řekl k němu: »Poněvadž ty, opate, umíš dobře vyřezávati a soustruhovati, z uložení svatého poslušenství našeho k odčinění viny tvé, kterou jsi ze zatvrzelosti své opovážlivě spáchal, rozkazujeme ti, abys vyřezal Ukřižovaného ve velikosti míry tvé délky a šířky a s křížem na zádech svých donesl až do Říma a postavil v kostele metropolitním sv. Petra apoštola.« — Božetěch poslechl a učinil to.

Ale tím nezavládl pokoj v klášteře. Naopak ani vypsati nelze, jak zejména jmenovaní tři

bratři proti němu štváli jako hadi doufajíce, že když vypudí jeho, jeden z nich bude opatem.

Když pak zemřel Vratislav a nastoupil syn jeho Břetislav II., donášeli mu neustále bratří sami i přáteli svými nesčíslné vymyšlené pomlavy a pohany na opata Božetěcha, tak že kníže tímto hanebným jednáním rozmrzen a unaven opata Božetěcha z místa vyobcoval a bratří vyhnal. Na to se schválením všech předních v zemi a svolením biskupa Kosmy s velkou radostí udělil dne 3. ledna 1097 titul opatství Sázavského Dětmarovi, proboštu Břevnovskému, jak kronikář praví, muži, v písemnictví latinském dostatečně zběhlému, který tehdáž byl považován za výtečného v řádu mnišském. Týž byl 8. března 1097 od biskupa Pražského Kosmy za opata potvrzen.

Po vypuzení opata Božetěcha bratří, kteří tuto pohromu, pro bohoslužbu slovanskou tak osudnou, zavinili, tškali nejprve po místech různých; pak s kajícím srdcem se vrátili na místo, jehož byli nehodni, a tam zemřeli. Knihy jazyka jejich byly zcela zničeny a rozházeny, tak že z nich nikdy více na onom místě říkáno nebude.

Tak mnich Sázavský o počátku kláštera Sázavského a o bohoslužbě konané tamže jazykem slovanským a odevzdání téhož kláštera mnichům obřadu latinského, benediktinům z Břevnova.

Kláster Sázavský byl tedy založen knížetem Oldřichem a dokonán jeho synem Břetislavem I.; to bylo v letech od 1032 do 1039. Kosmas, a po něm jiní udávají sice založení

kláštera 1009, ale toho roku asi sv. Prokop do Sázavy přišel. Klášter ten stal se časem velice slavným a důležitým, poněvadž byl hlavním sídlem bohoslužby slovanské v Čechách a střediskem věd a umění vůbec, tak že vynikal nade všechny ostatní kláštery v Čechách; ale sláva jeho nepotrvala ani jedno století. Řeholníci Slované byli z něho za Spytihněva II. vypuzeni, za Vratislava II. však opět nazpět povoláni r. 1064. Ale po 32 letech r. 1096 na konci, vyhnal Břetislav II. mnichy slovanské z kláštera Sázavského nadobro, tak že se od té doby tam nevrátili nikdy, a místo jejich zaujali latiníci z Břevnova.

Dr. Schlesinger na str. 50 dovozuje právě z toho, že Spytihněv vypudil řeholníky slovanské, a ustanovil tam opata Němce, obřadu latinského, že to s jeho rozkazem proti Němcům v Čechách nebylo tak zlé, a že po tom rozkazu, jako dříve shledáváme v Čechách Němců dosti. Pulkava v latinském textu str. 46 ovšem praví: »Anno Domini MLV., quo supra secundum ordinationem dicti Brziczislai Spitigneus, primogenitus Brziczislai, ducatus Boemiae regimen assumpsit, et prima die principatus sui tale statutum per totam Boemiam publice promulgari mandavit, quod omnis Theutonicus, qui ultra triduum infra metas Boemiae repertus foret, capite truncaretur. Et unde statuto tali temporibus suis Theutonicus de Boemia penitus eliminati sunt. — Léta Páně 1055 dle ustanovení Břetislavova ujal se vlády ve vévodství Českém Spytihněv, prvorozený syn Břetislavův, a prvního dne své vlády nařídil veřejně po

celých Čechách prohlásiti rozkaz, že kterýkoliv Němec by byl po třech dnech v Čechách nalezene, bude sťat. Proto tímto ustanovením byli oněch časů Němci z Čech úplně vypuzeni.«

Palacký, díl I. str 186, vypravuje smutné události v klášteře Sázavském r. 1079 praví: »Liturgie slovanská udrževši se v Čechách vedle latinské ve přízni u lidu, ačkoli ne bez odporu všelikého, hned od věku Methodiova a Bořivojova, konečně v druhé polovici XI. století zdá se, že již omezena byla jen na klášter Sázavský, co poslední útočiště své. Ještě r. 1079 ujímal se jí Vratislav, bezpochyby k žádosti sněmu českého, přímluvou svou u Řehoře VII. prose o její potvrzení. Papež ale nejen odepřel prosbu takovou, ale i poručil (2. Jan. 1070), aby kníže zrušil v zemi své dokonce obyčej tento nemoudrý a drzý, kterémuž církev někdy prý jen z vyšších ohledů shovívala. Vratislav nebyv tehdy co společník Jindřicha IV. s papežem v přízni, — pročez Řehoř VII. v rozpacích byl, měl-li mu vzkázati obyčejně v bullách apoštolské pozdravení a požehnání — neuposlechl rozkazu tohoto, ochraňoval vždy klášter Sázavský, jehož opat Božetěch, jakož jsme řekli, byl i miláčkem jeho mezi českými prelaty. Ale po Vratislavově smrti bratří slovanští sami sváříce se a brojíce jeden proti druhému, uspíšili pád liturgie této v Čechách již neodvratný. Tři z nich, Demeter, Kahan a Holiš, usilovali o to vši mocí, aby svrhli Božetěcha s důstojenství, domnívajíce prý se každý z nich, že dosednou potom na

jeho místo; i nedávali dvoru knížecímu pokoje, osočujíce opata svého žalobami nejhrubšími, které kdykoliv vyšetřovány jsou, pokaždé ukázaly se býti ničemnými, až konečně Břetislav, rozmrzev se nad neustálým tím škorpěním, vyhnati kázal z kláštera i opata i svárlivé bratří, a uvésti tam mnichy latinské z kláštera Břevnovského.« — Tak Palacký.

Vypravuje tedy úplně dle mnicha Sázavského, dříve připomenutého, že skutečnou příčinou zániku byly různice mezi bratřími, pro které byl kníže Břetislav II. tak rozmrzen, že vyhnal jak opata Božetěcha, tak svárlivé bratry. Avšak Palacký zde tvrdí, že papež Řehoř VII. již dříve nařídil Vratislavovi, aby v zemi své dokonce zrušil obyčej tento nemoudrý a drzý (bohoslužbu slovanskou), který církev někdy a to z vyšších ohledů trpěla. Ano, Palacký docela tvrdí, že Vratislav toho rozkazu neuposlechl a ochraňoval vždy klášter Sázavský. Celé vypravování Palackého činí ten dojem, jako by vlastně Řehoř VII. byl chtěl zrušiti v Sázavském klášteře liturgii slovanskou.

Co vedlo Palackého k tomuto tvrzení? Sám se dovolává této příčiny, v našem vydání díl VI, str. 64, pozn. 357, totiž bully papeže Řehoře VII. z 2. ledna 1080. V bulle této čteme doslovně, jak ji cituje Palacký, místo následující:

„Quia vero nobilitas Tua postulavit, quo secundum slavonicam linguam apud vos divinum celebrari annueremus officium: scias nos huic petitioni Tuae nequaquam posse fa-

vere. Ex hoc nempe saepe volventibus liquet non immerito sacram scripturam omnipotenti Deo placuisse quibusdam locis esse occultam, ne si ad liquidum cunctis pateret, forte vilesceret et subjaceret despectui, aut prave intellecta a mediocribus, in errorem induceret. Neque enim ad excusationem juvat, quod quidam religiosi viri hoc, quod simpliciter populus quaerit, patienter tulerunt seu incorrectum dimiserunt: cum primitiva ecclesia multa dissimulaverit, quae a sanctis patribus postmodum, firmata christianitate et religione crescente, subtili examinatione correcta sunt. Unde ne id fiat, quod a vestris imprudenter exposcitur, auctoritate beati Petri inhibemus, teque ad honorem omnipotentis Dei huic vanae temeritati viribus totis resistere praecipimus.« — Tak zní bulla. Co ta slova znamenají? Přeložíme je pokud možno jedno za druhým a to ve smyslu literním. Pak zní toto místo po česku:

»Poněvadž však Tvá Vznešenost žádala, abychom dovolili, aby u vás bohoslužba konána byla jazykem slovanským, věziž, že této Tvé žádosti nemůžeme nikterak vyhověti. Kdo totiž častěji o tom uvažuje, pozná, že se nezalíbilo všemohoucímu Bohu bez příčiny, že písmo svaté na některých místech jest skryto (smysl skrytý), aby, kdyby bylo všem úplně jasno, snad nezevšednilo a neuběhlo v nevážnost, anebo aby špatně pochopeno od méně vzdělaných nevedlo do bludu. Neplatí výmluva, že někteří muži zbožní to, co lid prostě na-

lézá, trpělivě snesli nebo neopravené propustili; poněvadž církev na počátku mnoho přehlédla, co bylo později, když bylo křesťanství rozšířeno a náboženství vzrostlo, od svatých otců po důkladné zkoušce opraveno. Proto, aby se tak nestalo, to, za co vaši nerozvázně žádají, mocí svatého Petra zakazujeme a Tobě nařizujeme, abys ke cti všemohoucího Boha této neodůvodněné pošetilosti vši silou se opřel.« Z regist Rehoře VII., kn. VII., ep. 11. u Harduina: Acta Conciliorum díl VI., str. 1434. Nevíme, jak Palacký z těchto slov vyvodil svůj náhled, že Vratislav r. 1079 svou přímluvou u Rehoře VII. ujímal se liturgie slovanské prose o její potvrzení; nevíme také, jak z těchto slov bully, která sám připomíná, vyvodil náhled, že papež nejen odepřel prosbu takovou, ale i poručil 2. ledna 1080, aby kníže zrušil v zemi své dokonce obyčej tento nemoudrý a drzý t. j. liturgii slovanskou. Papež nikde nepraví, že ho kníže Vratislav prosil o potvrzení liturgie slovanské, nýbrž píše, že ho žádal, aby dovolil, aby v Čechách mohla býti konána bohoslužba jazykem slovanským; téhle žádosti nevyhověl; papež nikde nepraví, aby kníže liturgii slovanskou zrušil; také ji nikde nenazývá obyčejem nemoudrým a drzým, nýbrž praví, že se má Vratislav žádosti za konání bohoslužby jazykem slovanským jako bezdůvodné pošetilosti, tedy žádosti ničím neodůvodněné, proto nemoudré všemi silami opřít. Jest tudíž smysl celého jednání následující: Za knížete Vratislava přáli si Češi, možno že se toto usnesení stalo na

sněmu, aby v Čechách konány byly služby Boží obecně jazykem slovanským. Je-li zejména pravda to, co Palacký tvrdí, že tehdejší, ve druhé polovici XI. stol., byla liturgie slovanská v Čechách obmezena jen na klášter Sázavský, jest patrné, že oni Češi vlastně žádali, aby byla liturgie slovanská v Čechách opět zavedena. A tuhle žádost, ne bohoslužbu konanou jazykem slovanským nebo liturgií slovanskou, nazývá papež vana temeritas = neodůvodněná, pouhá pošetilost, a knížete žádá, aby vši silou působil k tomu, aby od snahy, aby v Čechách opět zavedena byla liturgie slovanská, když již všude kromě kláštera Sázavského, po celých Čechách byla liturgie latinská, ustoupili. Úplný jest blud, že tu papež nařídil knížeti, aby liturgií slovanskou v klášteře Sázavském zrušil. Také jest těžko vysvětliti, proč Palacký přeložil slova »vana teneritas« slovy »obyčej nemoudrý a drzý«, kterého smyslu nemají, a proč tento přisudek vyložil o liturgií slovanské, když z bully je patrné, že byl pronesen o snaze po zavedení liturgie slovanské v Čechách, když již téměř všude byla liturgie latinská.

Vidíme, že zánik liturgie slovanské v klášteře Sázavském nezavinil žádný papež ani biskup, nýbrž zavinili ho mniši sami, a nařídil ho kníže český, Přemyslovec, Břetislav II.

Poněvadž papež Řehoř VII. v bulle z 2. ledna 1080 praví, že Vratislav žádal, aby papež dovolil v Čechách konati bohoslužbu jazykem slovanským = secundum slavonicam linguam, dojistá, že i v klášteře Sázavském konaly se služby Boží obřadem latinským a ne řeckým,

ale řečí slovanskou. Již papež Hadrian II. v listu k Rostislavovi a Kocelovi praví: »Statuimus Methodium in partes vestras mittere, ut vos edoceret, quemadmodum rogastis, libros in vestram linguam interpretans secundum omnia ecclesiae praecepta plene cum sancta missa nominatim cum liturgia et baptismo = Ustanovili jsme poslati k vám Methodia, aby učil, jakož jste prosili, překládaje písmena na jazyk váš po všem církevním zákonu úplně i se mší svatou čili liturgií a křtem« a opět: Si quis ausus fuerit aliter vos in errores seducere, vituperans litteras linguae vestrae, sit excommunicatus = kdyby někdo se odvážil jinak do bludu vás sváděti, haně knihy vašeho jazyka, budiž z církve vyloučen.« Jan VIII. v bulle z června 879 volaje Methoda, arcibiskupa Pannonského, do Říma píše: »Audivimus etiam, quod missas cantes in barbara, hoc est: in slavina lingua = Slyšeli jsme také, že sloužíš mši jazykem cizím to jest: slovanským« a dále: Ne in ea lingua sacra missarum solemnia celebrares, sed vel in latina vel in graeca lingua, sicut ecclesia Dei cantat = abys tím jazykem (slovanským) mši sv. nesloužil, nýbrž buď latinským nebo řeckým, jak slouží církev Boží«; a týž Jan VIII. v bulle Svatoplukovi z června 880 napsal: »Litteras denique slavonicas, a Constantino quondam philosopho repertas, quibus Deo laudes debitae resonent, jure laudamus, et in eadem lingua Christi Domini nostri praeconia et opera ut enarrentur, jubemus

— Konečně písmo slovanské, vynalezené od Konstantina filosofa, aby jim Bohu zaznívala povinná chvála, právem schvalujeme a přikazujeme, aby týmž jazykem konány byly chvály a služby Kristu Pánu našemu. « Z toho ze všeho jest patrno, že liturgií slovanskou v krajinách našich třeba rozuměti bohoslužbu konanou obřadem latinským, nikoliv řeckým, ale řečí slovanskou = linqua vestra, linqua slavonica. Nelze proti tomu právem namítati, že papežové nemohli činiti námitku ani schvalovati obřad řecký, ale že obé mohli činiti vzhledem na jazyk slovanský, poněvadž řecký obřad již byl na východě zaveden a za správný všade uznáván, ale že nebyl zaveden a nebyl uznáván slovanský jazyk, a že tudíž papež o obřadu zmínky činiti nemusil. V krajinách našich, než přišli bratři slovanští, byl obřad latinský a krajiny ty čítaly se do oblasti církve římské; proto zavádění obřadu řeckého v těchto krajinách budilo podivení a bylo odchylkou od pravidla v těch končinách obecného; a po našem názoru byli by papežové protestovali proti obřadu řeckému a kdyby byl býval zaváděn, bylo by bývalo potřebí schválení. Když však řeč jest jen o jazyku a ne o obřadu, konali dojistá sv. apoštolé slovanští a po nich jejich kněží bohoslužbu obřadem latinským a ne řeckým. — V bulle papeže Jana VIII. o založení biskupství Pražského, se ovšem praví, že biskupství to nemá býti secundum ritum aut sectam Bulgaricae gentis = dle obřadu nebo sekty lidu bulharského; ale hned na to píše papež, že biskup

Pražský má býti dobře vzdělán v písmu latinském. Mimo to někteří prohlašují tuto bullu za podvrženou nebo pochybnou.

O remešském evangeliu. Až do nedávna považovali za zbytek knih slovanských kláštera Sázavského cyrillskou část t. zv. remešského evangelia. Evangelium to jest drahocenný rukopis skládající se ze 47 listů; prvních 16 listů je psáno písmem cyrillským, pak je 29 listů psáno písmem hlaholským a poslední dva listy jsou prázdné. V části cyrillské je pergamen špatnější, linkovaný, nadpisy a začáteční písmeny jsou barvy červené, modré, někdy i černé; ostatní písmo je černé; v části hlaholské je pergamen lepší, linek zde není, začáteční písmena jsou červená, ostatní černá a dvakrát větší než v části cyrillské. Vše jest svázáno do desek dubových, tmavočervenou kůží potažených, které byly kdysi ozdobeny zlatem, drahokamy i svatými ostatky. Na konec části hlaholské písmem hlaholským, ale jazykem českým je poznamenáno: »Lét gospodích č. t. p. d. (1395). Tato evangelie a epistolie ešto su pisani slovinskim ězikem, ti jimaji spievani biti na godi, když opat pod korunu mši služi. A druga strana těchto kniežek, jenž ě podle russkego zakona psal ě svati prokop opat svu ruku, a to písmo russke dal nebožtik karel čtvrti car rzímski k oslaveni tomuto klašteru a ke cti svatemu eronomu a svatemu prokopu.«

Dle listu vyžádaného Kopitorem, skriptorem dvorní knihovny ve Vídni, od správy královské knihovny v Paříži z 20. června 1836 jest v Remeši o tomto rukopisu poznamenáno,

že ho r. 1574 nebo již 1554 daroval kardinal Karel Lotrinský katedrálnímu chrámu remešskému; odkud ho však týž měl, neví se. K rukopisu tomu je přiložena tabulka, na které je poznamenáno r. 1782, že opat Plucha a písař Perceval dosvědčují, že král v den pomazání na tuto knihu přísahá.

Poněvadž je v rukopise poznamenáno, že část cyrillskou napsal sv. Prokop, vykládali mnozí původ tohoto rukopisu následovně: Svátý Prokop napsal část prvou, která však dle číslice na prvním a devátém listě byla mnohem větší, a měla celkem 176 listů, takže 144 listů se ztratilo. Část druhou napsal písař slovanský, kterého ustanovil sám císař Karel IV., když se svolením papeže Klementa VI. založil klášter emauzský nebo na Slovanech, kde se konala bohoslužba také jazykem slovanským. A tak rukopis celý byl drahocenným majetkem kláštera emauzského, kde se ho při slavných službách Božích, když opat sloužil mši svatou pod korunou čili infulí, skutečně užívalo. R. 1419 dne 16. října vtrhli do kláštera na Slovanech Husité, klášter zpustošili a v sakristii sebrali množství klenotů; s těmi vzali také onu drahocennou knihu. Když pak r. 1451 šla deputace do Cařihradu s mnohými dary, vedená mistrem Konstantinem Angelikem, aby tam vyjednávali s patriarchou o spojení se Husitů proti papeži z Řeky, darovali mu také drahocenný rukopis. Z Cařihradu ho pak s jinými věcmi koupil kardinal Lotrinský.

V Remeši písmu původně Francouzi nerozuměli, a proto majíce knihu za tajemnou

zavedli obyčej, že na ni králové francouzští přísahali. R. 1717 viděl rukopis car Petr Vel., a ten první pověděl, co to vlastně jest. V době revoluce francouzské se mělo za to, že se ztratil; když pak Napoleon nařídil, aby všechny zbytky různých rukopisů byly vráceny do městských knihoven, objevilo se v městské knihovně remešské také naše evangelium, ale zbavené všech drahocných ozdob. Tam se chová dosud.

Jako naše moderní destruktivní kritika rozsekala na kusy staré rukopisy a Hanku a jiné viní ze sprostého podvodu, tak také tvrdí, že evangelium remešské v části první, cyrillské, nepochází a nemůže pocházeti od sv. Prokopa, nýbrž že se část ta nějak z Ruska dostala k nám do Čech, a že ji pak Karel IV. pro klášter v Emauzích získal a klášteru ji daroval. Názor ten se opírá hlavně o poznámku mnicha sázavského, že když byli z kláštera Břetislavem II. vyhnáni opat Božetěch i bratří, byly tam knihy slovanské zcela zničeny a rozptýleny (deleti omnino et dispersi). — Avšak uvážíme-li, že za sv. Prokopa zaveden byl jazyk slovanský při bohoslužbě v klášteře Sázavském, že toto celé evangelium remešské bylo vlastně knihou obřadní, tak zvané lectionarium, jaká jsou dosud, a že po vyhnání mnichů slovanských až do založení kláštera v Emauzích u nás konala se bohoslužba jazykem latinským, kdy onoho lekcionáře slovanského potřebí nebylo; jest otázka, proč v té době u nás někdo onen rukopis cyrillský psal, nebo proč jej z Ruska sem dopravil a zde prodal? Mimo to, kdyby byl

z Ruska, proč není v Rusku žádný? Ani poznámka, že byly knihy slovanské v Sázavském klášteře roztrhány, nesvědčí proti pravosti části cyrillské, poněvadž to je skutečně utržek několika listů a ostatní chybí. Máme za to, že třeba onomu písaři z r. 1395 docela věřiti, a že jest naprosto nerozumno všechny památky staré a nám velice vzácné prohlašovati za padělky, poněvadž si to někteří hyperkritikové přejí. Hanka toto evangelium vydal v Praze 1846 a pojmenoval je »Sazavo-Ěmanausškoje svjatoje blagověstovanije, nyněžě remeškoje, na něže přeže prisjagaša pri věnčalnom myropamazanii cari francustii«, když dříve francouzský krasopisec Silvestre pořídil opis, který skvostně vázaný dal caru ruskému Mikulášovi, a ten dal pak evangelium svým nákladem vytisknouti.

Nevíme, nečiníme-li křivdy, ale nemůžeme zde zatajiti myšlenky, která se nám vnucuje, že jako nevráživost a vana temeritas, zde řekněme: nerozvázná zbrklost, zničila slovanskou bohoslužbu v klášteře Sázavském, tak tatáž vana temeritas = nerozvázná zbrklost připravuje nás o vznešený doklad kultury naší z polovice jedenáctého století, o cyrillskou částku remešského evangelia. Sledujeme-li dějiny národa svého a národů jiných, vidíme, že sotva druhý národ tolik vytrpěl jako my; ale toho nelze popřít, že jsme k tomu utrpení, ponížení a zahanbení velmi často přispěli vana temeritate = pošetilou zbrklostí, a že nám neškodili naši nepřátelé tolik, jako jsme si uškodili sami.

3. O tragické smrti Přemysla Otakara II. Den 26. srpna, sv. Rufa r. 1278 zůstane vždy velmi památným v dějinách našich. Toho dne padl v lítém boji na Moravském Poli u osady Dürrenkrutu jeden z největších hrdinů našich, král Přemysl Otakar II. Padl tu, když vojsko naše prorazilo střed vojska nepřátelského, a když se již zdálo, že zvítězí. Po hrozném a nešťastném pádu krále následoval všeobecný zmatek a porážka; po té pak následovala pro vlast naši léta tak hrozná, jakých je málo v dějinách. Jest tudíž slušno a spravedlivě uvědomiti si dle pravdy, kdo byl tím vším vinen.

Machar jest brzy hotov; jako lidé jeho druhu činí za všecko zodpovědným klerikalismus, tak Machar prohlašuje za příčinu tragického skonu Otakarova a následujících hrůz v naší vlasti — Řím.

V sbírce feuilletonů, kniha desátá z let 1906—1907, nadepsané J. S. Machar: Řím, šesté doplněné vydání, Praha, 1908 str. 203 napsal: »Náš poměr k Římu byl odjakživa vždy trochu napiatý. O Kristu pánu mluvil k nám jako ke všem polabským a pobaltickým Slovanům jazyky zkrváčených mečů, požáry a násilím. Našeho největšího Přemyslovce ubil před bitvou na Moravském Poli a s jeho svolením sesekal římský král Rudolf po bitvě té slávu a velikost naši.« Tak Machar, když své průvodkyni po Římě, nihilistce ruské Sofii Petrovně počíná vykládati, proč papež Pavel V. vystavěl v Římě chrám Panny Marie Vítězné. — Dvě hrozná

obvinění: Řím ubil, a to ještě před bitvou na Moravském Poli, největšího našeho Přemyslovce Přemysla Otakara II. a pak se svolením Říma sesedal římský král Rudolf po té bitvě slávu a velikost naši. Co o tom souditi? Třeba nahlédnouti do dějepisu.

Přemysl Otakar II. byl syn krále Václava I. a Kunhuty; po smrti svého staršího bratra Vladislava, jehož manželkou od října 1246 byla Gertruda Rakouská, a jenž 1247 zemřel, stal se markrabím moravským a rovněž také vévodou Rakouským a dědicem českým. Otec ho z příčin nám neznámých nenáviděl, a v rodině byly veliké rozbroje. Mezi pokračovateli Kosmy po Letopisech Českých 1196—1278 nacházíme tři pro nás důležitá vypravování od pisatelů souvčkých: Příběhy krále Václava I., Prameny dějin Českých díl II. str. 303—308, Příběhy krále Přemysla Otakara II. str. 308—355 a Vypravování o zlých létech po smrti krále Otakara II. 335—368.

V prvním vypravování str. 303 čteme: »Léta 1245, panování pak krále Václava patnáctého neb šestnáctého, týž král Václav oddav se libosti těla svého, počal jest milovati život o samotě, a na zámcích neb domích k tomu vystavených s malým průvodem samotěn přebývati, ač ještě vždy dobrý mír a pokoj panoval v celém jeho království.« Z těchto slov dosti vyzírají příčiny domácích rozbrojů. Král vyhledával rozličné milostné zápletky, — s tím dojísta nebyla spokojena královna ani syn — prostředkovatelům a milcům svým se za to odměňoval a zapisoval jim rozličné

hrady; s tím také nemohla býti spokojena ani manželka ani syn; mimo to budilo to závist u těch, kteří nic nedostávali a ti asi popouze- li syna proti králi. Proto, jak čteme v tomže vypravování str. 304 dále: »Léta Páně 1249, panování krále Václava dvacátého, dne 31. července páni a starší země české vzali sobě syna téhož krále Václava, Přemysla, za kníže čili za krále a přísáhli jsou mu věrnost v klášteře kostela Pražského, an otec dokonce nic o tom nevěděl«. Z toho povstala válka mezi otcem a synem, ve které syn Přemysl Otakar dobyl téměř všech hradů a měst v zemi, a královna Kunhuta hořem nad tím zemřela. Narovnání mezi otcem a synem učiněno v tom smyslu, že syn měl spravovati země a otec se spokojiti se třemi hrady: Mostem, Loktem a Zvíkovem. Ale papež Innocenc IV. prohlásil tuto smlouvu za neplatnou, poněvadž byla na otcí vynucena, a proto učiněna smlouva nová, dle níž Václav vládl v Čechách, Přemysl Otakar pak na Moravě.

Poněvadž r. 1251 země rakouské osiřely, zvolilo panstvo na sněmu v Trübensee za vévodu Přemysla Otakara, který počátkem province vešel do těchto zemí s vojskem a ve Vídni se uvázal ve vládu a tak se stal pánem v Rakousku a ve Štýrsku. Aby pak vše utvrzeno bylo, pojal za manželku Marketu, vdovu po králi Jindřichovi, ač byla 46 roků stará a on 23. Toto je třeba míti na paměti, až bude řeč o vystoupení Rudolfa Habsburského proti Otokarovi. Z toho povstala válka s Belou, králem uherským; ale papež Innocenc IV. na-

řídil Belovi, který vtrhl hned na Moravu a tam loupil, kostely páčil a lidi na posměch Ukřižovanému křižoval, aby odtáhl. Ve vypravování prvém str. 291 se praví: »Mezi tím legat papeže pána, přišel ku králi uherskému, pokáral jej a připravil k navrácení domů.«

Když pak dne 22. září 1253, léta panování svého dvacátého čtvrtého, král Václav zemřel, přišel Přemysl Otakar z Rakous a ujal se vlády.

Poněvadž Machar tvrdí, že Přemysla Otakara před bitvou na Moravském Poli ubil Řím, pozorujme, jaký byl poměr tohoto krále k Římu.

Již 1226 povolal Polský kníže Konrad Mazovský rytíře Německého řádu, aby přivedli ke křesťanství pohanské Prusy, jimž kdysi chtěl kázati sv. Vojtěch. Jest pravda, že se tito rytíři zmocnili některých zemí pruských, ale krajiny hlavní, Sambie s památným hájem a polem Romovem, dobýti nemohli. Papež Innocenc IV. hledal jim pomocníka a našel ho v našem králi. Sebral tudíž Přemysl Otakar II. v létě 1254 vojsko 60.000 mužů, a počátkem zimy 14. prosince vydal se na pochod. Dobil šťastně Sambie, posvátný les i s dubem, na němž bylo množství medel, byly spáleny, a pro křesťanství bylo množství Prusů získáno více vlivností než mečem. Král nařídil k upevnění panství vystavěti na řece Pregole město, které nazváno Královec = Königsberg; spořádav takto záležitosti v Prusích vrátil se domů a již 6. února 1255 byl v Opavě. Z toho jest patrný poměr přálelský Otakara k Římu.

A šťastný výsledek výpravy měl takový účinek, že po smrti císaře Viléma holandského 1256 přišel do Prahy Konrad, arcibiskup Kolínský, a nabízel Přemyslovi korunu císařskou, které on z neznámých příčin nepřijal; proto zvolen byl 1257 Richard Cornwallský, bratr anglického krále, ačkoliv neměl ani sebe menší kousek země v Němcích.

R. 1259 přijali stavové Štýrští, jimž se panství uherské znelíbilo, Přemysla Otakara za svého pána, který se odebral osobně do Štýrského Hradce a dosadil tam za hejtmána Voka z Rosenberka.

Z toho povstala opět válka mezi Čechy a Uhry. V bitvě u Kressenbrunnu Češi vidouce korouhev sv. Václava jasně nad zástupy, byli jisti jeho přímlovou, a zpívajíce píseň »Hospodine, pomiluj ny« vrhli se do boje a dobyli slavného vítězství.

R. 1262 přijal Otakar Štýrsko a Rakousy v léno od krále Richarda. To jest také důležité pro jednání Rudolfa Habsburského.

Vítězství u Kressenbrunnu přičítal Přemysl pomoci Boží, a v tom smyslu o něm podal zprávu papeži Alexandru IV. — Byl tedy Řím a král v poměru přátelském. — V době jmenované bitvy, připomíná pokračovatel Kosmy str. 318 - 319, vidělo vojsko české kromě korouhve sv. Václava, někdy vévody, ale povždy ochrance Čechů nad sebou také ptáka v podobě orla, bělejšího sněhu, jenž rostl, až veškeré vojsko křesťanské tělem a perutěmi svými pokryl. Mimo to viděl Jan rytíř, syn Svojslavův, jenž ve svém přibytku ležel ne-

mocen, okolo třetí hodiny svatého Václava v brnění oděného, za ním sv. Vojtěcha, pak sv. Prokopa s berlou a naposledy pět bratří mučovníků; a Václav volal: »Slabé jest vojsko naše, spějme hned před přítomnost Boží!« A jak to řekl, rozprostřel korouhev svou proti nepřátelům, a ti se dali na útěk.

R. 1268 vytáhl Přemysl Otakar II. ještě jednou, jak papeži slíbil, k moři Baltickému proti pohanským Litvanům, východně od Prusů; tato výprava se nezdařila jako ona r. 1254. — Tu vyjednával také král o vyproštění Čech z poslušenství arcibiskupa Mohučského založením arcibiskupství v Olomouci. Papež Klement IV. tomu přál, ale provedeno to nebylo. — Opět doklad poměru příznivého Říma a krále.

Roku následujícího 1269 stal se Přemysl vévodou v Korutanech a v Krajině, z čehož opět vznikla válka s Uhry, ve kteréž Otakar dobyl Prešpurku, ale pak jej králi Štěpánovi vrátil.

V srpnu 1272 přišel do Prahy opět arcibiskup kolínský s průvodem, aby král český dal se voliti za císaře římského po smrti Richarda Cornwalského. On to opět zamítl na radu rytířů a starších, jichž jménem mu řekl komorník královský Ondřej: »Seď na stolci otců svých; království tvé a moc tvá rozhlašuje se velmi slavně po končinách světa i až k moři zavznělo jméno tvé. I sám císař, bude-li potřeba, bude poslouchati tvých rozkazů.« Na to byl 29. září 1273 ve Frankfurtě jednohlasně

zvolen za krále římského Rudolf hrabě Habsburský ve Švábích.

Volba ta ovšem řádná nebyla. Voliti císaře považováno bylo tehdáž za výhradné právo sedmi knížat, kteří zastávali sedm čestných úřadů říšských; volba byla platná, byla-li jednohlasná; pak-li nebyla, musela se opakovati. Voliči nebo kurfirsty byli: arcibiskup Mohučský jako kancléř v Němcích, Kolínský jako kancléř v Itálii, Trierský jako kancléř v Arelatu, falckrabí Rýnský jako truksas, vévoda Saský jako maršálek, markrabí Brandeburský jako komorník a král Český jako číšník. Falckrabí Rýnský Ludvík, úhlavní nepřítel Otakarův, nejprve získal všecky tři arcibiskupy, aby volili Rudolfa; na to prohlásil, že číšnictví říšské a spojené s ním volební právo nenáleží králi českému, nybrž vévodovi bavorskému, a poněvadž jím byl on, společně s bratrem Jindřichem, přidělil si dva hlasy a jmenování tři kurfirsti s tím souhlasili; když pak souhlasili také ostatní dva, totiž: vévoda Saský a Oto Brandeburský a hlas Otakarův byl zamítnut, bylo jisto, jak volba dopadne a že bude jednohlasná; tak se také na potupu Otakarovu stalo. Nebylo hanbou to, že zvolen nebyl, poněvadž volen býti nechtěl, ale pohánění záleželo v tom, že mu bylo nespravedlivě popřeno právo voliti.

Palacký, díl II., str. 46 píše takto: »Nepravda jest, co již ovšem za starodávna povídalo a věřilo se ode mnohých, že by jako někdy r. 1250, tak i 1272 opět, Kolínský arcibiskup přišed do Prahy, podával byl od kur-

fistův Otakarovi koruny Římské, a že jen všemocná přimluva pánův českých, zejména pak nejvyššího komorníka Ondřeje z Řičan, bojících prý se nového zmohutnění králova, zmařila byla nároky takové.« A v díle VI., str. 129, pozn. 96 praví: »Původce staré povídky té jsou známý Continuator Cosmae a vedle něho poněkud i německý básník Ottokar Hornek; v jiných souvěkových pramenech, jak kronikářských tak i listinných není o skutku takovém, ač byl by nad míru důležitým a památným, ani stopy. O Continuatoru Cosmae to, co již r. 1829 tušili a napověděli jsme (Würdigung der böhm. Geschichtschreiber p. 94) a což i Rudolf Köpke ve předmluvě k vydání jeho r. 1851 (Pertz, Monumente Germ. XI., pag. 14) uznal za pravdu, stalo se od té doby u nás úplným přesvědčením: že dílo to ve svém celku jest pilná sice, ale bezduchá práce nekritického kompilatora ze XIV. století, pouhé quodlibet, sestavené bez ladu i skladu, ze zpráv nahodilých a záznamů zlomkovitých pocházejících ne od jednoho, ani dvou spisovatelův, ale ze pramenův všelikých, tu dobrých, tu špatných. Dotčená pak zpráva náleží mezi povídky, které zrodily se v paměti lidské z pouhého domyslu teprv po smrti Otakarově. Původ k ní dán bezpochyby nejasným v lidu rozpomináním se na skutečnou událost r. 1256. Že ji opakovali po Continuatoru Pulkava, po Horneku Anonymus Leob a jiní, to ještě ne tvrdí její pravdy. I německý dějepyslec Joh. Friedr. Böhmer připojil se konečně (v posledních Regestech svých) k úsudku našemu.« —

Tak Palacký o druhém vyzvání Přemysla Otakara II., aby se dal voliti za krále německého a císaře římského; je to prý »stará povídka«, která náleží mezi povídky. Ale ničím toho nedokazuje. V dílu VI., str. 129, pozn. 95 ovšem praví, že ze zápisu o vyjednávání smíru s Uhry u Šoproně je patrné, že Otakar již počátkem října měl vědomí, že Rudolf Habs. měl na král. Římské volen býti; ale z toho vědomí opět neplyne, že mu koruna nabízena nebyla. Palacký sám praví, že tak od starodávna mnozí povídali a věřili, že pokračovatel Kosmy, kterého nazývá nekritickým kompilátorem, čerpal své zprávy ne ze dvou, ale ze všelikých pramenův, tu dobrých, tu špatných; proč bychom tedy měli tvrditi, že ty prameny byly špatné právě tu, když čerpal zprávu o příchodu arcib. Kolínského do Prahy r. 1272? Palacký sám praví, že kdyby byli Němci přihlíželi k pravému prospěchu křesťanstva a ne k svému vlastnímu, že by byli Otakara volili; proč bychom měli tvrditi, že Němci všichni, kurfirstové i papež, hleděli jen na zisk svůj? Naopak poměry tehdejší docela nabádaly, aby zvolen byl za císaře muž slavný, který ve světě za něco platil, který by nebyl hříčkou lehkomyšlných knížat. Takovým byl beze sporu Přemysl, což dokázal dvojí výpravou, proti Prusům r. 1254 a proti Litvanům 1268. Že král Český této nabídky nepřijal, nelze se diviti. Jako mu v tom bránily r. 1256 zvláštní poměry Čech k říši, tak bylo také 1272. Jako král Německý a císař Římský byl by měl činiti a schvalovati mnoho, čeho nemohl ani učiniti

ani schváliti jako král Český. — Následující, opravdu nespravedlivé vystoupení kurfiřtů, zejména falckrabí rýnského Ludvíka, nedokazuje, že mu kurfiřst Kolínský nemohl nabízetí korunu, které Otakar pro poměry, ve kterých skutečně žil, nepřijal. Jeho celé vystupování, pro které i dle Palackého, díl II., str. 45 »co do smýšlení zdál se býti mnohem více Němcem nežli Slovanem«, volbě za Německého krále a Římského císaře se nejen nepřičilo, nýbrž naopak i doporučovalo. Proto není dojista řádně odůvodněno počítati mezi povídačky zprávu kontinuatora čili pokračovatele Kosmova na str. 326, že také v srpnu 1272 byl povolán arcipastýř Kolínský s jinými šlechtici, aby Otakara požádali, »aby ráčil přijmouti vrchol důstojnosti císařské = quatenus dignaretur assumere apices imperatoriae dignitatis.«

Než ať tomu jest jakkoli, tolik je jisto, že volba Rudolfa Habsb. za krále německého, při které byl král Český tak nespravedlivě návodem falckrabí rýnského Ludvíka uražen, učinila úplný obrat v politickém postavení krále Českého. Král Český poslal sice do Frankfurtu k volbě dne 29. září, na den sv. Michala 1273 své plnomocníky, hlavně Bercholda, biskupa Bamberského, ale jejich vývody byly kurfiřsty zamítnuty.

Proto po volbě provedené stěžoval si zvláštním listem papeži Řehoři X. Poněvadž v listu tom, Palacký díl VI., str. 130, pozn. 104, král praví, že kurfiřsti nedbajíce hlasů jeho plnomocníků, když se odvolal k Apoštolské

Stolici = postquam solemniter appellavimus ad Sedem Apostolicam, zvolili nového císaře, patrně jest, že Otakar se odvolal k papeži již před volbou. Po volbě pak praví, že kurfiřsti vykonali volbu na škodu císařství a na předsudek proti němu (in gravamen imperii nostrumque praejudicium); prosí, aby papež nedovolil, aby byl zkrácen ve svém právu, které se jmenovaná knížata snaží potlačití patrnými bezprávími a útoky (Sanctitatem Vestram suppliciter exorantes, quatenus nos non permittatis in jure nostro, quod praefati principes manifestis deprimere conantur injuriis et infestis, aliquatenus conculcari). Důležité jest, co zde král rozumí slovy in jure nostro = v našem právu. Jisto jest, že na prvním místě rozumí právo voliti krále, které mu přeli. Avšak kromě toho Rudolf hned po volbě vyzval Otakara, aby mu vydal Rakousy a ostatní země, které prý zákony císařskými připadly císařství (ex decretis imperialibus ad imperium devolutas); učinil tak na základě usnesení prvního sněmu v Norimberce 19. listopadu 1274. Na sněmu tom se Rudolf tázal shromážděných knížat, kdo dle starého práva je soudcem, přednese-li král žalobu proti některému knížeti pro statky, které náležejí císaři nebo říši, nebo pro bezpráví učiněné říši nebo králi. Knížata prohlásili jednomyslně, že tu jest dle starého práva soudcem falckrabí Rýnský. Ten tedy zasedl na soudnou stolicí, a rozsoudil, že má král Německý zabratí všechny statky, které měl Bedřich II. před svým vyloučením z církve, jakož i jiné statky,

keré připadly říši nebo které někdo násilím zabral; zároveň nařizeno, že každý vasal, který si nedá do dne a do roka potvrditi své léno králem, léno toto ztratí. Tohoto rozsudku bylo použito ihned proti králi Českému a týž byl obeslán, aby se nejdéle do 23. ledna 1275 dostavil před soud falckraběte do Würzburku. Otakar vyzvání nevyhověl, a odvolal se k papeži. A to jest hlavně ono právo, za jehož ochranu prosí, totiž právo na Rakousy, Štýrsko, Korutany a Krajinu, kterých, jak jsme upozornili, řádně nabyt, a které mu chtěli nyní odníti, nebo za které měl Rudolfa žádati jako za léno. Papež mu však 2. května 1275 odpověděl, že nemůže Rudolfovi překážeti v tom, aby žádal, na co má právo. Na to byl král volán po druhé na říšský sněm do Augsburgu 15. května 1275. Poslal tam svého plnomocníka Bernarda, biskupa Sekovského, který prohlásil volbu Rudolfovu za neplatnou, poněvadž vévoda Bavorský nebyl k volbě oprávněn. Toho však soudcové nedbali a poslali Bedřicha, purkrabí norimberského, do Čech s rozkazem, aby vyzval Otakara, ať vydá Rakousy, Štýrsko, Korutany a Krajinu. Zároveň měl dodati, že uposlechneli Otakar, bude snad lze docílití dohody s Rudolfem, pak-li však neuposlechně, ať pamatuje, že králi Německému náleží vrchní lenní právo nad Čechy i Moravou. Otakar, jak mohli snadno uhodnouti, neuposlechl, Rudolf nad ním vyřkl říšský acht čili klatbu a v červnu 1276 začala válka.

Pokračovatel Kosmy, kterého Palacký tak odsoudil, jak jsme připomenuli dříve, píše o

této záležitosti takto: »V pátém roce svého zvolení poslal Rudolf posly ku králi Českému Otakarovi, žádaje na něm, aby mu navrátil země, totiž Štýrsko, Rakousy, Korutany, Port Naonský, Fiolet, Furlany, tvrdě, že ty země náležejí k císařství a že stojí pod jeho panstvím. Král však Otakar, muž srdce velikého — dal prý poslům Rudolfa zvoleného na císařství odpověď takovou: Zemí, kterých Rudolf žádá zpátky, nikdy neměl aniž bude mít; nýbrž některé jsou mi dány věnem, za příčinou manželství s Marketou, dcerou Leopolda, vévody rakouského; některých také nabyt jsem rukou vítěznou a mečem, a podrobil jsem je panství svému. Pročež nechať panuje v zemích svého císařství, ale zemím, kterých ode mně žádá zpět, nebude nikdy panovati. Vida tedy král Rudolf a znamená, že slovy ničeho nedocílí, po prvním a druhém napomenutí rozpalen hněvem uzavřel v duchu svém přemoci krále Otakara zbraní, a jak jen mohl rychle připravoval se k válce.)

*) Vzhledem na věrohodnost tohoto kontinuatora — pokračovatele Kosmy proti posudku Palackého, upozorňujeme, že vydavatelé Pramenů dějin českých dr. Jos. Emler a V. V. Tomek, díl II., str. 308, v úvodu ku Příběhům krále Přemysla Otakara II. praví: „Druhé zvláštní dílo, které vložil sběratel pokračovatelů Kosmových do letopisů běžících od 1196 roku 1278, jest obsírnější vypsání některých znamenitějších příběhů krále českého Přemysla Otakara II., učiněné rovněž od svědka souvěkého, větším dílem dobře zpraveného, který se také vyšším slohem od prostého skladatele letopisů oněch rozeznává. I on náležel k duchovenstvu kostela Pražského.“ Komu tedy věřiti? Palackému nebo Emlerovi a Tomkovi?

Došlo k válce skutečně. Otakar očekával, že bude Rudolfem napaden v Čechách, proto postavil hlavní vojsko na výšinách u Teplé, aby chránilo hlavní brány, vedoucí do Čech u Chebu a u Domažlic; ale Rudolf vtrhl do Rakous. Povolal tedy Otakar vojsko od Teplé a položil se po obtížných a dlouhých cestách, kraji Plzeňským, Prácheňským a Bechynským, táborem u Drozdovic na řece Dyji, aby mohl hájiti nejen Rakousy, nýbrž i Moravu. K bitvě nedošlo, nýbrž stalo se narovnání v tom smyslu, že Otakar se zřekl zemí Rakouských, přijal od Rudolfa Čechy a Moravu jako léno, a umluvena byla dvojí svatba mezi dětmi obou soupeřů; syn Otakarův Václav měl si vzíti dceru Rudolfovu a syn Rudolfův měl si vzíti dceru Václavovu. Měla tedy býti z vojny najednou dvojí svatba, z čehož patrno, že Rudolf a Otakar nebyli aspoň nepřátelé osobní.

Za stávajících poměrů bylo také nutno, aby se Otakar do bitvy nepouštěl, byl by padl jistě. Téměř všichni sousedé byli proti němu, a nejhlavnějším bylo, že ani jeho poddaní mu nebyli věrni. Ze všech měst rakouských mohl s počátku spoléhati jen na Vídeň a na Klosterneuburk; i Klosterneuburk později také odpadl k Rudolfovi, takže zbyla jediná Vídeň. Ale zle bylo také v Čechách; dva nejmocnější rodové, páni z Oseka čili Risenburka a celý rod Vítkovcův, zejména páni z Rosenberka, z Krumlova, z Hradce, z Třeboně, z Nových Hradů, z Lomnice, z Přibenic, z Pelhřímova, pod slavným starostou neb vladařem Závišem z Rosenberka spojili se proti králi. Nebyl tedy

Otakar bezpečen nikde. Páni Čeští povstali proti němu z té příčiny, poněvadž jim vyplácel peníze, za které jim byly zastaveny hrady královské, které měli v držení, a tak je zkracoval v příjmech; také byl neohroženým obhájcem a vykonavatelem práv a spravedlnosti pro všechny, nejen pro velké, nýbrž i pro malé, čímž proti sobě popudil mocné, kteří byli zvyklí, aby se vždy dělo dle vůle jejich. Byl král tento nejen bohatý, nýbrž byl také rozumně spořivý; proto hájil prameny důchodů svých a nemohl toho trpěti, aby statky královské, které byly pro nedostatek peněz dány do zástavy různým rodům, zůstaly v zástavě dále; a statků těch bylo množství, téměř třetina Čech.

Ale ačkoliv byla 21. listopadu 1276 v ležení u Vídně učiněna zmíněná úmluva, nebyl tím spor mezi Rudolfem a Otakarem urovnán úplně, naopak nedorozumění se opakovala. Poněvadž pak Rudolf přišel do nedorozumění s papežem a knížatům německým se počala jeho rostoucí moc nelíbiti, viděl Otakar, že se poměry pro něho vytvářejí příznivěji. Proto sebral vojsko a chtěl dobýti toho, čeho se úmluvou vzdal.*)

*) Pozn.: Eneáš Sylvius v Kronice kap. 27. „O Václavovi čtvrtém a Otakarovi pátém, králích Českých“ vypravuje, že Otakar nejprve slíbil Rudolfovi poslušnost, t. j. že přijme od něho Čechy a Moravu v léno, ale že si to pak rozmyslil a vytáhl proti Rudolfovi válečné. Když však uzrel, proti jakému vojsku by měl bojovati, že poslal své legáty k císaři, kteří by mu oznámili, že přísahu učiniti chce, toliko aby se to stalo ve stanu císařském pro poctivost jeho. Císař prý svolil, ale jednal úskočně. Dal

Vojsko Otakarovo ovšem veliké nebylo, čítalo jen asi 26.000 mužů, mezi nimiž byli mnozí ve zbrani nevy cvičeni. S tímto vojskem táhl přes Brno do Rakous. Tam se proti němu shromáždilo vojsko německé a uherské. Vida

prý připraviti ve svém stanu vysoké ležení, na němž stála zlatá stolice. Na té zasedl Rudolf obklíčen kurfirsty a jinými pány. Když pak přišel král Český s nevelkým počtem pánů a poklekl před krále, aby učinil přísahu, stan chytře nastrojený se rozpadl na čtyry strany, tak že obě vojska krále na vyšším místě před císařem poníženě klečícího spatřiti mohla. Palacký, díl VI., str. 138, pozn. 149 toto vše považuje za bájku. — Týž Silvinus připomíná, že choť králova Kunhuta dověděvši se, jak se Český král císaři podrobil, činila mu v rozsáhlém listě velice trpké výčitky. Mezi jiným psala: „Podmanění jsme dnes všichni tvou vinou, a jako otrokové a hovada sloužiti musíme, a země Česká, jiných královna, poplatnou učiněna jest.“ Dále psala, že se cítila býti šťastnou, že jí otec provdal za muže, který přemohl Tatary a Uhry a zmocnil se země Štýrské a krajiny Vlašské, „ale nyní“, tak pokračuje, „vskutku poznávám, jak jsem velice zmýlena. Nebo která žena jest mne nešťastnější, který muž nad tebe ničemnější.“ A když mu vytkla, že se vzdal Rakous, Štýrsku, Korutan a Vlach a ke všemu tomu ještě vešel v přibuzenství s hrabětem Habsburským, rodu nízkého, dav dceru svou jeho synu a vzav dceru jeho synu svému za manželku, volá: „Nemáš-li sám srdce mužského a na meče nahé patřiti nemůžeš, nech at jsem já králem. Dovim se toho brzo, Čechům-li čili Němcům císařství náleží.“ Tím prý byl popuzen král a obnovil válku proti Rudolfovi. — Palacký, díl II., str. 71 ovšem praví, že bezdůvodná a nespravedlivá byla důtka, která téměř všeobecně činila i čini se podnes královně České Kunhutě, jakoby ona byla popouzela manžela svého ke zrušení pokoje a ku pokusu o dobytí zase zemí ztracených; ale na str. 66 sám připomíná následující psaní Otakarovo: „Milované choti své Kunhutě, královně České, Otakar přeje pozdravení a mysl stálou v neštěstí! Když snad naší vinou událo se, že přišli jsme o země válečným

jeho sílu couval před ním podél řeky Moravy. Dne 25. srpna počali na něho dorážeti nepřátelé u Suchých Krut (Dürrenkrut) a Nideršpelka. Vida, že se bitvě nevyhne, učinil k ní přípravy.

Mezi tím se však strojila proti němu zrada i v tom malém vojsku, které měl. Byl na ni upozorněn z různých stran, i Závišem z Rosenberka, jenž nabízel králi na zítřek platné služby, bude-li přijat na milost. Otakar ho zamítl; ale svolav k sobě na večer před bitvou náčelníky vojska, pravil jim: »Obdržel jsem výstrahu, že i mezi vámi nacházejí se zrádci; nemohu tomu ani věřiti, ale je-li někdo tak neupřímným, ať vystoupí a pomstí jenom mne; lépe bude, když umru já dnes sám, než aby se zítra stali obětí zrady tisícové.« Nevystoupil ani jeden, nýbrž naopak přísahali všichni, že chtějí i životy za krále obětovati.

Druhého dne rozestavěl vojsko proti nepříteli mnohonásob silnějším; přivedl prý král

úsilím a nemalou obětí krve nabyté, potřebí nám neoddávatí se zármutku, ale odmítajice ženské nářky, tak rovnou myslí nésti rány osudův, aby viděti bylo, že velebnost královská nedala se pokořiti, a nepřátelé aby neplesali nad škodou nám způsobenou. Moudrá opatrnost a nezvratná síla ducha jsou podpory trůnu, jichžto nikdy vzdáti se nesluší. Mýlit se velice, kdokoli příkrost osudův pláčem a nařikáním zmírniti se snaží; moudrý pohrdá nehodami a staví se jim snažně na odpor.“ — Z toho psaní je patrné, že nějaké plačtivé ženské výčitky předcházely, a že tudíž Sylviem připomenuté psaní možno připustiti; ale že by byl Otakar jen proto obnovil válku, není dokázáno. — Pohutka hlavní byla jiná, že se totiž poměry poněkud vytvořily Rudolfovi nepříznivě a tím právě Otakarovi příznivě. O nedorozumění Rudolfově s papežem Palacký úplně mlčí.

uherský 40.000 Uhrů a 16.000 Kumanů; kolik bylo Němců, neudává se. Král Český byl však v tak smutných poměrech, že odvedl na bojiště i ty koně, jichž bylo potřebí v Horách Kutných při dolování. Přes to přese všecko drželo se vojsko české statečně, král sám bojoval jako lev; avšak náhle v zadní části vojska českého se počalo mluvit, že je bitva ztracena; vojska moravská, která měla pomoci, vracela se, ani nepřítele nespatriła; konečně vůdce celé zadní části vojska, Milota z Dědic, dal se hanebně na útěk a tak krále zradil. Král vida nad to, že jeho nemanželský syn Mikuláš, vůdce jiného oddělení vojska, upadl do zajetí, sebral poslední síly své; v tom však padl pod ním kůň. Na to mu hodilo několik surových vojinů na krk provaz a vlekli ho dále. Poddával se jim do zajetí. Ale když se přihnál Berthold Schenk z Emerberka, jehož bratr byl kdysi z rozkazu Otakarova popraven, a krále poznal, chtěje pomstít smrt bratrovu, povalil krále na zem, probodl ho oštěpem a sedmácti ranami jej dorazil. Tak smutně skončil jeden opravdu z největších Přemyslovců. Ale »ubil« ho Řím? Dojista že nikoliv. Co mohl papež pro Otakara učiniti? Jest pravda, že král poslal list prosebný již Řehořovi X. Avšak když kurfirsti zvolili Rudolfa a před volbou jako podmínku ustanovili, že bude od Otakara žádati země rakouské pro říši zpět, je-li zejména pravda, že Otakar volbu za císaře přijmouti nechťel, nýbrž docela ji odmítl, čehož opak úplně jistě dokázán není, nemohl Řehoř X. pro krále Českého učiniti nic. Kdyby i byl volby Rudolfovy

neuznal, nebyl by dokázal nic, nýbrž zmatky by byly bývaly ještě horší.

Palacký, díl II., str. 73, vypravuje, jak král Český přitáhl s vojskem svým proti Rudolfovi do Rakous 25. července 1278, píše: »Ale mezi tím povstav nový strašný nepřítel proti ubohému králi, mocí nevidomou jal se dusiti a hubiti vše, cokoli v jeho prospěch připravovalo se. Papež Mikuláš III. vynesl byl klatbu na všechny protivníky krále Rudolfa vůbec, a Salcburský arcibiskup, jakož i jiní biskupové v těchto zemích uněli postarati se o to, aby klatba taková, pokud Otakara se týkala, lidu jejich vesměs nezůstala neznáma.« A na str. 100 téhož díla píše: »Viděli jsme pohřichu, kterak sami oba často nesvorní náčelníci světa křesťanského, papež a král římský, každý pro zvláštní své prospěchy umluvili se byli spolu k jeho (Otkarově) záhubě, berouce si na pomoc i nevěru a zradu i vášně a předsudky lidské. Nic mu nebylo naplat, že uznáván býval dříve za panovníka stolicí apoštolské nad jiné věrně oddaného a za hlavní podporu její: konečně dán přece do klatby a zohavená jeho mrtvola dlouho ani v hrobě nesměla najíti pokoje.« — Tak Palacký. Jest pravda, že celý svůj život zasvětil našim dějinám, ale zde s ním souhlasiti nemožno. Za celé neštěstí Otakarovo činí zodpovědným papeže a krále Rudolfa, a to není pravda. Příčinou pádu jeho na Moravském Poli u Suchých Krut nebyla klatba papežova, nýbrž poměry v Čechách, pro které byla značná část šlechty proti králi, jeho v poměru k nepříteli velice slabé vojsko, které sehnal jen

s velikou nouzí, a příčina nejhlavnější, o které se Palacký nerad zmiňuje, zrada nejvyššího komorníka Moravského, pana Miloty z Dědic. Do klatby nebyl dán sám, nýbrž všichni nepřátelé Rudolfovi, a Palacký jich na str. 72 připomíná několik sám. Když nechtěl Otakar korunu císařskou přijmouti dvakráte, dle Palackého aspoň jednou 1256, bylo nutno zvoliti za krále Německého někoho jiného; když pak byl zvolen, bylo potřebí, aby byl také uznán. — Zohavením jeho mrtvolky nebyl vinen ani papež ani Rudolf, nýbrž, jak i sám Palacký str. 76 naznačuje, Berthold Schenk z Emerberka ze msty. Mrtvolu Otakarovu hledal Rudolf sám, když ji našel, dal ji přivézt do Vídně, tam byla balsamována, rouchem královským, které darovala královna římská Anna, oděna, po 30 neděl byla na marách vystavena, ale to nebylo proto, »že v hrobě neměla najíti pokoje«, nýbrž jak Palacký sám po kronikáři mnichu opakuje, »aby každý přesvědčiti se mohl o skutečné jeho smrti«. Že mu ve Vídni nezvonili zvony, nelze se diviti; zemřel v klatbě; za to v Praze zvoněno po celé dni se všech téměř sto věží městských.

A k tomu ke všemu připomínáme slova již zmíněného pokračovatele Kosmy, který byl událostem, o nichž píše, souvěký, a jenž na str. 331—332 praví: »O zahynutí pak krále Otakara ničeho jistého pověděti neumíme, protože rozliční rozličně praví, a když tak mnozí se rozpakují, vůbec rozhlašující, že jest mezi vojsky zmizel a více se neukázal.« O jednání

papežů proti Otakarovi neshledáváme v tomto kronikáři souvěkém ani zmínky.

Ze života soukromého Přemysla Otakara II. připomínáme, že když mu bylo 32 roků a jeho choť Marketě 55, zahořel láskou k Anežce, šlechtičně z Kunriku v Rakousích, tedy Němkyni, a měl s ní od r. 1256 jednoho syna Mikuláše a dvě dcery. Na papeži Alexandru IV. žádal, aby prohlásil tyto děti za manželské, ano chtěl docela, aby levoboček Mikuláš byl v Čechách jeho nástupcem, čemuž se papež rozhodně opřel. Když pak bylo jeho bezdětné manželství s Marketou pro slib, který táž před sňatkem učinila, prohlášeno za neplatné, a když si tedy mohl Anežku za manželku vzíti, neučinil tak, nýbrž r. 1261 žádal krále uherského Belu nejprve za nejmladší jeho dceru Marketu, kterou chtěl pojmouti za manželku bez veškerého věna, a když tato zdráhala se opustiti klášter, v němž od mládí žila, pojal za manželku vnučku Belovu Kunhutu.

Než vraťme se k druhé výtce Macharově, že »se svolením Říma sesekal římský král Rudolf po bitvě na Moravském Poli slávu a velikost naši.«

Jest pravda, že po této bitvě sláva naší vlasti nejen poklesla, nýbrž že se dostavily časy takové, jakých jest málo, velmi málo v dějinách; ale není pravda, že příčinou toho neštěstí byl římský král Rudolf, a že tak učinil se svolením Říma.

Po Přemyslu Otakarovi II. zůstala mladá vdova královna Kunhuta, a tři dítky, dcery Kunhuta, nar. 2. února 1265, tedy třináctiletá,

Anežka, nar. 5. září 1269, tedy devítiletá, zasnoubená Rudolfovi, synu krále Rudolfa, a syn Václav, nar. 27. září 1271, tedy sedmiletý, zasnoubený s Jutou, dcerou Rudolfovou, a říše Otakarova. Jaké opatření se stalo, připomenuli jsme na str. 186—187, zde jen ještě doplňujeme, co připomenutý již pokračovatel Kosmy o smutném stavu naší vlasti v době tehdejší poznamenal, str. 332: »Vzešel jest pak (po smrti Přemysla Otakara II.) strach veliký a zmatek po celých Čechách a po Moravě, jakého nebylo od času, co vzalo počátek království České. Nebo spáchány jsou loupeže veliké a vybíjení kostelů bez konce, v klášteřích mnichů, křížovníků, jeptišek, v domích menších bratří a ve sborech jiných rozličných řeholí. Němci vypudivše a vyhodivše, ano za krky vyvlekše mnichy z Ostrova, přebývali v klášteře šest neděl... Čtyřiaadvacet vsí tomu klášteru vyloupili na movitém i na nemovitém, tak že nebylo nalézti ani chlupu ani zrna.« Pak připomíná zničení nedávno vystavěného kláštera v Koruně, vydrancování klášterů v Oseku, Břevnově, Teplici, Světcí, Vilímově. — Snad i Machar uzná, že tohle se nedálo se svolením Říma. Dále píše pokračovatel: »Také ohně bez počtu staly se po celých Čechách po všech a po městech, oloupení chudých na hovadech, koních a jiném dobytku a drůbeží rozličného druhu, na šatstvu, na obilí a na píci čtvernožců.« Str. 343—344 vypravuje drancování kostela sv. Víta Němci, »jichž jest velmi ukrutná povaha«, »jeden z nich, z Němců, sluha dáblův, vzal pokradmu stříbrnou kaditelnicí

v kapli sv. Václava«, pak řádili jako chrti čenichalové v kryptě svatých Kosmy a Damiana, r. 1279 dne 21. září osadili biskupův hrad v Roudnici a ve městě Pražském; str. 348 že zajatá Otou Braniborským královna Kunhuta několikrát z Bezdězu s dovolením purkrabí Heřmana odešla, ale vrátila se, až konečně »chytře a moudře úzkostem a svízelm, které trpěla od Němců, ušla.« — Na to ustanovil Ota správcem Čech biskupa Brandeburského a sám odešel do Sas. Když pak děkan Pražský Řehoř s ostatními kanovníky prosil téhož biskupa, aby nebylo drancováno proboštství a ostatní domy kanovníků, biskup »nemaje slitování nad ztrátou a škodou církve, velkým vztekem rozpálen, jakož jest obyčej Němců s velikou zlostí zuřiti proti Čechům, slovo strašlivé pronesl, že budou zloupeny domy všecky, zejména pak těch, kteří s královnou Kunhutou drží a jí kaplanují.« Pak popisuje str. 350 utrpení lidu venkovského. »Bloudili po horách, po jeskyních a skrýších v zemi, po lesích a hájích, ukryvajíce věci své i těla v místech širé pouště, až pak zimního času padl sníh a nemohla nalezena býti místa ku přebývání jejich příhodná, kdež by se se svrchky svými s dobytkem mohli uchovati, poněvadž od nepřátel stihajících je, jako od psů slídících po stopách do sněhu vtačených jako lesní zvěř jsou nalezeni a chytáni, chycení z věcí svých obrání, z oděvů svlékáni, těžkými mukami, aby se penězi vykoupeni, trýzněni. Zbaveni oděvů a věcí svých, kteří peněz neměli, chodili v pytlích a v peřinách neb pokrývkách svou hanbu zakrýva-

jíce, rozličných metel žihadly jsouce zmučeni. Na Mělnice jsou mnozí na kola roztaženi, do řeky Labe svrženi a utopeni, jiní utraceni, jiní mečem usmrceni, jiní okovy svázáni, jiní ohněm upáleni, někteří hrozným hladem a mrazem umořeni a nesčíslnými různými mukami utrápeni vypustili ducha.« Pokračovatel výslovně praví, že nebylo hůře křesťanům za časů Diokleciana a Maximiana, než bylo tenkrátě Čechům. R. 1281 byl o vánocích a pak o novém roku sněm v Praze; tu byl ustanoven správcem země Tobiáš, biskup Pražský, jemuž ku pomoci byl přidělen Děpold, sudí celého království a jiní páni. Ti vidouce, že největším neštěstím je, že se tak veliké množství cizích národů vkradlo do země České, vymohli na Otovi, »že kázal vypraviti posly po městech a po tvrzích, aby oznámili a provolali hlasem biřicovým, aby všichni Němci cizozemci, kteří přišli do Čech k braní loupeže, ve třech dnech neprodávající odešli beze vší překážky; dokládaje pokutou, pakli by kteří z nich do tří dní neodešli, aby nálezem těžkým, kterým loupežníci, zloději a lotrové nebo noční vybíječi vrat trestáni bývají, oni též trestáni byli.« Němci prý nečiníce žádného průtahu, jako kalenou střelou ranění, odešli.

Na to se vrátili Češi ku svým živnostem a zavládl pořádek; ale r. 1282 byl v zemi hrozný hlad a z hladu mor. V Praze byla spousta žebráků; chodili chudí po ulicích prosíce almužny; žebrali i nesčíslní řemeslníci a rozličných řemesel dělníci; kromě toho přicházeli žebráci z venku a když jim bylo do-

voleno v domích přenocovati, kradli, někteří zabivše hospodáře i jeho rodinu pobrali lepší věci a utekli. »A když se chudým zbraňovalo vcházeti do domů ve městě Pražském a nebyli přijímáni na nocleh pro páchání zlodějství, lehalí v noci na ulicích a na náměstích, jako svině do hnoje zavínuti, který se vyhazoval na ulici z koníren, pro nahotu těla a krutost zimy.« Následkem toho zemřelo lidí v Praze taková spousta, že konšelé a starší města nařídili, aby zhotoveny byly hroby, do nichž by se vešlo po tisíci mrtvol, a takových hrobů bylo v Praze několik.

Na str. 362 vypisuje zoufalé počínání, jak lidé tehdáž hledali pokrm a co požívali. Píše: »Někteří lidé nejbídnější a nešťastní, nouzí velikou sklíčení jsouce, nemohouce přirozenost těla svého uchovati potravinami obyčejnými, jedli mrtvoly koní, dobytka a jakýchkoli zvířat, i sciplých psů. Ano také, což hrozné jest slyšeti a ohavné, však, poněvadž to k sluchu mnohých přišlo, nelze nám pominouti mlčením, že někteří na způsob psů štěkajících zabíjejíce lidi v tomto vlnobití bídy k zachování těla požírali. Někteří pak oběšené na šibenici pokradmu odnášeli, v čas postní toho nenechávající a ne dbající bázně Boží, jísti jich se nestrachovali, stud lidský se sebe svrhše.« Str. 362. — Jest dojistá hrůza tyto a podobné věci čísti a psáti. Ano na téže straně čteme dále: »Mimo to stalo se toho roku ve vsi řečené Hořany, náležející ke kostelu Sadskému a Pražskému, že jedna dcera odloživši všelikou bohabojnost a nepamatujíc na lásku mateřskou, svou matku roz-

sekala na kusy a uvařivši snědla.« Když obléhal Titus Jerusalem, upekla matka jmenem Maria své dítě a snědla je, zde se připomíná naopak, že dcera rozsekala, uvařila a snědla matku.

Byly to dojistá časy hrozné. Kolik lidí v té bídě zemřelo, možno přibližně udati z vypravování pokračovatele. Na str. 361 mluvě o zmíněných již velikých hrobích, praví: »Těchto hrobů strašlivých pro svou velikost bylo počtem osm; jeden u svatého Petra v ulici německé, do kterého uvrženo jest dva tisíce těl; u kostela svatého Lazara u malomocných dvě jámy; u kostela sv. Jana na Rybníčku dva hroby, ve Psářích dva hroby, u kostela sv. Jana v Oboře jeden. Tyto hroby všechny byly naplněny těly lidskými během šesti měsíců.« Tedy sedm hrobů po tisíci a jeden dva tisíce, celkem devět tisíc mrtvol v Praze. A na str. 362 praví: »A když se píše, že v jednom městě tolik tisíc lidí v krátkém čase zemřelo, kolik tisíc lidí počítalo se umřelých v celém království Českém v porovnání s jedním městem? ježto nepokládá se ani za třicátý díl celého království Českého pouhé město Pražské; a tedy bez pochybnosti praví se, že po celém království zahynula větší část lidí.«

A toto všecko se stalo do r. 1282, tedy za pět roků po smrti Českého krále, jenž pro bohatství nazýval se zlatým, za něhož Češi dostoupili takového stupně blahobytu, že jim to sousedé záviděli! A za to za všecko činí Machar zodpovědným Řím, »s jehož svolením po bitvě na Moravském Poli sesekal římský král Rudolf

slávu a velikost naši!« Jest možná ještě větší lež než jest tato?

Celou bídu zavinil Ota Dlouhý, markrabí Braniborský, syn sestry Otakarovy Boženy, tedy Otakarův synovec a malého Václava bratranec, který byl na sněmu v Čáslavi, v listopadu r. 1278 ustanoven za poručníka Václavova a za správce Čech na budoucích pět let. Ten řádl v Čechách i tak, že, když nově vysvěcený biskup Tobiáš navrátil se z Brna, kde se mu dostalo svěcení od Bennona, biskupa Olomouckého, do Prahy, nebyl puštěn do hradu, a když chtěl 25. března, na svátek Zvěstování Panny Marie, po prvé v kostele u sv. Víta konati slavné služby Boží, nebyl tam puštěn, nýbrž musil se obrátiti na Strahov, a v kostele sv. Víta nekonaly se služby Boží po celá dvě léta. Když pak ukrutnosti Otovy a jeho rodáků Braniborců dostoupily nejvyššího stupně, byl to právě císař Rudolf, který věděl, že je nutno, aby se svého zetě Václava ujal; byli totiž Václav a Jitka na počátku r. 1279 v Jihlavě slavně oddáni. Proto také přitáhl s vojskem, a 25. listopadu 1280 jeho přičiněním a zásluhou zaveden byl pokoj, »neb od té doby přestali zločinci od činění nátisků, od loupení, od pokradování kostelů, od zabavování dobytka a koní, od zájímání lidí a trápení jich, od pobírání pytlů, pokryvek a postelí.« Str. 340.

Pozdrželi jsme se při této věci poněkud déle, avšak ne bez příčiny. Jisto jest, že žádný král nepřivábil do Čech tolik Němců, jako Přemysl Otakar II., a že jich sem nepřišlo nebo spíše nevedralo se k nám nikdy tolik, jako za

vlády Oty Braniborského. Přemysl je vábil do měst královských a v nich usazoval, aby měl v Němcích oporu proti české šlechtě, z jejichž rukou vyvazoval statky jim Václavem I. zastavené. Za to pak sám zakusil hrabivou povahu těchto příchozích, které bohužel podporoval nejvíce sám. Žádaje proti Rudolfovi za pomoc krále Polského r. 1278 psal mu mezi jiným: »Si nos contingeret praefati regis (Rudolfi) oppressione pessumdari, insatiabiles Teutonicorum hiatus se liberius expenderent«, a opět: »O quantis afflictionibus exosa Teutonicis Vestrae tunc opprimerentur nationis numerositas, o quam dirae servitutis jugo libera submitteretur Polonia, quanta sub clade fatisceret tunc universitas Vestrae gentis.« = »Kdybychom snad my násilím zmíněného krále (Rudolfa) padli, nenasytná lakota Němců by se roztahovala volněji; «ó, jak hroznými útrapami by pak tísněn byl Němci nenáviděný četný Váš národ; ó, jak krutého otroctví jhu by podrobena byla svobodná Polska, jak hroznou porážkou by zhynul celý Váš národ.« — Tu poznával nešťastný král, co učinil, ale bylo již pro něho pozdě.

Avšak pro nástupce i pro celý národ Český to přineslo ovoce předce; po Přemyslu Otakaru II. stěhování Němců do Čech vůbec přestalo, a v Čechách počal opravdu národnostní boj Čechů proti Němcům. Jest pravda, že příčinou oněch utrpení a pronásledování byli Němci, kteří přišli z ciziny; avšak k těm se družili také Němci v Čechách usedlí. Když pak cizinci

odtáhli, kyselost a hořkost v srdcích českých zůstala. Také Němci domácí, kteří se s cizinci na útrapách Čechů účastnili, po odchodu cizinců neobrátili hned. A tak rozpor, který mezi oběma národnostmi začal, nemizel, nýbrž trval a častěji výbuchy nového nepřátelství se stupňoval. Byly to doby smutné, utrpení veliká, ale lásku k jazyku českému a oprávněnou nenávisť k jazyku německému nezmenšily, nýbrž dojista zvětšily. Lid český počtem hynul úžasně, ale láska ke všemu českému, proto i k českému jazyku v něm opravdu rostla.

f) Zakládání německých měst a vesnic v Čechách.

Jest pravda, že všechny dosud připomenuté příčiny více méně působily na zavedení, uchování a rozšíření jazyka německého v Čechách, ale žádná z nich, ano můžeme vším právem říci, všechny dohromady nepůsobily tak mocně, jako zakládání měst a vesnic německých v Čechách. Založení biskupství Pražského, jakož i zeměpisná poloha naší vlasti působily, jak jsme viděli, jednak k zavedení a rozšíření němčiny, ale naopak také proti ní chránily a zdokonalení jazyka českého podporovaly.

Styky vladařů Českých se dvorem Německým, sňatky jejich s Němkyněmi, jakož i povolnost a ochrana vladařů Českých Němcům, podporovaly sice jazyk německý, ale jen v tak zvaných vyšších kruzích, odkud ovšem vnikal také dosti často do nižších. Mimo to byl tento

veškerý vliv jen přechodný a nebyl vždy stejně mocný, stálý a trvalý.

Ale když byly v Čechách působením Přemyslovců založeny celé obce, města i vesnice, to byl útok nejmocnější; neboť ti Němci usadili se a zůstali v Čechách trvale a snažili se proniknouti a pronikli a pronikali obyvatelstva vrstvy veškeré. A těchto obcí nebylo málo, a mnohé z nich byly veliké. Uvážíme-li ty výhody a výsady, kterých se v nich nedostalo jen Němcům, nýbrž všem, kdo se v nich usadil, nedíváme se tomu, že se tam lidé jen hrnuli.

Pokud historicky možno poznati, první německá osada byla v samé Praze. Byla na Poříčí a výsadami ji nadali Vratislav a Soběslav II., str. 142. Také jsme se již zmínili o založení německého hradu Přimdy, str. 143, o zakládání poustev a klášterů Němci v Českém hvozdu, str. 144, jakož i na hranicích českých vůbec, str. 146. Nyní potřebí o tomto předmětu promluvití podrobněji. Jest ovšem pravda, že prameny i pomůcky jsou skrovné, ale povíme tolik, co pověděti dovedeme a můžeme.

Dějepisci němečtí, chtějíce obhájeti právo Němců na Čechy, jako na svou řádnou a právní vlast, tvrdí, že Němci byli v Čechách vždy, ano že zde byli dříve než Češi. A uvažujeme-li o této otázce střízlivě, můžeme říci, že mají poněkud pravdu. Všim právem můžeme tvrditi, že když do Čech přišli kmenové slovanští, z nichž nejmocnější byl kmen Čechů, země nebyla pustá a prázdná všude, nýbrž že na

rozličných místech byly zbytky dřívějších Markomanů. Zejména tak Němci tvrdí o krajinách hornatých, Českém lese, Rudohoří, Krkonoších. Slované prý opanovali krajiny úrodné v nížinách, usazující se zejména podél řek, zbytky Němců se tehdy spokojili s krajinami méně úrodnými a méně pohodlnými. Dr. Schlesinger str. 88, kde výslovně praví, že zbytky Němců zůstaly v Českém lese, v Rudohoří a v Krkonoších, kdežto kmenové slovanští opanovali úrodné kraje podél řek.

Tyto zbytky původních Němců pak byly v rozličných dobách přílivem z ciziny někdy mocnějším, jindy slabším posilňovány, a tak se neudržely v Čechách na různých místech jen menší větší ostrůvky, nýbrž celé krajiny německé, po případě byly české germanisovány čili poněmčeny.

Na prvním místě v tom ohledu třeba připomenouti celé Chebsko, kdež po zřízení biskupství Pražského přikázány byly některé statky biskupu Řezenskému, ano které dle dějepisců německých bylo přikázáno k diecesi řezenské celé.

Němci tvrdí, na př. dr. Schlesinger str. 91—92, že volali zejména němečtí mniši s počátku z Němce rolníky a řemeslníky, »který německý sedlák prý půdu důkladně propracoval, pevnější rukou, lepším pluhem a silnějším potahem i nepříznivější půdu vzdělal a brzy bohatým osením pokryl. Kláštery volaly německé sedláky, aby proměňovali v pole jejich rozsáhlé lesy, a tak poněmčeli vyvolali k životu veliké množství kvetoucích osad.«

Avšak těchto německých osad v Čechách v době nejstarší nebylo tak mnoho, jak Němci bezdůvodně tvrdí. Jest pravda, že se o osadách německých v Čechách dějí zmínky v listinách již od r. 1203, ale bylo jich přece jen málo; nejprve přicházejí v Litoměřicku, pak v Loketskú a v Žatecku, ale všude jen roztroušeně. Nejstarší město v Čechách s právem německým čili Magdeburským byly Litoměřice, ve Slezsku Bruntál. O tomto městu napsal Otakar I. 30. prosince 1213: »Nos locationem vestrae civitatis secundum jus Teutonicum, quod hactenus in terris Bohemiae et Moraviae inconsuetum et inusitatum extiterat, sed vobis per carissimum fratrem nostrum — Vladislaum concessum esse dignoscitur, regia auctoritate confirmamus. — My spořádání města Vašeho dle práva německého, které v zemích českých a moravských (Bruntál náležel tehdáž k Moravě) nebylo dosud ani v obyčeji ani v užívání, ale vám bylo prvním naším nejmilejším bratrem — Vladislavem uděleno, mocí královskou potvrzujeme.« Poněvadž praví, že zřízení měst dle práva německého bylo tehdáž nezvyklé a neobyčejné, a že je Bruntál prvním městem, kterému je Vladislav udělil, patrnó, že Vladislavem učiněn jest počátek zakládání měst německých v Čechách a na Moravě. Vladislav II. ovšem nebyl bratr Přemysla Otakara I., nýbrž byl to jeho otec, a vládl jako první král Český od 1158 do 1174. Pak byla založena města německá Olomouc, Bzenec, Uničov, Opava, Znojmo, Hodonín a j., v Čechách zejména Hradec vedle hradu téhož jména.

Vlastní hromadné zakládání měst a vesnic německých v Čechách začalo za Přemysla Otakara I., postoupilo za jeho syna Václava I. a dostoupilo nejvyššího stupně za jeho vnuka Přemysla Otakara II.

Všichni tři volali Němce do Čech hlavně ze dvou příčin: 1. aby zakládáním nových osad získali nový pramen důchodů, 2. aby zřídili nový stav, který dosud v Čechách nebyl, totiž stav městský, který jim měl býti a také byl oporou proti zpanštlé, domýšlivé a neposlušné šlechtě.

Příkladu králova následovali páni a kláštery, a tak právě v té době, o které nyní mluvíme, nastěhovalo se do Čech Němců nejvíce.

Jest ovšem velice důležitá také otázka, proč ti Němci tak ochotně svou vlast opouštěli a usazovali se u nás, kde byli skutečnými cizinci. Každý dojista uzná, že nemohla podati dostatečnou příčinu k takovému houfnému stěhování událost nějaká jenom malá, nýbrž že to nevyhnutelně byla věc velice důležitá. Němci svým stěhováním ovšem zřetelně a nad slunce patrně dokázali, že jim stará vlast příliš drahá nebyla; neboť kdyby ji byli opravdu milovali, nebyli by tak snadno šli. A poněvadž celé stěhování bylo spojeno s obtížemi, je také patrnó, že byla nějaká důležitá příčina, která ony Němce ze staré vlasti docela nutila. Že ti Němci povstali až někde za Rýnem a šli do Čech z té pohnutky, aby nám přinesli kulturu, jak píší mnozí Němci, kteří chtějí dokázati, že my Češi za veškerou svou vzdělanost jsme díky

povinni Němcům, to ať píší a mluví Němci lidem, kteří neznají ani jich ani dějin. To hromadné stěhování možno vysvětliti jenom tak, že Němcům nebylo doma dobře a že jim kynul v Čechách značný zisk. Kdyby těchto obou věcí, a to zároveň nebylo, byli by dojistá zůstali tam, kde byli; snad měli přece aspoň kousek lásky ke své vlasti, a ta jim pravila: »Zůstaň doma!« Když neposlechli, měli k tomu zajisté pohnutky mocné. A touto mocnou příčinou bylo chování se rozličných knížat a knížátek německých; ukládali jim břemena nesnesitelná, proto raději utekli a šli tam, kde jich páni sami vítali a kde jim kynul zisk.

Počátek trvalého usazování se Němců v Čechách učiněn byl v Praze.

Již na str. 222 a násl. jsme se zmínili o privilegii čili mocném listu knížete Soběslava II., vydaném 1178 Němcům, a o německé obci v Praze na Poříčí u kostela sv. Petra. Tato obec se zejména za posledních Přemyslovců: Přemysla Otakara I., Václava I. a Přemysla Otakara II. velice rozšířila, a Němci se snaží z ní vysvětliti a dovoditi vznik celé Prahy jako města oproti Praze hradu.

Již za Přemysla Otakara I., jenž Soběslavův mocný list pro Němce potvrdil, rozšířila se německá obec v Praze na celé nynější Staré město. Kostel sv. Petra byl přenechán řádu Německých rytířů a zámožní němečtí kupci zbudovali na Starém městě kostely a prostranné domy nové; z kostelů třeba připomenouti zejména kostel sv. Mikuláše. Také pro obec takto rozšířenou platily staré svobody německé a

zákony. Z té příčiny právě za Přemysla Otakara I. snažili se mnozí Češi usaditi se mezi Němci, aby byli také účastni oněch výsad.

Václav I. nejen staré výsady schválil, nýbrž přidal nové. Dle těch měli Němci 1. všecy koupené, zastavené nebo od knížete darované statky, které měli již tři roky a tři dni, bez překážky pokojně podržeti; 2. nikdo se nesměl odvážiti, ať byl spáchán zločin jakýkoliv, do domů a ulic Němců se zločinnou smělostí vniknouti, ani ruku násilnou na ně vložiti, nýbrž směl jenom žádati rukojmí a vše se projednalo buď před králem nebo jeho komořím; 3. Daně, které se nazývaly »mír« a jiné poplatky, které byli obyvatelé země povinni platiti, jakož i povinnost noclehů, kteréž jim byly z počátku odpuštěny, byly jim odpuštěny na všecy časy. Na konci tohoto mocného listu dodal král: »Kdo by se snad odvážil tyto naše výsady rušiti a jmenované Němce v udělených jim právech zkracovati, stane se vinným urážky královského Veličenstva a bude jako takový potrestán; nad to nechť ho stihne věčná klatba všemohoucího Boha jako Dathana a Abirona.«

Němců z ciziny přibývalo čím dále tím více, takže byl položen základ k nové německé městské obci na těch místech, kde je nyní Ovocný trh, Rytířská ulice a Uhelný trh. Tak povstalo »Nové město u sv. Havla«. To vše obehnal Václav se Starým městem zdí v polokruhu proti Vltavě, a tak povstalo na pravém břehu Vltavy vlastní ohrazené město Praha. Ti Němci měli svého rychtáře, jakým se při-

pomíná r. 1234 Siffrid, a mincmistrem krále Václava byl měšťan Pražský, Němec Eberhart čili Ebertin.

»Otakar II.«, tak píše dr. Schlesinger str. 167 doslovně, »největší ochránce Němců v Čechách, věnoval rozkvětu města Prahy veškerou pozornost.« Ten nejen že potvrdil stará práva a staré výsady Němcův, nýbrž vydal nové privilegium pro Němce Nového města u sv. Havla.

Poněvadž nával Němců, jež také král podporoval, byl veliký, nestačilo dosavadní město, a vystavěno bylo na levém břehu Vltavy »Nové město pod hradem pražským« čili »Malá strana«. Tu obehnal na třech stranách zdmi a příkopy, na straně čtvrté byla chráněna hradem. Toto místo musili z rozkazu krále všichni tam usedlí domácí Češi opustiti a hledati si obydlí jinde. V Letopisech Českých 1196—1278, jako pokračování Kosmy str. 294 čteme: »Léta od narození Páně 1275 Přemysl, pán království Českého, syn krále Václava, v třetím roce svého vévodství na začátku jara zapudil Čechy z podhradí a usadil cizince.«

V pražském Starém městě vyvinulo se záhy zvláštní německé právo, jehož základem byl Soběslavův Mocný list, oproti právu Magdeburskému. Vedle rychtáře vystupují již městští sudí, konšelé a celé obecní autonomní zřízení. Shledáváme již tu zámožné patricijské německé rodiny, na př: Tausendmarky, Friedingery, Stocky, vom Thurme, vom Steine, von den Hähnen, Tafelrungey, Geunahery, Watzin-

gery, Pusche, Wölfely, Wolfram, Kornbehely, Rokzanery a j.

Jako povstalo město pod královským hradem Pražským, tak působením hlavně posledních Přemyslovců povstalo mnoho německých měst u královských hradů jiných. Ještě za Přemysla Otakara I. byla založena města Hradec nad Labem a Kladruby. Za Václava I. byly založeny: Budyň, Chomutov, Litoměřice, Zatec; za Otakara II.: Ústí, Beroun, Most, Budějovice, Čáslav, Chrudim, Vysoké Mýto, Kadaň, Kouřim, Kolín, Kutná Hora, Mělník, Stříbro, Nymburk, Plzeň, Police, Polička, Domažlice; potom Louny, Litomyšl, Rakovník, Jaroměř, Vodňany.

Tato všechna města, která od dob Otakara II. nazývají se městy královskými, měla zvláštní své listiny, kterými se jim dostalo od králů mnohých svobod, zejména nebyla podřízena úřadům župním, kteréžto zřízení župní bylo české původní. Města královská požívala úplné samosprávy, svobodně rozhodovala o svém jmění, vykonávala místní policii a soudy v záležitostech, kde se jednalo o statky, čest, život; vydávala sama přiměřené nařízení, vypisovala daně ku hrazení výdajů obecních a měla ke své službě ozbrojenou moc.

Měla také právo »milové«, dle kteréhož se nesměl na míli cesty od nich usaditi žádný řemeslník, jací byli v městech. Brzo se dodělala také zastoupení na sněmu a zakupovala veliké pozemky. Již připomenutý pokračovatel Kosmy str. 353 píše: »Léta Páně 1281 Oto, markrabí Braniborský, poručník Václava, kní-

žete českého, o vánocích a o novém roce držel sněm s Tobiášem, biskupem Pražským, a se šlechtou zemskou, s rytíři, s pány i také s měšťany hrazených měst.« Zejména právo »milové« bylo velice důležité. Pro ně byli nejen Němci, nýbrž i Češi v městě a rozsáhlém okolí nuceni kupovati své potřeby: oděv, obuv, pokrmy a pod. u řemeslníků Němců, usazených v městech; a uvážíme-li, že přemnozí jiní Němci v městech byli obchodníky, vidíme, že působením těchto králů Českých obchod a průmysl, a proto také peníze české plynuly do rukou Němců.

Kromě toho jest potřeba uvážiti, jaké měla tato města zřízení. Moc nejvyšší v nich náležela jen králi, proto města královská; král jim dával zákony, vyřizoval spory mezi nimi a Čechy, vypisoval daně a žádal služby válečné. Vedení vnitřní, jakož i soudnictví obecní vykonávaly městské rady, v jichž čele stál městský soudce. Členy městské rady jmenoval král sám, pravidelně na jeden rok. V záležitostech velmi důležitých přibíraly si městské rady ku pomoci obecní starší. Města se řídila buď právem magdeburským nebo pražským. R. 1296 se prý do Prahy přišli šlechtici a měšťané jiných měst pražským Němcům posmívali, že nemají radnice; proto ustanoveno, zbudovati radnici. Z úředníků městských byl nejdůležitějším městský písař, který psal nutné listiny a účty o obecních příjmech a vydáních.

Daně městské i královské v Praze i po městech venkovských vybírali zvláštní výběřčí

(Losanger), o nichž r. 1296 se připomíná, že v kostele sv. Mikuláše přísahali před křížem, že budou úřad svůj vykonávati věrně a spravedlivě. Od dob Otakara II. zastupoval všechna práva královská proti městům tak zvaný »podkomoří«, který zejména bděl nad tím, aby správně byly odváděny všechny poplatky královské. Ten pravidelně také předsedal na schůzích měst, potvrzoval zvolené magistráty a soudil, když se stalo odvolání ke králi.

Zakládání měst královských dělo se pravidelně takto: Nejprve komise vyhlédla a vyměřila místo, 100—120 lánů nebo více; pak udělil král podnikateli moc a právo, svolati osadníky, kterým pozemky, obyčejně lán po 10 hřivnách, prodal, ale peníze ty se neplatily hned, nýbrž ve dlouhých lhůtách; kromě toho neplatili s počátku nic, nýbrž byli po několik roků prosti všech platů; po vypršení let svobodných musili odváděti do komory královské ročně 1 hřivnu z každého lánů. Podnikateli i osadníkům byla pojištěna královská ochrana a zvláštní svobody, ale za to na sebe vzali povinnost, že město do určité doby vystaví a že je také oboženou pevnou zdi. Zdi byly dle vzoru kolínských 20 loket vysoké, měly pevné brány a tři věže; za hradbami byl 20 loket široký, hluboký příkop, který musil býti na obou stranách vyzděný. To vše musely obce udržovati v pořádku samy, svým nákladem. Uprostřed města musilo býti čtyřhranné tržiště, náměstí, a na něm tržnice, ve které se konaly schůze starších a konšelů, jakož i různé slavnosti; mimo to tam bylo složeno jemnější zboží;

byla to tedy tržnice a radnice zároveň. Kromě toho musil podnikatel a osadníci vystavěti také kostel, který býval někdy dosti nádherný, zejména byli tam již blízko některý kostel řeholní.

Z rozličných listin Otakara II. je patrné, že vybízel, aby taková města hrazená stavěna byla z té příčiny, aby jeho země četnými lidnatými a pevnými městy nejen byly ozdobeny, nýbrž proti nepřátelům jak cizím tak domácím také náležitě chráněny. Tak v zakládacích listinách na Moravě Jaroměřické a Jihlavské, v Čechách Chrudimské a Mělnické. Ovšem, že tím jen vlastní svůj úmysl zakrýval.

Některá města z uvedených nebyla vlastně nově založena, nýbrž jen rozšířena. Tak na př. Hradec nad Labem nebyl založen jako město teprve za Otakara II., nýbrž mnohem dříve; tak Kosmas poznamenal již k r. 1091, že Břetislav vida, že smíření otcovo není ze srdce, »secessit in partes urbis Gradec et ibi morabatur« — »ustoupil do krajin města Hradce a tam zůstal.« Také si nesmíme mysliti, že byla všechna úplně obydlena jenom Němci; bydleli v nich také Češi, ale někde jich bylo málo a byla to třída chudší.

Jako byla zakládána města, tak bylo založeno také mnoho vesnic, do kterých bylo uvedeno množství cizinců Němců, a vesnicím dáno právo německé. To záleželo hlavně v tom, že osadníci usedlí, sedláci, na základě práva německého nebyli jen nájemníky půdy s právem dědičným, jako tehdejší čeští sedláci vůbec, nýbrž byli emfyteutickými majiteli pozemků,

t. j. koupili je od pánů za roční plat — úrok, ale mohli je sami také prodati. Mimo to sedláci usedlí dle práva německého byli prosti všech povinností a břemen všeobecné poruky, t. j. společného ručení za zločiny a zločince v určitém kraji, dále robot zemských, měli své fojty čili rychtáře, kteří rozsuzovali věci méně závažné sami, a ve věcech hrdelních byli obyvatelé německých vesnic podřízeni magistrátům nejbližších královských měst.

Vesnice se zřízením německým zakládali páni a různé kláštery. Zakládání to dalo se podobně, jako král zakládal města. Kdo chtěl založiti vesnici, musil nejprve zadati o povolení k zeměpánu. Když povolení došlo, vyjednával s některým vůdcem nových osadníků. S tím učinil smlouvu, že mu postupuje určitý díl pozemku, který byl odměřen a ohraničen; vůdce se zavázal, že pozemek ten do určité doby zalidní, t. j. novým osadníkům přenechá. Pozemek byl rozdělen také na lány, a noví majitelé odváděli s počátku gruntovnímu pánu jenom z úrody desátek, později pak také roční poplatek. Vůdce se zavázal, že bude jak desátek, tak poplatek spravedlivě vybíratí a odváděti; mimo to byl povinen o soudech gruntovního pána a jeho průvodce pohostiti a jako vasal zeměpánu služby prokazovati. Za to dostal svobodný, dědičný, dělitelný pozemek, který se skládal z několika lánů nebo docela statků ve vsi, a mimo to měl nějaké požitky vedlejší, z výčepů, z kovárn, z prodeje masa, chleba a pod. S tímto pozemkem bylo také spojeno rychtářství, předsednictví ve vesnickém soudu,

dozor policejní v místě a třetí díl pokut. Zároveň bylo smlouvou ustanoveno, že osadníci takto usedlí, proto sedláci, jako lidé osobně svobodní mají své lány za činži jako vlastní a dědičné, a že je mohou s dovolením gruntovního pána prodati nebo zastaviti. V letech prvních někde neodváděli nově usedlí nic; rozhodovala o tom povaha půdy; jestli bylo potřeba nejprve vykáceti les, byli svobodní po 3 až 16 roků, byla-li půda již obdělána, 1 až 4 roky. Sedláci usedlí dle práva německého se lišili od sedláků usedlých dle práva českého hlavně tím, že nebyli poddanými, nýbrž svobodnými, a že hospodařili na pozemcích svých za určité nájemné. Vesnice zřízené dle práva německého nebyly závislé na úřadech župních a byly prosty mnohých břemen; jak připomenuto, měly své rychtáře čili fojty, kteří menší věci rozsuzovali sami, a ve větších byly odkázány na magistrát nejbližšího královského města; rozeznávaly se od vesnic českých také vnějším pořádkem; české byly stavěny do kruhu, aby bylo obyvatelstvo více pohromadě, německé byly stavěny v dlouhých řadách, hlavně podél potoků a řek.

Takových několik vesnic založily kláštery. Tak opat břevnovský Martin zavedl německé osadníky pro lepší vzdělání půdy do Policka; r. 1255 byla přetvořena z české vesnice Březnice německá Märzdorf, a z jiné české vesnice Božanova německá Bertholdsdorf (Barzdorf); tak výslovně praví dr. Schlesinger str. 162. Z toho však je patrné, že Němci české vesnice všesky nezakládali, nýbrž že stávající české po-

němčovali. Téhož r. 1255 dal týž opat Martin jakémusi německému šlechtici takovou část lesa, jaké bylo potřeba k založení nové vesnice, a tak povstala osada Waykersdorf (Weckersdorf). Podobně jsou listinné doklady o zakládání německých vsí kláštery v Kladrubech a ve Vilémově. Značný počet německých vesnic založili premonstráti strahovští a tepelští. Jména takových vesnic se končí na »rent« nebo »grün«. R. 1233 nabyli premonstráti želivští pozemků po řádu německém v Humpolci a okolí, a kolem r. 1250 tam zavedl opat Ambrož německé osadníky, a tak položil základ německého ostrova uprostřed Čechů. Širé lesy na moravských hranicích byly mýtěny německými přechozímí, kteří za prvních pět roků neplatili vůbec žádných poplatků, po pěti letech odváděli jen desátek obilní, a teprve po devíti letech odváděli poplatek peněžní. Nejhorlivějšími šířiteli německých sedláků v Čechách byli prý tehdejší Cisterciáci v Oseku, v Plassu, ve Žďáru, zejména pak ve Vyšším Brodě a v Zlaté Koruně. Tehdež také založeny mnohé vesnice německé na pramenech Vltavy, jména jejich končí slovem »schlag«.

Příkladem klášterů následovali také jiní majitelé rozsáhlejších pozemků. Tak Vyšehradská kapitula usadila Němce na pozemcích mezi nynější Zahrádkou a Humpolcem na Čáslavsku. Za tím účelem uzavřela r. 1252 smlouvu s Jindřichem, mincmistrem Humpoleckým, který se zavázal do jmenované krajiny sehnati Němce a založiti německé osady. Provedl to a za odměnu dostal v každé osadě jako léno od ka-

pituly sedmý nebo osmý lán. Tak povstaly tam německé osady, kterých nyní již není, »Schönfeld« a »Lichtenfeld«.

Podobně jednali šlechtici. Tak do Krumlovska zavedli německé osadníky páni z Rosenberga, do Kladska páni z Lämbergu, do Rychnovska Heřman z Draholce, do Lanškrounska jeho bratr Vilém. Do Liberecka a Friedlandska zavedli německé osadníky páni z Bibersteinu.

Poněvadž však měl největší pozemky ze všech král, dříve kníže, přijato nejvíce Němců na pozemky zeměpanské. Počátek byl učiněn již v polovici 12. století, neboť již r. 1196 shledáváme osadu »Neudorf« v Žatecku. Nejvíce Němců přišlo na statky korunní za Otakara II. Zavedl je hlavně do žup chebské, trutnovské a kladské, jakož i na českomoravskou vysočinu, kde se usadili hromadně a udrželi se tam až na naše doby.

Také Němci usazení na statcích zeměpanských zakupovali se emfyteuticky, t. j. na byli pozemků jako svého vlastnictví s povinností odváděti za to ročně určitý plat; také to bylo vyjednáváno s vůdcem, který vlastní smlouvu uzavřel a pak se sám musil starat aby získané pozemky prodal.

Tento podnikatel byl pak pravidelně prvním soudcem a správcem v nové osadě nabytí dědičného práva rychtářství čili šolcovství s rychtou nebo šolcovnou, a po něm jsa také mnohé vesnice pojmenovány; na Wernersdorf, Bertoldsdorf, Ruprechtsdorf, Fenersdorf, Dittersdorf a pod., jichž zaklada

byli Němci: Werner, Berthold, Ruprecht, Heinz nebo Heindrich, Dietrich. Poněvadž později jména ta proměněna za česká: Verneřice, Pertoltice, Ruprechtice, Jindřichovice, Jetřichovice a pod., vším právem uzavíráme, že ani v těchto osadách nebyli jenom Němci, nýbrž že se tam mezi Němci usadili také Češi, kteří se časem vzdolželi tak, že živel německý zatlačili a osadu, založenou dle práva německého a s počátku většinou Němci obydlenu, počeštili.

Když pak přemnohým vesnicím dílem Němci založeným dílem jejich usazením poněmčeným dostalo se na základě zřízení dle práva německého mnohých výsad, nelze se diviti tomu, že Češi, majíce zakládati osady nové, žádali výsady tytéž. Vesnice ty nazvány Lhotami. Jméno Lhota pochází prý nejspíše od slova lehký a vyjadřuje ulehčení. Ulehčení to právě záleželo v tom, že majitel půdy, chtěje z ní více vytěžiti, postoupil jí část podnikateli, aby ji vzdělal, osadníky opatřil a do určité doby (lhoty, lhůty) bezplatně, bez ročních poplatků i desátků držel; po uplynutí doby ustanovené platil z lánů smluvený úrok čili roční poplatek. Jako vesnice německé dostaly často jméno po svém zakladateli, tak také tyto Lhoty mnohé jsou pojmenovány dle podnikatelů; na př. Lhota Pechlatova nebo Pechlárova, Celákova nebo Včelákova, Beranova, Bilantova, Bozdova, Bronikova, Hlaváčkova, Hulínova, Jobova, Kábova, Kacákova, Králova, Šárovцова, obecně Šárová, Vidlákova a pod. Je-li taková osada menší, jmenuje se Lhotka, Lhotky, Lhotice.

Němci rádi prohlašují nové příchozí z Německa za pravé světlohoše, jimiž jsme se prý dodělali veškeré kultury a proto i tyto Lhoty prohlašují také za dobrodiní německé. Tak na př. Dr. Schlesinger připomenuv chlubně, jak německý sedlák pílí a práci vynikal nad českého, a jak se český od německého učil, dokládá, že český sedlák zatoužil také po německé svobodě. Píše: »Čeští sedláci brzy zatoužili po královských výsadách, kterých požívali Němci anebo po zakládání vesnic emfyteuticky. Poněvadž tím způsobem mohli i gruntovní páni jen získati, byla sedláky toužená změna provedena dosti rychle, takže během jednoho století byla většina českých vesnic zřízena dle práva německého. »Lhota«, tak časté pojmenování slovanské, neznamená nic jiného než vesnici založenou dle práva německého.« Str. 164—165.

Ze pak hromadné zakládání německých vesnic zavládlo u nás opravdu zejména za Přemysla Otakara II., v tom souhlasí dějepisci jak čeští tak němečtí. Palacký nechtěje na krále toho připustiti ani stín nepřátelství proti všemu českému a chtěje vysvětliti jeho obzvláštní náklonnost k Němcům praví: »Otakar, co muž pokroku a veškeré západní osvěty milovný, přátelil se s Němci, jichž pomocí nadál se také pokroku a osvěty v zemi své; ale znaje oba toho národu rozdílné směry, choval se k nim, jak náleželo; hověl a pomáhal těm, kdo přicházeli s oumysly pokojnými, co živnostníci a průmyslníci, nenávidě, na uzdě drže i káraje ty, kdo provozovati chtěli panování, pych a

násilí.« A připomenuv, že lid německý hledal v Čechách výživu a panovačnost jen šlechta, pokračuje: »Proto byl Otakar téměř pořád na štíru se šlechtou v zemích svých netoliko německou, ale i s českou, tehdáž již namnoze poněmčilou, kdežto obecný lid žehnal jej všude co nejpilnějšího a nejmocnějšího příznivce a ochránce svého. A poněvadž o něm nás nedošli leč téměř jen stranní hlasové šlechty, jak německé tak i české; není divu, že soud nestranný a spravedlivý pohřešuje se v dějinách až po dnes. I nepotřebí bohdá ani dokazovati široce, že nářky zejména Dalemilovy a Hornekovy, ačkoli opíraly se také o národnost, pocházely vlastně z jiných pramenův.«*)

A když tuto nesnáz připomenul pokračuje: »Jinak ovšem sotva se dá zapírat, že Otakar II. upřílišil se v hovění živlu německému, a zejména do Čech že nasadil ve krátké době hoj-

*) O šlechtici Dalimilovi jsme se již zmínili na str. 15; o Hornekovi podotýká Palacký sám, že Ottokar von Hornek byl rytíř štyrský, který počal kolem r. 1290 psáti o dějinách věku svého od 1250 do 1300 rýmovanou německou kroniku, která obsahovala 830 kapitol. Vypravuje zejména některé věci s velikými podrobnostmi, takže tím imponuje mnohdy i soudným dějepiscům. Ve skutečnosti však celá kronika není nic jiného, než poetický dějepisný román. Jest strannický a s nestydatou drzostí haní všechny vynikající osoby, které u šlechty Štyrské upadly v nenávisť. Krále Otakara líčí jako jednoho z nejobhávnějších despotů, kteří kdy v Evropě kralovali. Díl II. str. 82—84. Ale díl VI. str. 144 pozn. 188 napsal Palacký: »Ačkoliv novější zpytatelé uvedli v pochybnost jméno to, co spisovatele skutečného: my nicméně užíváme jeho, ano jiného se nedostává, pro určité označení díla, o kterémž nám řeč.«

něji Němcův, nežli bylo potřebí a sloužilo ve prospěch pokoje u potomstva. O něm teprv říci se dá, že učinil Němce pro všecku budoucnost skutečnými spoluobyteli země České, a založil tudíž dvojici v ní, která někdy mohla nabyti povahy až i nebezpečné.« Tedy i Palacký, který hájí Přemysla Otakara II., jak jen může, uznává jej za největšího germanisatora země České. Nelze se tudíž diviti, že ho Němci jako svého velikého dobrodince velebili. Tak německý překladatel kroniky Dalimilovy slova Dalimilova:

»Král poče o svých nedbati
i města Němcům dávati
je si jich jak zdiú hraditi
pánom nasilí činiti«,

která dojistá vyznívají jako nářek, přeložil takto:

»Er schein als ein morgenstirn:
er wolt dy Tutschin mern
mit richtum und mit ern
in seinem land vil gern.«

Což po česku řečí nevázanou znamená: Svítíl jako dennice, chtěl Němce ve své zemi rozmnožiti, bohatstvím a ctí obdarovati. — Za to mu týž Němec přeje věčnou odměnu, nebeskou korunu, které již prý požívá sedě na trůně. Mimo to Palacký otiskl (díl II. str. 80 a VI. str. 143 pozn. 185) žalostnou píseň, kterou po smrti Otakarově pěli Němci, ve které nazývali Otakara štítem křesťanství, hrůzou Kumanům a pohanům, králem vznešeným, nad nímž třeba

roniti slzy zármutku; neboť kdo bude pečovati o vdovy a sirotky, když král hrdina padl? Proto nelze se diviti, že dr. Schlesinger o něm napsal: »Žádný Přemyslovec nepoznal tak jasně důležitost německé kolonisace a žádný ji neprováděl v tak velkém rozměru, jako tento kníže« (str. 158).

Avšak právě z té doby máme zřetelný doklad, že přes tuto náklonnost královu byla láska k Čechům v srdcích, a to nejvyšších. Dokladem nám není nikdo jiný než manželka tohoto krále, královna Kunhuta. Stěžovala si ve zvláštním psaní kardinálu do Říma na jednání představených řádu Minoritů v klášteřích v Čechách a v Polsku. Ti posílali do klášterů v Čechách a v Polsku více Němců (fratres linguae Teutonicae plures numero, quam opus sit) než bylo potřebí, a Slované rozesílali do klášterů cizích (linguae vero Slavicae fratres disperguntur ad extraneas nationes), a to k veliké škodě národa Slovanského; mimo to oni představení zakazovali Čechům a Polákům voliti si představené ze svého středu, jak činili národové jiní, což je na potupu naši a našeho národa (in contemptum nostri et gentis nostrae). Tatáž královna vytyká v jiném listu Anežce Slezské, abatyši kláštera Třebnického ve Slezsku, že, poněvadž pochází ze slovanské krve (byla dcerou Anny České a vnučka Přemysla Otakara I.), má se ujímati Minoritů Čechů a Poláků, ona však naopak podporuje bratry Němce.« Palacký VI. str. 143.

Vidíme tudíž, že různé příčiny jazyk německý do Čech zaváděly a v Čechách jej podporovaly; bohužel, že právě ti, kteří měli jazyk český nejvíce chrániti a milovati, nečinili tak, nýbrž libovali si v němčině; vynikl v té příčině právě ten král, jež Machar nazval »Přemyslovcem největším.« Z toho, co Přemysl Otakar II. vykonal velikého, neběreme mu ani píd, ale zakládaje německá města a vesnice v Čechách, nasadil v Čechách Němců více, nežli bylo potřebí a učinil je skutečnými spoluobyteli země České.

Když však připustíme všechny zásluhy, které si Němci o naši vlast bezprávně osobují, poznáme přece jednu pravdu pro nás i pro ně velice důležitou, že totiž my Češi jsme původními obyvateli těch úrodných krajín naší milé vlasti, oni pak že byli původně v horách, a do měst a vesnic přišli jako cizinci a to z té příčiny, že jim byl ve staré vlasti pobyt nesnesitelným, a že jim u nás kynul zisk.

Z doby Přemyslovců, zejména posledních, poznáváme, že králové Čeští sami němčinu v naší vlasti podporovali, že šlechta byla na konci této doby téměř celá již poněmčilá, a že o zachování jazyka českého v naší vlasti, tedy doma, má hlavní zásluhu — český lid. Pravíme »hlavní«, poněvadž přece někteří, na př. Svytlahův II., jazyk český milovali; ale o jiných, a to bohužel vynikajících, na př. knížeti selském Soběslavu II., Václavu I., Otakaru II., toho tvrditi nelze.

Ročník VI.

1. Vyznání s' arého hříšníka. 2. Sociální demokracie ve světle pravdy.* 3. O sv. spovědi. 4. Svěpomoc dělnictva. 5. Víra jakovíra. 6. Pryč s' dogmaty. 7. Fara katolická a protestantská. 8. a 9. O úpadku náboženství mezi protestanty. 10., 11., 12. Zpráva o ajezdě českostovanských katolíků v Hradci Králové

Ročník VII.

1. Veliký biskup. 2. a 3. Dalekáost pravého náboženství. 4. Pokora a náboženství. 5. Zakládejte odborové spolky! 6., 7. a 8. Husité jindy a nyní. 9. Několik slov o papežství. 10. Katakomy. 11. a 12. České náboženství

Ročník VIII.

1. Klíč ku bohatství.* 2. O usavním životě v Rakousku. 3. Pius VII. a Napoleon. 4. Sebevraždy a atentá 5., 6. a 7. Česká konfesse. 8. a 9. Ú elnost v přirodě. 10. Pohřbívatí či spalování mrtvol? 11. Moderní náboženství Masarykovo. 12. Jubileum mariánské a Lurdy.

Ročník IX.

1. a 2. Otroctví zrušeno křesťanstvím. 3. Spojenci spiritistů. 4. a 5. Z domácnosti sociálních demokratů. 6. O manželství. 7. Braňme se tiskem. 8. a 9. O zárazcích Kristových. 10. Jest účta Panny Marie oprávněna? 11. Návštěvor u Slovanů. 12. Volné kapitoly o spoirivosti.

Ročník X.

1. Víra a věda.* 2. Zjevení, zázraky a tajemství. 3. a 4. Sociální význam svčení neděle. 5. Svobodná škola. 6. a 7. Vzdělání dorostu kněžského. 8. Jesuité a jejich protivníci. 9. a 10. Z domácnosti sociálních demokratů. Řada II. 11. Svobodné zednářství. 12. Manželství přirozené a svátostné.

Ročník XI.

1. Slovo včas o právu volebním a jiných občanských právech ve státu. 2. a 3. Převaha protestantů nad

*) Rosebráno.